

۷۸۶

دیوان

غزلیات نظیری نیشاپوری

بفرمائش

شیخ مبارک علی تاجر کتب اندرون لوہاری دروازہ لاہور

سنہ ۱۹۲۸ء

کریمی پریس لاہور میں باہتمام میر قدرت اللہ پرنٹر چھپا

غزلیات نظیری

بفرمایش
شیخ مبارک علی تاجر کتب
اندرون لوهاری دروازه
لاهور

در مطبع نامی کریمی واقع لاهور مطبوع گردید
باهتمام میر قدرت الله مینجر

بسم اللہ الرحمن الرحیم

ردیف الالف

اذا ما شئت ان تحیی حیوۃ حلوۃ المحیا
برسوائی برآور سر ز مستوری برون نہ پا

حدیثِ حسن و مشتاقی درونِ پردہ پنہاں بود
برآمد شوق از خلوت نہاد این راز بر صحرا

زخط و خالِ رخسارش قضا شکلے نمود اول
قلم برداشت ہر ذرہ ورق برگشت از انشا

دراں گلشن ہوا بودم کہ مستی زاد از نرگس
دراں مجلس صفا بودم کہ عشق از حسن شد شیدا

برحمت اتصال افتد چو پیوندے برید از ہم
بفرصت قطرہ دریا میشود چوں قطرہ شد دریا

کجا ناز و نیازِ عاشق و معشوق کم گردد
زحاجت حسن مستغنی و ما محتاجِ استغنا

شراب و شاہد و میخانہ و ساقی ہمہ دلکش
باین خمار بے پروا سرے داریم و صد سودا

تقاضا بر تقاضا میرسد زانسوئے دل ہر دم
زمانے نیستم خالی فغاں زین شوق کار افزا

اگر نالم ز حرماں رخ مگرداں حسبتہً للہ
قیاسِ وصل و محرومی گلستانست و نابینا

درونِ بیتِ احزاں پیرِ نابینا چہ میداند
کہ شہرے بر سر سودائے یوسف میکند غوغا

نظیری گر طمع داری کہ مقبول مغاں باشی
فلا تحسد ولا تبخل ولا تحرص علی الدنیا

اے از کرم نریختہ خونِ سبیل را
وز لطفِ عید کردہ غزائے خلیل را

در ملکِ مصر یوسفِ کنعاں بیادِ تو
دریائے نیل ساختہ چشمِ کحیل را

گوئی بغیرِ واسطہ در گوشِ خاکیے
رازے کزاں خبر نبود جبرئیل را

دادہ بگنجِ فقر نشان جنۃ النعیم
کردہ سبیل مشتِ گدا سلسبیل را

پل بستہ حرزِ مہرِ تو بر معبرِ کلیم
دل کردہ بادِ قہرِ تو خوں رودِ نیل را

ہر فرد گشتہ حاکمِ ایں ملک غیرِ تو
ناکردہ گرم جازدہ کوسِ رحیل را

درویش و بادشہ بوجودِ تو قائم اند
خورسند کردۂ تو عزیز و ذلیل را

نفزودہ بر رسومِ مقدر بحسن سعے
وز معصیت نہ کاستہ رزقِ کفیل را

ہیچیم گر تو باز ستانی متاعِ خویش
وارد دو عالم از تو کثیر و قلیل را

قائل بعجز گشت ثنائے تو ہر کہ گفت
در ہستیٔ تو رہ نبود قال و قیل را

در تو باجتہادِ نظر کے تواں رسید
صد شبہہ در رہ ہست قیاس و دلیل را

توحیدِ حق بیانِ نظیری بلند ساخت
برتر نہید پایۂ عرشِ جلیل را

صفا از عقدۂ دلہاست آں زلفِ معقد را
بحمد اللہ کہ ربطے ہست با مطلق مقید را

کہ دادے روح را با جسم الفت گر نگردیدے
محمد کارواں سالار ارواحِ مجرد را

بیک حسن و شمائل طرحِ عشق افگندہ شد ورنہ
نمیدادند نقشِ ہستی ایں لوحِ زبرجد را

بمکتب خانہ سرِ مصحف از برداشت آروزے
کہ عقل کل نمیکرد از الف بے فرقِ ابجد را

حدیثِ دلفروزش بسکہ شد مجموعۂ حکمت
حکیماں جلد میسازند اوراقِ مجلد را

وجودِ مرکزِ پرکارِ عالم کے شدے ثابت
احد خود قابَ قوسین ار نبودے میمِ احمد را

بمسکن بستر از پہلوئے گرمش سرد ناگشتہ
کند طے بر براقِ معرفت اقصائے مقصد را

گرامی میہمانے در رہ امشب میزباں دارد
ملائک صف بصف پر بستہ عرش آراست مسند را

نظیری نشاءِ فوقے ز جامِ ہوشمنداں کش
مئے و مطرب پریشاں میکند مستانِ سرمد را

ساقی بشو دو رنگیِ امید و بیم را
بنما بما حقیقتِ رنگِ قدیم را

حرفِ فریبِ آدم و ابلیس تا بچند
چندے بگو ترانۂ نقل و ندیم را

از ساغرِ درست خورم بخش جرعهٔ	بر طاق نہ حکایتِ جامِ دو نیم را
بوئے نبیذ خلوتِ شبہا شنیدہ ام	پنہاں مکن کہ نیک شناسم شمیم را
آنجا کہ لبِ زرشحۂ مے پاک کردہ اند	گل مشکبوئے کردہ ردائے شمیم را
گو مفلسانِ کعبہ بگر مید۔ کاب چشم	بر عرش بردہ از درِ مسجد یتیم را
زیباست گرچہ خلعتِ محمود بر ایاز	شور آں زماں کند کہ بپوشد گلیم را
مطرب بیکدو نغمہ غنی کن دلِ فقیر	ساقی بیکدو جرعہ سخی کن لئیم را
جنسے کہ در خزینۂ لطف تو نیست نیست	جز احتیاج تحفہ ندیدم کریم را

روزیکہ جرمنامہ نظیری بر آورد
از آبِ عفو شوی کتابِ سقیم را

دارد ز غمزہ حجتِ قاطع حبیبِ ما	بیعت بذوالفقار ستاند خطیب ما
یک بانگِ ذوق گرمیِ ما را کفایت ست	حاجت بتازیانہ ندارد ادیبِ ما
روزیکہ رخ نمود بما کار داشت عشق	نا اہل حوالہ دگراں شد نصیبِ ما
ما را تو و قبولِ نیازے و خلوتے	مال و منالِ ہر دو جہاں از رقیبِ ما
از نکہتِ گلست ضرر دل رمیدہ را	در بر رخِ صبا نگشاید طبیبِ ما
عاشق ز کوئے دوست بتکلیف آمدہ	با صبر و راحت انس نگیرد غریبِ ما
بہتر کہ از حکایتِ ما در کشی نفس	دل خون شود ز غصۂ کارِ مہیبِ ما
گل را قصور نیست تر اگر زکام ہست	در بارِ کاروانِ ہمہ ہست طیبِ ما

بر پائے بند گون نظیری زدیم پا
آویخت عشق از سرِ گردوں صلیبِ ما

بغیر از رنگ و بوئے نیست ایں عشقِ مجازی را	عطا کن لذتِ طعمِ حقیقت عشقبازی را
عزیزاں جاں فدا کردم سر و ساماں ہبا کردم	نبرزم گوشۂ چشمے بنازم پیل بازی را
عبارت کوتہ و دل تنگ و خاصانِ ملک نیبا	چہ داند مردِ صحرائی طریقِ کارسازی را
کسے تفسیرِ رمزِ عاشق و معشوق کم داند	بجز مکی نمیداند لغت ہائے حجازی را
ہمہ سرمایۂ اقرار و ایماں بود خسارت	فغاں از خالِ ہندویت کہ کافر کرد غازی را
گرسنہ باز شاہنشاد لصیادِ بے طالع	ولے کبکی نثار آریم خوئے شاہبازی را

صبوح و رُوح برہم خورد چوں بانگِ صلوٰۃ آمد	بزیر آرید از طاق ایں کہن دلقِ نمازی را

گر از یک رہ نماید روئے از صد رہ دروں آید
نظیری چارہ چوں سازد فریب ترکتازی را

طاعتِ ما نیست غیر از ورزشِ پندارِ ما	ہست استغفارِ ما محتاجِ استغفارِ ما
ہر کشادی کز سوئے ما شد گرہ بر کار زد	قطعہا کردیم اما شد ہمہ زنارِ ما
از نخستیں جلوہ قدِ دلبرے افراشت حسن	از نگاہِ اوّل افتاد ایں گرہ در کارِ ما
شوق صد منصور گشت و عشق صد یوسف فروخت	بوالعجب ہنگامہا گرم ست در بازارِ ما
از شمیمِ گل دماغِ ما پریشاں مے شود	بر نمے تابد دمِ عیسیٰ دلِ بیمارِ ما
خانۂ ما خاکساران بر سرِ راہ صباست	شب نمے سوزد چراغ از پستیٔ دیوارِ ما
وقت میخواراں شبے خونِ قضا برہم زند	تا چراغِ بزمِ مستاں شد دلِ ہشیارِ ما
باغباں در موسمِ گل گو درِ بستاں بہ بند	دفترِ شعرِ ترِ ما بس بود گلزارِ ما

نغمۂ مستانہ مے ریزد نظیری را ز لب
از نوا خالی مبادا خانۂ خمارِ ما

بر رُخ شکستم از خطا رنگِ امید و بیم را	بیند منجم طالعم از ہم درد تقویم را
علمِ ارادت گر کند ذوقے نصیب جانِ من	مستوفیِ امرِ قضا باطل کند تقسیم را
عشق از برائے داغِ من آتش بجاناں میزند	افغاں کہ کردم دوزخے گلزارِ ابراہیم را
نقدیکہ دوراں بردہ است از کیسۂ عمرم بروں	جاوید مستغنی شوم از صد دہد گر نیم را
رفتم کہ مستاں بگذرم در خدمتِ پیرِ مغاں	گلبانگِ آزادی کشم دوشے زنم تسلیم را
نقشے بباطن دیدہ ام خواہم بحسن گوئے کے	آرائشِ مسند کنم زینت دہم دیہیم را
یوسف کہ کردے سلطنت نہیش ز تعظیمِ پدر	گر شانِ حسنش بنگرد واجب کند تعظیم را
بر آسمانِ سروری خورشید اگر طالع شود	جویند ذراتِ جہاں بریکدگر تقدیم را

امروز صاحب ذوقِ دل غیر از نظیری نیست کس
رشکست بر کاخِ گدا سلطانِ ہفت اقلیم را

چند از موذن بشنوم توحید شرک آمیز را	کو عشق تا یکسو نہم شرعِ خلاف انگیز را
ذکرِ شب و وردِ سحر نے حال بخشد نے اثر	خواہم بزناری دہم تسبیحِ دست آویز را

ترکِ شرابِ شاہدم بیمار کرد ست اے طبیب — صحت نخواہم یافتن تا نشکنم پرہیز را
خاکے بباد آمیختہ گردے زجا انگیختہ — آبے بمژگانِ میزنم خاکِ غبار انگیز را
نے عشق افزاید بریں نے مہر زیبد بیش ازیں — کے ماندہ ظرفِ قطرۂ پیمانۂ لبریز را
پیوستہ ابرو در کشش ہموارہ مژگان نیزہ زن — تا کے کسے بر دل خورد ایں دشنہائے تیز را

سیری نظیری زیں چمن کز کہنگی گشتی خشن
در باغِ زمی بیں بہم خار و گلِ نوخیز را

از کف نمید ہد دل آساں ربودہ را — دیدیم زور بازوئے نا آزمودہ را
من در پئے رہائی و او ہر دم از فریب — بر سر گرہ زند گرہِ ناکشودہ را
دل در امید مرہم و ایں آہوان مست — ریزند بر جراحتِ ما مشکِ سودہ را
ہرگز دلم حلاوت آسودگی نیافت — تلخست خواب دیدۂ در خون غنودہ را
آشفتہ داشت خارش آسودگی دماغ — دادیم بر ہوا سرِ سودا فزودہ را
نتواں چشید قند مکرر وزاں لباں — بتواں شنود تلخ مکرر شنودہ را
یکرہ خوشم نخندہ دنداں نما نکرد — تا کے نماید آں گہرِ نا نمودہ را
ساغر کجاست تا گلہ از دل بروں بریم — روشن کنیم خاطرِ کلفت زدودہ را
تا منفعل ز رنجشِ بیجا نہ بینمش — مے آرام اعترافِ گناہِ نبودہ را
نادیدہ جورِ او ز وفا لاف میزدم — نتواں نمود ترکِ ستائش ستودہ را

منظور یار گشت نظیری کلامِ ما
بیہودہ صرفِ شکر نکردیم دودہ را

تا کے بر خرقہ بندم جسمِ غم فرسودہ را — سر بطوفاں میدہم ایں مشتِ خاکِ سودہ را
در دروں ہمچوں عنب شد خوشۂ اشکم گرہ — پس فرو خوردم بدل خونہائے ناپالودہ را
گوشہا کر گشت و یا رب یا رب کارے نکرد — نیست گویا روزنے ایں سقفِ قیر اندودہ را
خضر صد منزل بہ پیش آمد و نشناختم — بازمے باید ز سر گیرم رہِ پیمودہ را
وہ کہ یک قاصد کہ باشد محرمِ ایں راز نیست — چند بر کاغذ نویسم حال و شویم دودہ را
از شرابِ سود مندم بخت بد پرہیز داد — مئے کہ میخواہم نمیخوردم غمِ بیہودہ را
گل زبہرِ اشک لولوئے و رنگِ کاہ ہیم — در بلوریں حقہ دارد کہربائے سودہ را

از کنایت گاہ مستی منع آں لب چوں کنم — میچکد بیخود حلاوت قند آب آلودہ را

با نظیری چوں نشستی گوش بر حرفش مکن
در پریشانی میفگن خاطرِ آسودہ را

در خور اگر نسیم مئے لعلِ فام را — اے کاش تر کنند بہ بوئے مشام را
بر قدرِ زخم مرہم لائق نمے دہند — زاں مے کہ طعم نوش کز و مغز و کام را
بر بام ما دریغ نتابید ہفتۂ — ماہے کہ او تمام کند ناتمام را
کس جذبۂ بکارِ دل ما نمے کند — تا چند سر بحلقۂ در آریم دام را
خارج ز پردہ دخلِ غلط تا بکے کنیم — مطرب بماند اوہ نشانِ مقام را
قسمت چنیں فتاد کہ ترکان مست اد — در دورِ ما بطاق نہادند جام را
کم لذتم کہ روئے ندیدم ز آفتاب — در خانہ پختم ایں ثمرِ نیم خام را
گر جام اصبح بے صفت فقر کنند — خورشید سرنگوں نکند کاسِ شام را

رخت از حرم کشیم نظیری بسومنات
حرمت نماندہ حاجی بیت الحرام را

بزیر ہر بنِ مو چشمِ روشنے ست مرا — بروشنائی ہر ذرہ روزنے ست مرا
شہود بت ز پراگندگیم باز آورد — دلیلِ راہ حقیقت برہمنی ست مرا
چو سایہ از ہمہ سو در کمین خورشیدم — بہر کجا بن خاریست مسکنے ست مرا
بہر سراچہ و بستاں فرو نمے آیم — بروں ز عالمِ خاکی نشیمنے ست مرا
بدوستی کہ ز بس محو لذتِ عشقم — بکائنات ندانم کہ دشمنیست مرا
ہزار نالہ شہود و درد مے شنوم — ز سیل گریہ چو کہسار دامنیست مرا
ز خونہائے سرشکم لبالب آغوش ست — ز حاصلے کہ ترا نیست خرمنیست مرا
اگر بمعرکہ در خوں فتادہ ام چہ عجب — ہمیشہ رزم بجولاں خود تہمتنیست مرا
دریغ رخش فرو ماند و روز بیگہ شد — دریں سفر کہ بہر گام رہزنیست مرا
کدام مے کہ پس از مستیم خمار ندارہ — چو شیشہ در تہِ ہر خندہ شیونیست مرا
بیاز محنتِ جاں کند نم خلاصی دہ — کہ دم زدن ز فراق تو مردنیست مرا
گداختن چشم نظیری ز وقتِ نظرم — کہ دیدہ تنگ ترا ز چشم سوزنی ست مرا

پروانه ایم و شعله بود آشیانِ ما / آب از شرارِ سنگ خورد گلستانِ ما
موریم و بر گذارِ شکر اوفتاده ایم / در راه پایمال شود کاروانِ ما
تا با نصیب ساخته ایم از حلاوتے / همچوں رطب شگافته اند استخوانِ ما
زه در گلوئے ما کند از کینه روزگار / بیند اگر درستِ تنِ چوں کمانِ ما
خورشیدِ عمر بر سرِ دیوار و خفته ایم / فریاد از درازیِ خوابِ گرانِ ما
صد موج راز رفتنِ خود مضطرب کند / موجے که بر کنار رود از میانِ ما
بس در دماغِ همنفساں مغز سوختیم / در دیده خواب تلخ کند داستانِ ما
در پیری از هزار جواں زنده دل تریم / صد نوبهار رشک برد بر خزانِ ما
ذوقے که جا بوادیِ مجنوں گرفته بود / امروز معتکف شده بر آستانِ ما
در حیرتم که غنچه به بلبل چگونه گفت / رازے که باد هم نشنید از زبانِ ما

بنیادِ ما خرابیِ ما استوار کرد
گوئی که سودِ ماست نظیری زیانِ ما

زیستم بسکه بتا بیرِ خود از خامیها / رفت نام و نسیم در سرِ خود کامیها
دَرَع و شیب زبونِ غمِ ایامم کرد / یادِ دَورانِ جوانی و مے آشامیها
طایری نیست که تاری زمنش بر پا نیست / صید یک مرغ نکردم ز کهن دامیها
روزِ عشرت بصداعِ سرِ مخمور گذشت / تر نگردید دماغم ز تنک جامیها
دل بلهو و لعبِ عمر منه گیں مرغاں / تکیه بر باد کنند از سبک آرامیها
خلعتِ سروِ باندام صنوبر نخرند / جامه زیبنده نماید ز خوش اندامیها
شکر پیرے که هوا و هوس از جوش نشاند / چوں مئے کهنه بروں آمدم از خامیها
پیش از مرگِ خود از آفتِ هستی رستم / با اجل باز نماندم ز سبک گامیها
در خراباتِ سرِ ناموراں گردیدیم / بسکه اندیشه نکردیم ز بدنامیها
لوثِ تقصیر چو از آبِ کرم شسته شود / دلقِ درویش بر آید ز سیه فامیها

ساز و برگ و مئے و مطرب به نظیری جمعست
بوئے خیر آیدش از نیک سرانجامیها

بصافِ صبح نگه کن سرِ سبو بکشا / دهانِ چشمه کشادند راهِ جو بکشا

دل از مطالعهٔ صبح در حجاب مدار / بزیرِ هر بنِ مو دیدهٔ برو بکشا
شگافِ خرقه بدقت چه مے کنی پیوند / لباسِ فقر و فنا پاره به رفو بکشا
یکے بکوزهٔ پرهیزِ خویش سنگے زن / چو شیشه رشتهٔ زنارش از گلو بکشا
چو موئے جاهِ جهاں نقصِ دیدهٔ بیناست / اگر ز بسته ترا در دو دیده مو بکشا
چو شیر گاهِ قناعت دهانِ آز ببند / چو باز وقتِ هنر بالِ جستجو بکشا
دراز دحامِ غم و غصه وقت کم کردی / ترا که گفت سرِ کیسه در غلو بکشا
حجاب مانعِ قربست شرم حایلِ لطف / به بزمِ داوره اظهارِ آرزو بکشا
چو رنگ چند شوی ملتفت بروے سخن / بمغز واه کن و پرده همچو بو بکشا
ببزمِ بے بصراں پرده بر معانی کش / وگر بدیده دری بر خوری برو بکشا

ببزمِ اهلِ خرد عقده بر سخن بگذار
جو غیر نیست نظیری کسے بگو بکشا

برفلک تا بد مسیحا رشتهٔ زنارِ ما / بر زمیں منصور افراز دستونِ دارِ ما
از معاصی توبه میکردیم پیش از عاشقی / ایں زماں عصیاں شود از کفر استغفارِ ما
از شبانِ وادیِ ایمن نفس سوزاں تریم / موسیٰ اندر طور میر قصد ز مو سیقارِ ما
گر بطبعِ زاهداں تلخست طعمِ ما چه غم / روشن از رخسارِ میخواراں شود معیارِ ما
خضرِ وقتے کو که تعمیرِ خرابِ ما کند / زانکه گنجے هست پنهاں در تهِ دیوارِ ما
هر کجا عشقست مستولی طبیباں خسته اند / از که ایں در دوا جوید دلِ بیمارِ ما
زیرکاں را دانه و آبِ چمن خامش نکرد / عندلیبِ مست رمزے واند از اسرارِ ما
چوں مگس بر قند میجوشیم بر مطلوبِ خویش / گرمیِ سودائے یوسف نشکند بازارِ ما

خسروِ نظمی نظیری نقشِ شیریں طرح کن
چرخ بارِ ما کشد چوں عشق باشد کارِ ما

با شهپرِ عنقا چه نوا بالِ مگس را / هم نغمهٔ داؤد که دیدست جرس را
در معرضِ خورشید سُها را چه نمایش / با نورِ تجلی چه ضیا نارِ قبس را
بس غنچهٔ نشگفته بتاراجِ خزاں رفت / رسمیست که رهزن زند از قافله پس را
پرّاندنِ ناداں گهِ نطقم بچه ماند / با آنکه پرِ چشم و نهی بر مژه خس را

درکوئے حقیقت چہ کند مرد مجازی   در پیشۂ شیراں چہ ہنر گرگ ہوس را
جز حاجت اخواں نسزد تحفۂ یوسف   اینجا نرسد عرض تجمّل ہمہ کس را
ہر چند ز تریاق بود زہر گراں تر   زیں جنس بصد من ندہم نیم عدس را
کس ہمرہ ما نیست کز اں سوے بتازیم   از معرکہ بردیم بروں گرد فرس را
تا ہمدم ہر بیہدہ پرواز نگردد   در سینہ شکستیم پر و بال نفس را
در آرزوئے یک تن ہمجنس کہ عنقاست   از بسکہ طپیدیم شکستیم قفس را

صبح از دم خونریز نظیری بہراس ست
از ناوک شبخیز بود بیم عسس را

نشستہ در ظلمم با قمر چہ کار مرا   چراغِ تیرہ شبم با سحر چہ کار مرا
مسیح وار کند سیر بر فلک روحم   بایں طلسم فرو بستہ در چہ کار مرا
چو ذرّہ محرم جاوید آفتاب شدم   باآشنائی مشتِ شرّر چہ کار مرا
اگر قضا و قدر ز آسماں فرود آید   من و خیالِ تو باخیر و شر چہ کار مرا
جنوں بمغز دماغم فتیلہ مے سوزد   بہ پنبہ کاری داغِ جگر چہ کار مرا
ز طاعتِ بریا کردہ اجر میخواہم   چو بید کاشتہ ام باثمر چہ کار مرا
باشک دیدۂ آلودہ عفو چوں جویم   خزف فروختہ ام باگہر چہ کار مرا
ہزار گونہ شکایت بضمن خاموشیست   بنالۂ کہ ندارد اثر چہ کار مرا
بقہر تا نگدازی بمہر ننوازی   ہلاک تلخ توام باشکر چہ کار مرا
چو حسن تو بکسے در جہاں نمے مانم   غریب در وطنم با سفر چہ کار مرا

نہ رحم ماند نہ شفقت نہ دوستی نہ وفا
دریں دیار نظیری دگر چہ کار مرا

بانگ نے مے بُرد ز ہوشش مرا   میدہد مے ز راہ گوشش مرا
نالۂ نائے تا حریم وصال   مے برد در کنار و دوشش مرا
نخل نخلست نائے پندارے   مے چشاند بہ نیش نوشش مرا
مطرب مے گسار در نظر ست   نیست حاجت بمے فروشش مرا
تر غیبم دروں پردۂ راز   نغمہ مے آورد بجوشش مرا

چوں سماعم نقاب بر دارد   نشود شرم روئے پوشش مرا
غزل مطربم بوجد آورد   جاں رود در سر خروشش مرا

جوش زد در دروں نظیری حرف
کاش بودے سخن نیوشش مرا

گل خلعت نو داد دگر شاخِ کہن را   بر سلطنت حسن بسجل ساخت چمن را
شاخ گل خوشبو ببرد بادِ سحر گاہ   بگشود سر نافہ غزالانِ ختن را
شد لالہ بجنبیا زہ بیاد مے لعلت   از بادہ لبالب چو قدح دید دہن را
افراخت صراحی سر و گردن بتوجہ   تا خوش بکف دست دہد چاہ ذقن را
سر تا بقدم نے بتماشا نگراں شد   تا خوب دہد چنگ بمطلب بر و تن را
در عہدِ مے و نغمہ زبس دید درستی   سنبل ز خمِ جعد بروں کردہ شکن را
گلبرگ بناگوش ورخت بود مناسب   گلدستہ شد و بست بر و زلف رسن را
حورانِ بہاری بہ نثار مئے و مطرب   در بوسہ گرفتند سراپائے چمن را

بر گوش خورد نعرۂ احسنت نظیری
پرسی اگر از مردۂ صد سالہ سخن را

نے عدم بود و مے وجود اینجا   صورتِ وہم مے نمود اینجا
عکس شخصے فتاد در مسکن   نیک جستیم کس نبود اینجا
حسنِ ما کرد جلوۂ بر ما   عشقِ ما دل ز ما ربود اینجا
آنکہ بے نطق و شمع مے گویند   ہست در گفت و در شنود اینجا
و آنکہ نا دیدنیش مے دانند   ہست در معرض شہود اینجا
بو البشر را قوا ملائکہ اند   جز و کل ہست در سجود اینجا
کرد اَنَا خَیرٌ از سجود ابا   ہستِ ابلیس ہست بود اینجا
نزد تو جبرئیل وحی آورد   عقل برقع ز رخ کشود اینجا
مردم چشم عالم انسان ست   شخص عالم بما نمود اینجا
دید حسن و جمال آنجا را   در بصر ہر کہ کحل سود اینجا
نسیہ ہا نزد ما ہمہ نقد ست   دیر ہا جملہ ہست زود اینجا

جام گیتی نما نظیری یافت
زنگ از آئینۂ زدودا ینجا

مانند سراب بند برپا / بیہودہ شدیم دشت پیما
بے بحر نمودہ شکل ساحل / بے آب نمودہ موج دریا
سر دادہ بباد بود و نابود / بگرفتہ ز خاک عرض و پہنا
بر اوج رسیدہ گہ ز پستی / در پست فتادہ گہ ز بالا
چوں ظلمت نیستی در آمد / نے ماند رخ و نماند سیما
در نائے دمیدہ دم مغنی / لب بست فرو نشست غوغا
عاشق کہ وعشق چیست دانی / در ماندہ و درد بے مداوا
سرگشتۂ مطلب محالیم / اے کاش نبودے این تقاضا
آخر بچہ مایہ قرب جوئیم / بال و پر مور و راہ عنقا
آتش نشود بباد خاموش / از سر نرود بفکر سودا

چوں حق نشود عیاں نظیری
گوئیم کہ لا الہ الا

چہ منت از مدو روزگار بر سر ما / کہ حسن فطرت اصلی نمود جوہر ما
بشعر و شاہدم از کودکی نظر بازیست / کہ عشق خیزد از آب و ہوائے کشور ما
ز ذوق ما نشود با خبر مذاق سقیم / درست ذائقہ داند مذاق شکر ما
کمان لعب بزہ کردہ در کمیں بودیم / کہ طائرے نشیند ببام و منظر ما
متاع راحت و شادی ما بغارت داد / چہ فتنہ بود کہ ناگہ در آمد از در ما
کدام عربدہ انگیز طرح جنگ انداخت / کہ سنگ تفرقہ آمد بجام و ساغر ما
کسی شگفتہ ز معجون آب و گل نشود / سرشتہ اند بغم طینت مخمر ما
غش وجود باکسیر عشق زائل کن / کہ زر شود مس ست از کیمیائے احمر ما
ستارۂ دل عاشق نہاں کن خورشید / کہ آفتاب فروزاں ترست اختر ما
گداختیم ز درد خمار نایابی / بیک دو جرعہ کس آبے نزد با خگر ما
ذابر آر و دریں پردہ کن نظیری رقص / کہ ہست دلبر ما از الست دلبر ما

تمکین خرد بروز سر شور و شرم را / پیری برہاند از شب غفلت سحرم را
مانند ترنجم کہ خزانست بہارش / دم سردئے تازہ کند برگ و برم را
تا سدرہ بہ پیرم اگرم در نگشایند / ہر چند کہ فرسودہ قفس بال و پرم را
کوتاہی عیشم پے پند دگرانست / دہر از پے تادیب برو شاخ ترم را
در ہر قدمے صد خطرم بر سر راہ ست / وز بہر اقامت نہ مقامے سفرم را
رہ طے نکنم مرحلۂ را کہ بہر گام / از ہول مصیبت بگدازد جگرم را
شاید کہ چو تسلیم و رضا بدرقہ گردد / رہ امن شود وادی خوف و خطرم را
سعی کنم و رخت بمنزل برسانم / تا کس نرسانیدہ برہزن خبرم را
از خانۂ چشمش نگذارم بدر آید / بر روئے تو گر راہ بناشد نظرم را
صد لابہ بامید یک ابرام تو کردم / یک بار بتلخی نخریدی شکرم را

چوں توبہ کنم از غزل و قول نظیری
دوراں خرد از صد ہنر این یک ہنرم را

نعت صلعم

اے کردہ خراب خانہا را / برہم زدہ آستانہا را
صیاد وشاں بدام زلفت / در باختہ صید خانہا را
کردہ بہ بتان دل بنا شہد / بردہ بگرو نشانہا را
در ہر تو صد ہزار صیاد / آراستہ دام و دانہا را
شاہاں بفصاحت تو دادہ / مفتاح در خزانہا را
در عقدۂ جعد نسیم ثابت / مشاطۂ شکستہ شانہا را
تا کشتۂ غمزہ تو کردم / پرساختہ ام بہانہا را
زاہد شدہ ہر مزار و معبد / فرسودہ ام آستانہا را
شیرازۂ نظم خویش بندم / منسوخ کنم فسانہا را
صوتے بنوائے تو برآرم / برباد دہم ترانہا را
گردید ندیم غم نظیری / خواری نرسد یگانہا را

نیست زیں دہر آب ودانۂ ما　　ملکوتست آشیانۂ ما
کبک کہسار و بلبلِ گلزار　　گوش دارند بر ترانۂ ما
ہرطرف صوت تازۂ بندند　　از غزلہائے عاشقانۂ ما
حرف شیریں شود فراموشش　　خسروار بشنود فسانۂ ما
دیں فروشان خانہ بردوشیم　　دلق و دستارِ ماست خانۂ ما
بسلم ملک و مال مے بازیم　　دل خورسند بس خزانۂ ما
لمن الملک میزنیم امروز　　غیرِ مالیست در زمانۂ ما
خور پس از استوا سجود کند　　بس بلندست آستانۂ ما
حذر از ماکہ برق درابریم　　رعد مے نالد از زبانۂ ما
زخم قوس قضا بما نرسد　　ہست تیرِ قدر نشانۂ ما

خرج یک روزۂ نظیری نیست
حاصلِ عمرِ جاودانۂ ما

ببریدن نرود ذوق توز اندیشۂ ما　　سالہا پنجہ بہم دادہ رگ و ریشۂ ما
اصل ما آب ز سرچشمۂ تحقیق خورد　　گل تسلیم و رضا آورد اندیشۂ ما
مئے منصور کہ در جوش ز خمہا بود　　بعد دوری بقوام آمدہ در شیشۂ ما
درخس وخانہ نہ بینیم بجز جلوہ دوست　　شجرِ وادیٔ ایمن بود از بیشۂ ما
عشق آوردہ خلیل اللہ زآذر چہ عجب　　یا صمد گوئے شود گر صنم از تیشۂ ما
کوہکن از ہنرِ عشق ندارد خبری　　کار ما رست کہ عشق ست ہمیں پیشۂ ما

گل و برگ چمن عشق نظیری مائیم
نرود تا ابد از خاک رگ و ریشۂ ما

نظر بر روئے او ز دیدہ بکشا　　زخود گم گرد و برقِ دیدہ بکشا
گل پژمردۂ ما باغباں چید　　صبا گو غنچۂ ناچیدہ بکشا
مبادا عملے راحساں برآید　　گرہ از زلف خود فہمیدہ بکشا
بگلشن بگذرد در طعنۂ گل　　زبانِ بلبل شوریدہ بکشا
برافشاں کاکل و شمشاد را گو　　شکنج طرۂ ژولیدہ بکشا

گرہ برچینِ ابرو از چہ داری　　سرِ ایں نافۂ پیچیدہ بکشا

ز رمزِ عشق آگاہی نظیری
معما از دلِ نشنیدہ بکشا

مستی ربودہ از کفِ ہستی زمام ما　　مطرب نمے دہد خبرے از مقامِ ما
تا گشتہ ایم غافل ازو دور ماندہ ایم　　پدرام مے شویم کہ وحشی ست رامِ ما
دانی کہ نور مردمکِ چشم عالمیم　　بینی اگر بدیدۂ معنی حرامِ ما
خود را برہنہ بر صفِ شمشیر مے زنیم　　کاندر فنائے ماست بقا و دوامِ ما
برکف کلید جنت و برلب سلام حور　　رضواں ستادہ در طلب بارِ عامِ ما
خرمن بباد رفت دریں دشتِ پُرفریب　　مرغے نسود گوشۂ بالے بدامِ ما
پستاں دایہ در کف مشتاق شاہدست　　بے گریہ قطرۂ نچکاند بکامِ ما
تا اقتدا بحافظ شیراز کردہ ایم　　گردیدہ مقتدائے دو عالم کلامِ ما

بارانِ گریہ طبع نظیری بہار ساخت
کو باد تا برد بگلستان پیام ما

در پردہ رہ ندادند وقتِ سخن صبارا　　من نیک مے شناسم پیغام آشنارا
عیش دیار غربت چوں برق درگذارست　　نتواں بقید کردن ذوق گریز پارا
وجد سماع صوفی حالی ازاں مقام ست　　چیزے بیار ماند آن آہو خطارا
از خوردہ کہ دارد گل در قبا نگنجد　　جائیکہ ہست ذوقی میگردد آشکارا
با فقر و تنگدستی شوم ست عجب و مستی　　در کشورِ غیوراں نخوت کشد گدارا
بر قدر قابلیت دادند ہر چہ دادند　　حق راست بر توجت تہمت مکن قضارا
از مرغزار عقبے تا سبزہ زار دنیا　　تا دانم از کجائی حرفے بگو خدارا
انصاف و مہربانی عہد از جہاں برانداخت　　شد راستی خوشامد شد دوستی مدارا
باشاہ عشق بازاں آخر کسے بگوید　　بے آب و دانہ کشتی مرغانِ خوش نوارا
از کاہشِ محباں بر قدر خود فزایند　　با ایں خسیس مردم یاری مگیر یارا

خوش فطرتی نظیری حلِ دقیق خود کن
حاصل ز کامِ مردم بانگ ست آسیارا

ادب گرفتہ عنانِ خمار و مستیٔ ما برابر ست بلندیٔ ما و پستیٔ ما
بخود ز دوست نیائیم تا ز مے مستیم تمام دوست پرستی ست مے پرستیٔ ما
ہزار ساغر دیدار شد تہی و ہنوز فزود حوصلۂ ماست و شوق و مستیٔ ما
خمار شوق ندارد صبوح ما ہرگز بیگ طلوع بود نشۂ الستیٔ ما
مثال صورت موہوم بے نشاں بودیم بمنظرِ تو کشیدند نقش ہستیٔ ما
زحقۂ گہرت کار بر نمے آید زخستِ دہن تست تنگدستیٔ ما
زگو شہائے نظیری طپانچہ پوست بریخت
عذار دف نخورد ضربت دو دستیٔ ما

زشہر دوست مے آیم پیام عشق بر لبہا بہ تلقینے کنم آزاد طفلاں را ز مکتبہا
بگو منصور از زنداں انا الحق گو بروں آید کہ دین عشق ظاہر گشت و باطل گشت مذہبہا
چو من ہر کس طبیبے دارد از زحمت چہ غم دارد کہ آہے بر کشم بر کوہ و صحرا افگنم تبہا
سحر گہ خستہ و رنجور از خلوت بروں آیم چو پروانہ کہ از صحبت بر آید آخرِ شبہا
ز دستِ اوجراحتہائے زہر آلودہ بنمایم بر زخمم ناصحاں سوزن زنند از نیش عقربہا
دل شب داشت دردے از کدورتہائے حرمانم بسوئے آسماں دیدم فرو بارید کوکبہا
بحض التفاتے زندہ دارد آفرینش را اگر نازے کند از ہم فرو ریزند قالبہا
زبیدادی کہ بر دل شد نکردم ضبط خود اول کنوں کاتش ہمے بارد پشیمانم ز یاربہا
نظیری بر کشا نادیدۂ دل در کشایندت
کہ از تنگی عالم تنگ مے گردند مشربہا

گر بسخن در آورم عشق سخن سرائے را بر برد دوش سرو ہی گریۂ ہاے ہاے را
گل بجز اں شگفتہ شد دین دل بستہ وا نشد در بنِ ناخنست نے بخت گرہ کشائے را
نے زرہے خبر دہم نے بدلے اثر کنم صوت کجم ز کارواں زمزمۂ درائے را
ہر المے کہ صعب تر روزیٔ عاشقاں شود طعمہ ز استخواں سزد حوصلۂ ہمائے را
درس ادیب اگر بود زمزمۂ محبتے جمعہ بمکتب آورد طفل گریز پائے را
خاتمِ جم شکستہ تن ہیکل عشق ساختہ منظرِ دوست کردہ دل جام جہاں نمائے را
پیش نظیری از فلک درد دلے برم کہ ہست بر درشہ اثر بلے نالۂ آں گدائے را

بگذر از عشق کہ نہ خطوہ نہ کامست اینجا دل بجرأت نہ دلبس کار تمام ست اینجا
خط آزادگی سرو بمرغاں مدہند باز گردید کہ سیمرغ بدام ست اینجا
فکر طوبیٰ و جناں در ورع عشق خطاست ہر چہ در شرع مباح ست حرام ست اینجا
جرعہ از شبہہ خاطر ز گلو بر گردد ہاں بہش باش کہ جام و لب بام ست اینجا
خود بخود بانگ زنم خود بخود آوا شنوم خبرم نیست کہ گویم چہ مقام ست اینجا
ہمہ مے نوشی و مستی و نشاط و طرب ست کس چہ داند کہ شب و روز کدام ست اینجا
ز ابر ساغر مہ رخسارۂ ساقی بنمود شکر للہ کہ تجلی بدوام ست اینجا
غائب از دیدۂ بازم نشود یک ساعت آنکہ رم خوردہ از وہم ہمہ رام ست اینجا
فیض آب خضر از نظم نظیری ریزد
کہ صفائے سحری تا دم شام ست اینجا

از چاہ غبغبش بدر آوردہ ماہ را بر ماہ عقربِ سیہش بستہ راہ را
عابد کہ بیندش بدر آید ز خانقاہ سلطاں کہ یابدش بگذارد سپاہ را
گر روز حشر پردہ ز رویش بر افگنند ایزد بروے بندہ نیارد گناہ را
آں کجکلہ چو با صف عشاق بگذرد شاہاں ز سر نہند ہوائے کلاہ را
از ہیبتِ تجلیٔ دیدار سوختیم برق آورد بشارتِ باراں گیاہ را
عاجز شدہ است دیدہ ز ادراکِ حسن او در حوصلہ جمال نگنجد نگاہ را
بارے چو در بغل ہمہ خرمن نمے رود بیجا دہ در کنار کشد برگِ کاہ را
امید ہست کز سر آں بام بگذرد پا در میاں کوئے کشودیم آہ را
خاکش بفرق کن کہ بجاناں نمے رسد عاشق گر التفات کند مال و جاہ را
گر ایں عطش بخلد نظیری ز جاں رود
جویم ز سلسبیل بآتش پناہ را

برائے خشت خم خویم گو آں پیر ترسا را کزیں بازیچۂ طفلاں خرد مشت گل ما را
جہاں را نیست آں معنی کہ باید فکر آں کردن الف باخوان ہر مکتب شگافد ایں معما را
بجو از بہر حسرت داد را ہم ورنہ معلوم ست ز دریا چند در آغوش گنجد موج دریا را
ہمیں بس شاہد بے اختیاریہائے مشتاقاں کہ عذر از جانب یوسف بود جرم زلیخا را

خموشی نزل عشق آرم که بر درگاه سلطانان
کمان برزه نمی آرند بازوی توانا را

همین مقدار میخواهیم از رخ پرده برداری
که بشناسیم قدر بینش نادان و دانا را

نظیری خاطرے از داغ دل آزرده تر دارد
قدم هشیار نه اینجا که در خون مے نهی پا را

تو اگر ز کعبه راندی وگر از کنشت مارا
غم بنده پرور تو بدری بهشت مارا

چو حدیث راست گویان همه مذاق تلخیم
بسفینهٔ عزیزان نتوان نوشت مارا

گل و برگ خانهٔ ما همه بلبلان ستند
که بعاشقی برآمد همه کار و کشت مارا

گذشست نیم ساعت بر ما زلال طبعان
که ز پرده بر نیامد همه خوب و زشت مارا

ز عتاب تلخ ساقی دل ما غبار دارد
بحلاوت حریفان نتوان سرشت مارا

همه روز دست حسرت چو مگس زدور لیسیم
که سر آستین مهمان بشکر بهشت مارا

نه صنم بجاے یابی نه گلے بآب و رونق
ز خطا بهم برآور همه خاک و خشت مارا

بتواضع جم نه کے سر ما فرو نیاید
که حدیث عشق و سودا شده سرنوشت مارا

بصداع غم نظیری ز خمار باده رستیم
نکند دماغ خوشبو گل صد بهشت مارا

جز نام صنم نقش مکن لوح جبین را
تا چپ نکنی راست نخوانند نگین را

از شوق شهیدان حریم سر کویش
چون دانه در آغوش نگنجند زمین را

پیداست رهائی من از ضعف امیدم
نے زد و بسر مے رسد آواز حزین را

من دام به نخچیرگه انداخته بودم
شیر آمد و بگرفت ز من دام و کمین را

آب رخی از آتش که گفتم برسانم
وادی برهم ریخت تف آبله چین را

با تیغ بتسلیم و با خصم بشفقت
با مهر بدل ساختم از عشق تو کین را

بیرون نهم از خویش اگر پاے نظیری
یکپایه فروتر بنهم عرش برین را

دل شکسته بود تحفهٔ خزینهٔ ما
نگین ملک توان ساخت ز آبگینهٔ ما

تو کار غیب چه دانی که چیست طعنه مزن
که جز بمصلحتے نشکند سفینهٔ ما

مکن بکشتن ما مشورت که تا بوده ست
بفال دوست مبارک نه بود کینهٔ ما

هزار کار درست از شکست ما گردد
طلسم ما شکن و برخور از دفینهٔ ما

یگانه ایم به بیقدری از چه بر در دوست
بقدر ذره توان یافتن قرینهٔ ما

چراغ صومعها زنده مے توان کردن
بدوستی تو یعنی بسوز سینهٔ ما

ز بعد کعبه نظیری زیارت ما کن
که دلبر نمکین ست در مدینهٔ ما

زبان پیام هوس داشت شستم انشا را
درون سینه بریدم سر تمنا را

چه گونه عرض تمنا کنم که حسن غیور
نه داده راه درین پرده رمز و ایما را

دران نظاره که بر تیغ و کف شعور نبود
ز رشک سوخته بود آگهی زلیخا را

ذخیرهٔ ز جنون بهار نهادیم
کم ست سود تنک مایگان سودا را

نوازش ار ز کرم میکند محبت نیست
توان شناختن از دوستی مدارا را

گر از ورع بگدا زاهدان قدح ندهند
چه مانعست حریفان باده پیما را

گذشت شوق ز اندازه گوشهٔ نظرے
که مے خموش کند مست بے محابا را

بکینهٔ دل بے رحم کافرت نازم
که کرده است بمن دوست گبر و ترسا را

بدیهه سنج نظیری اگر تو خواهی بود
شکر فروش کند طوطی شکر خا را

هر گه رقم کنم بتو عذر گناه را
ریزم چو خامه از مژه خون سیاه را

شاید که شرم ذلت ما را گران خرند
آنجا که خرمنیست بها برگ کاه را

مطرب ره سماع بآهنگ مے زند
صوفی خانقاه غلط کرده راه را

آن عارفان که در رمضان باده میخورند
بینند در زلال قدح عکس ماه را

معراج ما نهایت افتادگی بود
در عشق قرب صدره بود قعر چاه را

آنجا که بے تفاوتی وسع رحمت ست
بدخواه انفعال دهد نیک خواه را

گر خون یک قبیله ازان رخ طلب کنند
سلطان ز داد خواه نخواهد گواه را

گر غبن عشقبازی و مستی شود حساب
فردا گنه برد بشفاعت گناه را

عشق آمد و بخرقهٔ پشمین فروختیم
تشریف شاه اکبر و عباس شاه را

کردیم خاک مسکنت و نیستی بسر
تعظیم صدر منزلت بارگاه را

سرگشته اند خلق نظیری بیا که ما
روشن کنیم زمزمهٔ خانقاه را

نگاه گم شده بر راه کوے یار مرا
گسست عقد گهر گریه در کنار مرا

خود از محبت جاناں بخود حسد دارم
ز رشک غیر کنوں برگذشته کار مرا

ز بہر یقیں که شود صاف سینه صاف ترم
غبار دل نشوم گر کنی غبار مرا

به بے بری مزنم طعنه کز ہزار چمن
قضا گذاشته اینجا بیادگار مرا

ز روزگار چه منت که بر سر من نیست
بروزگار تو افگنده روزگار مرا

خدا ز آفت پژمردگی نگهدارد
شگفته است دل و طبع زیں بہار مرا

مزاج دوست خموشی خرد ولے چه کنم
گل محبتم این ناله ہست خار مرا

تعلق تو نظیری به پستیم دارد
تعجبے که کند دوست واگذار مرا

امشب خوش آشناست برویش نگاهِ ما
گویا حجاب سوخته از برق آهِ ما

از بسکه مے شدیم بحسرت جدا ازو
خون میچکید روز وداع از نگاهِ ما

شغل محبت ست که مانع ز طاعت ست
روز جزا بس ست ہمیں عذر خواهِ ما

دوزخ اگر بچاشنی آتش دل ست
اہل بہشت رشک برند از گناهِ ما

دل بے غمت مباد کزیں فیض گشته است
رحمت طفیلی نفس صبحگاهِ ما

صد سیل وصل آمد و صد تشنه تازه شد
ہرگز نبود نشو و نما در گیاهِ ما

ما نخل ماتمیم نظیری ز ما حذر
غمگیں شود کسیکه بود در پناهِ ما

ازیں ویرانه تر میخواستم ویرانهٔ خود را
ازیں ویرانه بیروں مے برم دیوانهٔ خود را

حریفاں نشّهٔ مهر و محبت را نمے دانند
بدست دشمن خود میدہم پیمانهٔ خود را

نه شورش خواہد از سختی نه غرش چیند از تلخی
نمے بینم ز جنس ہیچ خرمن دانهٔ خود را

ز بیم آنکه طبل رحلتے ناگاه بنوازند
ہمیشه رخت بر درگاه دارم خانهٔ خود را

عزیزاں دیده از خاکستر سازند نورانی
تو شمع بزم خلوت مے کنی پروانهٔ خود را

بآیات زبور نغمهٔ داؤد نفروشم
بیان دردناک و نعرهٔ مستانهٔ خود را

نظیری قصهٔ فرهاد و خسرو داستانے شد
کنوں من ہم کتابی مے کنم افسانهٔ خود را

آنکه بر یارتم کیں زده از کینهٔ ما
نقش آئینهٔ خود دیده در آئینهٔ ما

عید و نوروز بود مکتب ما را ہر روز
بمحبت گذرد شنبه و آدینهٔ ما

محضر سلطنت عشق اگر برخوانند
خاتم و سکّه برآرند ز گنجینهٔ ما

خورده دل زخمے ازاں غمزه که نتوانی دوخت
تو که صد بار فزوں دوخته سینهٔ ما

زاں نگاہے که بدنبالهٔ چشمت نرسید
خون فرو میچکد از خرقهٔ پشمینهٔ ما

آزمودیم بزور مئے امسال نبود
قدحے داشت خم از بادهٔ پارینهٔ ما

طرفه شورے سحر از سینهٔ نظیری برخاست
ساخت کارِ ہمه را گریهٔ دوشینهٔ ما

غبار از دل بمژگاں روبم و بینم نشانش را
بآب دیده شویم خاک و جویم آستانش را

ز مستیہائے شوق آں بلبل شوریده احوالم
که نشناسد اگر صد بار بیند آشیانش را

اثر میکرد گاہے ناله ام از بسکه نالیدم
کنوں از نالهٔ من خواب آید پاسبانش را

ہمه در عشق او از رشک با من دشمن جانند
که با من مهرباں سازد دل نامهربانش را

مرا زیں عشق شورانگیز در در رشک خواہد شد
که ہر کس بر سر ہر کوئے خواند داستانش را

سوالِ بوسه کردم ازاں رخ لب گزید از قہر
ضیافت کرد امشب بشیرینی لبانش را

نظیری قاتلے دارد که آمرزیده میگردد
سگاں از کوئے او گر بگذرانند استخوانش را

ہر روز جویم آب رخ روز رفته را
گویم بغنچه تنگ ز مردم نہفته را

لب بستم از سخن که دریں مجمع نفاق
بہ یافتم ز گفته حدیث نگفته را

ہرگز شب امید بدوراں من ندید
جام ملئے دو ساله و ماهِ دو ہفته را

خفاش بخت من چو نه بیند چه فائده
گر بر مه ز آفتاب کشد چشم خفته را

در خوں ہمیشه نشتر مژگاں شکسته ام
ناسفته کرده ام ہمه دُرہائے سفته را

فراش کوئے دوست شو اے ناله یک سحر
در چشم بخت کن خس و خاشاک رفته را

زہر ست آب دیده نظیری نه اشک تلخ
در دیده آب میکنم الماس تفته را

ولا گداز که آئینه کرده سنگ ترا   کدام صیقل ابروز دوده زنگ ترا
تو کعبه در دل ما کافران چرا جوئی   گر آذری که تراشیده است سنگ ترا
کسے شکاری عشق ترا چه مے داند   نشانه دیگر و زخمے دگر خدنگ ترا
ز خار خار محبت دل ترا چه خبر   که گل بجیب نگنجد قبائے تنگ ترا
بهر کسے نظر از شیوهٔ دگر داری   کسے درست نفهمیده ریو و رنگ ترا
بنغمهٔ دگرم زنده سازلے مطرب   چه معجز ست که در پرده نیست چنگ ترا
تو حرفِ تلخ فروشی و من شکر نوشم   که چاشنی هزار آشتی ست جنگ ترا

تو از نسیم نظیری بشور مے آئی
چو گل نهاں نتواں کرد بو و رنگ ترا

کردم ز شکوه منع دلِ زارِ خویش را   انداختم بروزِ جزا کارِ خویش را
وقتِ نظارهٔ بت پرهیزگارِ خویش   شوئیم بگریه دیدهٔ خونبارِ خویش را
جرم من ست پیش تو گر قدرِ من کم ست   خود کرده ام پسند خریدارِ خویش را
صد مشتریست جنسِ دلم را چو آفتاب   من گرم میکنم بتو بازارِ خویش را
ترسم که رفته رفته به بیداد خو کنی   بر کیں مدار طبع ستمگارِ خویش را
اے دل مجو نجات که صیاد پیشگاں   در دام میکشند گرفتارِ خویش را

عمرت بود که دوش نظیری بیادِ تو
آساں نمود مردنِ دشوارِ خویش را

فراقِ دوستاں بسیار پیش آمد دلِ ما را   غم مردن گرفت از ما هوائے منزلِ ما را
گل افشاں بود با تو هر سرِ خار و بن سنگے   تو چوں رفتی ازینجا آفتے زد حاصلِ ما را
عفاک الله بقید عشقم از هستی بر آوردی   بیک مشکل نمودی حل هزاراں مشکلِ ما را
اگر مقبول اگر مردود حرفِ ما اثر دارد   تواں تعویذ بازو کرد سحرِ باطلِ ما را
سرشتِ ما خواصِ مهر و طبع دوستی دارد   برهمن بت همے سازد مگر مشتِ گلِ ما را
همه افسانهٔ گیسو و رخسار تو مے گوئیم   شبِ ما نور مے بخشد چراغِ محفلِ ما را
بشارت در گذر داریم و شاهد در نظر دائم   بدیدارِ تو چشم افتاده بختِ مقبلِ ما را
درین صحرا نظیری نیست لاغر تر ز ما صیدے   که بر فتراک مے بندد شکارِ بسملِ ما را

ز حرمانم غمے در خاطرِ یاراں شود پیدا   چو بیمارے که مرگش بر پرستاراں شود پیدا
چو پیدا گردم از راهے چناں یاراں رمند از من   که با مستے میانِ جمع هشیاراں شود پیدا
کسے نگریزد از ما گر ازیں تقوے بروں آیم   طرب کز ما رمد در کوئے میخواراں شود پیدا
بتے از حلقهٔ پرهیزگاراں بر نمے خیزد   که بر مردم مسلمانی دینداراں شود پیدا
پشیمانی بکش از بیع من کایں سهل قیمت را   تو چوں صاحب شوی ذوقِ خریداراں شود پیدا
زلیخا گو میارا بزم و فرشِ دلبری مفگن   که آں یوسف بزنداں گرفتاراں شود پیدا
چراغِ زنده میخواهی در شب زنده داراں زن   که بیداری بخت از بختِ بیداراں شود پیدا

نظیری کاش بنمائی که در ساغر چه مے داری
که پیشِ زاهداں قدرِ گنهگاراں شود پیدا

از پے آشوب ما در زلف دارد شانه را   شورشِ زنجیر در شور آورد دیوانه را
حُسن بنیادِ محبت بر پریشانی نهاد   تا نسوزد خاک را دهقاں نریزد دانه را
حور و جنت جلوه بر زاهد دهد در راهِ دوست   اندک اندک عشق در کار آورد بیگانه را
عشق کامل نیست تا در بندِ بال و مسکنی   آں زماں آتش علم گردد که سوزد خانه را
هر چه زد خود را بر آتش محوِ آتش گشت و رفت   در حقیقت شعله بال و پر بود پروانه را
جائے یک ناخن درستی در سراپایم نماند   هر زماں دیوانه ویراں تر کند ویرانه را
گر رود عشق از مزاجِ پیر لذت کے رود   بوئے مے باقی بود گر بشکنی پیمانه را
عقدهٔ دل در شکنجِ طره نکشاید بعقل   یک گره زاں زلف او هم بشکند صد شانه را

سرگذشتِ عهدِ گل را از نظیری بشنوید
عندلیبِ آشفته تر میگوید ایں افسانه را

ز عاشق میشود معشوق را نام و نشاں پیدا   ثمر نیکو نیاید تا نگردد باغباں پیدا
خودیها محو گردد گر تو از رُخ پرده برداری   گماں پوشیده گردد هر کجا گردد عیاں پیدا
من آں روزیکه بر رخ فتنه میشد زلف میگفتم   که روئے خوش نخواهد گشت هرگز در جهاں پیدا
وراں صحرائے بے پرسش که رهبر راهزن باشد   دلِ مجروح گردد کارواں در کارواں پیدا
بتے گر عارضِ جسمم شود آں را دوا سازم   چه سازم سوزِ عشقے را که شد در استخواں پیدا
تمنائیش چو گردد گرد خاطر مضطرب گردم   چو محتاجے که گردد در سرائش میهماں پیدا

بغل از نامۂ احباب پر گردد نمے خواند　　که مے ترسد شود مکتوب من ہم درمیاں پیدا
نمیدانم زمن و رجاں سپار بہا چہ نقصان شد　　کہ اکثر میشود در بدگمانی امتحاں پیدا

نظیری سوئے او کم رو کہ امروزست یا فردا
کہ از خاکسترت ہم نیست در کویش نشاں پیدا

زبس بود دل خود کام ناسپاس مرا　　نرو ئے ہم رسد اندوہ بے قیاس مرا
بلا مقام مرا پیش ازیں نمیدانست　　غم تو کرد دریں شہر رو شناس مرا
چہ روز بود کہ تشریف عشق پوشیدم　　کہ خوشدلی نشناسد دریں لباس مرا
ز رشک دوش چنیں درہم کہ نتواں برد　　بہ بزم وصل تو امشب بالتماس مرا
رخے کہ داشت ملک میلش از توجہ غیر　　چناں نمود بچشم کہ شد ہراس مرا

ازاں ز آہ نظیری فراغتے داری
کزیں فسردہ دلاں کردۂ قیاس مرا

شرم مے آید ز قاصد طفل محجوب مرا　　بر سر راہش ببیند از ید مکتوب مرا
درت پر وردہ توام اے عشق پاس من بدار　　ہر کہ بیند از تو میداند بد و خوب مرا
فرصتت باد اکہ سیبا ید ستمگارے چنیں　　ایں قرار و طاقت و ایں صبر ایوب مرا
ناز پر وردہ صالم گوش بر حرفم مکن　　آرزو بسیار باشد طبع محجوب مرا
بے سوالی خون خود در حشر مے بخشم باو　　زانکہ دانم از طلب عارست مطلوب مرا
شوخ طبعی ز اختلاط غیر منعت چوں کنم　　پیش ازیں نتواں شنیدن حرف مکتوب مرا

امشب از یوسف رخے چشم نظیری روشنست
باز نورے ہست در کاشانہ یعقوب مرا

دیدمش در دل نہفتم آہ پر تاثیر را　　در کماں از بسکہ دزدیدم شکستم تیر را
پائے رفتن نیست زیں بزمم کہ در بیروں در　　بخت دارد در کمیں ہجر گریباں گیر را
خوشدل از غیرم کہ در بزم وصالی او نیافت　　ذوق دردِ اضطراب و لذت تغییر را
از کمندِ عشق جستن مے شود ترک ادب　　ورنہ طغیان جنوں از ہم کند زنجیر را
بے سبب وادی گر آزارم خجل از من مباش　　کردہ ام خاطر نشانِ خویش صد تقصیر را
گشتہ دل پامال حسرت عشوہ در کارش مکن　　قلب زراندود ما ضائع کند اکسیر را

از نگاہے شد نظیری صید و من در انفعال
زانکہ ایں وحشی نمے ارزد بہائے تیر را

کجا بودی کہ امشب سوختی آزردہ جانے را　　بقدرِ روزِ محشر طول دادی ہر زمانے را
سوالے کن زمن امروز تا غوغا بشہر افتد　　کہ اعجاز فلانے کرد گویا بے زبانے را
بہر جنسے کہ میگیرند اخلاص و وفا خوب ست　　پس از عمرے گذار افتاد بر ما کاروانے را
کتاب ہفت ملت گر بخواند آدمی عامیست　　نخواند تا ز جزو آشنائی داستانے را
بافسوں موم آہن کردن آسان تر از آں باشد　　کہ از کیں بر سر مہر آورم نامہربانے را
بعشاق اشک گرم و رنگ زرد از بہر آں دادند　　کز استغنا فرود آرند مستغنی جوانے را
اگر از خار خارِ بیوفائی ہائے گل نبود　　سحر گہ عندلیبے بر نہ خیزد گلستانے را
دلا سیلابِ خوں را از شگاف سینہ بیروں کن　　کہ امشب سودہ ام بر دیدہ خاک آستانے را

نمیدانم نظیری کیست چوں مے آمدم زاں کو
بحالِ مرگ دیدم بر سر رہ ناتوانے را

طعم ہلاہل میدہد زہر فراقت آب را　　تا تلخ کردی عیش من شیریں ندیدم خواب را
در ہائے رحمت بر رخم تا شام مردن وا کنند　　گر چشم از رویت کند یک صبح فتح الباب را
از دولت گم گشتہ ام شاید نشانے وا دہند　　با سے بدر یائے امید افگندہ ام قلاب را
زاہل درون با ہش تر ندآناں کہ بیروں ورتند　　اکثر بخاصاں میدہد سلطان شراب ناب را
طوفان بہر جانب برو بکشا معلم بادباں　　لنگر نمیند از و کسے دریائے بے پایاب را
وعظ طبیب و صبر من بر جان گوار گشتہ اند　　من سخت تر سازم مرض او تلخ تر جلاب را
باغایتِ بیطاقتی از عشق نتوانم گریخت　　گوئی کہ آتش بستہ رہ از ہر طرف سیماب را
در انتظار رحمت لب تشنگاں افتادہ اند　　ساقی بکوثر زن قدح دریاب زود اصحاب را

کار نظیری در رضا غم خوردن و خوش بودنست
دارم مئے مرد آزما خوش باد شیخ و شاب را

ردیف الباء

خانہ در کوئے مغاں کردم خراب　　عاقبت ہم طبع گشتم با شراب

زہر پیرم کردہ اما ذوق عشق · گرمتر دارد مزاجم از شباب

از جوانی ہست ذوقے در سرم · از نمک ما ندست شورے در کباب

ہر چہ خوانم در ورق از اشک و آہ · عشقم افتادست بر درس کتاب

زندہ دارد مرد را آثار مرد · نام گل باقیست چوں گردد گلاب

گوش بر تشریف فرمانم کہ ہست · جان مشتاقم سوالش را جواب

بر امید او بعجز بستہ ام · باد را بر خاک و آتش را بآب

چارۂ ناسور تسلیم ست و بس · خلق مرہم مے نہند از اضطراب

از چہ پوشم چشم ازیں اول خفتگاں · روئے بیداراں مگر بینم بخواب

چشمۂ حیوان نظیری ہیچ نیست

عالمے تاریک و قحط آفتاب

سیم زر جام و ماہم تا سحر بر روز نست امشب · دو دستم تا بوقت صبح طوق گردنست امشب

دو چشمم حجلہ آئیں بستہ انداز گریۂ شادی · در و بام از چراغاں سر بشکم روشنست امشب

شماری تا سحر دستم بزلف ور ہمے دارد · گریبانم گریبانست و دامن دامنست امشب

ہمہ شب بر لب و رخسار و گیسو میزنم بوسہ · گل و نسرین و سنبل را صبا در خرمنست امشب

مغنی میگساری میکند ساقی نوا سازی · ازیں شادی کہ در بزم حسوداں شیونست امشب

بدل طرح وصال جاودانی نقش مے بندم · گرم خود دوست مے آید بخلوت دشمنست امشب

باقبال محبت شاہد وے در نظر دارم

نہ من با بخت خویشم نے نظیری با منست امشب

سحر منادی بلبل بگلستاں دریاب · صلائے صحبت گل میزنند زماں دریاب

ہر آں دقیقہ کہ دریافتی ز عمر از تست · کہ میشود نفس رفتہ را ضماں دریاب

ترا فریضہ بود رفتن بخانۂ دوست · دروں اگر نگذارند آستاں دریاب

ہزار واقعہ با روزگارم افتادہ است · بیک کرشمۂ لطفم اگر تواں دریاب

نظارۂ گل دہر از وداع یاد دہد · ببیں بہار وے و معنئ خزاں دریاب

ہنوز بوے وفا بر مشام مے آید · دمے کہ آتشم افتد بخانماں دریاب

تہ پیالہ چو بر خاک کشتگاں ریزی · مرا کہ سوختہ ام مغز استخواں دریاب

مباد زخم تو جز من بدیگرے آید · گہے کہ تیر جفامے کشی نشاں دریاب

مکش ملال نظیری کہ جسم و جاں کاہست

زلال جام کش و عمر جاوداں دریاب

سبزۂ عیش ز بوم و بر ہجراں مطلب · نیشکر حاصل مصر ست ز کنعاں مطلب

رسن زلف پے حیلہ در آویختہ اند · جز دل تشنہ ازاں چاہ زنخداں مطلب

در دیارے کہ سجود خم ابرو رسمیست · غیر محراب گر و قبلۂ ویراں مطلب

فرض و سنت بتماشائے تو از یادم رفت · پردہ بر روئے فگن یا ز من ایماں مطلب

بعد ازاں کز چہ زنخداں بدرم آوردی · پیش گر گم فگن و قیمتم ارزاں مطلب

مہر کیں نیست کہ ہر جا طلبی یافت شود · آنچہ ہرگز نپسندند بدوراں مطلب

لخت دل قوت کن و شکر احباب مخواہ · دود دل سرمہ کن و کحل صفاہاں مطلب

آب حیواں ز کف دُردکشاں مے جوشد · گو خضر دشت مپیما و بیاباں مطلب

ہمہ از کاہش عشاق بخویش افزایند · قیمت یاری ازیں مہر فروشاں مطلب

جلوہ از حوصلہ بیش ست نظیری ہشدار

کشتی نوح نشد ساختہ طوفاں مطلب

آنکہ شب داد تو بجام ز شراب · شبنم باز دید مست و خراب

لب ساغر چناں ز نم بوسہ · کہ رساندم حریف را از خواب

مزہ کرد راح آتشیں گیرم · خاک را در دہاں بگردد آب

عضو عضوم پرست از مستی · کاہلی ہا ہمہ شوند شتاب

ظرف لبریز گردم از بادہ · ہمچو ماہ دو ہفتہ از مہتاب

راہ مستی گرفتہ جانب دست · میروم تا برآرمش ز حجاب

محو ترمے شوم ز خود ہر دم · رفتم از دست مطرب با دریاب

قوتم نیست پست کن پردہ · طاقتم نیست گوش چنگ متاب

بر نظیری مگر بہ بخشایند

بجز رع دانے شود ایں باب

چوں غنچہ دل مبند و چو بو بر ہوا متاب · بر گل سوار باش و عناں از صبا متاب

آمیزش از صلاح دو یک دل بهم رسد   جائے کہ نار مار مثل شد و تا متاب
شوقے اگر نجات ز خود بینیت دهد   بگریز و رخ ز آئینه هم بر قفا متاب
در سفره هیچ نیست سوال از برون چرا   قفل گشوده بر در گنج عطا متاب
شغل توام ز گوشهٔ خاطر نمے رود   گوشم چو طفل از پے هر مدعا متاب
بر صفحه نقشها همه زیبا کشیده اند   بر قع بدرت کوته چون و چرا متاب
هرگز خضر به تشنه زلال بقا نداد   مس برامید داری این کیمیا متاب
آهے زدیم و پیرهن پاره سوختیم   گو همنشین فتیله پے داغ ما متاب
چشم از امید داری دیدار روشنست   گو روشنی مهر و مهم بر سرا متاب
معشوق ساقیست مزن بر پیاله دست   یوسف نموده رخ بصر از تو تیا متاب

افسون لب بکار نظیری کفایت ست
نعلش در آتش از پے مهر و وفا متاب

مے باش واز مزاج حریفان نشان طلب   با طبع هر که راست نیاید کران طلب
چوں رہ بری بصحبت نیکان گران مباش   جایت اگر بصدر دهند آستان طلب
پنهان کنج باش و قناعت بخاک کن   همسایهٔ همائے شو و استخوان طلب
مجموعه ایست عالم ازو انتخاب کن   مغلوبه ایست دهر درو مهربان طلب
در طبع دوستان ز حسد راستی نماند   انصاف اگر طلب کنی از دشمنان طلب
از حلقهائے زلف طلسمے بچنگ آر   وز شغل آں ز وسوسهٔ دل امان طلب
دست کسے بدامن محمل نمے رسد   کورانه بر صدائے جرس کاروان طلب
هرگاه یوسفے ز تو در راه مانده است   شیون کن و ز گم شدهٔ خود نشان طلب

ننگ ست در طریق کریمان معاملت
جان از نظیری ار طلبی رائگان طلب

عشق دهد بادل شوریده تاب   پرورش ذره کند آفتاب
کم نشود سوز دل از سیل اشک   آتش سودا نه نشیند بآب
آه که عاشق کشد از خامی ست   دود کند دل چو نباشد کباب
با سخن تلخ تبسم خوش ست   نشئه دهد شهد چو گردد شراب

دیر رود جان که توئی در دلم   شعله کند بر سر شمع اضطراب
در شب هجران نبود روشنی   گرچه بود تا بسحر ماهتاب

دیده نظیری نشناسد رخش
بسکه گذارد نگهم از حجاب

ردیف التاء

ابرے بنظر آمد و برقے ز میان جست   صد فتنه بهر مرحله از خواب گران جست
انگیخت از آن ظلمت و پرتو دل و جانے   وز پرده برون آمد و در خانهٔ جان جست
آسوده ز آفات بهم ساخته بودیم   ناگاه خطائے شد و تیرے ز کمان جست
نشنید کس از کس سخن مهر و محبت   شوقے بضمیر آمد و حرفے ز زبان جست
در مدعیان غلغله افتاد ازین رشک   منصف بمیان آمد و منکر بکران جست
ربطیست با سر بسر اجزائے جهان را   زین سلسله حاصل که بجائے نتوان جست

زین پیش حکایت نتوان کرد نظیری
افروخت ورق در کف و آتش ز بنان جست

گر تجلی مانعست و گاه هجران حائلست   حیرت اندر حیرتست و مشکل اندر مشکلست
بے نهایت از بر ما بود تا مقصد مقام   منزل کونین طے کردیم و اول منزلست
زخم ما بیطالعان پیدا و پنهان دست و تیغ   بخت مقبولے که چشمش بر جمال قاتلست
از نم فیضے که با این مشت خاک آمیختند   حاملان عرش را بار امانت در گلست
عقدهٔ ما را رسول و نامه نتواند گشود   بعد ظاهر بین بچشم دوری ما در دلست
بام و در پر جلوهٔ حسن ست اهل حال را   هر که صورت دوست میدارد ز معنی غافلست
سینه را بخراش و در وے دانهٔ اشکے فشان   اینکه شورے خاک ریزی تخم را بیحاصلست
از حدیث سود و سودائے روم دیوانه وار   حرف لیلی گوے تا دانی که مجنون عاقلست

از کرم شاید درے بر روئے مسکین وا کنند
بیشتر شبها درین درگه نظیری سائلست

غیر من در پس این پرده سخن سازے هست   راز در دل نتوان داشت که غمازے هست

زخم کاریست صراحی و قدح بر چینید
نیم بسمل شدہ بر سر پروازے ہست

بلبلاں گل ز گلستاں بشبستاں آرید
کہ دریں کنج قفس زمزمہ پردازے ہست

گوکہ ایں صف شکناں قصد ضعیفاں نکنند
کہ دریں قافلہ گاہے قدر اندازے ہست

تو میندار کہ ایں قصہ بخود میگویم
گوش نزدیک لبم آر کہ آوازے ہست

عشقبازیم بمعشوق مزاجے انداخت
کز نیازیم کہ با اوست بخود نازے ہست

دی نظیری نرسیدہ است کہ امروز رود
صحبتے را بود انجام کہ آغازے ہست

رہ حریف گرفتم کہ شیشہ یار من است
خرد پیادہ شد از من کہ مے سوار من ست

جراحتم ہمہ راحت شد از سعادت عشق
گلے کہ در رہ من بشگفد ز خار من ست

اگر درستی ذرہ کار جام و میناہست
شکستہ بستۂ از عہد استوار من ست

صبا بطرف چمن خواند ابر بر لب گشت
بہر دو کام حریفے در انتظار من ست

شراب و حور میسر نگشت و توبہ گریست
شفیع جرم خوشیہائے روزگار من ست

شبے کہ با تو قدح نوشم و لبے بگزم
کند فرشتہ سجودم کہ کارگاہ من ست

گلم بآتش دل آب مے خورد ہمہ عمر
شگفتہ روئی جاوید با بہار من ست

بسوز و ساز حریفم بآہ و نالہ حریص
غمست دارو دردے کہ سازگار من ست

باضطراب دلا جاں سپار و حال مپرس
کہ اختیار نظیری ہم اختیار من ست

ذوقے بکمال ست و وصالے بدوام ست
امروز بما منزلت عشق تمام ست

بر صوفی بے وجد و بال ست عبادت
بر شیشہ کہ خالیست زمے سجدہ حرام ست

دادیم بمعشوقہ و مے دنیا و دیں را
بدنام شدن در دو جہاں غایت نام ست

احیائے شب ما و صبوحے حریفاں
مہتاب ہمہ روزن و صبح ہمہ بام ست

جمعے کہ گرفتاری ایام شناسند
چوں شپرہ از نور گریزند کہ دام ست

میگریم از گریہ چو طفلم خبرے نیست
در دل ہوسے ہست ندانم کہ کدام ست

ساقی غم دوراں مخور و رطل گراں دہ
شادست جہاں تا مئے حسن تو بجام ست

گویید بزاہد بچہ عصمت نفروشد
بوئے مئے دوشینہ ہنوزم بمشام ست

رنجور الم دیدۂ پیری ست نظیری
جام سحری چوں نخورد ماہ صیام ست

ہوا بدیہہ رسانست و باغ موزونست
بہر ترنم مرغے ہزار مضموں ست

زبان بلبل شوخ از سخن نمے افتد
اگرچہ خوردۂ گل ہمچو دُرّ مکنوں ست

بہوش زی کہ تو گر از بروں نمے بینی
دروں پردہ بہ بپسند ہر چہ بیروں ست

اگر بلذت لطف نہاں رسی دانی
کہ اندکے تو ز شدت چگونہ افزوں ست

بشور وادی و فریاد سیل خوش داریم
کز اہل سلسلۂ ماست ہر کہ مجنوں ست

ز روئے دوست ہویدا بود سعادت دوست
نوشتہ اند بعنواں کہ خاتمت چوں ست

اگر کنار بیاباں عشق دریابی
ز خون کشتہ بہ بینی ہزار جیحوں ست

نشان ذوق حقیقت بنازکاں ندہند
چہ شد کہ فاختہ خوشگوی و سرو موزوں ست

بہیچ کاسۂ چشم گدائی پُر نشود
مگر ز کاسۂ آزادگاں کہ واژوں ست

چو نام توبہ گرفتم قدح بیاد آمد
بنوش بادہ نظیری کہ فال میمونست

بے عشق عقل راہنرے در دماغ نیست
بد سوزد آں فتیلہ کہ از شعلہ داغ نیست

ہرگز فرشتہ از سر بامش نمیرود
آنرا کہ مرغ نامہ برے در سراغ نیست

طعنم بہ بیخودی چہ زنی محتسب برو
ما را فراغتست ترا گر فراغ نیست

ما حال خویش بر پر عنقا نوشتہ ایم
در بال ہدہد و سر منقار زاغ نیست

چوں چغد بر خرابۂ خود فال میزنیم
کیں نغمہ از ترانۂ مرغان باغ نیست

از خندہ ہائے تلخ صراحی بکار ما
جز خون دل بگردش چشم ایاغ نیست

تلخ ست بیتو عمر نظیری چہ زندگیست
بیمار را کہ بر سر بالیں چراغ نیست

صافی شوم از کون کہ در ذرہ صفا نیست
بر عرش زنم جوش کہ در خمکدہ جا نیست

رویم ہمہ چوں سایہ کہ در خدمت خورشید
صد گونہ سجود ست کہ در طاعت ما نیست

لطف نظر سوختگاں تابش برقست
اینجا پر پروانہ طلب بال ہما نیست

چندانکہ دراں جعبہ خدنگست نصیبست
در ہمت ما جستن و در شست خطا نیست

بخرام بگلشن که پئے سیر صبوحی　　پیغام گلے نیست که با بادِ صبا نیست
توفیق نکوکاری ما و تو عطائیست　　اخلاص بدینار و مروت بہا نیست
صد گونہ دوا در سر ہر شاخ گیا ہست　　اما چو ترا درد نداوند دوا نیست
گر کفر و ضلالت بود ار دین و ہدایت　　خوش باش کہ کار ازلی جز بعطا نیست
با حکم قضا ساز کہ در دیر **نظیری**
مقبول مغاں نیست نماز یکہ قضا نیست

اختر شناس در روش بخت من گم ست　　مشکل فتادہ کار نہ در دست انجم ست
دوراں صلائے تفرقہ داد و شراب نیست　　یک پارہ در صراحی و یک پارہ در خم ست
ساقی چو فیض اوست ہمہ صرف او کنم　　ایں جرعۂ کہ در تہ جام تکلم ست
شیریں نکردہ خندۂ شادی مذاق کس　　گل نیز تلخ گشتۂ زہر تبسم ست
باشد بنا امیدی خویشم محبتے　　کو آشنائے گوشۂ چشم ترا حم ست
آسودمی اگر بخودم کس گذاشتے　　از جور او کشندہ تر م رحم مردم ست
ناخن ہمیشہ در جگر خارہ میزنم　　در زیست رخش سعی مرا سنگ در سم ست
کے سر ز کار بستہ برآرم کہ چرخ را　　دوراں نماند و رشتۂ امید من گم ست
گفتار بے نتیجہ **نظیری** نمے خرند
عودیکہ سوز دود ندہد بوے ہیزم ست

لخت دل بر جیب و جیبم بر کنار افتادہ ست　　دست و دل گم گشتہ تا با زمم چکار افتادہ ست
ساز و برگ شادمانی را کہ میداند کجاست　　درہم اندوہ و نشاط روزگار افتادہ ست
خستہ دل تر میشود تا تلخ تر نوشم دوا　　پند مردم در مذاقم خوشگوار افتادہ ست
از کدورت بر نیایم گر صفا دستم دہد　　تیرہ روزم بخت با من سازگار افتادہ ست
غصہ مرد و غم بماتم سوخت اکنوں ہجر را　　صد چراغ مردہ بر گرد مزار افتادہ ست
ظرف ایں ہنگامہ پیدا کن خراباتست ایں　　گرد ہر ویرانہ صد منصور دار افتادہ ست
کے **نظیری** خوار ماند عشق را نسبت تو لیست
یکدو روزے غایتش از اعتبار افتادہ ست

عشق تو قید علائق زرہ ما برداشت　　ہر کہ مجنون تو شد سلسلہ از پا برداشت

جنس ارزندہ وار باب بصارت مشتاق　　نتواں دست زبیعانۂ سودا برداشت
چوں تواں گشت کنوں ساکن خلوتگہ باغ　　مجلس آراست گل و مرغ تقاضا برداشت
دست در گردن معشوق حمائل کردم　　نتواں کف پے ہر عرض تمنا برداشت
عارفاں گوشۂ چشمے بدو عالم ندہند　　ہر کجا باد نقاب از رخ زیبا برداشت
محضر بندگی از مرتبۂ من بیش ست　　ایں نشاں را دل مفلس ز کجا تا برداشت
پردہ میبا بدم آویخت کہ ہر کس نگریست　　شرح سودائے ترا نسخہ ز سیما برداشت
بسکہ نازک دلم از عشق حدیثے تا رفت　　اشکم از پردہ بروں آمد و غوغا برداشت
طفل در گریہ **نظیری** چو تو کافر خو نیست
پدرت تا زکدا میں در ترسا برداشت

بوے ازاں دو سلسلۂ خم بخم گذشت　　شیخ از حرم برآمد و گبر از صنم گذشت
خیز از سفال خضر زلال بقا بنوش　　کیں آب زندگی ز سر جام جم گذشت
بنیو علائق دو جہاں گرد و امنش　　چوں من مجردے کہ ز دیر و حرم گذشت
ناموس و ننگ در نظر من برابر ست　　ہر کس ز خود گذشت ز شادی و غم گذشت
جز رفت و آمد نفسے نیست در میاں　　جاوید زیست ہر کہ ازیں یکدو دم گذشت
برق دل رمیدۂ ما را طلب مکن　　کیں پرتو از سواد وجود و عدم گذشت
چوں عندلیب مست **نظیری** ترانہ گوست
از خار و گل بریدہ شد از مدح و ذم گذشت

فرحتے نیست کہ در پہلوئے آں صد غم نیست　　روز مولود جہاں کم ز شب ماتم نیست
ہمہ جا تیر کماں خانہ ابرو رفت ست　　نیش ہر جا طلبی ہست ولے مرہم نیست
رنج ازاں ست کہ ایں فتنہ برانگیختہ اند　　ذلت ما ز نزاع ملک و آدم نیست
عارفاں گوش کہ بر پردۂ ساز ازل اند　　در پس پردہ شناسند کہ نامحرم نیست
بدم عیسوی و معجز روح اللہی　　خلق دانند کہ از اہل خطا مریم نیست
رسم ناموس جہاں زود ز سر برداریم　　کیں علاقہ بہ پر افسر ما محکم نیست
ترک دیگر نفر ائیم کہ پشمینۂ فقر　　جز باندازۂ فرق پسر ادہم نیست
علمے چند زغیب دگراں بر دوزیم　　کاں نقدر جامۂ رسوائی ما معلم نیست

نتواں حکم خطا کرد نظیری بقضا
حکم بر صورت امر یست کہ آں مبہم نیست

امروز آنچہ تاج سر ماست دست ماست   سرمایۂ درستیٔ ما در شکست ماست
ناداں بر آبگینۂ ما سنگ میزند   گر ہوشمندیٔ بکسے ہست مست ماست
سر میکنیم در سر پیمان خویشتن   ایماں ما ہماں بندِ الست ماست
اندیشہ از فراز ثریا گذشتہ است   کوتاہیٔ کہ ہست ز تقریر پست ماست
بر چہرۂ حقیقت اگر ماند پردۂ   جرم نگاہ دیدۂ صورت پرست ماست
شاہانہ فرش مسند کرسی نہادہ اند   ایں طارم خراب چہ جائے نشست ماست

ننگست اگر بخاتم جمشید بنگریم
پیچاک زلفِ یار نظیری بشست ماست

چناں ز خانہ بروں رفتنم بدل ننگست   کہ آستانہ بیابان دگام فرسنگ است
بجان در تن مفلوج گشتہ مہمانم   کہ در بر آمدنم رنج و بودنم ننگ است
رگ و رواں بگذارد چو گریہ گرم شود   شرارہ در دل فولاد و قطرہ در سنگ است
بدامن دل پاک تو داغ من نرسد   زبس گریستہ ام خون دیدہ بیرنگ است
دلم ز صورت کارم عزیق اندوہ ست   کہ عکس طلعت زنگی بر آئینہ زنگ است
بگردش مہ و خورشید طعنہ ہا داریم   بہ بخت خویش زیانکار بر سر جنگ است
غریب نقش خیالے بر آب زد دیدہ   بجز خدائے کہ داند کہ ایں چہ نیرنگ است
نوا بگوشت اگر مختلف رسد چہ عجب   کہ یک ترانۂ ما در ہزار آہنگ است

سخن بذوق بود در مذاق بنشیند
بصفحہ کلک نظیری چو زخمہ بر چنگست

حریف صافی و دردی نہ خطا اینجاست   تمیز ناخوش و خوش میکنی بلا اینجاست
بغیر دل ہمہ نقش و نگار بے معنی ست   ہمیں ورق کہ سیہ گشتہ مدعا اینجاست
ز فرق تا قدمش ہر کجا کہ مے نگرم   کرشمہ دامن دل میکشد کہ جا اینجاست
خطا بمردم دیوانہ کس نمے گیرد   جنوں نداری و آشفتہ خطا اینجاست
بدل ز دل گذرے ہست تا محبت ہست   رہ چمن نتواں بست تا صبا اینجاست

بدی و نیکی ما شکر بر تو پنہاں نیست   ہزار دشمن دیرینہ آشنا اینجاست
سرشکِ دیدۂ دل بے تو بستہ نکشاید   اگرچہ یک گرہ صد گرہ کشا اینجاست
بہر کجا روم اخلاص را خریدار یست   متاعِ کاسد و بازار نارو اینجاست

ز کوئے عجز نظیری سر نیاز نکش
زہر رہے کہ در آئید انتہا اینجاست

شب از فسانہ ام ز جنون خانہ پر شدہ است   وز گریہ ام دیار ز ویرانہ پر شدہ است
زاں طرہ کی شکایت آشفتگی رسد   مارا کہ زلفِ از و چو کفِ شانہ پر شدہ است
افگندہ پردہ از رخ ساقی نسیم صبح   دیر و حرم ز نعرۂ مستانہ پر شدہ است
بازم بکلبہ کیست نہ شمع و نہ آفتاب   بام و درم ز ذرہ و پروانہ پر شدہ است
ترسم بلالہ و سمنِ او زیاں رسد   طرفِ چمن ز سبزۂ بیگانہ پر شدہ است
تنگست جائے بر نفس امشب بخلوتم   یک آشنا نیامدہ و خانہ پر شدہ است
ہرگز عطائے ساقی مارا کرانہ نیست   از تنگ ظرفیست کہ پیمانہ پر شدہ است

آں شاخ گل بجو نتو نظیری نمیرسد
دار الشفائے شہر ز دیوانہ پر شدہ است

بیتو دو شم در درازی از شب یلدا گذشت   آفتاب امروز چوں برق از سرائے ما گذشت
نیش خارے نیست کز خون شکاری سرخ نیست   آفتے بود ایں شکار افگن کزیں صحرا گذشت
شوکتِ حسنش کسے را فرصت آہے نداد   گرچہ ہر سو داد خواہے بود او تنہا گذشت
جلوہ اش ننمود از بس محو رفتارش شدم   نالہ ام نشنید از بس گرم استغنا گذشت
خواستی آشفتگی دستار بردن از سرش   بسکہ سرمست و بخود مغرور و بے پروا گذشت
با پریشاناں چگویم صولت ہجرش چہ کرد   بادپا سی آمد و بر دفتر دلہا گذشت

بازم امشب با سگِ کوئش نظیری ہمرہست
شوکتے دیدم کہ پنداری جم و دارا گذشت

در شہر ما بدولتِ عشق احتیاج نیست   در ہیچ گوشہ نیست کہ صد تخت و تاج نیست
چشم ترے بچینِ جبیں مے تواں فروخت   کار وفا ہنوز چناں بے رواج نیست
خاطر بخندۂ گل دل وا نمے شود   غیر از گریستن غم دل را علاج نیست

شہرے بشیشۂ دل ما سنگ میزند   در ہیچ پائے نیشترے از زجاج نیست
کس زیر چرخ توسن آزادگی نتاخت   تاراج میکنند براہے کہ تاج نیست
با خط رسانده ایم بمہر مسلّمے   آفت رسیده را غم باج و خراج نیست
از توش روزگار نظیری گداختیم
این باده را موافقتے با مزاج نیست

شور چمن ز نغمۂ آزادئ من ست   روئے شگفتۂ سحر از شادئ من ست
میخانہ ام بہوئے بہارم کشاده اند   ہر جا خرابی ست ز آبادئ من ست
بیہوشیم بجلوه گہ گلستان برد   من بلبلم کہ نکہتِ گل ہادئ من ست
بے ذوق عشق کار بساماں نمے رسد   شاگرد عشق بودن از استادئ من ست
عشقم نوید زندگی جاوداں دہد   آں چشمۂ کہ گم شده در وادئ من ست
گردوں بعشق زائچۂ طالعم نوشت   نیک اخترے نشانۂ ہمزادئ من ست
حسرت برم ہمیشہ نظیری ز صیدگاه
زیں خوئے رحم کآفت صیادئ من ست

بحرف اہل غرض قرب و بعد ما بندست   دل شکستۂ ما را ہزار پیوند است
از آں دمم کہ بحسرت فگنده دیدن او   نگہ بگوشۂ چشم ہنوز در بند است
نظر دلیر نشد تا مژه بہ پیش آمد   حجاب اگر پرِ کاہ ست کوه الوند است
دو چشم ساکن بیت الحزن بمن گرید   کہ من اسیر بمعشوقم او بفرزند است
دراز دستی حسن کہ گل بچشم ریخت   کہ تا بدامنم از جیب در شکرخند است
بکینہ جوئے افلاک عشق مے بازیم   کہ ہر کہ دشمن ما شد بدوست مانند است
نہ عیب تست کہ بیگانہ وار مے گذری   کسیکہ زود گسل نیست دیر پیوند است
بیا کہ از مئے پارینہ تلخ کام تریم   اگر تو زہر چکانی بکام ما قند است
ہمہ ترانۂ آفاق راز بردارم   بگوشم آنچہ نہ گردد آشنا پند است
نظیری ار تو بجان کندنست لب بکشا
باین قدر کہ بگوئی بمیر خورسند است

دل کہ جمعیت غم از بے سر و سامانی نیست   فکر جمعیت اگر نیست پریشانی نیست

بیضہ در چنگل شہباز نہد طائر ما   در فضائے کہ منم بال و پر افشانی نیست
گر کنم یاد ز بیت خانہ مرا عیب مکن   ہر کرا مہر وطن نیست مسلمانی نیست
لاابالی شو و دریاب فراخئ نشاط   چند در تنگی مشرب کہ فراوانی نیست
نیست لذت ز نظربازی بزمے کہ در و   خندۂ زیر لب و گریۂ پنہانی نیست
ترک او بار بتاج سر جم دوختہ اند   ہیچ سر نیست کش این نیل بہ پیشانی نیست
بر در خلوتِ ما پرّ ہمائے بخشند   ہدہدے را کہ بسر تاج سلیمانی نیست
طبل درویشی ما بر در جاوید زدند   بر لبِ بام بجز نوبت سلطانی نیست
صحبت آئینہ طبعاں بدمے تیره شود   در چنیں بزمگہے جائے گرانجانی نیست
تو بمعموری مصری و من مجنوں را   نبرد شوق بر آں کوچہ کہ ویرانی نیست
از فسون دانی چشماں سیاہی کہ تراست
صد نظیری بنگہ داشتن ارزانی نیست

محبتِ تو بہر دل نشست کیں ننشست   دمے بہر کہ نشستی دگر غمیں ننشست
بمحفلے کہ تو دامن برخش افشاندی   مگس ز تلخی عیشم بر انگبیں ننشست
ہمیشہ گرمی خوئے در آتشم دارد   بخوں نشستم و آں خوئے آتشیں ننشست
حجاب عشق غبارے میان ما انگیخت   کہ از فشاندن داماں و آستیں ننشست
گره بگوشۂ ابرو نگہ بجانبِ غیر   بہ پیش دشمن خود ہیچکس چنیں ننشست
تو میروی و من از اضطراب مے میرم   کسے بحال چنیں روز واپسیں ننشست
چناں گرانی خویش از درت سبک بردم   کہ از سجود توام گرد بر جبیں ننشست
غمت ندیده رہِ خانۂ نظیری را
کہ چوں بہانۂ خوئے تو در کمیں ننشست

عشقست کہ حکم دو جہاں مختصرِ اوست   مجموعۂ احوالِ دو عالم خبرِ اوست
صد راہزنم در صفِ اندیشہ نشستہ   حرزِ دل آگاه نشیں از نظرِ اوست
بیگانگیش بار دہد اشکِ ندامت   ایں تخم ہمانست کہ طوفاں ثمرِ اوست
یاد آوریش راه نماید بوصالش   ایں خانہ ہمانست کہ امید درِ اوست
گر نا خوشت از جا ببرد جائے نگہدار   کاں دل کہ ز ناوک نہراسد سپرِ اوست

گر زمزمۂ رہ زندت از پئے آں رو
کاں دل کہ زجا رفت رہش بر گذرِ اوست

گریاں ز گلستاں جہاں رفت نظیری
ہر لالہ کہ از خاک دمد چشم ترِ اوست

نشاط عید گدا عجب باد شا بشکست
شد از معانقہ چیں بر رخِ قبا بشکست

چناں بیک دگر آمیختند شیخ و ندیم
کہ شیشہ مست در آغوش پارسا بشکست

مبادا ز پئے جاں بود چشم قربانی
نگاہ تا نزود زاں بساط پا بشکست

دلِ شکستہ دراں کوئے میکنند درست
چنانکہ خود نشناسی کہ از کجا بشکست

بآب خضر سکندر نبرد زائینہ راہ
سفالِ میکدہ جامِ جہاں نما بشکست

بفطر روزہ مے داد پیر بادہ فروش
کہ ہم گداز حسد کاسۂ گدا بشکست

زمانہ طفل طبیعت شد آنقدر کہ ادیب
کمر بہ بست پے شوخی و عصا بشکست

شکست توبۂ ہر کس بقدر حال امروز
نظیری از خم مے صوفی از ہوا بشکست

خمارِ مے بلبم قفل زد ایاغ کجا ست
کلید میکدہ گم کردہ ام چراغ کجاست

نہ عندلیب غزل خواں نہ شاخ گل خنداں
دریں بہار کسے را دل و دماغ کجاست

شگوفہ را بہ نم ابر جامہ در گرو ست
برہنہ را سر و سامان عیش باغ کجاست

یکے بگرد گلستان خویش سیری کن
ببیں کہ یک گل بے صد ہزار داغ کجاست

ہزار جنس مرادم بوقت در گرو ست
دمے کہ صاحب وقتے دہد سراغ کجاست

ز شغل کار خودم یک نفس رہائی نیست
محبتی کہ دہد از خودم فراغ کجاست

بخونِ دیدۂ نظیری بساز و بادہ مخواہ
برائے راغ مئے ہیچ چشم زاغ کجاست

گر شرر گر شعلہ ہر جا گشت پیدا آتش ست
چارۂ دل کن کہ با آتش مدارا آتش ست

رشک مانع شوق غالب در تو یارب چوں رسم
راہِ عاشق بر میانِ ہفت دریا آتش ست

چوں چراغ مردہ از صحبت دلے آزردہ ام
از دم خلوت نشینانم تمنا آتش ست

گر بظاہر کاہلم امّا بباطن حیا بکم
تن اگر خاکست اما دل سراپا آتش ست

گر بکفرستاں بری ایں روئے آتشناک را
برہمن در رقص مے آید کہ حق با آتش ست

از نسیم صبح مے سوزد حریفاں را جمال
نازکاں را بر سرِ آں کوئے سرما آتش ست

در سلم رسم ست مارا دیں و دنیا باختن
ہر کرا در سر قماری ہست سودا آتش ست

عاشقی و حسن را در پردہ نتواں داشتن
شعلہ غمازی کند ناچار ہر جا آتش ست

گریۂ گرم نظیری ریگ در وادی گداخت
از سرشکش تا بزانو در تہِ پا آتش ست

نشست پہلوئے من وز رقیب جام گرفت
گل تلافی من رنگ انتقام گرفت

بصد کمند نہ استاد غم چو مست شدیم
دریں سرائے ببستیم راہِ بام گرفت

قضا سمندِ نشاط کرام پیش آورد
قدر عنانِ مرا از کفِ لئام گرفت

معانداں بت پندار جملہ بشکستند
کہ کار بت شکنی رونق تمام گرفت

نیافت صبحدم آغوش دوست از بر دوست
تمتعی کہ لب از ذکر ایں پیام گرفت

بجنگ و عربدہ راضی شدم ز شرم برآ
کہ تیغ غمزہ دگر زنگ در نیام گرفت

نظیری و مے و مطرب گدائی خواہد شد
فقیہ شہر کہ او عادتِ کرام گرفت

آں دہد در گریہ پند ما کہ با ما دشمن ست
ہر کہ میگیرد شناور را بدریا دشمن است

ہر کرا دل اندروں شاد ست با بیروں چکار
شمع از خلوت نگہبانست و صحرا دشمن است

خود مگر از در در آئی ورنہ از ما تا بہ تو
صد بیابانست و در ہر گام صد جا دشمن است

دل ازاں آزردہ تر داریم کا زارش کنند
خصمیِ خود مے کند ہر کس کہ با ما دشمن است

خوں ز چشم کاروانے ریخت در بازار مصر
ہر کرا یوسف بود کالا بسودا دشمن است

تا غم گردید مونس کلفتم با کس نماند
دوست چوں ہمخوابہ گردد مو بر اعضا دشمن است

ہائے ہائے گریہ باید کہ دل خالی کند
ورنہ چوں در دل گرہ باشد مداوا دشمن است

گر بہار آید نظیری ور خزاں با من مگو
خاطرِ مشغول عاشق را تماشا دشمن ست

جز محبت ہر چہ بردم سود در محشر نداشت
دین و دانش عرض کردم کس بچیزے بر نداشت

ہر عمل را اجر سنجیدند در میزانِ حشر
قیمتِ چشمِ پر آبم چشمۂ کوثر نداشت

در دلم از عشق سوزی ماند و زجان شعلۂ
ہیزمے را کاتش ما سوخت خاکستر نداشت

دردِ او درد ما از نالہ تاثیرے نکرد   بر دمِ مرغے نامۂ ما را کہ بال و پر نداشت
شکر کز غم مردم و پیشت نگشتم شرمسار   حالِ خود ہر چند میگفتم دلت باور نداشت
کاتب اعمال چوں اجرِ فراقم را نوشت   جز رقم بر وصل دادن چارۂ دیگر نداشت

از دلم پر درد جانم را نظیری ریش کرد
کم دو چارم شد کہ چشمے تا بدامن تر نداشت

باز دل جائے گل دیوانگی بو کردہ است   دیدہ ام از گریہ آبے تازہ در جو کردہ است
خاطرے دارم چناں کز نو بہارِ دوستی   صد گلستانم پدید از ہر بنِ مو کردہ است
اے توئی دمساز و حرفِ ماست چندیں دلپذیر   عشق را نازم کہ موم از آہن و رو کردہ است
از چراغِ وصل دل را نور دہ کانجائے تست   ورنہ با تاریکیِ ہجراں نظر خو کردہ است
ہر کہ جز خود دید با من آشنا بیگانہ ساخت   عشقِ تو با دشمن و با دوست یکرو کردہ است
دست و دل بشکن کہ اینجا عاجزی آید بکار   ایں گماں را چاشنی کے زور بازو کردہ است

در مرادِ ما نظیری یاریت کارے نکرد
برہمن زیں پہ دعا در کارِ ہندو کردہ است

آنچہ رحم از دل برد تاثیرِ فریادِ من ست   وآنچہ نسیاں آورد خاصیتِ یادِ من ست
ساختن ممنونِ دیدار و بحسرت سوختن   از تصرف ہائے حرماں خدا دادِ من ست
حرفِ عاشق بیز بانے شکوۂ دل عاجزیست   آنچہ ہرگز آشنا بالب نشد دادِ من ست
نیست در عالم تمنائے کہ از قیدم نجست   ہر کجا بینی ہوائے صید آزادِ من ست
مضطرب دارم چرا دل در رہِ آوارگی   پشت توفیق و توکل خستۂ زادِ من ست
آں شکارم من کہ لائق ہم بکشتن نیستم   شرم مے آید مرا زاں کس کہ صیادِ من ست
خشم ہو و شکوہ رفت اکنوں ز شستِ عشقِ تو   آرزو غلطاں بخوں در محنت آبادِ من است

کارِ دشوارِ نظیری گریہ مے آرد کہ او
شاد از تدبیر ہائے سست بنیادِ من ست

شہر ویراں شد ز گریۂ مستانۂ ماست   ہر کجا ہست غمے در بدر از خانۂ ماست
از ہمہ شورۂ پیغولۂ صحرا بستند   ہر کرا مے نگری در پے دیوانۂ ماست
بال و پر سوختہ ہر یک بکنارے رفتند   آنکہ نا ید بدر از بزمِ تو پروانۂ ماست

بتماشائے جہاں باز نمانسیم از تو   آنچہ دام و گراں ساختۂ دانۂ ماست
بسر بادہ فروشاں کہ بمسجد نرویم   تا بمیخانہ نمے در تہِ پیمانۂ ماست
ما کہ خورشید پرستیم بمحفل چہ کنیم   آفتاب از ہمہ جا روئے بویرانۂ ماست
خواب ما را بصد افسوں و نگہ مے بندند   جاوداں را ہمہ جا گوش بر افسانۂ ماست
تا کے از موعظتِ خلوتیاں مے شنویم   ہوشِ ما محوِ تماشا گہِ جانانۂ ماست

صحن و دیوار و در و بام نظیری امشب
ہمہ در وجد و سماع اند کہ در خانۂ ماست

پیشِ مشتاقِ تو ویرانہ و آباد یکے ست   ہر طرف راہ فتد کوفہ و بغداد یکیست
بحریمِ دلِ شیریں نبود صفِ لغال   عشق چوں بار دہد خسرو و فرہاد یکیست
ما کہ تسلیم بشمشیر ارادت شدہ ایم   پیشِ ما بیمددے کردن و امداد یکیست
در بر اغیار مبیند کہ در گلشنِ ما   شانۂ باد و سرِ طرۂ شمشاد یکیست
پا بگل ماندہ اگر گلبن اگر خاربن است   باغ را سرو خرامندہ و شمشاد یکیست
بتو زاری و توانائیِ ما در نگرفت   موم در پنجۂ عشقِ تو و فولاد یکیست

نیم بسمل شدہ ماندیم نظیری افسوس
صید در یکدگر افتادہ و صیاد یکیست

در خونِ دیدہ کشتہ تنم بسملِ تو نیست   زیں مرحمت ملاف کہ کارِ دلِ تو نیست
از آبگینہ حوصلۂ ما تنک تر است   صبر از دلے طلب کہ در منزلِ تو نیست
گویا دواندہ ریشہ نہالِ محبتم   مے بینم از تو آنچہ در آب و گلِ تو نیست
زیں پیش شیشۂ دلِ ما ہم ز سنگ بود   بے نسبتِ آشنا دلِ ما با دلِ تو نیست
بے یار ماندہ روئے تو از بیمِ خوئے تو   ورنہ کدام کس کہ دلش مائلِ تو نیست
بس جانگداز میگذرد ... گذشتِ شمع   پروانۂ نسوختہ در محفلِ تو نیست

خونِ ترا چہ قدر نظیری خموش باش
ایں بس کہ دعوی از طرفِ قاتلِ تو نیست

آنکہ صد نامۂ ما خواند و جوابے ننوشت   سطرے از غیر نیامد کہ کتابے ننوشت
شمع بے شعلہ بہ پروانہ فرستاد آں دوست   گر بما نامہ رواں کرد عتابے ننوشت

همه جا شوق تو لب تشنه بر آہم آورد   دم آبے نگرفتم کہ شتابے ننوشت
کف پائے برہِ بادیہ ام ریش نشد   کہ فریب سرِ خارش بسرابے ننوشت
قدمے نامدم از منزل سامان بیروں   در رہِ عشق کہ گنجے بخرابے ننوشت
اشک و آہ از در ایں مدرسہ بردم کہ ادیب   حرزِ حسن تو بہر مشک و گلابے ننوشت
سینہ ریش ازیں راز نگردید کہ عشق   قصہ بر سرِ منقار عقابے ننوشت

عقد دُر چند نظیری بہوس نظم کنی
ہیچکس نظمِ تو بر طرفِ نقابے ننوشت

یک آہِ گرم صیقلِ زنگارِ عالم است   موقوفِ لب کشودن ما کارِ عالم است
مشاطۂ فراق تو بر چہرہ ام سرشت   خونابۂ کہ گونۂ رخسارِ عالم است
خود رائیٔ خیال تو از دیدہ ام رماند   آں معنی کہ قبائے گفتار عالم است
بر من شب فراق شد از جرم ناکسے   صبحے کہ طالع از در و دیوار عالم است
صیادیِ کرشمۂ تو دانہ نفگند   در دام ہر نگہ کہ نہ پرکار عالم است
ایں عیب و عار عشق و ہنر را کجا برم   کانم نے خرد کہ خریدار عالم است
حور و کنار کوثر و رضوان و صحن خلد   ما و جمال یار کہ گلزار عالم است
تا یک دلت پسند کند قرب او مجوئے   سرمایۂ قبول در انکار عالم است
گر پیر سالکے خبر از طفلِ راہ پرس   شرم از طلب مدار کہ زنار عالم است
دانائیِ فریبِ تو معنی نپرورد   در ضمن نکتۂ کہ نہ اسرار عالم است

قانونِ شکوہ چند نظیری نوا کنی
ایں نغمۂ تو باعثِ آزار عالم است

زہے نسخۂ آفرینش جمالت   نکہت یاب مجموعۂ گل خیالت
بفطرت زبونی نکاہد زبونت   ز ظلمت بروں نباشد زوالت
ہمیشہ حق از قول و رائے تو روشن   بہوشیارہ موج حوادث زلالت
بحد خرد ہست پرواز ہر تن   تو روحی خرد پرّد از پر و بالت
.. نجد با صوفیاں راز قولت   ہمہ حالہا قدسیاں راز حالت
باعجاز قولت کہ ایماں نسپارد   حلالت بوہ خوانِ منکر حلالت

بباطن ترا دیدہ آدم مقدم   ز صدرِ جاں شد بصف نعالت
بہ پیر امنت سایہ ظاہر نگردد   کہ خور گشتہ طالع فرازِ نہالت
بحسن تو نقاشِ نقشے نیارد   کہ صنعت گری ختم شد بکمالت
توانگفت لیس کمثلہ بشانت   کہ در غیب نبود مثال مثالت

نظیری چناں ساز صافی سخن را
کہ روح بنی خوش شود از مقالت

گر کند گیتی وفائے با وفاداران خوش است   زندگانی با عزیزاں عیش با یاراں خوش است
محنتِ شب گیر با شوق حرم دشوار نیست   گر بیادت بگذرد شبہائے بیداراں خوش است
نرگسِ شوخ تو مست از نالۂ شب خیز ماست   میفروشاں را سر از غوغائے میخواراں خوش است
مال و عصمت را زلیخا بد دریں سودا نباخت   ماہ کنعاں بردن از خیل خریداراں خوش است
فرجۂ نگذاشت گردوں تا از اں بیروں روم   پیر کودک دل چہ با قید گرفتاراں خوش است
ذوق با مرغان پراند مرغِ نو پرواز را   گر بکوئے دوست رفتن با ہواداراں خوش است
حیرتم نیکو ز استیلائے عشق آزاد ساخت   چوں مرض طغیاں نماید خواب بیداراں خوش است
ساقیِ گلرنگ باید ساغرِ گلرنگ را   مے پرستاں را نظر بر لالہ رخساراں خوش است

غرق طوفاں شد نظیری ہر کہ دل در ماں بست
رخت بیروں دہ کہ کشتیِ سبکساراں خوش است

جزائے حسنِ عمل در شریعتِ عربیست   بعرف عفو نکردن گناہ بے ادبیست
سوادِ دل ز مے سالخوردہ روشن کن   کہ عینکِ بصرش ز آبگینۂ حلبی است
قبول بے ہنراں ز التفات معشوق است   عنایت ازلی را نشانۂ بے سببی است
جمالِ حال شود ترجمانِ استحقاق   دلیل آب جگر تفتگی و تشنہ لبی است
ز من مشاطہ بتاں صداق مے طلبد   ہنوز دخترِ رز در سراچۂ جنبی است
مگو کہ رفتم و قسمت نبود دریابم   کہ نارسیدن سالک نشان بے طلبی است
ز دوست روی مگرداں و تن بفرماں دہ   کہ ہر کہ صاحب ایں حال شد ولی ذہبی است
خلافِ رسم دریں عہد خرق عادت داں   کہ کارہائے چنیں از شمار بو العجبی است
شب سیاہ صباحِ سفید مے آرد   چراغ مطلب از دودمان بو لہبی است

به تیغ قطع ارادت نمی شود ما را   خلوص بندگیِ ما شرافت نسبی است
مگو ز دوست ملالت بود نظیری را   که مستی سحری از نیاز نیم شبی است

ترا بکعبه مرا کار با دل افتاده است   بکعبه بت کدهٔ من مقابل افتاده است
صدای بے جرس ار بشنوی غریب مداں   که رخِ ماست بدنبالِ محمل افتاده است
سپندِ طالع اگر حرص اِن یکاد کند   صلیبِ زلف بتانم حمائل افتاده است
بعزمِ کعبه کنید اتفاق خلوتیان   که پیر صومعه را بار در گل افتاده است
نه گنج زمستی مے کرده قبله باده فروش   دلش بگوشهٔ میخانه مائل افتاده است
شکسته بر ورقِ جبههٔ تو خامه حکیم   که ابرواں ترا عقده مشکل افتاده است
حریف بیں چه براحت بساط مے چیند   ز نیزه بازی افلاک غافل افتاده است
حریم خاک چو قربان گه منادیم   که هر طرف نگری صید بسمل افتاده است
یکے بگورِ عزیزاں شهر سیری کن   ببیں که نقش املها چه باطل افتاده است
مجرداں سبک سیر از جهاں رفتند   گهر بقعر یم و خس بساحل افتاده است
گدائے پیرِ مغاں شو که بادشاه و فقیر   بر آستانهٔ میخانه ساحل افتاده است
خضر بحال نظیری به پیش بیں نرسد   که او بوادی و رختش بمنزل افتاده است

فخرِ والانسبتاں از بند اوست   آنچه هرگز نگسلد پیوند اوست
گردن شمشادها از نقش خست   سرو از آزادگانِ بند اوست
گرچه شکل نیستی وارد دهانش   هستیِ جانباز شکرخند اوست
نقض زلفش دایه بر عهدش شکست   گر شکستے هست در سوگند اوست
طره اش راهست پیوندی بصلح   چیں ابرو گرچه خویشاوند اوست
هر شبم بیخواست مے آید بخواب   بسترم مشک و عبیر آگند اوست
مشربش صفراں بیماراں شکست   نوش مے خوش از ترنج و قند اوست
زود آمیزش بمردم مے کند   مشک را بو اندکے مانند اوست
حسن گل بر باد حرماں زود رفت   هر که نمکینی ندارد پندِ اوست

کینه کش از دوستاں مهرجوے   طبع مغرور خرد خرسندِ اوست
باز تکلیفش ز دوشش انداختم   کو بکش هر کس که حاجتمندِ اوست
ظلم اخواں بر نظیری مے کنند   معنیٔ او بهتر از فرزندِ اوست

معشوقهٔ من قبله نما قبله نظر گشت   تا گشت نظر با رخ چوں آئینه برگشت
غرق کرم حیله گرانم که دراں کوے   سفتم شبه دیده و هم سلک گهر گشت
ز دخندهٔ شیریں نمکے بر دلِ ریشم   اشکم بحلاوت شد و آهم باثر گشت
اوراق گل اندر بغل غنچه نگنجید   تا عطرِ دمم هم نفس باد سحر گشت
پیداست دل آمیزیم از گونهٔ گفتار   چوں رنگ ثمر گشت بلے طعم ثمر گشت
شاید شوم انگشت نما همچو مهِ نو   نعلم که در آتش ز رخش بود قمر گشت
زاں کاکلم از عطر نشانست که دستم   با سنبل خوشبوش براں طرف کمر بست
تا بوسه که خیره مذاقاں نکند دست   دنداں ز دم آں ساعد چوں شاخ شکر گشت
در هر خم آں زلف کمیں گاه بلائیست   با ایں همه زاں روئے نخواهم بخطر گشت
عقلے که کلید در گنجینه ام آں بود   تا عشق در آمد بمیان حلقهٔ در گشت
با ایں دل پر عربده شرمندهٔ عشقم   هر جا که غمے تیغ بر آورد سپر گشت
هر نسخهٔ شعرے که بر آورد نظیری   از غیرت آں نافهٔ چیں خوں جگر گشت

نظر بظاهر و صیاد در قفا خفته ست   اجل رسیده چه داند بلا کجا خفته است
کجا ز عشوهٔ آں چشم نیم باز رهیم   که فتنه ساخته از خواب و پائے ما خفته است
کسے بقلب شبم ترکتاز مے آرد   که در فراش قصب پائے در حنا خفته ست
شمیم مهر ز باغ وفا نمے آید   بهر چمن که تو بشگفته صبا خفته ست
طبیبِ عشق ببرد طمع ز بیماری   که شب براحت ازیں درد بیدوا خفته ست
کس از معانقهٔ زور وصل یابد ذوق   که چند شب ز هم آغوش خود جدا خفته ست
بگیر کامِ دل اے کعبتیں مردم چشم   که نردت آمده و نقش در خفا خفته ست
شب امید به از صبح عید میگذرد   که آشنا بتمنائے آشنا خفته ست

فسانه صرف نظیری مکن که خواب کند
شکستهٔ که بصد درد مبتلا خفت ست

خوئے شه عربده جو افتاد ست
کشته برهر سر کو افتاد ست

بادب زی که سرِ مستاں را
بد کمندے به گلو افتاد ست

آنکه افتاد بریں در راهش
قدمش از تگ و پو افتاد ست

در خرابات مغاں مستاں را
کاسه بشکسته سبو افتاد ست

خوشیٔ ماز گل و بستاں نیست
صحبتِ یار نکو افتاد ست

خوش عبیرے بهم آمیخته عشق
خو بخو بوئے بهو افتاد ست

عشق از سنبل و گل وا چیدم
ره براں گلشن کو افتاد ست

جائے دل خوردهٔ میناچینم
وه که بارم بغلو افتاد ست

دلبرم را سر رسوائی نیست
کار حیسیم برفو افتاد ست

باخودم دشمن جاں باید بود
چکنم دوست عدو افتاد ست

هر نفس دلق نظیری رنگے ست
عشق را چشم بروافتاد ست

جمال ساقی ما در ضمیر لاله گذشت
که لاله را مئے لعل از سر پیاله گذشت

دراں شمائل موزوں نگر که هرکس دید
بحسن معنی صد دفتر و رساله گذشت

بقصد ضبط نگه چیں برابروان انداخت
دلے نشد که کمند از سر غزاله گذشت

دلم ز حرص سوال از لبش جواب نیافت
چو آں گدائے سراسیمه کز نواله گذشت

سپهر هرچه کند روزیت بچشم مرو
که روز تخم ازاں کشت کز حواله گذشت

دو ساله درد کشِ دیر بوده ام عجبست
که شصت ساله تواں از مے دو ساله گذشت

سری ز قلقل مینا بروں نیاوردم
اگرچه عمر بتحقیق ایں مقاله گذشت

بطعنه از بر ما غافلاں فارغ دل
چناں گذشت که بر دشت لاله ژاله گذشت

جفا نماند ز پندار خود چو وارستم
بیا که کار نظیری ز آه و ناله گذشت

هجراں نکے سود و بداغ دل ما ریخت
سودائے تو آتش زد و باغ دل ما ریخت

هر روغن صافی که به بیهوده فلک سوخت
غم درد ئے آز ابچراغ دل ما ریخت

رفتیم بسر زود دریں محفلِ مستاں
ساقی مئے تندی بایاغ دل ما ریخت

مارا به نشاط و طرب آساں نگذارند
غم خونِ جهانے بسراغ دل ما ریخت

هر نخل امیدے که نشاندیم دریں باغ
برگ و برش از لائے ایاغ دل ما ریخت

کلفت زکجا آمد و رنجش زکجا خاست
بارکرد ملالے بفراغ دل ما ریخت

بر عشرت ما زود زود ملالت نظیری
تا صبح نفس زد گل باغ دل ما ریخت

گل بیداد دسته بستهٔ اوست
مهر در دل خسک شکستهٔ اوست

همه جا ناخنِ تصرف بند
هرکرا سینه الیست خستهٔ اوست

ایں که گم گشته عهد و شرط وفا
ریو در نگ زیاد جستهٔ اوست

برد اندیشهٔ بتاں زدلم
کعبهٔ دل صنم شکستهٔ اوست

خس بستاں و خار دیوارش
قید مرغ رسن گسستهٔ اوست

سرو بالا و عبهر نظرش
دست پرورد و خانه رستهٔ اوست

تا برآید برنگ رخسارش
باده در خونِ دل نشستهٔ اوست

موجهٔ باده بر گل مهتاب
رخ از آب باده شستهٔ اوست

عشق هردم بتازه سودائیش
عقل کهنه فروش رستهٔ اوست

بسبوئے مغاں خطا نرسد
که بدستِ کریم دستهٔ اوست

نزل روح الامین نظیرے را
نامهٔ پیک پے خستهٔ اوست

دلے دارم که طاقت کار او نیست
تحمل غیر عیب و عار او نیست

دلے دارم که قلزمهائے امواج
حریف آه آتش بار او نیست

دل سختم براحت مے ستیزد
فلک را دست بر آزار او نیست

نشاطِ عندلیب از بو و رنگ ست
نوائے ماز موسیقار او نیست

کجا پوشد به بند و قید دستار
تن مجنوں که جز سربار او نیست

مریضِ عشق را مردن علاج ست
دوائے درد در بازار او نیست

هر مرغے نپرّد از کمیں گاه　که آب و دانه در منقار او نیست
زباں بازی کند سوسن از آنست　که آب شرم در رخسار او نیست
باین شد کعبه از کوئے تو ممتاز　که رشکے بر در و دیوار او نیست
کجا کنعان کجا بغداد مستان　انا الحق گو سرے بر دار او نیست

نظیری ایں عبیر از عشق سازد
کدامیں عطر کز گلزار او نیست

بختم ایں بس که مشتری شده دوست　هر چه خلقم بها نهند نکوست
بشکنم رنگ رخ چو مستسقی　آب هر کس بقدر ظرف سبوست
در بر ارباب ذوق کم بندند　اثر قبض و بسط در ابروست
قطع دنیا نمے شود چه کنم　قوت مور جستن از سر جوست
نیست ممکن بزندگی آرام　تا نفس باقی است در تنگ پوست
شاهدان چمن تهیدست اند　جامهٔ سرو تا سر زانوست
باش عریان بدن که جامهٔ گل　کم ز هر بو که حله تو بر توست
بوئے گل چاشنی مل دارد　آں شکر خنده را چه بوے و چه خوست
آب تلخے بعطر پروردند　نام کردند کیں گل خوشبوست
خط قرآن نگار او کوفی ست　چشم محراب گرد او هندوست
خط فریبنده کس چنیں ننوشت　یا رب ایں معجز ست یا جادوست

بر نظیری ست گوش خلق امروز
میر مجلس ندیم شیریں گوست

هر که نوشید مے شوق تو نسیانش نیست　وانکه محو تو شد اندیشهٔ حرمانش نیست
دل بحسن تو مقید شد و جاوید بماند　که ز فکر تو بروں آمدن آسانش نیست
تا سبک فکر توان کرد و سخن تازه نوشت　قصهٔ شوق حدیثے ست که پایانش نیست
هیچکس نامهٔ سربستهٔ ما فهم نکرد　نه همیں خاتمه اش نیست که عنوانش نیست
سبب از عقل مپرسید که غم نامهٔ ما　درس عشق ست که از علم دبستانش نیست
از دلم ره ز دست عشق نمود است خوشم　که بآں خانه درے هست که دربانش نیست

راه دیگر بسوئے کعبهٔ اعرابی هست　که غم از سرزنش خار مغیلانش نیست
خاطر غیب نمائے تو مگر جام جم ست　که رخ حال من از آینه پنهانش نیست
سایهٔ نامهٔ تو بال هم امید اند　هدهد ما که بسر تاج سلیمانش نیست
مرد تاجر که ز غربت بوطن مے آید　تحفهٔ خوبتر از نامهٔ اخوانش نیست
چوں قلم گریهٔ شادی کنم از نامهٔ دوست　که بجز از دل خنداں مژه گریانش نیست

بسکه از دقت فهم تو نظیری بگداخت
نکتهٔ نیست که آمیخته با جانش نیست

قرعه بر وصل زند دیده و سامانش نیست　کیں خیالست از آں چشم که حیرانش نیست
نرگس از گردش چشمت بشراب افتاده ست　مے پرستے ست که مخمور بدورانش نیست
شد ز شرم قلمت خضر نهاں در ظلمات　که بجاں بخشی آں چشمهٔ حیوانش نیست
در جواب تو فرو مانده ترم از طفلے　که بسفتن شکند گوهر و تاوانش نیست
دل ز اندیشهٔ وصل تو بجاں باز نگشت　که جدائی ز ملاقات تو آسانش نیست
عشق ما واقعهٔ نیست که آخر گردد　هر چه آغاز ندارد غم پایانش نیست
شادم از دل که مے عشق تو مدهوش کرد　خبر از رشک وصال و غم هجرانش نیست
چرخ را کاسهٔ پر خوں شفق گردانست　لاله را سنگ به پیمانه که پیمانش نیست
دولت عشق ندارد خطر از عین کمال　کیں سعادت بکمالیست که نقصانش نیست
ما بایمان قوی عهد تو محکم داریم　آنکه پیماں شکند قوت ایمانش نیست
هر جراحت که دلم داشت بمرهم به شد　داغ دوریست که جز وصل تو درمانش نیست

گر نظیری بفلک بر شده باشد چو مسیح
بیت معموریه از کلبهٔ ویرانش نیست

عشق عصیانست اگر مستور نیست　کشتهٔ جرم زباں مغفور نیست
عشق در صنعت تصرّف میکند　در میاں فرهاد جز مزدور نیست
برتر از عشقست عالم پایهٔ　راه از من تا جنوں پر دور نیست
آنکه منصورست بر دارش کنید　ایں انا الحق گوے خود منصور نیست
گفتنت از سر هوش بیروں میبرد　بیش ازیں گنجائش مقدور نیست

مایۂ صد ماہ کنعانے بحُسن
مِصر در خوبی چنیں معمُور میست
کے بشر استغفر اللہ گویمت
راست میگفتم ولے دستور نیست
دلفریبی ہائے دشمن دیدہ
جانسپاریہائے ما منظور نیست
عشرت وعیش **نظیری** کوتہ است
در سرائے تنگ دستاں سور نیست

ایں نخل کہ از چشمۂ جاں رُستہ کہ گشت ست
ویں خط کہ دہر یاد ز معجز کہ نوشت است
ما فتنہ ز مشاطہ حُسنیم نہ از عشق
زنّار مغاں رشتہ خط و زلف کہ زشت است
جز از اثرِ دہشتِ تو وحشتِ ما نیست
با پردہ بگو پردۂ رخسار کہ ہشت است
زیں لختِ دل و پارۂ جاں چاشنی گیر
بر گریۂ تلخ و نمک خندہ برشت است
ذوقِ غمم از طینت خاکی نزود ہیچ
ہر چند بشادی گل آدم نسرشت است
گو رُوئے تو نظارہ کن و خوئے تو بنگر
گویدکس اگر آدمیٔ راکہ فرشتہ است
سر تا سر صحرائے رخت لالہ و نسرین نیست
صد رنگ دگر گل کہ ندانند کہ گشت است
گل جامہ ز بر بس سبک از نازکی انداخت
عریانی گلزار ز کوتاہئ زشت است
در حیرتم از ترک فنائے تو **نظیری**
کس غیر اجل فرش اہل در ننوشت است

نالۂ ما نغمۂ اہل نوا را گرم ساخت
شوقِ ما ہنگامۂ ایں ماجرا را گرم ساخت
ز آتش وادی بیفگندیم نعلین از قدم
موسیٰ ما گرم رہ گردید ما را گرم ساخت
در گرفت از بہر خاطر گرمیٔ پروانہ سوخت
شمعِ مجلس شد کہ در کاشانہ جا را گرم ساخت
گرمیِ ہنگامۂ گلشن پے آشوب ماست
گل شگفت از نعرۂ بلبل کہ ما را گرم ساخت
مایۂ مہر و محبت از رواج افتادہ بود
صحبتِ ما روز بازار وفا را گرم ساخت
کین خسرو گر نبودے ساختے فرہاد کار
طعنۂ ناموس خجۓ بادشا را گرم ساخت
ہر بُنِ مژگان بچشمِ خلق قربان کردہ است
گریۂ من داستانِ کربلا را گرم ساخت
اعتمادے بر شمیم حلّۂ یوسف نداشت
سرمۂ خاکسترم بادِ صبا را گرم ساخت
شد ز غربت قدر من معلوم بر اہل وطن
گرمیٔ ہنگامۂ مہر آشنا را گرم ساخت
دیدم اشفاقِ رخت محروم گشتم از لبت
وسعتِ احسان و استغنا گدا را گرم ساخت

از غلوے رقتم معلوم شد حُسنِ قبول
چوں مرادِ دل اجابت شد دعا را گرم ساخت
رشحہ ابرست ایں **نظیری** یا صبا یا عطر گل
بلبل از شعر ترت صوت و نوا را گرم ساخت

گل صلائے عام زد مرغ از سحر خوانی نشست
روز شد پروانہ از بال و پر افشانی نشست
خانۂ زیں گشت جولانگاہ ماہِ خرگہے
بر سرِ بازار شور ماہ کنعانی نشست
دیدہ با انداز رخشش تحفۂ لائق ندید
در مقام پا ہمہ جا فرش پیشانی نشست
مردمِ چشم از فروغش بست آئیں خانہ را
بادشہ در کلبۂ مسکیں بمہمانی نشست
تشنہ لب ماندیم از وچوں ز آب کوثر دو جی
جنّتے از خویشتن کرد و برضوانی نشست
خندہ زد بر طرزِ مجلس دل ز غم آزاد گشت
نکتہ راند از درجِ لب عقل از پریشانی نشست
جانفشانی عذرِ بے سامانیِ غمخانہ گفت
نا پشیماں رفت اگرچہ با پشیمانی نشست
تا بہ تعظیم از شکوہ طلعتش بر خاستم
آنچناں محوم کہ نتوانم ز حیرانی نشست
پیشتر چنداں کہ رفتم بیش شد سرگشتگی
چوں تواند ذرّہ با خورشید نورانی نشست
سرورِ احرار عبد اللہ خاں گنج بخش
گرد خود و از ہر چہ در ملکِ جہانفانی نشست
در چمن با خار و گل در کوہ با خارا و لعل
قطرۂ باران انعامش بعمّانی نشست
تختِ شاہانِ دکن بیشک اقامت گاہ اوست
ہیں ز صدر سلطنت بر مسندِ خانی نشست
شاہ را شغل جہانگیری مسلم شد باو
با دل وارستہ بر تختِ جہانبانی نشست
اینکہ گویند اسم اعظم داشت جم افسانہ ایست
ہمت او داشت بر تختِ سلیمانی نشست
ہمت از وے جو کہ ایں ہمت اگر دستت دہد
جذبہ گیر و گر بیانت کہ نتوانی نشست
رشک ملک شیرواں امروز شاور واں اوست
کو بہ از خاقاں **نظیری** بہ ز خاقانی نشست
ما و عیش و عشرت دایم کہ دولت بر سریر
مہرباں تر باوے از معشوق پنہانی نشست

بشرحِ حالتِ من نامہا در اطراف ست
ہزار قافلہ در زیرِ بار اوصاف است
مہربانی او اعتماد نتواں کرد
کہ تازہ عاشقم و خاطرش بمن صاف است
بنالہ اشک فشانم کہ تازہ دولت را
عطائے نیم درم دستگاہ صد لاف است
بعشوہ کرد تبسم بخندہ جاں دادم
خلافِ دوست نمودن خلافِ انصاف است

هشت روزئے نا بالغ محبت نیست کسے که طفل بمیرد مقامش اعراف است
تلخی ازلب این شاهدان شاه شناس اگر شنویم بکرم بکمال الطاف است
هزار مصر شکر صرف منعمان سازند نوالهٔ بفقیر ار دهند اسراف است
زعالمے که کسے دوستی بسر نرساند وفا مجوے که عنقا هنوز در قاف است
اگر ز راز دلت آگهم عجیب مدان که علم کشف نه از قسم علم کشاف است
بیک تبسم دزدیده ام فراهم ساز که چون رخ تو پریشانیم ز اطراف است
نظیری از ره سنجیدگی شود غالب
دغل مساز که میزان بدست صراف است

هر قدح شمع شبستان این ست مونس خلوت مستان اینست
پر ترک ده که باد دستے پرسم مرکبم تا بگلستان اینست
باش تا سجدهٔ میخانه کنم کعبهٔ باده پرستان اینست
غافل از طوف صراحی مگذر دست زن عروهٔ مستان اینست
یک بت ساده و یک خم باده برگ و سامان زمستان اینست
مئے و خمار و خرابات مغان درس استاد و دبستان اینست
گردن تاک ببازی نبرند سرو سر فتنهٔ بستان اینست
کهربا رنگ تهمتن زور ست زال یار رستم دستان اینست
مے فردوس نظیری جستی
بمیان آمده بستان این است

دل بقرب و بعد او مهجور نیست از نظر دور ست از دل دور نیست
گرچه زان نورست روشن دیدها دیده را طاقت آن نور نیست
شمع مجلس تیغ غیرت آخته است نیست یک پروانه کو رنجور نیست
عجز واصل شد چو عُجب از سر نهاد کبر جز از سرکشی مهجور نیست
اجتهاد عقل نفی شاهد ست بس بزرگ ست این خطا معذور نیست
بوسه گردد مرهم زخم ما عشق غیر از علت ناسور نیست
تا بفرمان بت پرستی میکنند بنده در افعال جز مجبور نیست

سر زد از ان گل هوائے در سرست غیر شورے در سر مخمور نیست
بس نظیری زین فغان جان خراش
نالهٔ دل نغمهٔ طنبور نیست

کس نمود جرعهٔ کز جگرم گزک نخواست بے نمکی نگفت کس کز سخنم نمک نخواست
هر که زیاده دادمش بیشتر ے بمن نمود پر تر کش نساختم کاسه که پر ترک نخواست
آمده نقش باز هم ور نه فراز دیده ام کس ننشست کز حسد جائے دو شش دو یک نخواست
من همه عجز و همگنان میل نزاع میکنند هر که حریف باف شد غافل از و خسک نخواست
رنگ رخ سخن نشان میدهد از عبیر مرد صاحب فهم خورده بین ناصره را محک نخواست
گفت و شنود دوستان مایهٔ عیش میشود هر که شمرده زد نفس همدمے ملک نخواست
عالم و یک مسیح دم دیر مغان و یک صنم هر چه بخواست رائے من اختر نه فلک نخواست
مصرع نظم بے غلط صیغهٔ نثر بے سقط نسخهٔ نظم و نثر من نقطهٔ سهو و شک نخواست
طبع نظیری از ازل معجزه خیز آمده
کز لک جاهلے نکش نسخهٔ صنع حک نخواست

گریز و از صف ما هر که مرد غوغا نیست کسے که کشته نشد از قبیلهٔ ما نیست
جمال غنچه ندیدی شراب غنچه نوش مگوے عذر که در کیش ما مدارا نیست
زپائے تا بسرش ناز و عشوه صف بسته هزار معرکه در خصمت تماشائیست
بخاک مے نخری کاکلے که دل نبرد که خار خشک به از سنبلے که بویا نیست
بحکم عقل عمل در طریق عشق مکن که راه دور کند راهبرے که دانا نیست
فلک سراسر بازار دهر غم چید است نشاط نیست که یک جائے هست یکجا نیست
نشاط رفته ز دوران بصبر بستانم که بد معامله آزرده از تقاضا نیست
بپائے خویش کجا میتوان رسید کجا که طی راه فنا جز ببال عنقا نیست
هوائے وصل کسے میکند که بوالهوس ست دران دلے که محبت بود تمنا نیست
نظیری هست بسالے ز غمزه خونین تر
بشکوه نا دولت آزرده است گویا نیست

عشق مرا زبان حکایت برید نیست مکتوب سر بمهر دلم ناشنید نیست

رازیکه در دلست ز دل با یدم نهفت — گلهائے ناشگفته این باغ چید نیست
جلد و بیاض و دفترم از راز دل پرست — چشم بهر چه مے فتد از هم درید نیست
در سینه تا بچند بر آرم فسرده برم — این نیم قطره خون که ز مژگان چکید نیست
خصم آں حریف نیست که دل کین کشد ازو — زین تیر نیم کش پر و پیکان کشید نیست
گفتم گر بمنزل مقصود پے برم — یکبار چند گام بهر سو دوید نیست
چوں یافت دل که بر سرِ راهے رسیده ام — ننشست از طلب که بآں کو رسید نیست
رفتیم در ره بگفته جمالش نیافتیم — قانع نگشت دل بر سیدن که دید نیست
دیدیم و دیدنش ز خودی بیخودی نداد — این زهر اگر بحوصله گنجد چشید نیست

زین عشق صد بلاست نظیری فسانه چند
افسونِ خامشی بلب و دل دمید نیست

بیا که مردم و بر راهِ چشم جاں باز است — بگفتگوئے تو زخم مرادهاں باز است
بخونِ ما اگرت میل هست مانع نیست — مے مغانه سبیل و درِ مغاں باز است
چه یوسفی تو که در مصر حسن چو تو کسے — برون نیامده تا راه کاروان باز است
در آرزوئے نثار قدوم تو همه شب — گهر فروش دو چشم مرادکاں باز است
نے رود چو گرسنه و لے چه سود ازیں — که خوانِ وصل پُر دوست میهماں باز است
چو بلبلِ قفسم من ازیں چه ذوق مرا — که گل شگفته و درهائے بوستاں باز است
صمد بجائے صنم بر زبانم آمده است — بُتم فتاده و زنارم از میاں باز است
دُعا کنید بوقتِ شهادتم او را — که آں و مبیست که درهائے آسماں باز است

مکن شتاب نظیری بکار جانبازی
که چشم کار شناسانِ کارواں باز است

زبانِ طعنهٔ ما کوته از بریدن نیست — علاج شکوهٔ عاشق بجز شنیدن نیست
ز بسکه گشته ام از درد انتظار ضعیف — نگاه را بر خت قوت رسیدن نیست
چنانکه خانهٔ زندانیاں فرود آید — شکسته جاں قفس و جرأت پریدن نیست
ز بے تعلقی خویشتن باین شادم — که جاں سپردن اگر هست دل طپیدن نیست
بهجر و وصل و ملال و نشاط گریه کنم — دراں دلے که طلب هست آرمیدن نیست

ز تار زلف تو زنار بر میاں دارم — بیا که مصلحت پیرهن دریدن نیست

گرفته طبع نظیری سوال ازو مکنید
ز رخت گل شگفت ست و وقت چیدن نیست

این پیش خیل کجکلهان از سپاه کیست — دیں قبلهٔ که کج شده طرف کلاه کیست
دامن کشاں چو ابر بگلزار میرود — تا آب نرگس که و برقِ گیاه کیست
پایم بپیش از سرِ این کو نمیرود — یاراں خبر دهید که این جلوه گاه کیست
آں ابروئے کشیده کماں از چه خانه خاست — دیں غمزهٔ گرفته کمیں در پناه کیست
گیرم تبسمت کند انکار کشتنم — آں غمزهٔ حریص سیاست گواه کیست
گرد سرِ تو گشتن و مردن گناه من — دیدن هلاک و رحم نکردن گناه کیست
برباد داده طره ز رخسار ما دگر — لختِ جگر بجیب که گل در نگاه کیست
مے بیندم بخون و نمے آردم بباد — کاین گر بهانهٔ تلخ ز زهرِ نگاه کیست
از کف بعذر دامن و دستت نمیدهم — دانسته ام که گوشهٔ چشمت براه کیست
کف میکشد بزلف و نمے گویدش کسے — کاں زلف درهم از اثرِ دودِ آه کیست

چوں بگذرد نظیری خونین کفن بحشر
خلقے فغاں کنند که این دادخواه کیست

خواهم این بستان پر غم را بشورے در شکست — این قفس تنگست بر مرغ تو بال و پر شکست
روزگار از خاطرم چوں سنبل از رخسار شست — آسماں بر آتشم چوں عود در مجمر شکست
پلئے از پیش آمد و کارم ز پس دامن گرفت — دست در اندیشهٔ بارم بزیر سر شکست
طعم شکر داد عشق ار در گلو کافور ریخت — تلخی مے داد غم در شیرم از شکر شکست
دیدنش بر عشرت من حسرت دیگر فزود — خواستم پیکان بر آرم در جگر نشتر شکست
دوستاں هر گز نه بینند از محبت عیب دوست — خاطرم خوش شد اگر مے ریخت گر ساغر شکست
در رخش آهے کشیدم خاطرم آزاده شد — باد بر بستان وزید و شاخ نازک تر شکست
میکشم حرماں مے بے ظرف در بزمِ وصال — شوق دل پیمانه ام را بر لبِ کوثر شکست

در برونِ در نظیری شد هلاک از انتظار
مژده بخشید مسکیں را که مجلس بر شکست

داند اخلاص مرا و ز حال من آگاه نیست
در دلش ره دارم و بر آستانم راه نیست

بخت با ما سرکش است و مدعا با ما بجنگ
کهربائے شوق ما را جذبۂ یک کاه نیست

فصلها شد در تباهی بر نیامد عمر ما
کشتیِ ما را سفر از سیر سال و ماه نیست

شست دل صد ره گشودم بر هدف کارے نکرد
گوئیا پیکانِ پر با این خدنگِ آه نیست

خاطر دوران ز کینِ دوستاں در عهدِ تو
آنچناں پُر شد که دلها را بدلها راه نیست

غرض حال جمله ره دارد بخلوت گاهِ قرب
جز دعائے من که آن مقبولِ این درگاه نیست

پیش ازیں در جانسپاریها از آن لب قسمتم
حرف تلخی بود اکنوں گاه هست و نه گاه نیست

جستجوئے وصل با این زندگی بیطاقتی است
ذوقے از پرواز با این رشتهٔ کوتاه نیست

گر نظیری شکوه از بے مهریت دارد مرنج
عیب صاحب را که پیش بنده دولتخواه نیست

هر کس شهید آں مژهائے دراز نیست
در شرع بر جنازهٔ آنکس نماز نیست

محمود را اگرچه جهاں زیر خاتم است
جائے بهش ز گوشهٔ چشمِ ایاز نیست

شه را چو پرده از رخ شاهد بر افگند
چشمش سوئے خراج خطا و طراز نیست

معذورم ار ضعیف و جگر خسته مانده ام
در عرصۂ پرم که بجز شاهباز نیست

عاشق وفا نماید و معشوق سرکشی
حسن از حجاب خالی و عشق از نیاز نیست

دایم کمال کشمکش بکمیں گزشته است
آں طاق ابرو از گرهِ فتنه باز نیست

کو غمزهٔ خشمگین شود کو ناز کینه ورز
یک شیوه بے کرشمهٔ عاشق نواز نیست

ما را چه اعتبار و اثر با وجود دوست
جائے که جلوه کرد حقیقت مجاز نیست

یار از غرور مست و نظیری بخود اسیر
بیچاره دل که هیچکسش چاره ساز نیست

عشق را کام بعهد دل خود کام تو نیست
صبح امید و شب وصل در ایام تو نیست

دیده ام دفتر پیماں و فا حرف بحرف
نام خوباں همه ثبت است همیں نام تو نیست

من دل شیفته آزار نمے دانم چیست
که ز خون چشم خبر از لذّت دشنام تو نیست

آب حیواں نخورد صید تو از لذتِ تیغ
جاں بحسرت دهد آں مرغ که در دام تو نیست

آتشم در سر و ساماں بچه تدبیر زدی
یکسرِ موئے مرا نیست که از رام تو نیست

آخر اے دُرّ گرامی ز کدام آب و گلی
هیچ دل نیست که پروردهٔ اکرام تو نیست

به برازندگی قامت موزون نازم
یک قبا نیست که شایسته اندام تو نیست

باش در دوستی از خویش نظیری نومید
که ز آغاز تو پاینده تر انجام تو نیست

هر کرا معنی نمے خیزد ز دل گفتار نیست
نیست یک عارف که خود ساقی و خود خمار نیست

خار خار کوئے یارے هست هر کس را دلیست
نشگفد هر گل که در پائے دلش این خار نیست

سحر چشم بت بکار است و دعائے برهمن
گبر هر تارے که بندد بر میاں زنار نیست

توبهٔ هشیار میگویند میگردد قبول
تا نه نوشم مے مرا یارائے استغفار نیست

مستی و شاهد پرستی هرزه خندی و نشاط
کار کار میگسار انست و دیگر کار نیست

پیش پائے گرم و سرد روزگار افتاده ایم
سایه در ویرانه ام از پستی دیوار نیست

اندکے اے ناله امشب بے اثر مے بایدت
آنکه هر شب میشنید امشب مگر بیدار نیست

مردم از شرمندگی تا چند با هر ناکسے
مردمت از دور بنمایند و گویم یار نیست

مجلس آخر شد نظیری حال خود با او بگو
هر نفس بزمے و هر دم صحبتے در کار نیست

داغ دل در عشق افسردن نمیداند که چیست
لالهٔ این باغ پژمردن نمیداند که چیست

خنده بر حالم مزن کیں گریه هر کس را گرفت
دامن از خونِ دل افشردن نمیداند که چیست

باغبان دهر نخلِ عمر را آبے نداد
کاشتن دانست پروردن نمیداند که چیست

عشق از یک تاختن بنگاه دل تاراج کرد
صبر بیدل حمله آوردن نمیداند که چیست

زخم پیکانم بآب زندگی شوید دهن
هر که تیر او خورد مردن نمیداند که چیست

ترکِ اخصمی کن که دارد خوئے افعی روزگار
نیست تا آزرده آزردن نمیداند که چیست

غنج و افسونِ زلیخا کار در یوسف نکرد
هر که دل در باخت دل بردن نمیداند که چیست

عشرتِ تنگِ دلِ ما نورس هر گلشن است
غنچه برگ عیش گستردن نمیداند که چیست

از حجاب امشب نظیری باده بر سجاده ریخت
پارسا آداب مے خوردن نمے داند که چیست

گشت دوزخ شرے ز آتش سودائش ریخت
شد قیامت قدرے فتنه ز بالائش ریخت

هر کرا زلف جوے مشک به پیمانه فگند   خنده مشکے نمک سوده بصهبائش ریخت
حسن در پرده نهان بود که نقد دو جهان   عشق از گریه بدل گرمیٔ سودائش ریخت
کام ازاں یافت زلیخا که چو یوسف را دید   اوّل اسباب تعلق همه در پائش ریخت
از پئے تربیتم خضر دهد آب حیات   عشق تا بر گل من تخم تمنّائش ریخت
سرمه در چشم بلا غمزهٔ بیباکش کرد   باده در جام حیا نرگس شهلائش ریخت
نخل پیوند تو هر چند نظیری بر کند
در نفس تخم تولّیٔ عشق تو برجائش ریخت

رفتی ببزم غیر نکو نامی تو رفت   ناموس صد قبیله زیک خامیٔ تو رفت
اکنوں اگر فرشته نکو گویدت چه سود   در شهر صد حکایت بد نامیٔ تو رفت
همصحبت رقیب شدی از غرور حسن   نام خوشش تو در سر خود کامیٔ تو رفت
یاران متفق همه انکار میکنند   هر جا حدیث نیک سرانجامیٔ تو رفت
رندے که مے فروش نداندش در روئے   مشهور خاص و عام بهمجامیٔ تو رفت
برد از رخ تو رنگ حیا باده هوس   شرمے که بود در همه جا خامیٔ درفت
با کاوکاو غمزه نظیری اثر نماند
فارغ نشیں که خون دل آشامیٔ تو رفت

هیچ راز از دیدهٔ صاحب تمیزاں دور نیست   تا بصد راز لب خبر دارم ولے دستور نیست
هر که از معشوق غافل گشت لذت در نیافت   دیدهٔ بے معرفت را در دو دنیا نور نیست
گل گریباں چاک و نرگس مست رفتند از چمن   سرو را غیر از هوائے در سر مخمور نیست
بر در پیر مغاں هرگز نمے میرد کسے   در مقامے کاب حیوانست غیر از سور نیست
چوں سرائے کاروانگاه هست دنیا بر گذر   شب نمے آید که صد مسکیں در و رنجور نیست
سینهٔ دارم که از مرهم جراحت مے شود   زخمے از نیش محبت نیست کان ناسور نیست
بنده گر بیباکی کرد از خداوندی ببخش   گرچه مغرورست اما جز بتو مغرور نیست
پر بجا گر عشق اینجا لاف رفعت میزند   جلوه ها در بطن عاشق هست کاندر طور نیست
کوهکن را خود بناخن سنگ میباید برید   جوے شیر و نقش شیریں کار هر مزدور نیست
عشق یوسف را درین سودا بدینارے فروخت   بندگی خواهد پیمبر زادگی منظور نیست

گر ثری گر عرش اینجا لاف رفعت میزنند   جلوه ها در بطن ماهی هست کاندر طور نیست
عافیت خواهی نظیری بستهٔ خوباں مشو
از نتاج حسن اگر خور از ملک مستور نیست

ردیف الثاء

عطاش رانه ثوابست و نے خطا باعث   بس است بهر کرم نالهٔ گدا باعث
اگرچه رزق گدا باز پس نمے گردد   مقدرست که میگرددش دعا باعث
خزاں درود و سحاب آب داد و دهقان کشت   ببیں که برود که پرورد و شد چها باعث
جنون عشق بتقدیر بود من چکنم   بوئے گل که شدم مست شد صبا باعث
بر آستانهٔ پیر مغاں رهے خواهم   تو گر سبب نشوی میشود خدا باعث
خراب و مست چنیں میزیم نمیدانم   در آفریدن من شد چه مدعا باعث
لئیم را مئے و معشوق اگر کریم نکرد   سخاش را نشود گنج کیمیا باعث
عجب زهمت درویش اگر قبول کند   سجاوتے که شود سایهٔ هما باعث
ریا ز دیر بمسجد برد نظیری را
که فقر باده کش و گبر پارسا باعث

بر طبع ساده زود شود خوشگوار بحث   دارد برائے طفل شکر در کنار بحث
بر خشمگیں مباش چناں کز پئے نزاع   رهبر غبار خاسته سازی سوار بحث
از هر غمے بخاطر ما گیں سبک ترست   ایں راح ما بروح کند در عیار بحث
آنم که حال مستی و مخموریم یکیست   هرگز نکرده ام بکسے در خمار بحث
ریزم گل نیاز و تضرع در اضطراب   زاں بر ستیزه ام نگرفته است بار بحث
خط مسلے بکف صدق داده اند   هرگز ز راستی نشود شرمسار بحث
مطلب گریزد از تو نظیری جفا مکش
جز در ضمیر کند نگیر و قرار بحث

ردیف الجیم

فسودنِ خط تو پیغام بعثت شب داج   نگاه بر رُخ تو مصطفےاست بر معراج
ظهورِ حسنِ تو امنیتے بدوران داد   که بادشه زرعیت نمے ستاند باج
چه صلح بود که حسن تو با وفا انگیخت   گر آب و آتش ما بر داختلاف مزاج
میان زخم دخدنگ تو الفتے پیوست   که از دکان مسیحانمے خرند علاج
حسود مهرهٔ دل قلب کرد و غافل ازین   که کعبتینِ دغا خانه مے دہد تاراج
سرشک رزق در انگور وانمے گردد   نبود سیم دغل را بهیچ جائے رواج
نماند شوکتِ شاهاں کسے نمے داند   دراز دستیٔ حسنے که میر باید تاج
سوار معرکهٔ آخر الزماں ایرج   که طالعش بظفر کرده اند استخراج
چناں اجر بده قلب عدو بهم شکند   که شیر پنجه کشائید بر سماط زجاج
مثال نسبت اعقاب جدّ او انیست   که آنقدر که گهر بیش پیش قیمت تاج
قبول تربیت استاد میکند شاگرد   هوائے معرکه شهباز میکند دراج
بیانِ قصهٔ رزمش نکو نمیدانم   دگرنه نظم کنم بود مے هم آنجا کاج
غنیمتے که من از گنجِ فقر یافته ام   خراج ملک دهند و نمے دهم بخراج

سرِ نظیری و خاکِ سرائے پیرِ مغاں
ز آستانِ کریماں کجا رود محتاج

ردیف الجیم فارسی

اے کعبه که گردت نشنید بصفا هیچ   جائیکه عطائے تو بود کفر و خطا هیچ
نرخ نظرِ حسنِ قبول تو بلند ست   ریزیم دل ار بر سرِ دل تا بسما هیچ
گر بهرهٔ از خلق دسرشت تو ندارد   خاک پئے رُوح القدس و آب بقا هیچ
با قهرِ تو علّت نه و با مهر بهانه   آنرا که مرادِ تو بلا خواست دُعا هیچ
عشقِ تو مرا از بت و زنار بر آورد   آنرا که تو کردی طلب اعراض و رضا هیچ
با آنکه زپے چشمِ عزیزاں نگراں بود   رفتیم و نکردیم نگاهے بقضا هیچ

کونین چکار آید م ار با تو نباشم   بے دولتِ وصلِ تو نعیم دو سرا هیچ
کم حوصلگی از طرفِ ماست و گرنه   از بحر نوالت نشود کم بعطا هیچ

از تست که این زمزمه با طبع نظیری ست
بانگے که نباشد نکند کوه صدا هیچ

ردیف الحاء

دُہل ونائے دریدیم بآوازهٔ صبح   بانگ فتحے نشنیدیم ز دروازهٔ صبح
دیر گشتیم ز فیضِ سحر آگاه دریغ   جامهٔ پاره نکردیم باندازهٔ صبح
مئے و معشواق باندازهٔ ما مے باید   رطل خورشید کند چارهٔ خمیازهٔ صبح
کم خراشست دمِ مرغ سحر برخیزید   جگرے تازه کنیم از نمک تازهٔ صبح
مغفرِ جام بیارا برش مے در زین گش   تا بیک حمله کنم غارتِ جمازهٔ صبح
سپه شب بشبیخون دعا بشکستم   عَلَمِ روز زنم بر دَرِ دروازهٔ صبح
رفته اوراق شب و روز بهم برچینیم   بخیهٔ ثابت و سیّارهٔ شیرازهٔ صبح
دستِ در گردنِ عذرائے جہاں اندازم   حُلّے روز بهم بر زنم و غازهٔ صبح

سرو و شمشاد بوجد آمد نظیری و فتست
بسرِ شاخ سرائیم سر آوازهٔ صبح

گوش گل میدرد از مژدهٔ پیغام صبوح   زنده دارد نفس بادِ صبا نام صبوح
تا تو مرغ فلکی رام گلستاں شدهٔ   خوابِ مرغ سحری رفته و آرام صبوح
نو گل از مرغ سحرگاه گرفتار تری   دم زد صبح حریفاں که نشد دام صبوح
در چناں بزم که مستاں سحرے نوشند   صاف خورشید بود دردتہ جام صبوح
دست و پا گر نزند دل نفسم مے گیرد   در گو روز فتادم ز لب بام صبوح
غم مطلوب سر از دامن دلبر نگرفت   لابهٔ نیم شبی کردم و ابرام صبوح

حق دیدار نظیری نرسانی بتمام
در شبِ وصل ادا گر نکنی وام صبوح

مانده ام بادلے از هجر عزیزاں مجروح   دیده شد غرقهٔ طوفاں چو جگر گوشه نوح

در رهِ دوست هلاکِ زن و فرزند نجات   بر درِ وصل وداعِ کس و پیوند فتوح
صد بهانه که یکے بر زند بر تقصیر   صد کنایت که یکے را نبود رنگ صبوح
گاهم از باد هوا سنگ ببارد ظاهر   گاهم از کلکِ قضا جرم بزاید مشروح
بر دل و سینهٔ من داغِ جفا گردد مهر   در رگ و ریشهٔ من قوت بلا گردد روح
نه بخود حامل پیمان محبت گشتم   عشوهٔ دیدم و خوش بود سر از جام صبوح
صالح و طالع اگر جمله چو من واجویند   توبه در توبه ز زشتی بگریزد چو نصوح
سوی رحمن علی العرش توجه کردم   بانگ زد عرش که باکے زمکان یا سبوح
درِ صحبت همه بر روے نظیری بستند
بخودے فاتح ابواب درے کن مفتوح

ردیف الخاء

چگونه نام تو آرم بر زبان گستاخ   که یادِ تو نتوان کرد در نهان گستاخ
اگر بگلبنِ تو قمریے پناه آرد   کسے تمیز ندش گل بر آشیان گستاخ
هزار حیف که در راه تو شهید شود   هما نمیکندش قصد استخوان گستاخ
بآب خنجر جلاد دِه طهارت ما   که پیش تو نتوانیم داد جان گستاخ
اگر سوالے از آن لب کنیم خیره بخش   بمیزبان کرمیست میهمان گستاخ
بکعبه سجدهٔ عارف نمے کنند قبول   اگر بدیر نهد پا بر آستان گستاخ
محرابات حرمگاه هائے معبود اند   بمقتضائے طبیعت مده عیان گستاخ
عجب که جان بسلامت برند مغروران   ستارگان قدر انداز و آسمان گستاخ
چگونه حرمت درویش پارسا ماند   سوال زشت و غنی سخت دل زمان گستاخ
مبادو صاعقهٔ بے نیازی بجهد
چنین مجوے نظیری از و نشان گستاخ

چو نیست حد که ببالین نهم سرے گستاخ   چه سود از حرم امن و خوابگاه فراخ
هزار خار برون میزنند طبل رحیل   هنوز رخت ز الوان کسے نبرده بکاخ
نشسته نغمه سرایان بهم چه دانستیم   که سنگ تفرقه مان مے پراند از سر شاخ

ز دام و دانهٔ صیاد مرغ مے نالد   خبر نداشت که بر سیخ میکشد طباخ
غبار لشکرِ یاجوج غم جهان بگرفت   که گفت سد سکندر نمے شود سوراخ
بهیچ حیله ز پیشِ اجل خلاصی نیست   ز گرگ اگر بجهی پوست میکند سلاخ
چنان رسید جراحت بدل که دیده ندید
ز زخم حادثه زد ناگهان نظیری آخ

ردیف الدال

پرده بر داشته ام از غم پنهانی چند   بزبان میرود امروز گریبانی چند
زان ضعیفان که وفا داشت درین شهر اسیر   قفسے چند بجا مانده و زندانی چند
سر و سامانِ سخن کردنِ این جمعم نیست   پهلوی من بنشانید پریشانی چند
بس خرابی که ز یکدیگر مان نشناسند   مانده ایم از ده غارت زده ویرانی چند
کشته از بسکه فتادند کفن نتوان کرد   فکر خورشید قیامت کن و عریانی چند
هیچ دل را ستم حادثه مجروح نکرد   که نه لعلِ تو بر او ریخت نمکدانی چند
هیچکس را سر پائے نزد ایام که ما   پشت دستے نگزیدیم بدندانی چند
بر عشرت طلبی لختِ دل آرم بیرون   چیده او از گل این بادیه دامانی چند
چشم بر فیض نظیری همه خوبان دارند
کاسه در پیش گدا داشته سلطانی چند

شمع را زنده دلی در شب تار آخر شد   روز عشرت همه در خواب و خمار آخر شد
شاخ سرکش شد و دستِ همه کوته بماند   جور گل چیں و نزاع سر خار آخر شد
عندلیب ار نسراید بقفس معذورست   گل ببازار نبردند و بهار آخر شد
خلوتِ دهر باندازهٔ حال اکنون نیست   چرخ را رشته بهم رفت و مدار آخر شد
همچو دینار که در پائے کریمان افتد   کس نگفت از چه شماریم و شمار آخر شد
کمتر از رنگ حنا بود بما لطفِ جهان   سر دستے نفشاندیم و نگار آخر شد
فکر نا آمده اینست که امسال گذشت   غم آینده همان بود که پار آخر شد
نقش رخسار تو بر صفحهٔ جان گشت رقم   پرده بر یک طرف انداز که کار آخر شد

شاہدان گوشۂ چشمے بنظیری دارند
ہرچہ دل صید ہمیکرد شکار آخر شد

ذوقے زمے نزاد کہ صد شور و شر نشد
بیباکے از مذاق خم مے بدر نشد

ایں رہمہائے تازہ زحرماں عہد ماست
عنقا بروزگار کسے نامہ بر نشد

باز ایں چہ آفت ست درخت ہُدیدرا
امسال ہم شگوفہ فشاند و ثمر نشد

بیہودہ بر گذر گہِ آفت نشستہ ایم
شد کاروان و مرد رہے جلوہ گر نشد

رسوا منم وگرنہ تو صد بار در دلم
رفتی و آمدی کہ کسے را خبر نشد

دستار بارِ گنج گرہ در گلو شود
خم را کہ خشت میکدہ تاجِ سر نشد

شب زندہ دار باش کہ تا پیر بت تراش
بیدار بود بتکدہ زیر و زبر نشد

در صدر چوں حضور نبود آستاں گزید
ہرگز گدائے کوئے مغاں معتبر نشد

بس نغمہا بگوش نظیری ہوس کشید
در از درون بہ بست و بہ بیروں در نشد

قاصد دلے آزردہ تر از آبلہ دارد
مے آید از آں کوئے و ز رفتن گلہ دارد

کس خیمہ نیفراخت بسر چشمۂ حیواں
گاہے گذرے خضر بریں مرحلہ دارد

شاید کہ شود جلوہ گر از غیب جمالے
چشمے ہمہ کس بر رہ ایں قافلہ دارد

معشوق جمیل ست و غیور ارنہ بگویم
مجنوں نسب از لیلیِ ایں سلسلہ دارد

ہوئے بفراغت نکند در ہمہ صحرا
دیوانہ کہ آہوئے رماں در گلہ دارد

دریا شِش ہمے باید و در ظرف نگنجد
صد گونہ الم طائرِ کم حوصلہ دارد

فارغ نشویم یک نفس از بندگیِ عشق
شکرانۂ فرضے کہ کنم نافلہ دارد

بے بادہ کنم مستی و بے نغمہ زنم ذوق
اینک مے و نے ہر کہ سرِ مشغلہ دارد

چوں گفتہ و نا گفتہ بسنجیدن بخت است
شعرے کہ نگفتست نظیری صلہ دارد

کمالِ عاشقی حیرانیِ دیدار مے آرد
چو آتش دیر میماند سمندر بار مے آرد

نہ رشکِ خود فروشاں میکشد نے نازکم سنجاں
فریبِ حسن غوغا از سرِ بازار مے آرد

تو در خواہ از قضا چندانکہ فیروزی شود روزے
ببخت ار در بلندی اختر از دیوار مے آرد

بہ ہندِ خطِ جمالِ یار سودائے عجب دارد
ہمہ اقرار و ایمان بردہ انکار مے آرد

مسلمان عاشقِ رخسار و ہندو والہ زلفش
موحد بین کہ باہم مصحف و زنار مے آرد

مبارک فال صبح دولت دیدار میخواراں
کہ دست و پائے بخت خفتہ را در کار مے آرد

ز خود بیناں چہ میگوئی ببزمِ بیخوداں بنشیں
کہ آبِ خضر اگر حاجت شود خمار مے آرد

نظیری از نوازشہائے دردِ دوست در ذوقم
کہ چوں چنگم بضربت بر سرِ اسرار مے آرد

چوں ابر بہاری بسرم سایہ فگن شد
بر ہر بر و بوم کہ نظر کرد چمن شد

چوں شمع کہ شد رہبر پروانہ ز تابش
دلسوزیِ او باعثِ جانبازیِ من شد

میخواست شود قابلِ نظمم ببلاغت
صد پایہ نشیب آمد و بر اوجِ سخن شد

بے جام ہمہ میکش و بے بادہ ہمہ مست
از نظمِ من آئینِ مغاں رسمِ کہن شد

شک نیست کہ از نیم نظر کار بر آید
آنرا کہ دلیلِ آصفِ اعجاز سخن شد

ہمسایگیش را اثرِ ابر بہار ست
ہم خانہ گلستاں شد و ہم خار سمن شد

از یار و دیار ار نکنم یاد عجب نیست
از رشکِ من امسال غریبی بوطن شد

بر خاکِ درش جائے شہیداں ندہد کس
لطفیست کہ کافورِ تن و عطرِ کفن شد

مہمانِ بہشتی مخور انداز وہ نظیری
نزہتگہِ حوراں چمن بیت حزن شد

بگوشم از پریدن ہائے چشم آواز مے آید
کہ از غربت دریں زودی عزیزے باز مے آید

مبارک پے ہوائے کز دیار دوستے خیزد
کہ بے بال و پر آنجا مرغ در پرواز مے آید

بغل بکشائے پُر کن از غنیمت ہائے ایمانے
کہ از تاراجِ حسنِ مملکت پرداز مے آید

بساط جادوئے بر ہم خورد جادو نگاہاں را
کہ لب با حجت و رخسار با اعجاز مے آید

محالست اینکہ بر دامِ نگاہِ من گذر افتد
غزالے را کہ از پے صد کمند انداز مے آید

سپہ را روح در پرواز و شہ را بخت در ناز ست
کہ از بالا ہما در چنگ آں شہباز مے آید

بترتیبِ صبوحے صبحدم دیدم کہ دولت را
کمر مے بست دوراں خانخاناں باز مے آید

سعادت ہائے گوناگونست دوراں را کہ حسنِ او
بہ انجام فصلے بر سرِ آغاز مے آید

نیا شد محرمِ آہنگِ دولت قدر ہر شمعے
نوا نازک برون زیں پردہائے راز مے آید

چو شد تسخیر دل مشتاق را درمان شکیبائیست — که دل میماند و دلبر ز روے ناز مے آید
نظیری دوستان را راز دل ناگفته می ماند
تحمل کن که او خود بر سر این راز مے آید

بهوش سیر چمن کن که شاهدان مستند — قرابه بر سر ابر بهار بشکستند
چمن پیاله کش است و صبا قدح پیمائے — معاشران صبوحے ز خواب برجستند
بزیر خرقه نهان باده میخورد صوفی — حکیم و عارف و زاهد همه ازین دستند
جهان و عیش جهان حرف قاف و سیمرغ است — در حریم فنا زن که نیستان هستند
تو نخل خوش ثمر کیستی که باغ و چمن — همه ز خویش بریدند و در تو پیوستند
بضربت تو چنان تشنه ام که صبرم نیست — بقدر فرصت آن ماهیان که در شستند
ز بیقراری افلاک داغها دارم — که تا ز شوق تو برخاستند ننشستند
نوا فزون ست ز اندازهٔ بریشم عود — غزل بزمزمه خوانم که پرده ها پستند
برمز نکته ادا میکنم که خلوتیان — سر سبو نگشادند و در فرو بستند
تو نخل میوه فشان باش در حدیقهٔ دهر — که کم درخت قوی خشک شد که نشکستند
ز کاهلی تو نظیری خزان این چمنی
گہے بباغ شدی کز نشاط وارستند

اینجا نه بهر سنگ سیه نور فروشند — این پایهٔ بینش نه بهر کور فروشند
فریاد که هر کس با سیری فتد او را — شرط است که از خویش و وطن دور فروشند
غیرت نگذارد که بچشم و دل منکر — یک ذره ز خاکستر منصور فروشند
زیبنده بود دعوی مستوری خوبان — هر چند که جولان بسر طور فروشند
سرمست چنان خانقه و دیر که آتش — در وادی دوری شب دیجور فروشند
آن درد کشانے که شناسائے عیارند — فردوس بیک خوشهٔ انگور فروشند
اخراج مغل خواهم و تاراج قزلباش — کز هند برندم به نشاپور فروشند
در عشق تو با قدر و بهایم که عزیز است — ویرانه که در کشور معمور فروشند
قربان شدگان تو بقصاب سر کوے — یک سینه بصد ضربت ساطور فروشند
باریش دل و سینهٔ ناسور نظیری — خوش باش که کم بندهٔ رنجور فروشند

ما بید بوستانیم ما را ثمر نباشد — مردود دوستانیم از ما بتر نباشد
از لب برون نیاید آواز عشقبازان — پرواز مرغ بسمل جز زیر پر نباشد
تاراج دیدگان اند آوارگان معشوق — راهے نمیرود عشق کانجا خطر نباشد
صد در اگر کشایند بر خلق گاه دیدار — آنرا که چشم بستند راهش بدر نباشد
اول نشان مردی اخفائے کار خوبست — بهتر ازین که گفتی دیگر هنر نباشد
فیروزی ضعیفان در عجز و انکسار است — تا نشکند صف ما ما را ظفر نباشد
تا دل بجائے خویش است دار عنان دیده — عاشق که شد پریشان صاحب نظر نباشد
از تیغ کے هراسم دیدار مزد قتلست — خونے که عشق ریزد هرگز بدر نباشد
در گوشهٔ قناعت سیر گل ست و نسرین — زین خوبتر نظر را هرگز سفر نباشد
هر جا روم مسافر حرف تو ارمغان ست — یک خانه نیست کز تو پر از شکر نباشد
قاصد که میفرستی رطل گرانش در ده — کز ما خبر نیابد تا بے خبر نباشد
از شاخ لهو برگے حاصل نشد نظیری
لب تشنه باد کشتی کز گریه تر نباشد

ز گردشهائے چشمش مستی پیمانه مے خیزد — گره کز ابروان میخیزد دش مستانه میخیزد
چو در روز قیامت هر کسے خیزد بسودائے — شهید نرگس او از لحد دیوانه میخیزد
تمنیاے فنایم جلوهٔ در کار مے خواهم — مهم بر بام تا بد آتشم از خانه میخیزد
چراغ اهل عشق از کلبهٔ من میشود روشن — نشیند ذره گر بر روزنم پروانه میخیزد
زبس محو تصرف کردن یارم نمیدانم — گدا در کاشانه مے آید گدا از کاشانه میخیزد
سبق از یک ورق لیلی و مجنون را چه حالست این — یکے دیوانه میگردد یکے فرزانه میخیزد
ز شرح قصهٔ ما رفته خواب از چشم خاصان را — شب آخر گشته و افسانه از افسانه میخیزد
برو دنیا و دین خواهی سرشکے بر جراحت ریز — کزین آب و زمین صد خرمن از یک دانه میخیزد
مگر گاهے نظیری میکند آرامگاه اینجا
جنون از سایهٔ دیوار این ویرانه میخیزد

دوش بر سوز دل و سینه براتم دادند — سر چو شمعم ببریدند و حیاتم دادند
ناله کردم بنهان عشوه خموشم کردند — گریه کردم ز شکر خنده نباتم دادند

درد و صافِ غم و شادی بمن ارزانی شد　　تا خم و خمکدهٔ عشق براتم دادند
پاره پاره جگر طور ز غیرت خوں شد　　که گہے بودم و چوں کوه ثباتم دادند
گرسنه دیده تر از مفلس کنعاں بودم　　خواجه گشتم که ازاں حسن زکاتم دادند
تا بمقصد سپرم کشتی مشتاقاں را　　از خضر ہمت و از نوح نجاتم دادند
اخترم شعشعه بر چرخ نظیری زده ست
کس چه داند که چه عالی درجاتم دادند

گل از بشہر آمد و بازار چمن شد　　گوش ہمه کس محو غزلخوانی من شد
تا جیب کشادم که ازاں نامه بر آرم　　دیدم که صبا قاصد صد بیت حزن شد
ہر دخل که میخواست کند دشمن حاسد　　آمد بزبانش ز دل و مہر دہن شد
از ظلمت شب مرغ خروشاں نشد امشب　　ہر چند که در بندِ پر و بال زدن شد
پر زور تر از بادهٔ تلخ ست محبت　　عشقے که برو سال گذر کرد کہن شد
الفت ده ہجران و وصال است صبوری　　مخموری من توبه ده و توبه شکن شد
تا مے شنوم حسن و وفا ہر دو غریبند　　عاشق نشنیدم که ز غربت بوطن شد
تا ہمسفرِ اشک خودم کار خراب ست　　ہر جا که شدم در پئے ویرانے من شد
ہر زخم که برداشت ز ایام نظیری
نے چاک گریبان شد و نے چاک کفن شد

آخر من آن مغبچه ہم کیش بر آمد　　واں کافر بیگانه بمن خویش بر آمد
نیش سیہم گرچه نمود از صف مژگاں　　نوشیں نگہے از عقب نیش بر آمد
چشمش ز کماں خانهٔ ابرو بمن انداخت　　ہر تیر که چالاک تر از کیش بر آمد
اقبالِ دو گیتی بکلاهِ نمدے بود　　دیہیم شه از خانهٔ درویش بر آمد
کامے که بشمشیر و سناں دیر بر آید　　از دیدهٔ خونین و دلِ ریش بر آمد
بر خلق نگر دیده گراں ہر که دریں بزم　　پس از ہمه رفت و ز ہمه پیش بر آمد
دیدیم ز سر تا قدمش حسن و شمائل　　لیک از ہمه خوبیش وفا بیش بر آمد
دادیم بجاں منصب ہمرازئ جاناں　　دل نیز دو روئے و غرض اندیش بر آمد
ساماں نشد از سعی خرد کار نظیری
دیوانه شد و از خود و از خویش بر آمد

یغمائے تو دستے بکم و بیش بر آورد　　تاراج تو دلق از برِ درویش بر آورد
عشق تو شک انداخت بہفتاد و دو ملت　　حقیت آئینِ خود از کیش بر آورد
حسن تو بقید دو جہاں سلسله افراشت　　آوازهٔ آزادگی خویش بر آورد
از بیلک مژگان تو شد کشته جہانے　　با آنکه ندیدیم کے از کیش بر آورد
چوں از تو رہد صید که کعبین غزالت　　چوں پنجه شیراں بغضب نیش بر آورد
خط نیست که بر عکس رخت سایه فگن ست　　از صیقلِ تیغ آئینه ام ریش بر آورد
در مصلحتِ کس نزنم چنگ که عشقم　　از کشمکش عقل کج اندیش بر آورد
عشق از خردم خوب رہانید نظیری
خوں گرمی بیگانه ام از خویش بر آورد

درد و غمت که ہمچو ہما استخواں خورند　　بر من مبارک اند گر مغز جاں خورند
برنامه ام مخند که آشفته خاطراں　　مو که قلم کشند نے اندر بناں خورند
مست آئیم بصلح اگر نگہتے بری　　زاں مے که در محبت ہم دوستاں خورند
نیشکر آنچناں نخورد کس ز دستِ دوست　　کازادگاں ز دست مبارز سناں خورند
جانے و صد کرشمهٔ مژگاں چه میکنم　　ایں تیر ہا تمام اگر بر نشاں خورند
چشم ہزار تشنه جگر در کمیں تست　　ترسم که خام میوهٔ ایں بوستاں خورند
آزادگاں بجائے رسیدند و ما ہماں　　زاں رہرواں که گرد پس کارواں خورند
ہر جا گلیست بہر نظیری طرب گہیست
کے بلبلانِ مست غمِ آشیاں خورند

مجلس چو بر شکست تماشا بما رسید　　در بزم چوں نماند کسے جا بما رسید
دلال عشق بود و خریدار دلستاں　　خود را فروختیم چو سودا بما رسید
دی خنده بر بضاعت درویش زد لبش　　صد کارواں شکر به نے بوریا رسید
بال و پر از درازئ منزل بسوختیم　　پیغام بے نیازئ عنقا بما رسید
آموخت ہر چه عشوه ز گبرے بما فروخت　　اندوخت ہر چه غمزه زلیخا بما رسید
گر گمرہیم تیره شب از خواب جسته ایم　　حسنِ تو شور کرد که غوغا بما رسید
بعد از ہزار سعی ثواب و مجاہدت　　زنار راہب و بت ترسا بما رسید

مارا کجاست ارزش زخم التفات تو
شد عام آنچنانکہ تمنّا بما رسید

رحمے نما و مستی ما را زیاده کن
زاں خم کہ یک پیالۂ صہبا بما رسید

مشکل عنانِ نالۂ نظیری تواں گرفت
باد بہار و نکہتِ صحرا بما رسید

ہر سحر سلسلہ از پائے صبا بکشایند
گر کشادش گرہے از دل ما بکشایند

در دنا یافتنم سوخت ندانم ز کجا
بلبلاں را بچمن راه نوا بکشایند

کارم از زلف گرہگیر تو پیچیده تر است
سر این رشتہ ندانم ز کجا بکشایند

آخر اے گل گذرے کن بگلستاں تا کے
چشمِ نرگس برہِ باد صبا بکشایند

برہم افتاده دل و دیده ہر اندازِ نقاب
تا ہمہ عقدِ گہر روئے نما بکشایند

ہر کجا فتنۂ آں چشم سیہ در کار است
کفر باشد کہ زباں را بدعا بکشایند

سیر این دائرہ بد نیست و لیکن ترسم
چشم از خویش ببندند چو پا بکشایند

گر بمیخانہ نظیری برم این زمزمہ را
مطربانم گره از بند قبا بکشایند

نے تواں بگزند از من انتقام کشید
کہ دایہ زہر بطفلے مرا بکام کشید

زمانہ یک نفسم بر مراد خود نگذاشت
بہر کہ داد مراد از من انتقام کشید

ہزار نقش خوشم داد چرخ تا دیدم
قلم گرفت و خط سہو بر تمام کشید

مرا فریب نبرد از ره ارنہ این جادو
عنانِ خاص گرفت و کمند عام کشید

بآه و نالہ حریفم ز جام و نغمہ مگو
کہ کارم از مئے و مطرب باین مقام کشید

شراب دور جز آں بے تفاوتے نگرفت
کہ گر حلال رسید و اگر حرام کشید

چہ جائے من کہ بجام شراب و طرۂ حور
فرشتہ را نہ فلک میتواں بدام کشید

چناں نزار فتادم بعشق نیم نظر
کہ سایہ از سر کویم بزیر بام کشید

بساط عافیت اے عقل و ہوش برچینید
دگر نظیری بے ظرف یکدو جام کشید

رشکے بمن گہے ز ادائے سخن رسد
صد جا نگہ مقام کند تا بمن رسد

من بر دراز تجلے این نور سوختم
پروانہ چوں بعرصۂ آں انجمن رسد

در راه تو شمال و صبا در تردد اند
تا بو کرا وہی کہ به بیت الحزن رسد

گر زیر گلبنے قفسم را نمے نہی
جائے بنہ کہ نالہ بگوش چمن رسد

گفتند کم بقاست سمن عندلیب گفت
اے کاش عمر گل بحیاتِ سمن رسد

جیبے کہ پاره شد بملامت رفو نشد
دستِ جنوں مباد باین پیرہن رسد

زاہد ز سر نکتۂ صوفی چہ آگہست
در شیوہ ہائے چشم صنم برہمن رسد

بازیچۂ تو معجزِ عیسے بباد داد
در نرگسِ تو کس بچہ افسون و فن رسد

اے جاں بسعی درد نظیری نمیرود
مرگے مگر بداد دل زیستن رسد

خونم ار بر خاک ریزی نقص پیماں کے شود
خاکم ار بیروں در ریزی پریشاں کے شود

گرمی اہلِ محبت از دمِ گرم من است
نالہ ام تا نشنود بلبل غزلخواں کے شود

شور بختی را چہ سازم چاره نتواں ساختن
چوں نمک بر ریش آمد در نمکداں کے شود

بازوے ما دلخراشاں را کمندے لازم است
ہر چہ دستِ ما رسد در وے گریباں کے شود

پشت پا زن بر ہوس انگہ ہوائے عشق کن
تا بتِ خود نشکنی کافر مسلماں کے شود

ہیچکس بر روئے بستر کسب جمعیت نکرد
بر سرِ کو تا نخوابد دل بساماں کے شود

دارو ئے غم گریۂ مستانہ بیند پیش ازیں
آں ہم از کیفیت افتادست درماں کے شود

بنده نتواں کرد ما آزادگاں را جز بمہر
جنس ما بسیار کمیاب است ارزاں کے شود

تنگدستے چوں تو کے یابد نظیری قرب دوست
آنچناں نو بادہ ہرگز فراواں کے شود

ہوائے کوئے او آواره ام از خانہ میسازد
فسون او پدر را از پسر بیگانہ میسازد

صلاحِ عشق شد کفر یقیں انکارِ ایمانم
محبت کعبہ ویراں میکند بتخانہ میسازد

قلم در اختیار او ست من چوں نقش موہومم
گہم فرزانہ میدارد گہم دیوانہ میسازد

بناخن ریشۂ جاں میکنم از ہم خوشا دستے
کہ گاہے چنگ در زلف نگارے شانہ میسازد

دل از ردّ و قبول مجلسم خوں شد خوشا رندے
کہ شب با کنج گلخن روز با ویرانہ میسازد

چو کنجشک از پئے بازی عزیزم در کف طفلے
ز زلفم دام میبافد ز خالم دانہ میسازد

مکن از بزم چوں بیگانگاں بیروں نظیری را
اگر مے نیست بالائے تہ پیمانہ میسازد

چو عریاں شد چمن مرغ از ضرورت خانه میسازد   چو قحط گل بود بلبل بآب و دانه میسازد
چو بر بام و در مردم نشین جغد ناسازست   مبارک پے بود آندم که با ویرانه میسازد
ز دشمن خیل در خیل از محبت گوشه چشمے   فسون جادو ازا معجز ہم افسانه میسازد
محبت جز و جز و م راز ہم بے تاب تر دارد   تجلی ذره ذره کوه را پروانه میسازد
پیامِ نوبهاری لاله گو نم ابر نوروزی   کلید باغ را کے شاخ گل دندانه میسازد
بچشمِ کم نباید دید قدر زیر دستاں را   فلک صد جا سبو گل میکند پیمانه میسازد
بجز زلفِ پریشاں در خیالم نگذرد چیزے   پری را گوشهٔ ویرانه ام دیوانه میسازد
مبادا برگ و بارم کم اگر افشانده ام تلخی   که شکر خنده آن را نقل صد کاشانه میسازد
نظیریِ لازم عشق و جنوں جنگست و ناسازی
تو معذوری بمردم مردم فرزانه میسازد

امشب چمن از گریهٔ ما تازه و تر بود   بر ہر سرِ خار مژه لختے ز جگر بود
مے رست رگ و ریشهٔ جاں از بنِ ناخن   صد لاله ستاں کاشته در سینه و بر بود
در زیر لبم گاه طرب زمزمه مے رفت   پیدا و درخش گاه ہوس حلقه ثمر بود
تا روز بخلوت گہِ مقصود اجابت   در پیرہنم ناله ہم آغوش اثر بود
از کثرت آمد شدن دزد خیالی   پیرایهٔ خوابم همه شب زیر و زبر بود
وز بهر نثار قدمے چشم ترم را   تا گوش گریباں نظر پر ز گہر بود
گفتم بدعائے سحری وصل تو خواہم   بیہوش شدم بوے تو یا باد سحر بود
قاصد جگرم سوخت چه پیغام و چه نامه   دل بود ہماں خوش که بامید خبر بود
بگذشت گریباں نزدے چاک نظیری
پیشش چه بلا دست دعائے تو بسر بود

با آنکه ز مهرش بدلم حور نگنجد   در دیدهٔ او نقش من از دور نگنجد
پروانه بمهتاب کند بال فشانی   کز عیش بخلوت گہِ او نور نگنجد
از گریهٔ من عشرتِ او تلخ مسازید   در بزم گہِ خوش بمکاں شور نگنجد
سلطان و گدا بر در میخانه خرابند   در حلقهٔ ما شوکت فغفور نگنجد
ما را چه محل لیک عزیزاں نپسندند   ہر دل که در و نالهٔ رنجور نگنجد

نومیدی وانگه ز تو این تیرگی بخت   در روز سیاه و شب دیجور نگنجد
ما و روش دیر که دریائے خطا شوست   در شرع غلط گوئ منصور نگنجد
از صدره ویرانه پری جلوه کنانست   زانست که دیوانه بمعمور نگنجد
گر مست نهٔ دم مزن از عشق نظیری
کیں ذوق و ہوس در سرِ مخمور نگنجد

در آشیانِ ما پر و بالِ ہما رسید   ہر جا رسید سایهٔ دولت ز ما رسید
بلبل نمے شود که ننالد ببوستان   گلبن ز صوت و نغمه به نشو و نما رسید
کس ماجرائے بلبل و پروانه حل نکرد   سرگشته ماند ہر که باین ماجرا رسید
با غمزه این معامله پیش از الست بود   حرفِ بلیٰ نبود که زخم بلا رسید
ہر کس بقدر طاقت خود میکشد غمش   آہن بقدر جذبه بآہن ربا رسید
شب خنده بر بضاعت درویش زد لبش   صد کارواں شکر به نے بوریا رسید
کردند تلخ عیش حریفاں ز حسرتم   لذت شد از طعام چو چشم گدا رسید
آزار از جراحت بیگانگاں رسد   مرہم منه که زخم دل از آشنا رسید
مے ده که رفت نوبت مستوری و صلاح   طرف نقاب غنچه بدست صبا رسید
کس در جفا طریق رضا را بسر نبرد
در حیرتم که کار نظیری کجا رسید

پامالِ فتنه را ہر که در شور آورد   بر سر را ہم بلا از ہر طرف زور آورد
تخم غم در آب و خاک من مگو بر میدہد   خرمنے حاصل کنم گر دانهٔ مور آورد
آنکه شام زندگانی شمع بالینم نشد   کے پس از مرگم چراغے بر سرِ گور آورد
عشق و تشریف ہم آغوشی محالست اینکه کس   خلعتِ سلطاں برائے مفلس و عور آورد
نے ہمیں ہنگامهٔ رسوائی من شد بلند   عشق دایم بر سر بازار مستور آورد
حسن گل برقے به بستاں زد که اکنوں شاخ گل   بلبل و پروانه را مجروح و رنجور آورد
مجلس عشق از فروغ من نظیری روشن ست
موسیٰ از بهرِ چراغم آتش طور آورد

ہوس پروانه است اما بگردِ دود میگردد   نظر خوبست اما دل غبار آلود میگردد

زیر و شهائے مژگان تو پر خون دیده دارم   که گر شویم به آب بحر خون آلود میگردد
دلم را کرده ذوقت خوش و گر نگذارم از دستش   دهد تا باز ذوقے دست غم فرسود میگردد
تو گر برهم زنی سودائے دل نازے زیان داری   مرا سرمایهٔ دنیا و دین نابود میگردد
درین مدت غم هجران عبث بر خود پسندیدم   ندانستم که از مرگم دلت خوشنود میگردد
کس این بے احتیاطیهائے حسنت را کجا گوید   که عاشق پیشت از مهر و وفا مردود میگردد

بشفقت گاه گاهے سوئے خود میخوان نظیری را
جدائی دیده از وصلت تسلی زود میگردد

گهے که وقتِ علاج دماغ من باشد   نسیم در یمن و نافه در ختن باشد
مقیدم به بت خود چنانکه میخواهم   نه بت پرست نه بنگر نه بت شکن باشد
ز طور عشق همه کار عقل دیگر شد   چو آصفے که سلیمانش اهرمن باشد
مشو بخویش مقید که مرغ زیرک را   خطر گهیست که مشغول خویشتن باشد
سفر گزین که نهال اول ار ملول شود   زمین غربتش آخر به از وطن باشد
چه ذره ام بهوائے درِ تو باز ار نیست   که دور گردی من رشک انجمن باشد
ز بسکه جامه ز شوقِ تو پاره پاره کنم   بهر چه دست زنم چاک پیرهن باشد
تو این ز نامهٔ من یافت اشتیاق مرا   عیارِ شوق باندازهٔ سخن باشد
ز ناله بس نکنم زانکه کم رسد آسیب   بران درخت که مرغِ صفیر زن باشد

چو شاخ گل همه مرغان سبز در گوش شوند
که بلبلے چو نظیری درین چمن باشد

هزار که قبول تو خسته بیدار نباشد   در هیچ گه هیچ دلش بار نباشد
از قیمت یوسف نشود یک سر مو کم   هر چند خریدار ببازار نباشد
گویا تو بروں میروی از سینه و گرنه   جا دادنِ کس این همه دشوار نباشد
از نرگسِ مخمور تو در بستر و بالین   بر پائے رود فتنه و بیدار نباشد
از جادوی حسنِ تو که در پیش جمالت   بر خاک طپد صید و گرفتار نباشد
غم یارِ من و بخت سراسیمه که این غم   گر از تو بود چون زمنش عار نباشد
آن شعله که افتد بخس و خاره نه عشقت   هر سوخته زین نشاء خبردار نباشد

باور تو از کس نکند یاد نظیری
پروانه که سوزد بگلش کار نباشد

دوشینه سرودے دلِ افگار بر آورد   کا هوز حرم مرغ ز گلزار بر آورد
امسال دگر اشک صلاح و دمِ زهدم   رنگ مے پار و گل پیرار بر آورد
من توبه نیاورده ام از کعبه که کافر   بت از گرو خانهٔ خمّار بر آورد
تنها نه مرا راه زد از بوالعجبی عشق   بس شیخ که از خرقه و زنار بر آورد
هر خار که اندر رهِ ما بر کفِ پا خورد   صد رنگ گل از گوشهٔ دستار بر آورد
بد کرد بما هر که درِ خلوتِ ما زد   ما راز سراپردهٔ دیدار بر آورد
چون کبکِ خرامنده بهر ره که گذشتی   جولانِ تو طاؤس ز رفتار بر آورد

بس سر که بزد بر درِ افلاک نظیری
کین صبح طرب راز شب تار بر آورد

بخاطرم گلهٔ گشت دوست دشمن شد   دو دل چو شیر و شکر بود سنگ و آهن شد
چو خانهٔ سر گشتست عهد را بنیاد   ز هر طرف که نسیمے وزید روزن شد
مرنج اگر نشدم مضطرب ز آمدنت   چراغ دیده نمے داشت دیر روشن شد
در اشتیاق تو چندان صنم صنم گفتم   که شرمسار ز خود زاهد و برهمن شد
سر از غبار تو گفتم برون توانم برد   کمند پا و سرم طرف جیب و دامن شد
کشید بر سرِ دیوار بوستان دامے   که گل ملول ازین بلبلان بشیون شد

مساز خنده دگر رنجه پا که نگشاید
لب ملول نظیری که وقف شیون شد

این کعبه را بنا نه بباطل نهاده اند   بس معنئ جمال درین گِل نهاده اند
درمانده گشته است باین کار و بار عشق   هر سو هزار عقدهٔ مشکل نهاده اند
زین گل چه دیده اند مگر حاملانِ عرش   کز رنج راه پایهٔ محمل نهاده اند
قلزم بشور رفته و عمان نشسته تلخ   زین آب زندگی که بساحل نهاده اند
آه این چه دوستیست که سرهائے یکدگر   خویشان بریده در رهِ قاتل نهاده اند
خوارم مکن که ریختن آبروے را   با خون صد شهید مقابل نهاده اند

برہر کہ ہوشیار بود اعتراض نیست   مستاں قدم بزم تو غافل نہادہ اند
بنمائی رخ تمام کہ شاہانہ چیدہ اند   شاہاں کہ خاں بدعوت سائل نہادہ اند
در بزم خلد نعمت ہر گونہ چیدہ شد   حسب مراد دعوت سائل نہادہ اند

گردن بنہ بہ تیغ نظیری کہ عاشقے
برسر کلاہ مردم عاقل نہادہ اند

بدل ز شوق تو چوں نالہ در سماع آید   اجابت از در و بام باستماع آید
میسّت در خم شوقم کہ گر بجوش رود   ہزار ذرہ و پروانہ در سماع آید
چناں بنالش من روزگار خوش دارد   کہ گر خموش شوم بر سر نزاع آید
بہ ہیچ عشوہ خرم جان کہ مست نازمرا   اہانتے ست کہ خود بر سر متاع آید
بجاست نالہ مرغ چمن کہ گل بشتاب   چناں رود کہ مگر از پئے وداع آید
چساں فسانۂ بلبل برم بہ در دسرش   سرسیت آنکہ ز بوئے گلش صداع آید
مراز اطاعت فرماں کشیم جم و کے را   کہ بندہ کہ مطیع تو شد مطاع آید
نمونۂ ز وصال تو و نمائش ماست   کہ ذرہ در نظر از ہستی شعاع آید

بصبر و داد نظیری قرار و فرماں دہ
کہ غم ببدعت و ہجراں باختراع آید

کس چو من نیست کہ پیش نظر از دل برود   غائب از دیدہ نگردد ز مقابل برود
دو لتے بود کہ مردیم بہنگام وداع   آں قدر زندہ نماندیم کہ محمل برود
راہ بیگانگئے پیش نداری کہ کسے   بدلیل رہ وطے کردن منزل برود
صبر داریم کہ ایں تہمت عشق از سر غیر   ہمچو خون بحل از گردن قاتل برود
قصۂ ما بعزیزان وطن خواہد گفت   ہر گرا تختہ ازیں ورطہ بساحل برود
نیکوئی دوستے آرد بدل دشمن و دوست   ہمہ جا سر زند ایں ریشہ چو در گل برود
مرد عاشق نہ نہد دل بتماشائے جہاں   آں دہد کیسہ بطرار کہ غافل برود
سر چشماں تو گردم کہ ز بس خونخواری   قطرۂ خون نگذارند ز بسمل برود

من و آزار نظیری ز کسم عار مباد
بزباں آید از آنم گلہ کز دل برود

بزمت غم یار ما ندارد   عیش تو غبار ما ندارد
ما چہرہ بخون کنیم گلگوں   مشاطہ نگار ما ندارد
چوں شعلہ ز سوز سینہ روئیم   نم ابر بہار ما ندارد
بس بوئے ببرد گل کہ دستش   زخم سر خار ما ندارد
ما عربدہ مے کنیم بسیار   مطرب سر کار ما ندارد
آئینہ بعیب ماست گویا   عیب آئینہ دار ما ندارد
ہر نامہ کہ دل نمے کند خوں   پیغام دیار ما ندارد
خوشحالئ روز وصل دیدیم   شوق شب تار ما ندارد
ایں غم کہ ملال آرد از کیست   رنگ غم یار ما ندارد
بے نام و نشاں خوش ست مرغے   گو نالۂ زار ما ندارد
گردوں مہ و مہر دارد اما   نقدی بعیار ما ندارد

خونابہ کشیم ما نظیری
مے عشرت سکار ما ندارد

من آں صیدم کہ ہر کس را نظر بر حال من افتد   زبس زخم دلم کاریست در دنبال من افتد
شکارت خوش بر آید گر خود از منزل بروں آئی   نگاہت جانب مرغ مبارک فال من افتد
نیم مرغے کہ بس دشوار باشد صید من کردن   زبس ستم گرہ از بال من در بال من افتد
ازاں برجم کہ ہر گہ عقدۂ در پیش چرخ آید   ز دوراں ماہ من ماند ز گردش سال من افتد
بزن در نامہ ام اے ابر محشر از کرم برقے   کہ مے ترسم ملک را چشم بر اعمال من افتد
بقاتل خون خود پیش از سوال حشر مے بخشم   کہ مے ترسم کہ در درماندگی اہمال من افتد
مرا گستاخ گوئیہاست در مجلس نخواہد شد   کہ دائم بند حسرت بر زبان لال من افتد
مراں از گوشۂ چشمے کہ از عالم ہمیں دارم   کہ در ہر شادی و غم قبلۂ آمال من افتد

بسے پر شوق مے آید نظیری کعبہ میترسم
بتے ناگہ ز طاق از شوق استقبال من افتد

فلک مزدور ایمائے تو باشد   نوازد ہر کرا رائے تو باشد
بدل تنگی کنم دلخوشش ہمیشہ   کہ تنہا جائے غمہائے تو باشد

نیازارم زخود ہرگز دلے را　که میترسم درو جائے تو باشد
شود مجروح مغز استخوانم　ہر خارے چو در پائے تو باشد
مئے آشفتگی در شور آرد　نگاہ کار افزائے تو باشد
حریفے کز خرد بازیچہ سازد　عتاب گریہ فرمائے تو باشد
نہایت نیست طومار دلے را　کہ مضمونش تمنائے تو باشد
کدورت نیست کاخ سینہٴ را　کہ راہش بر تماشائے تو باشد
گل صد رنگ میروید ازاں خاک　کہ در وے نوش صہبائے تو باشد
سحر گہ ہر کہ پیش از خواب خیزد　حریف بادہ پیمائے تو باشد
دو عالم نقد جاں بر دست دارند　بہ بازارے کہ سودائے تو باشد

نظیری زندگی در درد دل جو
کہ درد تو مسیحائے تو باشد

پس از نہ مہ جہانرا دامن عیشے بچنگ افتد　مرقع تا کدا ایں خار و خارا را برنگ افتد
نخستیں جامہ بر اندازہٴ حسن تو برید ند　قبا بر قد سرو از بہر آں کوتاہ و تنگ افتد
بعشق روئیت از دل ارغوان و لالہ مے چینم　شرارے لعل گردد مہر خورشید ار بسنگ افتد
فگندہ دل خراشیہائے رنجش خستہ و زارم　مبادا آئینہ را قسمت کہ در چنگال زنگ افتد
پس از وارستگی در قید زلفش تازہ افتادم　بتر از نو مسلمانے کہ در قید فرنگ افتد
ز حسرت سوختم وز شرم دودے بر نیاوردم　الٰہی آتشے در خانہٴ ناموس و ننگ افتد
ترقی در توجہ کم شود عشق مجازی را　بمنزل کے رساند مرد را ہمت چو لنگ افتد
تمنائے گہر سرگشتہ ام وارد بدریائے　کہ در ہر گام صد جا راہ بر کام نہنگ افتد
جنیبت دار راہند اندہ و ذوق جہاں ہم را　نہ سور کے بے عزا آید نہ شہد کے بے شرنگ افتد
ہمیشہ ہمچو اجزائے خط پرکار در کارم　کجا در دور چرخ و گردش انجم درنگ افتد

نظیری بہر حظ تن مطیع نفس گردیدی
چہ نصرت در گذرگاہیکہ آہو پا لہنگ افتد

آمد و گر بصلح و در جنگ باز کرد　صلحے بمصلحت پے جنگ دراز کرد
شد عمر و سر گرانی او بر طرف نشد　بر من بقدر مرتبہٴ عشق ناز کرد

خود را بکام دشمن خود دید آنکہ او　با دوستاں تغافل و دشمن نواز کرد
عقلم نظر بآئینہٴ دوستاں فگند　از دوستی دشمنیم بے نیاز کرد
چشم طمع بدوز کہ در قسمت کساں　ہر کس کشود دیدہ محبت فراز کرد
صد معجز از کرامت لعل تو دیدہ ام　از تو نمیتواں بخطا احتراز کرد
ہر جائے بنیم از تو سزائے پرستشے　بر کعبہ میتواں نہ ہمہ سو نماز کرد
صوت تو از ترانہٴ ناہید بر گذشت　شد بلند مطرب حسن تو ساز کرد

طبل وجود و عیش نظیری بہم نزد
کوتاہ دید مرحلہ خواب دراز کرد

یکے فلسم ہوس ہر روز در سیمابم اندازد　خرد فرسا یدم زنگش ز آب و تابم اندازد
ز در صافی بدم از زیب و رنگ طبع بیگانہ　چہ دانستم کہ دوراں در کف قلابم اندازد
ز سلطانے بکنج گلخنے افگندہ تقدیرم　کہ خاکستر بجائے بستر سنجابم اندازد
ندارم مستی طاؤس اگر ہمرنگ طاؤسم　فریب طبع روبہ در شراب نابم اندازد
بجز سرگشتہ تر دارم دلے از چرخ ذو لالے　نیفتم در خیال خود کہ در گردابم اندازد
حیات و مرگ خود چوں حاصل افسانہ می بینم　شبم بیدار دارد روزہا در خوابم اندازد
چو مرغان سحر خوانست از بس ذوق فریادم　بنور صبح رشک پرتو مہتابم اندازد
ادا نا کردہ فرض صبحدم تا چند مخموری　بنزد صالحاں در گوشہٴ محرابم اندازد
بعیش و ناز نتواں تکیہ بر احساں گردوں کرد　شبانم پرورد تا در کف قصابم اندازد
عزیزاں از تعلق سخت در رفتن گرانبارم　کسے خواہم دریں طوفاں نخست اسبابم اندازد

ندارم شورش و وقتے نظیری اشک یابی تو
کہ چوں شکر در آتش چوں نمک در آبم اندازد

دل باہوش دم بروں ندہد　چشم با دوست نم بروں ندہد
در کشد بحر ہائے غم عاشق　رشحہٴ از قلم بروں ندہد
دل اسرار بیں حدیث قدیم　جز بحکم قدم بروں ندہد
چپ نوشتند نامہ حاضر باش　نشو کاغذ رقم بروں ندہد
منکر آں نگاہ وحشی را　راہ از دیدہ رم بروں ندہد

نگاه از چشمش ار برون آید ... زلفش از پیچ و خم برون ندهد
این خم از بهر مرگِ شور جهاں ... غیر نیل و بقم برون ندهد
بده آبِ خضر که در دو دشت ... خاک جز جام جم برون ندهد
مرد باید که فکر یار از دل ... تا ز یاد نیم دم برون ندهد
بکفم جامِ شادماں گون ده ... تا ز خم رنگِ غم برون ندهد
نتواں کم ز پیر ترسا بود ... می و از کف صنم برون ندهد
گر نگیرد قلم نظیرے را ... ابر سیراب نم برون ندهد

جهاں جواں شده عقدِ بهار مے بندد ... بهار پایۂ جهاں در نگار مے بندد
ز صنع نشو و نما آب و خاک الواں شد ... جماد نامیه خود را بکار مے بندد
نکاحِ باغ و بهار است دایۂ بستاں ... میانِ نرگس و دستار خار مے بندد
چمن ز صوت بلند هزار پندارد ... که رنگ لاله و گل بر قرار مے بندد
ازیں حدیقه چو گل زود بایدش رفتن ... کسیکه دل بنوائے هزار مے بندد
مسافرانِ چمن نارسیده در کوچند ... شگوفه میرود و شاخ بار مے بندد
ز بے ثباتیِ گل بر درختِ پنداری ... که غنچه بر سر آتش شرار مے بندد
گهے که دامن صحرا ز لاله رنگین ست ... بداں که خون دلش در کنار مے بندد
چه عیش و سور میسر شود ز دور لفے ... که عقد نشاءِ مے با خمار مے بندد
وصال شمع چه مهلت دهد به پروانه ... که موم کردن آتش بنار مے بندد
ز دورِ چرخ چه ماهیست ناں بگردانیم ... که طبع بر رسنِ تابدار مے بندد
متاع بخت نظیری نیافت در غربت ... امید بار بعزم دیار مے بندد

باز نرگس را گلستاں صاحب افسر کند ... شاخِ گل منبر نهد بلبل حکایت سر کند
غنچه گردد سبز مغفر سبزه زنگاری قبا ... روز عرض آید که هر کس برد خود در بر کند
از گل مستاں بروید تاک مے شوریده دار ... لالۂ خونیں ز خاکِ کشتگاں سر بر کند
حسنِ گل بر سقفِ بستاں افگند گر تاب آں ... بلبلِ شوریده را همرنگِ خاکستر کند

شاخ گل شد پنجۂ آذر که بر رغم خلیل ... باد آزاری بهر سو لعبتِ آذر کند
جلوه شور انگیز باشد هر که آید در سماع ... باده عطر آمیز گردد هر که در ساغر کند
تر سم از مخموریٔ ساقی که هنگام صبوح ... صبح را کم از فروغ لالۂ احمر کند
بر تنِ رنجور سودائے وزد بادِ بهار ... استخواں را مومیائی مغز را عنبر کند
صبحدم دامن کشاید حُلّه عطر آگیں شود ... از گل اخگر بر فروزد غنچه را مجمر کند
سنبلِ اسرار میروید که از رازِ سپهر ... هر چه گوید ابر در گوشِ زمیں باور کند
در روانی گوئیا طبع نظیری شد چناں ... کانچه آید در ضمیرش ثبت در دفتر کند

دریغ نقشِ املها بر آب جو بستند ... بحُسنِ لاله و گل رنگ آرزو بستند
چو موج روئے موا بر سراب میرانند ... کساں که دل بتماشاے رنگ و بو بستند
مپرس حال که ایں مطرباں چا بکدست ... دل از نواے حزینم بتارِ مو بستند
بخست جاں ز دمِ ایں مغنیاں گوئی ... خراشِ سینه تراشیده بر گلو بستند
نه غافلست که تن در دهد بخلعتِ خاک ... هزار رخنه دریں کهنه از رفو بستند
بکشت زرع هر احساں رسید آسیبے ... که مفلساں همه بر چنگ آبرو بستند
مجوز ناموراں غیر نام کیں خاناں ... صلا زدند بیغما و در فرو بستند
بغم بساز که از بے نشاطیٔ ایام ... مغاں بدیر دهانِ خم و سبو بستند
دریں جزیرۂ جهال میسرایم شعر ... چو زنار مست که بر گردنش کدو بستند
ازیں جهاں دلم آمادۂ گریختن ست ... چو کودکاں که میاں چست در غلو بستند
هزار نقش دریں کارخانه در کارست ... مگیر خورده نظیری همه نکو بستند

افسانۂ شیرینِ مرا گوش نکردند ... صد تلخ چشیدم شکرے نوش نکردند
یک خرده گرفتند پس از نکتۂ بسیار ... گشتیم فراموش و فراموش نکردند
ما روزه ازیں مائده بر چنگ کشادیم ... در کاسۂ ما جرعۂ سر جوش نکردند
معلوم شد از مستیٔ ما حوصلۂ ما ... دادند بحکمت مے و بیهوش نکردند
باید بعصا رفت چو موسیٰ که دریں راه ... یک چاه نکندند که خس پوش نکردند

در حلقه شدم زان خطِ رخسار قرینم　　تا کوکبهٔ آن صبح بناگوش نکردند
اشجارِ چمن دست بهم داده و یاران　　سیرے بمنِ غمزده همدوش نکردند
جانم بره پردگیانِ سحری سوخت　　سویم نگہے از تہ شب پوش نکردند
خوں نابه بو آمده بر جیب و کنارم　　زاں سنبل خوش بوم و آغوش نکردند
امروز نه رحمت که لب تشنه گذارند　　آنرا که لبے تر زمے دوش نکردند

فریاد ازیں شوق که در جانِ نظیری
تا مردنش از زمزمه خاموش نکردند

هوس چو در کشد شعله در نهاد افتد　　بجادهٔ عشق رسد میل چوں زیاد افتد
نشاطِ صحبت فرهاد رشک خسرو داشت　　خوشست عشق اگر کار بر مراد افتد
بشهر و بادیه فرسودم و کسے نخرید　　بلاست جنس گرانمایه در کساد افتد
چو قیمتے نهدم روزگار بفروشید　　نه یوسفم که خریدار بر مراد افتد
مرا بدست تهی گوشهٔ نقاب سپرد　　کم ست آدم مفلس باعتماد افتد
خدنگ غمزه گره بر کماں ابرو چید　　کشاده دِه که همه کارها کشاد افتد
عنان دل ز ملالت بتاب و دستم گیر　　که هر کرا تو بکوئے نه پا فتاد افتد
ضمیر روشن تو لوح محو و اثبات است　　که تا ز یاد بر آید که تا بیاد افتد
چو ذره خلق جهاں در هوات میگردند　　بشر ندیده کسے کافتاب زاد افتد
تنم ز سنبل بند زمانه کاسته شد　　چو طفل شوخ که در قید اوستاد افتد

حذر ز آه نظیری که خانماں سوز است
مبادا ایں خس سوزاں بدست باد افتد

هنوز راه نگاهم ببال و پر ندهند　　کبوترے که نیاموختند سر ندهند
خرابِ نرگس سنگیں دلاں سر مستم　　که بر طریق نظر مهر را گذر ندهند
ز غم بگونه زریں شدم چه چاره کنم　　قبولِ صحبت صاحبدلاں بزر ندهند
ازیں کشاده جبیناں ثباتِ عیش مجو　　که گل دهند بجز خار و یک ثمر ندهند
بزهر یاس بساز و مجو حلاوت کام　　دوا چه داروئے تلخت کند شکر ندهند
ز خواں به نعمت دوراں رضا بقسمت ده　　که طعمهٔ ز غمت خوشگوار تر ندهند

بدرد سوز که بر بستر آب عنّابت　　بغیر تب زدگی و تفِ جگر ندهند
چه یاد جور رفیقاں کنم نصیبم بود　　که تشنه بر لب جو میرم و خبر ندهند
مثال ماں لب دریا و حال مستسقے ست　　دهند شوق و لے رخصت نظر ندهند
سزد که مقنعه بر سر کنند آں مرداں　　که تاج عشق بخواهند و ترک سر ندهند

ظفر ترا است نظیری که محو ذوق شدی
بهر که غوطه بدریا زند گهر ندهند

وقت شد سبزه فرش در پیچد　　ابر خرگه بیک دگر پیچد
آفتاب از کمیں بر آرد سر　　پنجهٔ ابر باد بر پیچد
مسند سبزه تخت گل بگذارد　　زافسر غنچه شاخ سر پیچد
همه ذرات خاک بت گر را　　تار زنار بر کمر پیچد
حسن رنگے جهاں نموده توهم　　سیمیا را بساط در پیچد
زاغ گر نه بحد کند پرواز　　بهش چرخ بال و پر پیچد
اصل بهتر که ترک فرع کند　　پائے در دامن اثر پیچد
دیده سیل بهار شد که جهاں　　بهم اوراق خشک و تر پیچد
تر و خشکی که کوه و صحرا راست　　خوردهٔ لاله در شرر پیچد
زحمتِ خار و رنج خارا را　　لاله در پارهٔ جگر پیچد
ارغواں را که خوں کند سیلاں　　ساعد از نوک نیشتر پیچد

بس فریب چمن نظیری دید
از بهشتش عناں نظر پیچد

عشقت طلسمے که در و بام ندارد　　آنکس که ازو یافت نشاں نام ندارد
بس حلّهٔ الواں بقدِ عشق بریدند　　یک جامه بر اندازهٔ اندام ندارد
بادیکه وزد وجد کند مستِ محبت　　عاشق سر و سودائے مے و جام ندارد
بس زدایهٔ حال مرا روز لطیف ست　　تاب نفس صبح و دم شام ندارد
آغاز جنونم شد و پایان محبت　　کار است بانجام که انجام ندارد
ز خویش تسلی نشوم تا رمقے هست　　پروانه بجاں باختن آرام ندارد

کوتہ نظراں در طلبِ توشۂ راہند — عرض دو جہاں وسعت یک گام ندارد
زاں دانۂ مشکیں و خط سبز ندیدم — مرغے کہ دلے در گرہِ دام ندارد
جاں زیر لب از پا و سرش بوسہ بچیند — کاں نخلِ بہشتی ثمرِ خام ندارد
ہر خوش زلبش پیش شدم کو لب ساغر — مے چاشنیِ تلخیِ دشنام ندارد
عریانیِ ما را شرف کعبہ بپوشد — درویشِ حرم جامہ احرام ندارد
جز طبع نظیری کہ حقِ عشق ادا کرد
کس نیست کہ در گردن از و دام ندارد

نہ دل آزادہ پائے پست شود — بپرد از دل ز رہ شت شود
ہمتے کاں باعتدال افتد — گہ بعلت بلند و پست شود
عشق را پایۂ معین نیست — مومن از عشق بت پرست شود
بہولسے کہ در دماغ افتد — ناقہ در زیر بار مست شود
کار از انکسار بکشاید — عشق را فتح از شکست شود
شرم از چشم پارسا ببرد — خط کہ بر روے خوش نشست شود
ہر کہ بیند طلوع حسن ترا — ہر خوش از نشاء الست شود
چوں نقاب از جمال بر داری — ہر چہ نابود گشتہ ہست شود
بجز در آستیں نظیری راست
کے کرم پیشہ تنگ دست شود

اینکہ دل نامن چوں حرم حمایل کردہ اند — ہیکلے از اضطراب چشم بسمل کردہ اند
از کدامیں دودماں با ایں دلیل افروختند — چرخ را پروانۂ فانوس محفل کردہ اند
ایں گل از ہر شاخ خود روئی نمے آید ببار — تخم یکجا گشتہ صد جا آب در گل کردہ اند
در خیالِ قید زلف و خال ہر کس ماند ماند — فکر دیگر کن کہ حلِ عقدہ مشکل کردہ اند
از قدم تا فرق ناز و نوش و برابر و گرہ — خوانِ دعوت چیدہ اند و منع سائل کردہ اند
از پے دنیا مشو پویاں کہ ایں موجِ سراب — ہر نفس نقشے پدید آوردہ باطل کردہ اند
خلق را در ہر نفس موت و حیاتے مضمر ست — در زلالِ زندگی زہر ہلاہل کردہ اند
روئے از میداں مہر پیزاں بگرداں کاہل ذوق — پائے کوباں سر نثار راہ قاتل کردہ اند

ما بچینِ زلف کشتی بر کنار آوردہ ایم — عشق دریا نیست کش دیدار ساحل کردہ اند
گرد خود گردم چو بینم در ہوائے کیستم — ذرہ ام اما بخورشیدم مقابل کردہ اند
عشق را ہنگامہ امروز از نظیری روشن است
ہر طرف از گفتگویش گرم محمل کردہ اند

بغمزہ روز الستم ہمیں معاملہ بود — ابد رسید و نیا سودم اینچہ مشغلہ بود
نصیبِ من ز ازل درد بیدا گر دید — کہ بر د باری ہر کس بقدر حوصلہ بود
قصور طرز نگارم تمام حسن شکست — کہ از میانہ ہمیں با منش مجادلہ بود
بموے من سبب اجتماع دلہا گشت — جنوں کہ باعث آشفتگی سلسلہ بود
بصفحہ نقش خط و خال خویشتن نقاش — نکو کشیدہ کہ آئینہ در مقابلہ بود
دلم ز بستر دہانش بقیل و قال افتاد — لطیفۂ زلبش صد ہزار مسئلہ بود
لبش بدادن کامم نمود جہد اما — بغمزہ کرد حوالت کہ بد معاملہ بود
فریب قول بد اندیش گرگ فاسد گشت — ربود یوسفے از ما کہ چشم قافلہ بود
بنکتہ گفت خجل میکنم نظیری را
ز قول خویش فراموش کرد ایں صلہ بود

کسے بملکِ حدوث از قدم نمے افتد — کہ بر گذرگہ شادی و غم نمے افتد
بہ روشنائی دل رو کہ رفتگاں رفتند — گذار زندہ دلاں بر عدم نمے افتد
من ایں مرقع الواں بیفگنم روزے — کہ طرح رندی و تقوی بہم نمے افتد
زبانِ دعوت و تسخیر بہ کہ بر بندم — کہ در چراغ کس آتش بدم نمے افتد
مسافرے کہ بنا بود و بود خود بیند — بفکر منفعتِ بیش و کم نمے افتد
ذلیلِ عشق نزیبد کسے کہ در ہر گام — سرش چو شمع بہ پیشِ قدم نمے افتد
چناں ز شوق تو گردیدہ اند سرگرداں — کہ راہ کعبہ رواں بر حرم نمے افتد
چناں پرستشِ روئے تو جذب دلہا کرد — کہ عشقِ برہمناں بر صنم نمے افتد
بذکر من خط نسیاں کشیدہ اما — بفکرِ عذر زدستت قلم نمے افتد
ز سہوِ خاطرِ یاراں چناں سقیم شدم — کہ سایۂ قلمم بر رقم نمے افتد
نویسی ار بنظیری دعا و گر دشنام — ز شوق نامہ بفکر رقم نمے افتد

نہ ہر مغزے کہ بوید نکہت از مصر و یمن گیرد   مشام تیز باید تا نصیب از پیرہن گیرد

شمیمے گر نہ تر دارد دماغ پیر کنعاں را   پسر گم کردۂ چوں انس با بیت الحزن گیرد

ورق از کس چہ میخواہی سبق از کس چہ میگیری   ز دل جو ہر چہ میجوئی کہ فیض از خویشتن گیرد

دمے نقاش از نیرنگی صورت نیاساید   فریب نقش شیریں دل ز دست کوہکن گیرد

نفس تلخست تا طعم حقیقت نیست با مغزش   سخن شیریں بود وقتیکہ اورنگ سخن گیرد

ز خود گر بگذری شاہی کنی در ملک بیخویشی   عزیز خلق گردد ہر کہ در غربت وطن گیرد

دریں دیر کہن چوں امن گردد خاطر انساں را   کہ اول اہرمن بگرفت و آخر اہرمن گیرد

ز عریانی ازیں شادم کہ از تشویش آزادم   گریبانے ندارم تا کسے از دست من گیرد

چہ راحت از وطن آنرا کہ یارش در سفر باشد   کجا بے روئے گل آرام بلبل در چمن گیرد

بوقت زندگانی چاک زد ہر کس گریبانے   بعہد مرگ نتواند قرار اندر کفن گیرد

زبس بوئے کمال شرک مے آید ز توحیدم   در ارشاد مغاں تکبیر از من برہمن گیرد

سخن ہر روز عالمگیر تر گردد **نظیری** را
کہ مردم بیش جا در سایۂ نخل کہن گیرد

دریں دیار عجب مطرباں یک رنگ اند   کہ دل برند بصد راہ و بر یک آہنگ اند

ز صحن سینہ کشایند چشمہ چشمۂ نور   بزخمہ صیقل آئینہائے پر زنگ اند

کلید شادی و شمشیر غم بکف دارند   بہ بسط بر سر صلح و بقبض در جنگ اند

بدل ز نغمۂ شیریں حرارت انگیزند   بصوت چوں شکر و شیر آہن و سنگ اند

چو حد زیر و بم نغمہ را نگہ دارند   بہر مقام خفیف و ثقیل ہم سنگ اند

سبکدلاں چو بفتراک شاں در آویزند   بطی نیم قدم در ہزار فرسنگ اند

بفتح یک خلش ایں شاہداں چو نغمۂ چنگ   بروں روند کہ بر سینہ و بغل تنگ اند

ز ستر عالم لاہوت میدہند نشاں   ز پردۂ دگر اند ایں گروہ نیرنگ اند

ہزار رنگ بر آرند ایں فسوں سازاں   کہ آفریدہ صنع ہزار نیرنگ اند

سواد صومعہ را نسخۂ فسوں سازند   کہ طبع کارگہہ نقشہائے ارژنگ اند

بگوش کرشدہ تحریر شاں زند آتش   کہ بر فروختہ جرعہائے گلرنگ اند

مشاطۂ رخ مستند بادہ و قدح اند   مقالۂ غم عشق اندر بادف و چنگ اند

اگرچہ قاطع زہد ند مایۂ ہوشند   وگرچہ رافع شرعند جان فرہنگ اند

دلیل اہل فنا یند در عروج و نزول   باوج در طیران در حضیض رہ لنگ اند

نظیری از پے ایں جادواں مدو بسیار
کہ در ربودن ادراک چابک و شنگ اند

بقصد ہر کہ سوئے کعبہ ناقہ راہی کرد   نشان پاش بہر گام قبلہ گاہی کرد

کبود روے ازاں شد بنفشہ در گلشن   کہ با کلالۂ جعد تو کج کلاہی کرد

ز چین زلف نسیمے نزد بموج نخدار   سفینہ مردم چشم مرا تباہی کرد

ز روے و زلف تو ام سایہ در ضمیر انداخت   فلک مسخرم از ماہ تا بماہی کرد

نشاں کو کبم اختر شناخت بدے یافت   مشاطہ خال ترا کند پر سیاہی کرد

کسے چو خال ز حسن تو کامیاب نشد   مقیم کنج لبت گشت و بادشاہی کرد

دلم ملاطفۂ از لب تو داشت امید   ہزار قاصد موزوں بنکتہ راہی کرد

من از ملامت مردم بعشق آزادم   ز سوئے من رخ خوب تو عذرخواہی کرد

سجل بیاکی حسن تو صبح صادق داد   کہ آفتاب و مہش ثبت بر گواہی کرد

دل از تو آب خورد کاروان مصری را   کہ عارض و ذقنت یوسفی و چاہی کرد

تبارک اللہ از آئینۂ شمائل تو   کہ دل مطالعۂ صورت الٰہی کرد

عبادت سحری را مکن **نظیری** کم
کہ ہر چہ کرد دعاہائے صبحگاہی کرد

گردش چشم بتاں مستی من حالی کرد   دور و اژوں نتواناقدحم خالی کرد

قبض در کار نیامدم چو شدم مست مدام   حل ہر عقدہ کہ میکرد بخوشحالی کرد

پائے جبریل بکرسی خیالم نرسد   عشق بس پایۂ معراج مرا عالی کرد

شور ایں بادیہ از بادیہ گرد لیست مدام   رخت مجنوں بعدم برد و مرا والی کرد

ہر کہ بر خواں طمع دست نیازید رسید   مگس آلودہ شد از شہد و گراں بالی کرد

عجز در مجلس اصحاب بکار رست کہ چنگ   جائے از خستہ و روئے و حزیں نالی کرد

دلم از خندۂ نوشیں حریفاں بگرفت   گوشۂ کو کہ دل از گریہ تواں خالی کرد

قصۂ عشق بوصفت تطویلست طویل   در کف تفصیل جمالت خرد اجمالی کرد

یوسف از خواریِ اخواں بکسادی افتاد   کہ فروشندہ بہ پیش آمد و دلاّلی کرد
بود نزدیک کہ کام از لب شیریں گیرد   دست مے یافت ظفر بخت کم اقبالی کرد

گرد بازیچۂ معشوق **نظیری** خود را
آنچہ خرواں نکنند او بکہن سالی کرد

خوشا کز بس بجوم گریہ ام در دامن آویزد   سر دستِ نگار نیم نگار از گردن آویزد
چناں در دوست آویزم بہ بال گرمیِ مستی   کہ در ہنگام جانبازی بدشمن دشمن آویزد
نسازد بوئے یوسف دیدۂ یعقوب را روشن   اگر عشقِ زلیخایش نہ در پیراہن آویزد
مقیم کوئے تو بیرونیِ تو با بلبلے ماند   کہ صیادش بگاہ وے را قفس در گلشن آویزد
گرفتم در پہ پروانہ سوزم در سے گیرد   حذر کن زانکہ ناگہ آتشم در روغن آویزد
نے دارم بدست طعن ناصح چوں کہن دلقے   کہ در ہر بخیہ لختے خرقہ از سوزن آویزد
چراغ ما چہ زیب و فر دہد محفل سرائے را   کہ قندیل مہ و مہرش فلک در روزن آویزد
بہ بینی گر جلائے ازمہ دیہ دیں مشو ایمن   بشکلِ خوشہ گر صیاد دام از خرمن آویزد

پئے درد **نظیری** ایں ہمہ گفت و شنید دارم
گلے مے چینم از گلشن کہ خارے در من آویزد

نگاہت چشم جادو بر نتابد   فریبت خال ہندو بر نتابد
چو گل از تابشے بر میفروزی   مزاجت گرمئے خو بر نتابد
تعالی اللہ ازاں لطف بناگوش   کہ بر تابیدنِ رو بر نتابد
چناں در دوستی توسن عنانے   کہ رخشِ طاقتت مو بر نتابد
صبا ترساں وزد سویت کہ ترسد   دماغت عطر گیسو بر نتابد
مزاجِ وحشیِ داری کہ از دور   نگاہِ چشم آہو بر نتابد
زبس وحشی غزالانت رمانند   دلِ شوریدہ ام ہو بر نتابد
کلاہِ ناز نیک از سر نہادی   جبینت چینِ ابرو بر نتابد
خدنگِ چشم زود از زہ فگندی   کمانت زور بازو بر نتابد
چہ عزم بد عتے خویت نماید   عناں زآنسو بایں سو بر نتابد
بقہر و ناز تو گردن نہادیم   کہ سر از صولجاں گو بر نتابد

چو آید در بیاں کلکِ **نظیری**
لآلی تارِ صد تو بر نتابد

رشحۂ از حسنِ جاناں ریختند   بر جہاں از عشق طوفاں ریختند
زاں ہمہ طوفاں کہ بر انگیخت عشق   جرعۂ در جام انساں ریختند
از قضا آں جرعہ چوں آمد بجوش   ہر طرف در قالبے جاں ریختند
رشح نورے شد ہویدا ہر کجا   پرتوے بر شہر طپیماں ریختند
از خمارہ و مستیٔ آن نور پاک   دُردِ کفر و صافِ ایماں ریختند
ہر طرف رنگے بگل بسرشتہ شد   قالبِ گبر و مسلماں ریختند
شہوتے انگیختند از مغز مئے   پیکرے از آب حیواں ریختند
وانکہ از الماس بہرِ جانِ ما   تیغ ابرو رمح مژگاں ریختند
تیز کردند و ازاں آلودہ زہر   سو نشئے بر زخمِ پنہاں ریختند
آب کردند از دلِ ما پارۂ   دانۂ یاقوتِ رماں ریختند
لالۂ حمرا و لعلِ آبدار   کوہ را در جیب و داماں ریختند
عکس از داغِ دروں برداشتند   بر چمن گلہائے الواں ریختند
اینہمہ گلہائے سبز و زرد و سرخ   از دمِ ما بر گلستاں ریختند
جوہرے از قول شور انگیزِ ما   عندلیباں را بالحاں ریختند
غنچہ را دل زاں نوائے جانخراش   پارہ پارہ در گریباں ریختند
رنگ ہر نقشے کزاں انگیخت طبع   چینیاں بر قصر و ایواں ریختند
داغ ہر سودا کزاں اندوخت عشق   مصریاں بر بیتِ احزاں ریختند
نکہتے بر خاست زیں سودا بمصر   بر قمیص ماہِ کنعاں ریختند
اصل ایں فرع از یمن شد عطر بیز   بر بنی از فیض رحماں ریختند

مایۂ مے ماند باقی زیں عبیر
بر **نظیری** در خراساں ریختند

پیراں کہ وقع فیض بتاثیر بردہ اند   آب رُخ جواں بدم پیر بردہ اند
چوں من بر آنکساں کہ نفس کردہ اند سر   نورِ سحر بنالہ شبگیر بردہ اند

سرگشته اند اگرچه بتحصیل تجربه
از سالخوردگان نبود خوش فضول از آنکه   بے تا فراز طارم تدبیر بردہ اند
پیراں ز روز تیره سیه کار میشوند   صحبت لطیف خانۂ تقدیر بردہ اند
بیباکی و غرور جوانی نماند حیف   باآنکه مو سفید سر از شیر بردہ اند
شادی بشیب گرمی جوانیون بود چه خط   پیراں همه خجالت و تقصیر بردہ اند
گر کج شود بما دل نازک براں سزد   این قوم رہ بعیش تبه دیر بردہ اند
با موئے همچو سبحهٔ کافور نکردند   بارِ گراں بقامت چوں تیر بردہ اند
یوسف فریب گرگ ممثل کجا خورد   آناں که پے بزلف چو زنجیر بردہ اند
     روبه بصید گردن نخچیر بردہ اند

وحشی چو تو شکار **نظیری** کجا شود
شهباز را بدام مگس گیر بردہ اند

چه خوست کیں دلِ کافر نهاد من دارد   نه مذهبِ من و نه اعتقادِ من دارد
باآب و آتشم از سرکشی نمے سازد   هزار عربده باخاک و باد من دارد
ز تیر ناله فلک را کمیں بر انگیزد   کمانِ فتنه بزه از عنادِ من دارد
ندیم غصه که روے زمن بگرداند   عدوئے رحم که راهے بدادِ من دارد
بچشم دل نه سویداے دل ضعیف ترم   اگرچه قوت دید از سوادِ من دارد
مبارزے که هدف سدِ آهنین سازد   کجا هدف زکمیں و کشادِ من دارد
چه اعتماد کنم بر دو روئے غمّاز   که حادثاتِ جهاں را بیادِ من دارد
بصد علاقهٔ دل بایدم مقید بود   باین گماں که سرِ انقیادِ من دارد
من آں عزیز زمانم که بخت هر ساعت   متاعِ مصر دگر در مرادِ من دارد
رسا ست و ست تجرد که نزل من گیرد   قوی ست پشت توکل که زادِ من دارد
بمصرعے که ندیماں ز نظمِ من خوانند   هزار فخر بمن اوستادِ من دارد

زنگر چرخ **نظیری** عجب هراسانم
که کارهائے مرا بر مرادِ من دارد

دریں سپید رقم قسمت و حواله نماند   اثر ز مهر و خط این کهن قباله نماند
هزار قرن بریں قصر حرماں بگذشت   مسائل و حکم و دفتر و رساله نماند

زبابِ رحم و مروت نشاں چه میخواهی   ازیں مقوله حکایت دریں مقاله نماند
زبس مرور زماں منفعت ز اشیا رفت   خواص مهر گیاے هزار ساله نماند
هر آنچه صاف قدح بود محرماں خوردند   بغیر دُردیِ مے در تهِ پیاله نماند
مجوئے رحم ازیں گرگِ ماہِ کنعاں در   که شستره کله و مشتری کلاله نماند
شکوهِ حشمت پرویز و حسنِ شیریں رفت   مه تمام فلک شد ز دو هاله نماند
ز جنسِ خویش همه صید میکند ایام   ز سبزه زارِ فلک غیر یک غزاله نماند
زمیں گداختهٔ آتشیں عذارانست   کجاست خاک که داغے بروئے لاله نماند

نواله حصهٔ تن پروراں **نظیری** شد
بیا که قسمتِ ما و تو غیر ناله نماند

عالم از عشق در وجود آمد   عشق معمارِ هست و بود آمد
در بشر کبریائے عشق نمود   ملک از عجز در سجود آمد
رد شد از صدر بارگاه شهود   آنکه بر کارِ ما حسود آمد
عشق بر تخت از زبر نگریست   عقل و لوح و قلم فرود آمد
هر چه اهلیت نمودن داشت   همه از عشق در نمود آمد
نیست جز عشق و عاشق و معشوق   هر چه در معرض شهود آمد
عقل بر کار عشق سوخت سپند   شکل این گنبدِ کبود آمد
عشق صنعت نمود بے آلت   بود هر چیز از نبود آمد
جامه مجنوں درد که خلعتِ عشق   عارے از جنس تار و پود آمد
عشق را عشق دی و فردا نیست   دیر هم زود تر ز زود آمد
شد جوانی و عشق و حرص و هوا   شعله بنشست و خس بدود آمد

ز سخن بر لبِ **نظیری** جوش
عشق در گفت و در شنود آمد

اشک در دیده نیارم که حجابم نبرد   حایل گریه کنم شرم که آبم نبرد
تپش و تابش من گرم سوالش سازد   صدا واهست که کس پے بجوابم نبرد
گشته ام پے سپرِ حادثه چوں گنج یتیم   جز خضر راه بدیوار خرابم نبرد

خوار از عجز و تنزل شده ام میخواهم
که بصلحش بزوم تا بعتابم نبرد

بسکه عطر گل دل راه مشامش بگرفت
بوئے از سوختگیهائے کبابم نبرد

سرخوش از گردش چشم و لب میگون کنم
زود مستم بسوئے بزم شرابم نبرد

قطعهٔ سبز خطش دیده ام از چشمهٔ نوش
هوس از راه بهر نقش سرابم نبرد

نکنم یاد لب باده فروشش بنماز
که ز مسجد بخرابات خرابم نبرد

نپرد مرغ که واله نکند امیدم
نوزد باد که از پائے شتابم نبرد

هر شب از نرگس فتاں بکمین نظرم
صد فسونساز نشانده ست که خوابم نبرد

نیست از باده بجز باد نظیری در دست
نگذرد آب رز از کام که آبم نبرد

دیده ام نیم نگاهے که بدیدن نرسد
صف آهوشش بدنباله کشیدن نرسد

سوئے وحشت زدگاں بس بسیاست نگرد
کار بسمل زنگاهش بطپیدن نرسد

هیچگه ذوق کلامش برگ جاں نخلد
که ز رگ تا بر گم شهد چشیدن نرسد

طرّه بر باد فشاں عشوه بگلزار فروش
در چمن سرو چمانش بچمیدن نرسد

رام خاطر شود اما باشارت برمد
در بت صیاد بصیدش برسیدن نرسد

بارخ هوش شکارش چه کمین و چه کمند
فکر نخچیر ز شوقش برمیدن نرسد

ندهد جلوهٔ عارض که تماشائی را
کار از حسرت باو دست بریدن نرسد

کرد لخت جگر شور گزنگ مستاں را
که بسیب ذقن آسیب گزیدن نرسد

خضر توفیق باو راه نما شد ورنه
کس بسر چشمهٔ حیواں بدویدن نرسد

جذب اقبال عروجم بمقامے انداخت
که ببال و پر جبریل پریدن نرسد

اگر از چاه بایں جاه بر آید یوسف
مالک از گرمی سودا بخریدن نرسد

هوش از گوش شود محو نظیری ترسم
گوش کیں لذت دیدن بشنیدن نرسد

عنان دل ز خودرائی بفریادم نگهدارد
بنالم کاندران دل ناله مظلوم ره دارد

دل دیوانه ام را گنج در ویرانه افتاده است
گدائے عشقبازی با جمال پادشه دارد

چو گوید کفر مجذوبے باستغفار حاجت نیست
کسے کز عشق گمره شد چه پروائے گنه دارد

مرا گر هست کبرے در دماغ از کبریائی اوست
حباب از جوش دریا باد نخوت در کله دارد

تجلّی جمالے هست در هر جا که ذوقے هست
بیاباں شور اگرے آورد یوسف بچه دارد

فقیرے را که شبها تکیه گاه از خشت انداز شد
چناں خوابد که گوئی تکیه بر خورشید و مه دارد

حکایتهاے عهد دوستی را کرده ام از بر
چو هندوئے که بعد از سوختن هیزم نگه دارد

همان بهتر که نگشائی سر راز دل ما را
که حرف هجر خونیں نامه ما ته بته دارد

بخاک پائے گلبن مینویسد شکوه از غربت
اگر بر شاخ طوبائے بلبلے آرامگه دارد

شبیخون غم از جا در نمے آرد نظیری را
ز اشک و آه شب سلطان ماخیل و سپه دارد

ناوک غم جاں شکاف سینه گر جوشن شود
عشق مقناطیس گردد دل اگر آهن شود

سینهٔ پر حسرتے دارم که از اندوه او
تا بنزدیک لب آرم خنده راشیون شود

بیش شد سرگشتگی چندانکه پایم پیش شد
سر بتاریکی نهادم تا رہے روشن شود

یک توجه از تو در کار است وصل عالم مراد
غم ندارم گر اجابت با دعا دشمن شود

شب ترنمهائے غم بیدار دارد خلق را
هر کجا سوزد چراغے ناله ام روغن شود

من هم از فریاد خود آزرده میگردم ولیک
گر به بندم لب ز افغاں سینه ام روزن شود

بسکه بیتو جامهٔ جاں بر بر من تنگ شد
گر گریباں را بدوزم چاک از دامن شود

وصل اگر خواهی نظیری شوق را سرمایه ساز
نور عشق ست ایں چراغ وادی ایمن شود

دلم از ناله خوش گردد بامید اثر باشد
بسے آسوده شستم ایں خدنگم کارگر باشد

اگر و نه دیده دید نهاں باشد بهر پاس دل
محبت از تقاضاهائے بیجا در خطر باشد

ز هجراں روز ما را در غبار عالمے دارد
نباشد در شب ما روشنی گر صد سحر باشد

نگویم جرم او را کشت شرم غمزه را نازم
که صد ره مرده ام دید و ز حالم بیخبر باشد

مکن دورم که بس دشوار باشد بال افشاندن
اسیرے را که گردے زیں حرم بر بال و پر باشد

دلم تا خو بآسائش نگیرد در ره خورسندی
بخاطر شیوهٔ آید که آں جانسوزتر باشد

نظیری شاد هم باشی که خدمتگار دیرینی
کدامیں قدر و قیمت پیش او خاکت بسر باشد

هرگز بسیرِ گل دلِ محزون نمیرود
یارا ز خیالِ غمزهٔ او بیرون نمیرود

عشق از جهاں بریدن و از خود گذشتن ست
کارِ وفا ز پیش بافسوں نمیرود

مرداں بجا بعزم و توکل رسیده اند
یک دل رمیده نیست که در خوں نمیرود

از زخمِ عشق در بنِ هر سنگ کشته ایست
از خونِ ما کجاست که جیحوں نمیرود

لذت بخواب برده و شادی بغافلی
در هر دلے که او بشبیخوں نمیرود

در حرفِ تلخ نوش لباں صد دقیقه است
کوتاه بیں ز لفظ بمضموں نمیرود

مرغانِ دشت را ز غمِ دل جراحتے ست
شب نیست کیں خروشِ بهاموں نمیرود

از بسکه رد شد از درِ مقصود حاجتم
آهم ز انفعال بگردوں نمیرود

آنرا که گوشِ دل شنود نالهٔ بس ست
عاشق بدرس پیش فلاطوں نمیرود

راهِ وفا ز تفرقهٔ عشق بسته شد
دیریست ناقه بر سرِ مجنوں نمیرود

بوئے نسیمِ فقر نظیری شنیده است
از ره بتاج و تختِ فریدوں نمیرود

سازم آں مے نمک آلود که بے غم باشد
افگنم مشک دراں حقه که مرهم باشد

هست راحت الم کلبهٔ احزاں بر من
غم ازاں خانه کنم وام که ماتم باشد

هر شبم عشق بافسوں نوے بندد خواب
گاگهے پیش شود بن چو محکم باشد

شرحِ سودائے دلم را سر و سامانِ مطلب
کار آنست که چوں زلفِ تو درهم باشد

دعوئے ذره دروغ است که عاشق باید
کم بقا تر بر خورشید ز شبنم باشد

هر کسے از تو نشانے بگماں میگوید
کس ندیدیم که در بزمِ تو محرم باشد

هرگز از نخلِ بری کس ثمرِ انس نچید
تخمِ ایں مهر گیا در گلِ آدم باشد

غیرِ اخلاص و محبت نبود شیوهٔ ما
جور و بیداد بهاں غمزه مسلّم باشد

نکند بندهٔ مجبور گناهی امّا
ادب آنست که در پیشِ تو ملزم باشد

گر ملائک ز سرِ سدره بحاجت آیند
زلفت از کف ندهد گر همه حاتم باشد

از تنک حوصلگی هائے نظیری در وصل
عشق حرمانِ ابد گردد پدش کم باشد

کسے کو تشنهٔ وصل ست باکوثر نسازد
بآبِ خضر اگر عاشق رسد لب تر نسازد

کله بخشی و سر بازی شرابِ عشق مے آرد
سرے کیں نشاء گرمش ساخت با افسر نمیسازد

بشیدائی مزن طعنم که هست از آبِ تیغے دل
که طفلش غیرِ حرفِ عاشقی از بر نمے سازد

عجب گر آسماں ساماں تواند داد کارم را
چو طالع از کسے برگشت با اختر نمے سازد

کدامیں شعله روشن میکند امشب چراغم را
که مورے را نمے بینم که بال و پر نمے سازد

اگر بیگانه گر محرم دلش میسوزد از دردم
کسے سویم نمے بیند که چشمے تر نمے سازد

ز روزِ وصل در رشکم ز شامِ هجر در افغاں
دلے دیوانهٔ دارم که با دلبر نمے سازد

رهِ غیرت خطرناکست پیمائش تماشا کن
دراں وادی که عشق اوست با تن سر نمیسازد

برائے امتحاں هوار دچه مانی را چه آذر را
اگر خود میشود بتگر ز خود بهتر نمے سازد

هماں عشقست بر خود چیده چندیں داستاں ورنه
کسے بر معنیٔ یک حرف صد دفتر نمے سازد

ندانم حالِ شبهائے نظیری ایں قدر دانم
که جز بالیں نمے گرداند و بستر نمے سازد

بیا که بے تو غم از خاطرم بدر نزود
وداع از دل و هجرانم از نظر نزود

دراں بساط که من خوانِ عشرت آرایم
مگس ز تلخیٔ من جانبِ شکر نزود

ز شهرِ خویش مرا شهرهٔ تو دور انداخت
باختیارِ کسے جانبِ سفر نزود

چه میشود چو کریماں رهِ غریب زنند
رهِ دیار به بندند تا خبر نزود

بطبعِ شوق تو نازیم و آں پذیرائیش
که گر سخن رود از خاطرت اثر نزود

دلِ نزار و تنِ برد بار خواهد عشق
که از نسیم بجوش آید و بسر نزود

چو خونِ مرده سیه روئے باد در رهِ تو
دلے که بر سرِ پیکاں و نیشتر نزود

دلم بیادِ تو دریا نمود چشم و هنوز
مئے خیالِ تو در ظرفِ مختصر نزود

بر آستانه رهے مے نما نظیری را
که قدرِ مجلسِ خاصاں بایں قدر نزود

آمد سحر که دیر و حرم رفت و رو کنند
تا بازم از نصیب چه خوں در سبو کنند

ما قابلِ نشاط و شکر خند نیستیم
تا شهدِ خوشگوار که را در گلو کنند

آنانکه تنگ ظرفیٔ ما را شنیده اند
مے بهرِ آزمائشِ ما در سبو کنند

آلودگی بگریه ز داماں نمیرود
دلقِ مرا بشعله مگر شست و شو کنند

تصدیع کم کشند گل و بادہ تا یکے — در کار بیں ماغ ما آبرو کنند
کو زخم عاشقانہ کہ در جلوہ گاہِ حسن — صد چاک دل بتار نگاہے رفو کنند
تو کارِ دل بغمزۂ معشوق و اگذار — بے طاقتی مکن کہ نکویاں نکو کنند
حق عطائے عشق نسازند ہیچ ادا — کز خلق عمر در سرِ ایں گفتگو کنند

دیگر ز آب دیدہ نظیری بجوں نشست
چنداں نماند دل کہ غم و غصہ لو کنند

چیشم خوش از آں شعلہ افروختہ باشد — نقلِ دل ریشم جگر سوختہ باشد
از محنت لب تشنہ آنکس شود آگاہ — کز تیغ جفا چاک دلے دوختہ باشد
در عرصۂ گلزار کند نالہ زنگی — مرغے کہ بکنج قفس آموختہ باشد
نیکوئی ما در رہ بازار خریدند — عیش نمنا عیست کہ بفروختہ باشد
محتاجی ما باعث آسائش ما شد — غارت نخورد ہر کہ نیندوختہ باشد
گرمی مفروشید در مجلس ما نیست — شمعے کہ نہ از سوز خود افروختہ باشد

از صدق نفس چند زنی لاف نظیری
مشک ست ہمہ شرب و جگر سوختہ باشد

زاں خم کہ زاہداں بقدح آب جو کنند — شوریدگاں صومعہ مے در سبو کنند
یابند جملہ مہر سلیماں و جام جم — گر خاک راہ میکدہ را شست و شو کنند
در خشت و سنگ میکدہ دیدم معائنہ — ذوقے کہ سالکاں بخیال آرزو کنند
از خود گذشتہ دامن پرہیز تر نکرد — در چشمۂ کہ خضر و سکندر وضو کنند
ظرفے بہم رساں کہ مبادا ابر وری — منصور را کمند بلا در گلو کنند
خونابہ زخم فاش کند ورنہ عاشقاں — تارہ جگر گسشند و گریباں رفو کنند

با کاہلاں گذار نظیری شراب را
شاید گلے ز گلشن ایں دشت بو کنند

شب فغاں را بدر خلوت ما بارے بود — نالہ بر چید اگر در دلش آزارے بود
شورش و عربدۂ در شب آں زلف ندا شت — بخت من بود اگر فتنہ بیدارے بود
خویشتن را بدم سحر بدو مے بستم — ہر سر موئے مرا با رخ و قد کارے بود

نہ غمِ مدّعیاں بود نہ آشوب ندیم — گل بیخار مگو گلشن بیخارے بود
مصر ویراں دلم را ز پس آمد شداو — یوسفے بر سرِ ہر کوچہ و بازارے بود
بر دلِ خستۂ من بود نگاہش ہر چند — ہر طرف جاں بکف استادہ خریدارے بود
حسن حیرت بہم افشائے غرض میکردند — نہ غم پرسش و نے رحمت گفتارے بود

در وصالش بنظیری نفسے باقی بود
دیدمش بر سر آں کوے عجب خوارے بود

میروم جائیکہ غم آنجا ز دلہا میرود — نالہ از ہر جا کہ مے خیزد بآنجا میرود
وقت جاں دادن بدنبال اجل بینم چنانکہ — گوئیا صد یوسف از پیش زلیخا میرود
تحفۂ رضواں اگر بر کف ندارم دور نیست — تا بمرگ از طفلیم ایماں بیغما میرود
شائد از درد بحتا جاں فروش میفروش — ہر کرا یک دم ہم است آنجا بسودا میرود
من نخواہم رفت اما بہرِ تسکینِ دلش — ہر کجا بینند گویندش کہ فردا میرود
بر من اندوہے ہجوم آوردہ از ہجران او — کز درش تا میروم دل در تہِ پا میرود
میروم نوعے ز کوئے او کہ پنداری بخشم — صد قسم پیش و پس از بہر تقاضا میرود
گر ز لوحِ چہرۂ لیلی ہمی آرد سبق — خاطر شوریدۂ مجنوں بصحرا میرود

شہر و صحرا را نظیری سوخت از آہ وداع
میرود نوعیکہ پنداری ز دنیا میرود

بکش بسوز کہ نام اماں نخواہم برد — دعا بدردِ سرِ آسماں نخواہم برد
مکن ملاحظہ از کشتنم کہ روز جزا — ز رشک نام ترا بر زباں نخواہم برد
ز دل طپیدن آغاز عشق میگفتم — گزیں معاملہ غیر از زباں نخواہم برد
ز اضطراب دلم روز وصل معلوم ست — کہ از بلائے شبِ ہجر جاں نخواہم برد
بس ست چند کنی اے فراق بے رحمی — دگر بخویش تحمل گماں نخواہم برد
اگر ز دامنِ یوسف کنند بالینم — سرے کہ وقف تو شد ز آستاں نخواہم برد
بایں ملال کہ من میروم بسوئے چمن — چہ جائے غنچہ کہ برگِ خزاں نخواہم برد

نظیری اینچہ بلندی و تیز پروازیست
ز شوق رہ بسوئے آشیاں نخواہم برد

حسن چندے سر بدل شوخی و خودرائی دہد — شہ چو گیرد مملکت اوّل بیغمائی دہد
دیدۂ عاشق نشاید ذوق از دیدار دوست — گر نه اوّل ترکِ دید نهلئے ہرجائی دہد
لذتِ دشنامش از من پرس کاب تلخ شور — ذوق کوثر در مذاقِ مردِ صحرائی دہد
گرد و از جان داد نم معلوم شوق روئے دوست — زاں نمے میرم که ترسم مرگ رسوائی دہد
دریا با نہانے گنجم اگر طغیانِ شوق — بند بکشاید چو سیلم سر بشیدائی دہد
گریۂ ما تلخ در طبع میزباں رنجش پذیر — صوت مطرب یاد لش بگداز گیرائی دہد

شکوه کمتر کن نظیری گر کسے یاری نکرد
رخت ما سوز و چه نقصان تماشائی دہد

گل آمد و لعلم ز دل سنگ بر آورد — اشکم ز تماشائے چمن رنگ بر آورد
میخواست ز مرغان چمن شور بر آید — یک نغمه مغنی بصد آہنگ بر آورد
عشق آمد و در شهر خود آئین خرد دید — تا شهر بتاراج رود جنگ بر آورد
مطرب ز برم خرقۂ سالوس بدر کرد — گردِ همه شهرم بدف و چنگ بر آورد
شب نیست که از شادی بسیار نگریم — غم خوردن کم حوصله را ننگ بر آورد
یکبار بعیب و هنر خویش ندیدم — در جیب و بغل آئینه ام زنگ بر آورد
در راه وفائے تو نه طولیست نه عرصے — شوخی تو فرسنگ بفرسنگ بر آورد

این خوں شده دل بسکه خرابست نظیری
در پیش تو نتوانمش از ننگ بر آورد

ناله را نیست اثر گر تو شکایت دارد — ورنه ما گرم دعائیم و سرایت دارد
مرده را زنده نماید دم ما بو العجباں — آتش از گرمی ما چشم حمایت دارد
ذوق هر مرغ باندازۂ پرواز خود ست — عشقبازی نبود هرچه نهایت دارد
عملِ صالح و طالع بجوئے نستانند — هر کجا کار تعلق بعنایت دارد
کس چه داند همه مایه بنا بود رود — جنسِ نایاب خریدم که کفایت دارد
دفترِ نالۂ ما را نگشایند ز هم — مهر در دست بر دیباچه حکایت دارد

کفر و ایماں نبود شرط نظیری در عشق
هر چه کافر بنمائیم که ولایت دارد

باعثِ راندنم از بزم بجز عار نبود — ورنه کس را بمن و بودنِ من کار نبود
تا شدم از تو جدا تفرقه پامالم کرد — دولت آں بود که این فرقتِ دیدار نبود
همه آساں ز جدائیٔ تو مشکل گردید — هیچ دشوار بدیدار تو دشوار نبود
ببدی در همه جانام بر آرم که مباد — خون من ریزی و گویند سزاوار نبود
ناله از بهرِ رهائی نکند مرغِ اسیر — خورد افسوس زمانے که گرفتار نبود
عشقم از سود و زیانِ دو جهاں فارغ کرد — از چه کارم بهمه عمر همیں کار نبود

خوشدلی کرد نظیری برش امشب خالی
صد سخن گفت که شایستۂ اظهار نبود

محبت با دلِ غمدیده الفت بیشتر گیرد — چراغے را که دودے هست در سر زود تر گیرد
پس از وارستگیها بیشتر گشتم گرفتارش — چو صیدے جست صیادش ز اوّل سخت تر گیرد
محبت بیشتر قایم شود چوں بشکند پیماں — شگوفه اوّل افشاند درخت آنگه ثمر گیرد
اگر باوے وزد مشتاق را شور و سماع آرد — وگر بوئے رسد مخمور را مستی ز سر گیرد
مشو از حالِ من غافل که زخمِ کاری دارم — مبادا دیگرے صیدِ ترا از خاک بر گیرد
مرا این مے که برد از هوش دل مجروح خواهد کرد — حریفے آگهی باید که از عالم خبر گیرد

نظیری کوئے عشق ست این شاهد بازی نتوانی
که گر یا مے رود از دست کس یارے نگیرد

بهجر و وصلِ تو جاں الفت و نزاع ندارد — نشاط آمدن و کلفتِ وداع ندارد
بشهر ما نفروشید جز رضا و محبت — کسے دو کان نگشاید که این متاع ندارد
بداں فراز که من میکنم عروج مقامیست — که هیچ پایه بداں پایه ارتفاع ندارد
چناں حقارتم از چشم اعتبار فگنده است — که دهر بر من و حال من اطلاع ندارد
بر طل خوں جگر میخورم ز بخت بشکرم — که سر ز جام تنک مشربم وداع ندارد
ز تیرگی بشب انتظار شمع امیدم — برابر پر پروانه شعاع ندارد

عبث بوعدۂ لطفش دلت خوش ست نظیری
کدام لطف که با بخت تو نزاع ندارد

کمند و دام ما غیر از شکارِ غم نمے گیرد — مگس بر خوانِ ما هیچ بجز ماتم نمے گیرد

نصیبِ دیگراں ہر لحظہ رطلِ خندہ لبریزست — بجامِ ما تبسم نوبتِ ماتم نمے گیرد
بشر بینی محبت در دلِ دیگر زیادت کن — کہ ظرفِ ما ازیں یک قطرہ بیش و کم نمے گیرد
مریضانِ دیارِ عشق خوشش بیمار مے دارند — کسے دارو نمے خواہد کسے مرہم نمے گیرد
حسابِ امشب و فردا بزلفِ درہمے دارم — شمارِ ظلم و بیدادی کسے برہم نمے گیرد
سرے از خاکِ کوئے گم گشتۂ ما بر کند شاید — دلِ ما را بہیچ آن زلفِ خم در خم نمے گیرد

باہ و نالہ مجوید نظیری بر درت راہے
سکندر صعف نمے آراید و عالم نمے گیرد

ز بیدادِ تو حرفِ مہر را نام و نشاں گم شد — کتابِ حسن را جزوِ محبت از میاں گم شد
ز مہرِ بوالہوس گردِ دولت عاشق نمے گردد — طفیلے جمع شد چندانکہ جائے میہماں گم شد
سحر بینے مغنی میسرود از تو بیاد آمد — چناں شورے بر آوردم کہ وقتِ ساز دون گم شد
بنالش خواستم جا در دولت افتادم از حشمت — گدا آمد کہ صدرِ قرب جوید آستاں گم شد
پس از عمرے شدم عرضے کنم خنداں بہ پیش آمد — کہ مضمونِ سخن صد بار از دل یا زباں گم شد
متاعِ دیر اگر داریم بر ما رد مکن زاہد — بعزمِ کعبہ میرفتیم راہِ کارواں گم شد
ہوس تا یافت رد از من مزاج کارہا برگشت — طرب تا بست در بر من کلیدِ آسماں گم شد
ہوس را در فراقِ مرحمت خوابِ گراں بگرفت — طرب را در سراغِ عافیت نام و نشاں گم شد

اگر پرسد کسے حالِ نظیری را بگوئیدش
کہ در دامست آن مرغے کہ شب از آشیاں گم شد

ز نکہتِ سحری شوقِ یار مے خیزد — جنوں ز سایۂ ابرِ بہار مے خیزد
بروئے یار نگہ رشحہ بیز مے افتد — بزلفِ یار شکن قطرہ بار مے خیزد
سحابِ دل شدہ در کوہسار مے گردد — غزالِ شیفتہ در مرغزار مے خیزد
بہ دستگیریِ عشاقِ ناتواں احوال — ز زیرِ ہر شجرے صد نگار مے خیزد
تنے کہ رفت ز پا بر عذارِ میغلطد — سرے کہ رفت ز دوش از کنار مے خیزد
نہ از وصالِ ملولاں ملال مے گیرد — نہ از فراقِ حریفاں خمار مے خیزد
سماعِ رندی و گلگشت لذتے دارد — کہ بادشہ ز سرِ اختیار مے خیزد
ہمیں کہ طایرِ فرصت رسید صیدش کن — کہ صید افگنش از ہر کنار مے خیزد

ہمیں کہ قسمتِ خود یافتی غنیمت داں — کہ از کمیں گہِ شیراں شکار مے خیزد
دریں ہوا در خلوت حکیم نگشاید — کہ ہوش میرود و اختیار مے خیزد

جہاں خوش ست نظیری قلم بجلوہ در آر
کہ گلشکر ز سرِ نوکِ خار مے خیزد

چہ شور بود کہ عشقت بمن کرامت کرد — کہ نارسیدہ قیامت دلم قیامت کرد
حدیثِ من کہ ز مجموعۂ وفائے تو خواند — کہ نے بخونِ دل و دیدہ اش علامت کرد
بکعبۂ دلِ من عاشقاں نماز آرند — کہ قبلہ شد صنم و برہمن امامت کرد
بہر نماز کنم صد ہزار سجدۂ شکر — کہ در دیارِ تو دل نیتِ اقامت کرد
قضائے کفر ادا میکنم کہ بر من عشق — نماز و طاعتِ چل سالہ را غرامت کرد
نثارِ دیدہ تصدق دہم کہ بختِ جواں — بکوئے زہد و ریا توبہ ندامت کرد

مزاجِ عشق نظیری حریصِ سودائیست
دریں معاملہ نتواں ترا ملامت کرد

بے تو بر بال و پرِ مرغاں گلستاں تنگ بود — صوتِ بلبل در حریمِ باغ بے آہنگ بود
حالی آں گلگشتِ صحرائی کہ من کردم مپرس — لالہا را در تہِ ہر سنگ پر چوں چنگ بود
بے تو بر چشمم نمک مے بیخت بادِ صبحدم — گرچہ مروارید مے سائید ہر جا سنگ بود
سایہ مجنوں میشد از راہے کہ من کردم گذر — گر خیالت خیلِ صد لیلی بصد فرسنگ بود
نامۂ دشمن حالت بے تو مے برداز دلم — آنچہ بر مے چید زنگ سینہ ام را رنگ بود
گر نمردم از نشاطِ دیدنت از من مرنج — با نشاطم خصمی با جاں سختم جنگ بود

پیش ازیں چندیں نظیری شورش و مستی نداشت
تا نبودی جام بے ساقی دمے بے رنگ بود

تو میرانی و جانم با تو ذوقِ گفتگو دارد — گدا ہنگامِ مردن بادشاہی آرزو دارد
تو شمعِ بزمِ ہر کس گشتۂ صحبت غنیمت داں — کہ ایں پروانہ ہم با گوشۂ تاریک خو دارد
حرارت از برائے گرمیم بسیار مے باید — دلِ چوں موم از سختی جدل با سنگ و رو دارد
کدامم مجلس و ساماں کہ میخوردن بیاد آرم — چراغے تیرہ دارم کہ مردن آرزو دارد
بہ بدمستی مرنج گر متہم دارد مرا ساقی — ہنوز از بادۂ پارینہ ام پیمانہ بو دارد

سزد گر باغباں در ہاے باغ از ناز بکشاید
کہ بلبل گشت مست و غنچہ اش مے در سبو دارد
کدامیں بود جامِ لطف کے دادی نظیری را
ہنوز آں تشنہ لب آب غریبی در سبو دارد

منم مرغِ اسیرے مضطرب از بیمِ جانِ خود
نہ ذوقِ دانہ دارم نہ امید آشیانِ خود
دل از امیدِ وصل و بیمِ ہجراں کردہ ام فارغ
نشستہ گوشۂ وارستہ از سود و زیانِ خود
ز قوتِ خویش یابم طعمِ زہر و شکر ہا گویم
کویں نعمت تنم پروردہ مغز استخوانِ خود
بباغ روزگار آں خود ستا مرغِ کہن سالم
کہ خود مے سنجم و خود مے سرایم داستانِ خود
بنزد محرم و بیگانہ عیبِ خویش میگویم
بدشمن میدہم از سادگی تیر و کمانِ خود
در صد شکوہ بر لب میکشاید یادِ نومیدی
کسے کو تا زند قفلِ خموشی بر دہانِ خود
نظیری صبر کن کیں بند از دل بگسلد روزے
ہنوز امید وارم میکند ضبطِ زبانِ خود

روز آں آید کہ با صد خواریم بر در کشد
پردۂ ناموسِ شب از روزگارم بر کشد
بر سرِ پروانہ شمع از بہرِ آں سوزد کہ ہست
جذبۂ عشقے کہ خاکستر بجا کستر کشد
ہیچ جا نگذاشت کز وے فتنۂ باقی نماند
کاش چوں آید غمت رخت از درِ دیگر کشد
از درش تصدیع کم کردم چو دانستم کہ او
خطِ نسیانی مرا یکبارہ بر دفتر کشد
غم کہ ہر شب مجلسم افسردہ زو میگشت رفت
امشب از جرأت چراغم دشنہ بر صرصر کشد
چارۂ کز بیقراری تشنۂ وصلِ ترا
بر سراب از چشم افتد دست از کوثر کشد
از فراق امشب نظیری مجلسم ماتم کدہ ایست
بوئے خون آید چو عودم شعلہ در مجمر کشد

تبسمش بلب از شرم خشم و کیں گردد
کرشمہ اش گرہ از ناز بر جبیں گردد
کند بدیدہ شکر ریز اشکِ تلخم را
بخندۂ کہ از و زہر انگبیں گردد
از و بقیمتِ آسایشِ ابد بخرم
جراحتے کہ دلم یک نفس غمیں گردد
چو باد از سرِ عالم بجہد برخیزم
اگر دمے بمن از مہر ہمنشیں گردد
نہ قبلہ دانم و نہ کعبہ کافرِ عشقم
چو سجدہ پیشِ بت آرم قبولِ دیں گردد
گہے کہ جامۂ تقوی درند گویندم
کہ دست کیست کہ پنہاں در آستیں گردد

سخن طرازی و دانش ہنر نظیری نیست
قبولِ دوست مگر نالۂ حزیں گردد

دلم را نورِ رحمت از وداعِ جاں فرو گیرد
شہادت خانہ ام را پرتوِ ایماں فرو گیرد
دلِ پر حسرتے دارم کہ ہر سو چشم بکشایم
سرشکِ گریہ ام از دیدہ تا داماں فرو گیرد
ز بس شاید بہم در کیش طاقت ناوکِ آہم
خراشِ سینہ ام را سوزشِ پیکاں فرو گیرد
ز خورسندی مداں گر بیتو بر بستر نہم پہلو
سرم را اضطراب از زانوئے حرماں فرو گیرد
در آں ساعت کہ آہم گرد راہ از چہرہ افشاند
جراحتہائے اہلِ درد را جریاں فرو گیرد
بحسرت مے سپارم جاں بہ بند از گریہ چشمم را
کہ گر اشکے بیفتد دہر را طوفاں فرو گیرد
اگر آید بجز یادِ تو در خاطر نظیری را
ز دل تا بگذراند صد رہش نسیاں فرو گیرد

نشانِ آنکہ کردم قطعِ امید از دیارِ خود
نہادم در حریمِ کوئے او سنگِ مزارِ خود
برہمن از حرم برگشت و حاجی از حرم آمد
من و اخلاص عرضِ بندگی در کوئے یارِ خود
تو خواہی کافری داں طاعتم خواہی مسلمانی
مرا کاریست با صدقِ دلِ امیدوارِ خود
خلل گر در بنائے دین و ایمانم شود سہل است
ندانم نقص در بنیادِ عہدِ استوارِ خود
زرِ کامل عیارم در وفا و دوستی خالص
گرم صد بار بگذاری نگردم از عیارِ خود
لبِ امیدواری بستہ ام از حرفِ نایابی
محبت میکند نوعے کہ باید کرد کارِ خود
نظیری از تو در خوں زینتِ ہر دام از صیدے
تو ہم فتراک را آرایشے دہ از شکارِ خود

در برو ے عیش تا بستیم دیگر وا نشد
صد کلید آورد بخت و قفلِ ایں در وا نشد
در گریبانے کہ غم آویخت کمتر شد درست
خوش شدے کم دوخت دامانے کہ دیگر وا نشد
تا غم از ویرانۂ ما راہ آمد شد کشود
دیدۂ شمعِ امیدِ ما ز صرصر وا نشد
ہمچناں مکتوبِ ناکامی بہم پیچیدہ ماند
نامۂ سربستۂ ما ہیچ جا سر وا نشد
سعی کردم تا مگر از عشق بردارم دلے
قطرۂ خوں تابہ از روئے اخگر وا نشد
اضطراب از بہرِ جاں بردن بسے پروانہ کرد
ہیچ تابِ شعلہ اش از بال و از پر وا نشد
آنکہ شب خوابِ نظیری را بافسوں بست بست
ہیچ کارِ بستہ از آں فسونگر وا نشد

دل نمیدانم کجا زیں آستانم میکشد ... مرگ مے بینم کہ با ہجراں عنانم میکشد
ہر سر مو بر تنم دارد خروشے از وداع ... ہجر پیوند توا ز رگہائے جانم میکشد
داشتم در سینہ پیکانِ خدنگ کاریئے ... دست غیرت ایں زماں از استخوانم میکشد
میکند آسودگی سیرے بگردِ خاطرم ... گریہ ہم پائے ز چشم خوں فشانم میکشد
قصۂ وارستگی امروز پیشِ دل گذشت ... طرفہ حرفِ ناامیدی از زبانم میکشد
بر سرِ بازار جانبازی گماں آویختم ... دستِ غیرت بشکنم ہر کس کمانم میکشد
میکشم سر از کمند او نظیری بعد ازیں
گر بصد زنجیر آں نامہربانم میکشد

بر قفا چشمت نے افتد چوایں در وا شود ... آں زماں درگاہ بشناسی کہ صدرت جا شود
آنکہ او در کلبۂ احزاں پسر گم کردہ یافت ... تو کہ چیزے گم نکردی از کجا پیدا شود
دوست دارد از غریباں نالۂ بیچارگی ... عشق میخواہد کہ کشتی غرقہ در دریا شود
زو ہمہ خوبی زمانہ زشتے ہمانا لائق است ... پردۂ ما بستہ ماند پردۂ او وا شود
شد بہارِ عمر تا پختست انگورم ہنوز ... نیست معلومم کہ آخر سرکہ یا صہبا شود
عمرۂ آں کو بر آرم پایم ار آید بکار ... حلقۂ آں در بگیرم دستم ار گیرا شود
کم نظیری راست بر جائے نظر افگندہ ام
وائے گر روزِ جزا چشم و دلم گویا شود

ہر سر شاخ دریں باغ ہوائے دارد ... ہر گلے رنگے و ہر مرغ نوائے دارد
یک شکر کام امیدم ہمہ شیریں کردست ... زہ و خود ہر مگسے فترہائے دارد
برہمن ہم ز درِ بت کدہ نومید نشد ... در ہر خانہ زنی خانہ خدائے دارد
حسن ہر جلوہ کہ از جائے دلت رابرد ... از پیش گر بروی راہ بجائے دارد
نیست در حلقۂ مستاں ز من آلودہ ترے ... اہل ہر سلسلہ انگشت نمائے دارد
تا ز خورشید و مہالش بفراق افتادم ... ہر کہ بر من گذرد طعن خطائے دارد
بفسونِ دہنش بارِ اقامت مکشا ... کان ہر چشمہ عجب برگ گیائے دارد
تا نباید بغلط مہرہ فلک میبازد ... گرچہ خصلے تہد ذوق دغائے دارد
حذر از شہرت خونریزہ کسے باید کرد ... کہ اگر کشتہ شود نوحہ سرائے دارد

بمن آں کن کہ سزاوار جمالِ تو بود ... شمع در سوزشِ پروانہ سزائے دارد
غم مخور الفتِ معشوق نظیری باتست
بودِ ہر ذرہ بخورشید بقائے دارد

گر تشنہ بر سر خم میرم عجب نباشد ... رحمے نے نمایند تا جاں بلب نباشد
با صد امید خوانند نگر انتظار سوزند ... چوں در نے کشایند کاش ایں طلب نباشد
صہبائے راز دادند سرمست شوق کردند ... گویند لب کشودن شرطِ ادب نباشد
من یک سبب ندارم در گیر بر درِ بخت ... یک مدعا نسازند تا صد سبب نباشد
چوں زلفے بہ بینند آمرزشے نمایند ... پائے اگر بلغزد جائے طرب نباشد
ہرگز دلِ توانگر لذت نیابد از عشق ... غم نیست عاشقاں را گر قوت شب نباشد
از عقدہائے دوراں دل بد مکن نظیری
آنرا کہ واگذارند جز از غضب نباشد

آں بخت فتنہ جو کہ تو دیدی بخواب شد ... واں دل کہ بود سخت تر از خارہ آب شد
گلگونۂ ہوا و ہوس رنگ واگذاشت ... خال و خط عروس طبیعت خراب شد
دلرا کہ حرف سوختگاں داغ کردہ بود ... میرفت تا بر آتشِ ایشاں کباب شد
در بحر شوق کشتیٔ دل ریسماں برید ... در کوئے یار خیمہ تن بے طناب شد
ایں نور سنبل و گل ہر کشورے نخاست ... تا در خطا کدام گیا مشک ناب شد
دائم کسے بقافلہ بودہ است پاسبال ... بیدار شو کہ چشم رفیقاں بخواب شد
خشکیٔ لب بہ تشنہ لباں آب میدہد ... تا مستعد شدیم دعا مستجاب شد
مستی چہ خوب کرد کہ ایں پردہ برگرفت ... رخسارۂ حقیقت ما بے نقاب شد
تاریخ واقعات شہاں ناںوشتہ ماند
افسانۂ کہ گفت نظیری کتاب شد

دوراں مے حسرت ہمہ در ساغر ما کرد ... بر ہر چہ نہادیم دل از دیدہ جدا کرد
نکشود قضا شست کہ آہے نکشیدیم ... بر دوست ترم خورد خدنگے کہ رہا کرد
بازوئے ہنر دارم و اقبال ندارم ... میکوشم و کارے نتوانم بسزا کرد
فریاد بر آریم از آں یار مشعبد ... کو از ازل ایں شعبدۂ چرخ رہا کرد

خود طلعت خود دیده و گر پرده برانداخت　　خود فتنهٔ خود گشت اگر فتنه بپا کرد
با آنکه لبش داد منادیٔ محبت　　نه بر سر مهر آمد و نے عهد وفا کرد
ناوک فگنے بر سر هر راه نشانید　　در عشق کمندم بگلو بست و رها کرد
دشمن بارم افگند و دوست بآتش　　با اینهمه حد نیست که گویم که جفا کرد
چندیں سخن عشق که گفتند و شنیدند　　کس حق محبت نتوانست ادا کرد
بر تند بجائے پر و بالش سر و منقار　　مرغے که بلند از سر ایں شاخ نوا کرد

خورسند بتسلیم و رضا گشت نظیری
مسکین نتوانست خصومت بقضا کرد

نه زجهدم بکف بخت عناں مے آید　　نه بزورم زه دولت بکماں مے آید
نه مرا بازوئے قائم نه مرا دیدهٔ راست　　همه بے قصد خدنگم به نشاں مے آید
تو که آسوده دلی از نفسم سود مخواه　　منکه شوریده ام آتش بزباں مے آید
سخن مردم دیوانه حقیقت دارد　　در عبارت باشارات نهاں مے آید
عشق در مملکت عقل چو سلطاں گردد　　روش و عادت دیگر بمیاں مے آید
میکنم شور چو از خانهٔ علایق بروو　　میدهم خیر چو از راه زباں مے آید
همه بر خویش زنیم دم آخر لرزند　　جائے خوفست که کشتی بکراں مے آید
مرد درگاه هوسرا پردهٔ عزت نبود　　هر که دامن بسر پائے کشاں مے آید
وصل جویان تو بر بوئے نسیمے کروند　　که از و بوئے تلف کاریٔ جاں مے آید
طاقت جور و جفا نیست تُنک حوصله را　　گریه چوں تنگ دل بفغاں مے آید

اینکه با طبع شبابست نظیری چه عجب
میرود پیر بمیخانه جواں مے آید

بیگانه رد شود بدر آشنا رود　　آں کس که آشنا بتو باشد کجا رود
از خاکبوس کوئے تو نا پا کشیده ام　　بر راه من جدا روم و دل جدا رود
احرام عهد روز ازل کعبهٔ کوئے تست　　جز راه عشق هر که رود بر خطا رود
صهبائے راز بیش ز اندازه میدهند　　گردم زند حریف سرش بر هوا رود
عشاق ناز حسن نه ارزاں خریده اند　　بسیار سر که بر سر ایں ماجرا رود

شادی که غبن میکشی و دم نمے زنی　　در شهر ایں معامله با هر گدا رود
عشق آمد و تمام بگوشم درون دمید　　رازے که درمیان مس و کیمیا رود
ایں حاجیاں ز دور صدائے شنیده اند　　کس در درون پرده چه داند چها رود
زاں بحر موج زن چه کم آید اگر شبے　　بر کشت زار سوخته آب بقا رود
عریاں تنی عارف معنی جمال اوست　　فر هما بماند و پر هما رود
ما پیرهن ز سادگی از بر فگنده ایم　　وز کینه دیر در برد شمن قبا رود

غمگیں مباش زود نظیری فرح دهند
چوں بندهٔ مطیع همه بر رضا رود

دل کز تو شد بریده کم از سنگ و رو نبود　　پیوند روح بود بتو انس و خو نبود
قهر تو ناگهاں بسر آمد سبب نداشت　　هجر تو اتفاق فتاد آرزو نبود
ناسازیٔ نزاکت طالع سبو شکست　　با آنکه درد م آں قدر اندر سبو نبود
چشم وداع مردم عاقل گرفته بود　　با خود گل جنوں مرا رنگ و بو نبود
عقلم که امتیاز گهر ز استخواں نکرد　　کام هما برید و درش در گلو نبود
گر پل براه نامه و قاصد نمے شکست　　بسیار تیره آب محبت بجو نبود
معجز فرو گذاشت ز سرکان گل غدار　　لائق بروے مفلس ناشسته رو نبود
گفتم که عهد بستن و تنها گذاشتن　　دانی بدست اگرچه نگویم نکو نبود
حسن تو در تراز وئے ابرو بلا فروخت　　روزے بمن که دسترس سنگ و رو نبود
گفت آزماں که غمزه ام ایں ماجرا نوشت　　هیچم بهستیٔ تو سر گفتگو نبود

اے طایرے که نامه سوئے دوست میبری
اگر پرسدت که بود نظیری بگو نبود

ساقی قدح نداد و سفال سبو نبود　　چندانکه جرعهٔ بچشم آبرو نبود
میخواست بوسه رخت اقامت بگسترد　　از فرش جبهه راه براں خاک کو نبود
دنداں زد هزار نگاه گرسنه بود　　لعل لبش که باده باں رنگ و بو نبود
درباخت دل بعشق مقمر هر آنچه داشت　　هرگز قمارخانه باین رفت و رو نبود
از بیقراری دلم ابرو ترشش نکرد　　با آنکه میفروشش مغاں نیک خو نبود

نه جرعهٔ نداد که اسرار دوستی　　لائق بهرزه مست سر چپار سو نبود
تا صبحدم صنم صنم بود بر زبان　　کانجا مجال عابد الله گو نبود
زان حسرتے که در دلِ من میفروش کرد　　بزم مے نشد که لبم خشک ازو نبود
بس آرزو که داشت نظیری پخته گو
امروز گنج یافت که در آرزو نبود

صبحے بنالِ راه فلک بر نبسته اند　　هر چند دیر آمدهٔ در نبسته اند
حرمان تو ز همت کوتاه بین تست　　هرگز در کریم بکافر نبسته اند
سرمایهٔ شناخت چراغیست داده اند　　اماره چراغ ز صرصر نبسته اند
بر تشنگان ببار بخیلی برائے چیست　　دریا کریم و ظرف ترا سر نبسته اند
تا مے رمیم رخش ترا پے نکرده اند　　ما وحشی ایم باز ترا پر نبسته اند
عالم ز ظلمت شب حرمان سیاه شد　　کو آفتاب اگر رهِ خاور نبسته اند
مکتوبِ دوست داری ما را جواب نیست　　غیر از سرش ببالِ کبوتر نبسته اند
هر مرغ بر هوائے گلے آشیان نهد　　بر شاخ شعله بالِ سمندر نبسته اند
تا چند عود خام نظیری فروختن
دودے بر آر روزنِ مجمر نبسته اند

حسن جنبید ز خواب و مژهٔ بر هم زد　　فتنه بر پا شد و نیشے برگِ عالم زد
هر چه در پرده نهان بود هویدا کردند　　چه شبے بود که این صبح سعادت دم زد
بے محبت ننمودند اجابت هر چند　　بانگِ تسبیح ملک بر فلکِ اعظم زد
مطلبِ جملهٔ ذرات ز جا بر جستند　　مایهٔ عیش چو بر خاک نبی آدم زد
خواست آئینهٔ تحقیق بما بسپارد　　قفل کورے بدل و دیدهٔ نامحرم زد
غرض آن داشت که از عشوه اش آگه باشیم　　بر درون زخم ز اندیشه نمک از غم زد
عقل چون دید که عشق آمد و خونخوار آمد　　لب فرو بست و دم از سلطنت خود کم زد
روح آزاد کزین معرکه جان بیرون برد　　دست در حلقهٔ فتراک خم اندر خم زد
سر ازین قصه نظیری نه نیارد بیرون
گرچه عمرے بسخن گشت و ورق بر هم زد

شادیِ عشق تو هنگامهٔ غم بر هم زد　　شورِ حسنت نمکے بر جگر آدم زد
شب ز دیدار تو گر دید بمهر آبستن　　جامه بر سنگ ز شورِ رخ تو ماتم زد
شهدِ لبهائے تو دکان مسیحا در بست　　دست در دامن تیغ نکهت مریم زد
کعبه آمد حجر الاسود خالت بوسید　　غوطه در موجهٔ چاهِ ذقنت زمزم زد
تا قضا خالِ بهشتی جمال تو بدید　　شست آن خال که بر ناصیهٔ آدم زد
بسخندانیِ تو طفل ندید ست کسے　　گره اعجاز لبت بر نفس مریم زد
عشق دوشاب دل آزور که سودائے بپخت　　مایهٔ مهر برین شیره جانها کم زد
دوش میخواست قدم بر منِ افتاده نهد　　گند خاکِ من و بر دیدهٔ نامحرم زد
دولت از فیضِ دمِ صبح نظیری دریافت
دُر نداد ند بغواص که بیجا دم زد

نه فوتِ صحبت این دوستان غمے دارد　　نه مرگِ مردم این عهد ماتمے دارد
میان اینهمه احباب عیب پوشی نیست　　دریده پرده تراست آنکه محرمے دارد
بخوش بیانی هم صحبتان زجائے مرو　　که پر ز نیش بود هر که مرهمے دارد
بهرزه دفتر امید هر کجا مکشا　　که مبتلائے هوا کار درهمے دارد
هزار حربه ز هر خار بایدش خوردن　　نکو سرشتی اگر طبع خرمے دارد
ز طعن گرسنه چشمان دلیر ننماید　　هلالِ عید که ابروئے پُر خمے دارد
بکاوش مژه رگهائے جانش بشگافد　　تنک دلے که چو من چشم پر نمے دارد
ز خویش و اهل گذر کن که ملک بیخویشی　　برون ز عالم این خلق عالمے دارد
بجاده حشمتِ دنیا چرا قفا نکند
کسے که همچو نظیری مسلّمے دارد

بادهٔ خاص محبت کے بنامحرم رسد　　محرمان را دوستگانے از قفائے هم رسد
وقت عارف شب نکو گردد که در خوابست عام　　یک دلِ بیدار را فیضِ همه عالم رسد
یافت گر دیوانهٔ جاہے تعجب بهر چیست　　از عجایبهائے دوران دیو را خاتم رسد
زادِ مسکینان بره بردار کاب زندگی　　تا سفالِ خضر باشد کے بجام جم رسد
بر گلِ ما ابر اگر هرگز نبارد خور میم　　مزرعِ نمناکِ ما را خوشه از شبنم رسد

شکر للّٰہ کز خوش و نا خوش بیادش میرسیم
بس ہمیں شادی کہ مارا زو نصیب غم رسد

ہر کجا تن چاک گردید از نمک انپاشتیم
زخم ما بے باک جاناں را بکام ہم رسد

عشرتِ ساغر پرستاں زندہ دار مردہ را
سور گردد در سرائے ما اگر ماتم رسد

سوے از طاعت فروشیہا نظیری برنداشت
ہر کرا سرمایہ رو باشد کفایت کم رسد

ردیف الذال

بر خوان من نمک بملاحت نشد لذیذ
صد بار تا نسوخت جراحت نشد لذیذ

ہر کس بے نداو روائے تکلفے
در کام او شراب اباحت نشد لذیذ

در بحر و بر بجز الم تلخ و شور نیست
جز بر امید سود سیاحت نشد لذیذ

تاجر بعشق خانہ بدریا شناور است
محنت جز از تصور راحت نشد لذیذ

رخسار خوب را بوفا قدر قیمت است
بے میوہ بوستاں بفلاحت نشد لذیذ

تا صبحدم نزد نمکے بر جراحتم
با آں کمال حسن و صباحت نشد لذیذ

لذت ورق ز کلکِ نظیری گرفتہ است
ورنہ تا بہا سخن بفصاحت نشد لذیذ

ردیف الراء

بزم خاص ست درو نکتہ بدستور بیار
معنی دور طلب کن سخن دور بیار

تلخ روئی مکن و توبۂ شیریں بشکن
رخ چوں حور نداری سخن حور بیار

چشم نا یافتہ داری خبر وصل بگو
دلِ افروختہ داری درم پر نور بیار

راز دل فاش مکن پردۂ آں غمزہ مدر
محرم ستر شدۂ نکتۂ مستور بیار

مطرب بزم جگر سوز سرودے دارد
شکر ایں مشت نمک سینۂ رنجور بیار

قصۂ وصل بگلبانگ غزل انشا کن
راز دیرینہ بیار دنے و طنبور بیار

بکرِ ہر نغمہ کہ در پردۂ نے مستور است
مست و مجنوں کن و آشفتہ و پر شور بیار

ایں غزل در صف ایواں شہیداں برخواں
زاں محک گاہ افاضل خطِ منشور بیار

گل و نرگس قدح و شیشہ نظیری دادند
خبر از خواب دماغ و دلِ مخمور بیار

اے صبا از گلِ عطار نشانے بمن آر
وز گلستانِ نشاپور خزانے بمن آر

خط ترخانی جاوید بعالم ندہند
بگذر از عالم و منشور امانے بمن آر

فرصتم نیست کہ از سنگ قضا سر خارم
گر امانے نبود تاب و توانے بمن آر

تیر باران ستم از پے ہم چند رسد
ناوکے میکشم از سینہ کمانے بمن آر

ہر نشانی کہ بسوداش دہی سود دہد
اگر از مایہ نماندہ است زیانے بمن آر

کشت زار طربم تشنۂ آتش شدہ است
مطرب ابر دمِ برق زبانے بمن آر

چوں شرر در دل سنگ است زخامان سخنم
تا بر آرم نفس سوختہ جانے بمن آر

ملک گیرانِ سخن سکہ بباطل زدہ اند
زیں ہمہ سیم دغل نقد روانے بمن آر

دلم از صنعت الفاظ نظیری بگرفت
از دم پر ہری سادہ بیانے بمن آر

فارغ ترا ز دلِ تو ندیدم دل دگر
ایزد ترا سرشتہ ز آب و گل دگر

گر مرغ سدرہ را بکشی ما ایلے کہ باز
در خاک و خوں طپیدہ شود بسمل دگر

ہر مشکلے کہ عاجزئ ما بیاں کند
آساں کنی کہ پیش نہی مشکل دگر

از آب و گل غرض شجر قامت تو بود
عالم نداشت بہتر ازیں حاصل دگر

از نور محفل تو جہاں در گرفتہ است
نفروختہ چراغ تو از محفل دگر

خاطر بمنتہائے جمالت نمیرسد
وارم بہر مشاہدہ ات منزل دگر

از ماہتاب روئے کہ غیر از جمال دوست
دریائے عشق را نبود ساحل دگر

مستاں اساس میکدہ زیبا نہادہ اند
رسمے اگر نو ننہد عاقلِ دگر

ساقی قدح بکف تو نظیری نظر بغیر
دوراں ندیدہ است چو تو غافل دگر

طلوع بادہ ز شام و سحر دریغ مدار
ز خاک جرعۂ خود چوں قمر دریغ مدار

اگر بکنج سرا بیل باغباں آید
بگو کہ آب رز از جام زر دریغ مدار

حیات تلخ بدہ عیش خوشگوار بگیر
چو عشق تیغ کشد جاں و سر دریغ مدار

بشکر آنکه حدیثے چو انگبیں داری　　زسایلاں ترش و شکر دریغ مدار
ترا به بینش کوتاه خویش نتواں دید　　مگر ترا بتو بینم نظر دریغ مدار
درون جانی و در پردۂ ز مردم چشم　　جمال اگر ننمائی خبر دریغ مدار
همیشه چشم باحسان آشنا دارد　　زخاک کشتۂ غربت گذر دریغ مدار
جراحتِ دل شوریده خشک میگردد　　ازاں دو زلفِ سیه مشک تر دریغ مدار

بیانِ شوق نظیری دراز انشائیست
بیاضِ چهرہ زخونِ جگر دریغ مدار

دارم دلے ز طائرِ وحشی رمیده تر　　هرچند دور تر ز کساں آرمیده تر
تا آں خدنگ قامت از آغوش من برفت　　پشتم شکسته تر شد و قدم خمیده تر
خونے که حکم بود بریزد خطا نشد　　چندانکه داشت دامن عصمت کشیده تر
آنجا که شحنۂ تو بدرگاه میرود　　شاهد ز عاشق است گریباں دریده تر
خورشید از کمانِ تو یک تیر میکشد　　ماه از تو کس ندیده تمام آفریده تر
دندان زد هزار امیدم بدر گهت　　از سگ گزیدۂ سر کویم گزیده تر
خارے که در رهِ تو بخاطر شکسته بود　　هرچند بیش کافتمش شد خلیده تر
در کام ناروائی عشق پری وشے　　از سحر کرده ایم بافسوں رسیده تر

نازاں مرد که بار علایق گذاشتی
هستی تعلقست نظیری جریده تر

هردم از زلفِ تو دارم کافرستانے دگر　　دمبدم نو میکنم از رویت ایمانے دگر
با توئی یا حسنِ رخسار ترا وز دیده است　　چوں توئی گر سر بر آرد از گریبانے دگر
چاشنیِ گنجِ آں لب از مذاقم کے رود　　گر بگردانم زباں را در نمک دانے دگر
نیست هم دعوی حریفے حسن تنها هر زماں　　رخش میتازد ز میدانے بمیدانے دگر
چابکے با خویش طرح ترکتاز افگنده است　　گوئے دیگر میزند هردم بچوگانے دگر
تا بروں آرد سرے از لوح پیشانی او　　طفل گردد عقل هردم در دبستانے دگر
حسن هر سو در لباس صورتے پنهاں شود　　عشق هر ساعت درآویزد بدامانے دگر
پیش حکمش گردم از عذر خطائے خود زند　　مے نهد بر روئے آدم خال عصیانے دگر

دردِ نایابی و نادانی نظیری مشکل است
غیر خاموشی ندیدم هیچ درمانے دگر

درد دل را میکنم با صبر پیوندے دگر　　بر طبیب خود تغافل میزنم چندے دگر
اعتمادے نیست بر عهدے که نقصانے ندید　　هست در پیماں گسستن مهر پیوندے دگر
گرچه میدانم قسم خوردن بجانت خوب نیست　　هم بجان تو که یادم نیست سوگندے دگر
پائے تا سر دیده ام از شوق رخسارت که هست　　هر سر شکم بے تو چشم آرزومندے دگر
پیر کنعاں باگه گیر دانش در بیت الحزن　　بوئے یوسف را نمی یابد ز فرزندے دگر
چوں بشرم بخششم کشتی خجالت ساختم　　کیں مروت نیست با طبع خداوندے دگر
تاب مے آری که از کف مے نهی آئینه را　　از جمالِ تو ندیدم جز تو خرسندے دگر

شکوه و شکر نظیری عکس کیں و مهر تست
آئینه منما که طوطی نشکند قندے دگر

به بیرحمی دلے داری دلِ صیاد ازاں خوشتر　　زبانی در کتابت سیلئے استاد ازاں خوشتر
بجود قیدے نداری باوجود حسن و زیبائی　　ز هر خوبی که دارم و آزاد ازاں خوشتر
فریبِ خنده میخواند عتابِ غمزه میراند　　ز خوباں خوش بود مهر و وفا بیداد ازاں خوشتر
چو دریا میکشم دم در خود و در جوش مے آیم　　که خاموشی خوشش مے آید و فریاد ازاں خوشتر
ز بیدادش نمے نالم گرم زیر و زبر سازد　　بنائے کو کند ویراں نهد بنیاد ازاں خوشتر
نثاری بر رخ او صد عوض در زیر لب دارد　　برد جانے گر افشانیم صد جاں داد ازاں خوشتر

نظیری جاذب بے باعث نصیحت میکند خاصت
اگر فضلے نداری عشق مادرزاد ازاں خوشتر

اے مطربِ جاں سوخت دلم پرده دگر گیر　　یا پرده ازیں راز بیک مرتبه برگیر
راهے بنواز که غمِ عشق در آید　　کو شورش و مستی جوانی ره در گیر
راهے که بمطلوب قریب است عزیز است　　تا سر زود پائے ازیں مرحله برگیر
اسرار خرابات مغاں ساده تواں یافت　　هاں اے بطِ مے شو چوں سوخته تر گیر
زیں همنفساں آتش سردت نفروزد　　یار دم گرمے شو چوں سوخته در گیر
تو طفلی و ایں راحت و غم میدهدت دست　　تا خون جگر سیر شود خون جگر گیر

جامِ فلک آمیختهٔ شهد و شرنگ است   کارے که ازو ساخته ترگشت بتر گیر
تا در طلبِ کامِ خودی کام نیابی   بگذر ز مرادِ خود و مقصود ببر گیر
دل ز اول شب طالبِ فیض است نظیری
لب باز کن و ساغرِ لبریزِ سحر گیر

چشمش براہے میرود مژگاں تماشا کش نگر   در سینه دارد آتشے پیراهن چاکش نگر
دامے که زلف انداخته در گردن سیمینش بیں   خوئے که مژگاں ریخته بر دامن پاکش نگر
شرم از میاں برخاسته مهر از دهاں برداشته   گفتار بے ترسش ببیں رفتار بیباکش نگر
قصد فریبے میکند سوئے غزالے تیز چشم   آں چشمِ آهو گیر را با زلف پیچاکش نگر
از کوئے معشوق آمده شوریدگاں در حلقه اش   از صید آهو میرسد شیراں بفتراکش نگر
دل برده در دل باختن معشوق عاشق پیشه بیں   بگرفته و انداختن بازوئے چالاکش نگر
وحشی غزالے کز حیا رم در بیاباں میخورد
رامِ نظیری میشود در هوش و ادراکش نگر

منشیں بشاهد آب رخ پارسا مبر   آئینهٔ صفا بدم بے صفا مبر
دور از طریقِ تهمت اگر جیب مریم است   دلهائے پاک معتقداں را ز جا مبر
از کوے چوں بجانب خلوت رواں شوی   بیگانه را در دل مگذار آشنا مبر
تا زخم طعن زن نخوری در سرائے خویش   گر سایه همرهِ تو شود از قفا مبر
آئینه ات ز همنفساں تیره مے شود   سیمائے حسن مشک و رنگ حیا مبر
تلخت شکر شود بلب انگبیں مده   غارت سمن شود بگذار صبا مبر
نالاں مگرد و قیمت ما را سبک مساز   گریاں مباش و آب رخ کار ما مبر
بودن بطبع خوش منشاں کار مشکل است   نازکدلے بسر نز ساقی غنا مبر
حرزِ جمالِ خود ز نظیری طلب نمائی
جز سوئے حفظ خاطر او التجا مبر

افلاک فتنه زاده بداماں روزگار   بر کرده سر بلا ز گریبانِ روزگار
سیبِ ذقن مگوئے بگو گوئے آفتاب   زلفش ربوده از خم چوگانِ روزگار
گاهے که عقل بر سرِ جمعیت آمده   عشقش بهم زده سر و سامانِ روزگار

دل چوں شناورے که عزیزش ز کف رود   خود را فگنده بر سرِ طوفانِ روزگار
از سر نوشت ساقیِ دوراں ما قضا   بشکسته خامه در کفِ دیوانِ روزگار
ایزد چو گرد عاملِ چشمانش فتنه را   صد بار گفت جان تو و جانِ روزگار
نابود تا نگشته بسودائے زلف او   خود را نکرده جمع پریشانِ روزگار
شور ملاحتش شده داروئے زخمها   دردِ محبتش شده درمانِ روزگار
افغاں که جائے بودن و جنبیدنم نماند   زخمم نشسته بر سرِ پیکانِ روزگار
از قهر جیب و سینهٔ خود پاره میکنم   دستم نمیرسد بگریبانِ روزگار
صبح اجل رسید و پر و بال میزنم   در حسرتِ فروغ شبستانِ روزگار
راهے بسوئے قبلهٔ حاجت نمے برم   سرگشته ام میانِ بیابانِ روزگار
جولانِ افتخار ازاں سو مگر کنم   زخمم گذشته از سرِ جولانِ روزگار
گوئی که کام کودک و پستان مادر است
زخمِ نظیری و سرِ پیکانِ روزگار

مے است چارهٔ غم هوشمند را چه خبر   رموز بادهٔ تلخست قند را چه خبر
سماع دُردکشاں صوفیاں چه میدانند   ز شیوه هائے سمند سپند را چه خبر
بزیر شاخِ گل افعی گزیده بلبل را   نواگرانِ نخورده گزند را چه خبر
ز دامنِ که کشائیم ما تهی دستاں   تو میوهٔ سرِ شاخِ بلند را چه خبر
هزار دامِ تصور نهیم و بر داریم   تو مرغِ وحشیِ فارغ ز بند را چه خبر
بخاص و عام نهد داغ بندگی عشقت   قبول درد تو مشکل پسند را چه خبر
هزار شیخ و برهمن ز کیش و دیں برگشت   تصرفِ نظرِ ارجمند را چه خبر
بے علاج نماید پند ناشنواں   طبیب داروئے ناسودمند را چه خبر
به بند عشق نظیری خجستگاں افتند
ستارهٔ بد بخت نژند را چه خبر

چشم زخم خلق را با حسن روز افزوں چکار   هر کرا زلف و رخ اعجاز است با افسوں چکار
از عتاب و لطف میبالند مشتاقینِ عشق   بلبلاں را با نوا کار است با مضموں چکار
در عجائبهائے طور عشق حکمتها کم است   عقل را با مصلحت اندیشیِ مجنوں چکار

کارِ ما با گردشِ طاس است و نقشِ کعبتین   با حسابِ انجم و کجبازئے گردوں چکار
دولت وارستگی ہرگز نماید رو خوشست   عشق را با وقتِ خوب و ساعتِ میموں چکار
در بیابانے کہ خوبانند رہزن رہبر است   راہروانِ عشق را با دجلہ ہائے خوں چکار
ساوگیہائے نظیری درتِ صد تدبیر بست
عشق چوں وکاں فرو چیند با فلاطوں چکار

ہر روز ہست نالۂ مرغاں دراز تر   گلزار بیوفاتر و گل بے نیاز تر
پیداست عشق مجلسیاں را مدار چیست   مے جانگداز و مطرب ازاں جانگداز تر
دارند زیرکاں ہمہ زاری کہ در چمن   شد بے بقاتر آنکہ بر آمد بناز تر
چندانکہ روز نرگس جادو بخواب رفت   شب شد سپہر سوختر و دیدہ باز تر
قانون شکست مطرب ما را ؤ ہمچناں   ضربت ز ضربتِ دگرش دلنواز تر
کے دستِ ما بدامن آزاد میرسد   ہر روز ہست سروِ ہاں سرفراز تر
بر صوت خود مناز نظیری کہ ہر کہ رفت
دستاں بذوق تر شد و بستاں بساز تر

یکبارہ درِ وفا بر آور   ایں مہرِ قدیم را بسر آور
یا محرمِ کعبۂ صفا کن   یا بر سرِ کوئے بتگر آور
گر نقش بدیم خامہ سر کن   ور سطر بجیم مسطر آور
پیراہنِ گل ہزار رنگ است   رنگیش ہم از وفا در آور
طوفان چہار موجہ داری   کشتئ ہزار لنگر آور
گر بدمستیم بادہ کم دہ   ور مخموریم ساغر آور
وراز شر و کشور ما بہ تنگی   مجلس بر چین و بستر آور
اے ہادیِ کعبۂ نظیری   مومن بر دیش کافر آور
امروز برنگ دیگرش بر
فرداش برنگِ دیگر آور

تعظیمِ پیامِ دلِ آگاہ نگہدار   پیغامِ دلِ خویش ز افواہ نگہدار
تا دامنِ گل پردۂ گلزار دریدہ است   اے شاخِ گیارشتۂ کوتاہ نگہدار

بر من کہ حریفاں صبوحی بجز دشنند   تو قہقہۂ گل بسحرگاہ نگہدار
شد عشق کہ از منزلِ جاناں خبر آرد   اے عقل تو بنشیں و سرِ راہ نگہدار
مجلس بمراد است و محبت بتقاضا   از صدر گرانئے برو درگاہ نگہدار
عاشق ز کجا و سخنِ صبر و جدائی   یارب تو ازیں تہمت ناگاہ نگہدار
با خجلت جرم از درِ عجز و رہ زاری   چوں آمدہ ام خواہ بکش خواہ نگہدار
زندانِ وطن بہ کہ گلستانِ غریبی   از مصر بکنعاں برو در چاہ نگہدار
خواہی کہ بتو بیش شود شوق نظیری
از پیشِ خودش گاہ براں گاہ نگہدار

امروز کار و بارِ جہاں را خراب گیر   فردا کہ شنبہ است شگون از شراب گیر
دریاب سرخوشانِ چمن را بسرِ صبوح   شبنم بروئے بستر و نرگس بخواب گیر
از سرو سر فراختہ صوتِ حزیں شنو   وز شاخ بر فروختہ مرغِ کباب گیر
جز مہرِ دلبری کہ قوامِ حیات از دست   تن را نمود داں و رواں را سراب گیر
ہر وقت بد کہ روئے دہد آب سیل داں   ہر نقش خوش کہ جلوہ کند موجِ آب گیر
اشعار خوش بگوئی و جلی بر ورق نگار   الفاظ تر بیار و شکر در گلاب گیر
خواہی ز کشفِ خلوتیاں با خبر شوی   جامِ شراب در کش و ظرفِ نقاب گیر
خواہ از طریقِ میکدہ خواہ از رہِ حرم   از ہر جہت کہ شاد شوی فتحِ باب گیر
ہر ذرہ را بقدرِ طلب نور دادہ اند   در کارِ خویش شپرہ را آفتاب گیر
فردا دگر بدوست نظیری حساب نیست
امروز ہر سوال کہ داری جواب گیر

غم کرد فراق دید از دور   آویخت دگر بجانِ رنجور
از عشرتِ ناقصِ زمانہ   کوتاہ امل ترم ز مخمور
رخسارۂ خو شدے ز شبنم   دل شد ز فراق چشم بے نور
تقصیر نشد بگریہ پنہاں   در آب نشد و فینہ مستور
زخمِ جگرم کہ میزنم جوش   کانِ نمکے کہ میکند شور
کوتہ نشود بخامشی حرف   مرہم چکند بز خمِ ناسور

آنجا که شراب شوق دادند
تا جرعه زمن گرفت منصور

بوئے ز نشاط ماند ارد
آب و گل صد هزار فغفور

مشکل حالے و طرفه کارے
خود شاهد و خود نشسته مهجور

کارِ تو همه بدل موافق
از نیکوئیِ تو چشمِ بد دور

زود از تو شود غنی نظیری
درویش یکے و شهر معمور

دوچار هر که شوی جز سراغِ یار مگیر
سپند هر سر آتش شود قرار مگیر

چو وعده در رسد او خود بیاد خواهد داد
بذوقِ خویش سرِ راه انتظار مگیر

ز آب و دانه همه وحشیان بر آمده اند
سر شکار نداری پے شکار مگیر

تو آں درخت نه کز تو بر توان خوردن
پے نظاره خوشی گل فشان و بار مگیر

حقوقِ صحبت او نکته ایست کم شمار
وفائے دوست متاعِ خوشی ست خوار مگیر

چو لاله سوخته دل یا چو سرو فارغ باش
هزار رنگ مشو طور نو بهار مگیر

شراب غیر نظیری خمار مے آرد
قدح ز ساقیِ بیگانه زینهار مگیر

ردیف الزاء

از طورِ صلح و عربده بیگانه ام هنوز
بر آتشے نساخته پروانه ام هنوز

صد نیشِ تلخ خوردم و صد نوشِ ناگوار
دُرد هزار مست به پیمانه ام هنوز

فریادِ مطربان بسرِ خم فرو نشست
غوغائے عام بر سرِ دیوانه ام هنوز

بس قلبها بدل شد و بس کیشها دگر
روئے نیاز خلق بویرانه ام هنوز

تا هست پیرِ دیر ره فیض بسته نیست
از کعبه میبرند بمیخانه ام هنوز

اختر دلیل و صدق سبیل و قضا وکیل
در بند فال سبحهٔ صد دانه ام هنوز

هر چند کو بکوئے برندم بعاریت
آئینِ شهر و زینتِ کاشانه ام هنوز

تصنیفِ عشق و معنی و ترکیب دیگر است
من شرحِ نکتهٔ زهد افسانه ام هنوز

آشفتگی عقل بمستی برون برم
مردم گمان برند که فرزانه ام هنوز

بازم ببزمِ وصل نظیری چه مے بری
در انفعالِ گریهٔ مستانه هنوز

شوریده است آب و گل قالبم هنوز
دیوانه بیم میبرد از مشربم هنوز

گه چهره میخراشم و گه جامه میدرم
سودا نرفته است برون از تبم هنوز

صد بار عید آمد و آدینه ها گذشت
شنبه برون نمیرود از مکتبم هنوز

صبح نشور دم زد و من دم نمے زنم
ترسم بسر نیامده باشد شبم هنوز

هر صبح در سراغم و هر شام در رهم
اندیشه پے نبرده سوئے مطلبم هنوز

با هر چه احتمالِ قبولست میکنم
تعیین نکرده پیر مغان منصبم هنوز

با آنکه دعوتِ دو جهان میکنم چو نوح
در خانه بے رواج بود مذهبم هنوز

صد ره مسافرِ همه کس از سفر رسید
پیدا نشد سواد اثر یاربم هنوز

عشقم بلهو و لعب نظیری ز سر نرفت
افسانه خنده تلخ کند بر لبم هنوز

خمش ز لابه که طبعش مشوش است هنوز
شکر بجور مکن شعله سرکش است هنوز

تحملے که مزاجش باعتدال آید
میانِ عفو و غضب در کشاکش است هنوز

بر آشنائیِ طفلِ من اعتمادے نیست
فرشته خوست ولے آسمان وشست هنوز

شبے بمیکده اش برقع از جمال افتاد
قرابه آب فشان جام در غش است هنوز

مگو جراحتِ حرمانِ عشق بسیار ست
که این شکسته خدنگے ز ترکش است هنوز

بیکدو زخم که خوردی ز حسن امن مباش
که در کمینگه ابرو کمان کش است هنوز

نجات نیست نظیری ز دهر بوقلمون
اگرچه ریخت گل ایوان منقش است هنوز

چرخ پرویز نیست آتش بیز
نه قمرے درو نه جائے گریز

شفقش خونِ مردمِ داناه
افقش ساغرے ز خون لبریز

هر طرف مے برد هراسانم
قهرِ مریخ با پلارکِ تیز

خبرم نیست تا کجا شدم
نتوان کرد از قضا پرهیز

در خسک خانهاے هندم سوخت
یاد صنعان و مکه و تبریز

بسلامت کسے نبرد ایماں   زین زمینِ سیاہ کافرخیز

از مداین شناس و آثارش   حسنِ شیریں و عشرتِ پرویز

ظاہر از بیستوں ہنوز شود   شورِ فرہاد و سینۂ شبدیز

از اقامت شدم گرانجاں کو   طبلِ شبگیر و نالۂ شبخیز

بُرد قصب السبق زمن پیرے   دیر بر رخش میزنم مہمیز

کار دوست ما نظیری نیست

با قضا نیست ہم مجالِ گریز

ذوقِ وجدانِ نظر خالص شد و خامم ہنوز   صاف شد مینا ولے من دُردے آشامم ہنوز

گوش و لب پژمردہ دیدار و قاصد در سفر   خانہ پُر شادی و در راہست پیغامم ہنوز

بر نمے آید ہلال عیدم از ابرِ امید   عمر رفت و ہمچو طفلاں بر در و بامم ہنوز

روزِ مولودم فلک محضر بقرِ زندگی نوشت   بسکہ خوارم از پدر نشنیدہ کس نامم ہنوز

سیر ہفتاد و ملت کردہ ام در طورِ عشق   کس نمیداند چہ خواہد بود انجامم ہنوز

مکرِ ابلیس و فریبِ دانہ ام آمد بیاد   بارہا گشتم ز قید آزاد و در دامم ہنوز

از درونِ دوزخ زبیتابی بروں انداز دم   صدرہ از خامی بآتش رفتم و خامم ہنوز

گرچہ از صحبت ز بدمستی بروں کردہ اند   جرعۂ از رحم میریزند در جامم ہنوز

شکر از کردم نظیری تلخ بر طبعش نسیم

میکند گاہے لبِ شیریں بدشنامم ہنوز

دلہا ہمہ بُبوئے گُل آویختست باز   عیشے بطرفِ ہر چمن انگیختست باز

شوقِ شراب و شاہدم افتاد در دماغ   سودا متاع بر سرہم ریختست باز

یادم ز خندۂ لبِ معشوق میدہد   گُل بر جراحتم نمکے بیختست باز

در باب کیں عبیر چہ خوشبوئے کردہ اند   در باغ عطرہا بہم آمیختست باز

از میکدہ بگشت چمن آمدہ نشاط   غم از چمن بمدرسہ بگریختست باز

شیخانِ خرقہ پوش خرابند ازیں ہوا   در دوستِ ابر سبحہ بگسیختست باز

دامانِ کوہ گیر نظیری کہ از کمر

فرواست تیغِ قہر بر انگیختست باز

سر بر آور بر کلہداراں قباہا تنگ ساز   روئے بنما عاقل و دیوانہ را یکرنگ ساز

شاہ و درویش از دل و جاں آرزومند تواند   گر نسازی بالباسِ فقر با اورنگ ساز

خواست ایزد از دلِ سختِ تو بنماید مثل   با خلیلِ خویش گفتا کعبہ را از سنگ ساز

ما بکلّی بر تو ملکِ دل مسلّم داشتیم   حسن را بر تختِ بنشاں غمزہ را از سنگ ساز

با تو گستاخیست گفتن ترکِ بدخوئی نما   با دلِ خود گفتہ ایم آئینہ را بے زنگ ساز

موجِ حرماں بین و در کشتیِ آزادی نشیں   قہرِ دوراں بین و عریانی سلاحِ جنگ ساز

یار اگر جورے کند بر جبہۂ طالع نگار   بخت اگر رحمے کند فہرستِ نام و ننگ ساز

یک نظر افگن بر آں رخ در غزل دیوان راز   یک سخن بشنو ازاں لب و ز لغت فرہنگ ساز

صوفی و مطرب ز بانگت بر خلاف افتادہ اند   یا صدائے کس مدہ یا نالہ را آہنگ ساز

ما بناخن تار و پودِ جسم از ہم کندہ ایم   خواہ تارِ سبحہ گرداں خواہ زلفِ چنگ ساز

نیست با آسودگی چنداں نظیری لذتے

با لبِ پر خندہ و با چشمِ پر نیرنگ ساز

جام گیر اختر افتادہ بر افلاک انداز   روحِ شوعاریتِ خاک سوئے خاک انداز

دعویِ عقل جز از عشق مشخص نشود   بحثِ کج را بدرِ داورِ بے باک انداز

با چنیں دیدۂ آلودہ ترا نتواں دید   دیدہ از خود دِہ و خود نظرِ پاک انداز

نقشِ موہوم مرا از دلِ من پاک بروب   بر در از خلوتِ خود ریزۂ خاشاک انداز

ہمہ جا دام ز گیسوئے تو انداختہ اند   تو دریں دشت عناں سر دِہ و فتراک انداز

ہر کرا بدرقہ ایں لشکرِ مژگاں باشد   گو ہمہ بادیۂ خطرناک انداز

دیدۂ آنکہ نظر جز بجمالِ تو کند   ناوک انداز براں دیدہ و چاک انداز

حسنِ شوخ از در و دیوار نماید ناچار   باغباں گو سرِ پر عربدۂ تاک انداز

آنکہ در پیرہنِ پارۂ یوسف بیند   گو نگاہے بسوایں جگرِ چاک انداز

دو سنگانی بحریفانِ سحر خیز دہند   چارۂ علتِ مخمور بہ تریاک انداز

ہمت از ساغرِ لبریز نظیری خیزد

مے خور و نقب بگنجینۂ امساک انداز

آنزا کہ برو بمسندِ ناز   اوّل درِ زاریش کند باز

بے رنج فرح نیاید از عشق — بے سوز طرب نیاورد ساز
پروانہ نمے رسد بمطلب — تا بال نیفگند ز پرواز
تا شیفتۂ ثنائے خویشی — با تو ننہند در میاں راز
خامش کن اگر بجا رسیدی — در راہ ز سیل خیزد آواز
از پردگیاں نمے تواں شد — با اشکِ خبیث و آہِ غمّاز
خواہی بمراد دوست باشی — خاطر ز مراد خود بپرداز
بازیچہ بکوئے عشق گشتیم — با ابلہ و طبع یار طنّاز
تا کے سودا متاع یکریز — تا کے بازی تمام درباز
از چلہ نشستنت چہ خیزد — عشقت حرص و ریاضتت آز
رخت اندر ما ببر نظیری
درعشق قدرت نیست انبار

نشست اختر پروین زبر نیاں برخیز — غبارِ کاہکشاں رفت میکشاں برخیز
زمطرب ارنخلد گوش ابرواں برتاب — زساقی ارنچمد جام سرگراں برخیز
مبارک است سحر روئے دوستاں دیدن — بروئے چنگ و صراحی و گلستاں برخیز
چو شاخ گل پے عشرت پیالہ برکف گیر — زرشک کار تو گو رنگ از ارغواں برخیز
فروغ مل بنود چاک پیرہن بکشا — شمیم گل نورد آستیں فشاں برخیز
چو خال در خمِ زلفِ نگار مسکن کن — چو زلف از برِ آغوش دلستاں برخیز
بدل در آئی بکار و تن از بروں بگذار — بجا نشیں بر جمع و خود از میاں برخیز
چو حال خوش شود از کائنات دست افشاں — چو وجد روئے دہد از سر جہاں برخیز
گراں مباش نظیری ببزم رعنایاں
بآستیں بنشیں و ز آستاں برخیز

سخن گوئید با من کمتر امروز — کہ دارم دل بجائے دیگر امروز
چناں سودا مزاجم را ربودہ — کہ تلخم مے نماید شکر امروز
چناں اشکم بخشک و تر رسیدہ — کہ چوبم مے نسوزد آذر امروز
زبس طوفاں در و بامم گرفتہ — فراز بام مے یابم در امروز

سمندِ عشق را زیں برگرفتم — خرد را مے نہم جُل بر خر امروز
بکفر ایں صنم گردیں نبازم — تولیسندم ملائک کافر امروز
دو یک میباختم عمرے دو شش را — فگندم مہرہ را در ششدر امروز
دریں عشرت کہ من جاں میسپارم — نمے گرید بمرگم مادر امروز
بظاہر دیدہ گر صورت پرستست — منم جاں را بمعنی رہبر امروز
اگر دوراں خرد نظم نظیری
کشد جنبش قلم در کشور امروز

پے تدارکِ تقصیر صبحدم برخیز — ببام میکدہ خورشید زد علم برخیز
گر از خمار سحرگاہ سرگراں باشی — ز مے عصا کن و از تکیہ گاہِ غم برخیز
جماعتے گہرِ شب چراغ مے طلبند — مگر نصیب تو گردد شبے تو ہم برخیز
قبولِ زخم طلب خاصۂ مطیعانست — ہمیں کہ بر تو کشیدند ایں رقم برخیز
حقیقتِ ہمہ کس ثبت در جریدۂ اوست — بسہو حرف نیفتادہ از قلم برخیز
بسوئے او چو روئے گوش کن گراں در تاز — بنز داو چو رسی لنگ کن قدم برخیز
قدح ز دست بلاہا مدام مینوشیم — تو گر لطیفۂ غم مے کشی الم برخیز
تنک شراب ہوائی بکوئے عشق مگرد — زپائے زود در آئی ز جائے کم برخیز
گرہ چو نافہ نظیری زنیم ما بر کار
تو ہمچو نکہت ازاں زلف خم بخم برخیز

ہر کہ از درگہِ تو گردد باز — ہمہ درہا برو کنند فراز
ایمن از بیم بے نیازیِ تو — نتواں دید سوئے تو بہ نیاز
چشمِ شاہد پرست چوں بندم — بحقیقت رسیدہ ام ز مجاز
در پسِ پردہ حسن رازے داشت — روئے تو در میاں نہاد آں راز
ہمچو طفلے کہ پا زد از آغوش — عشق از حسن تست در پرواز
گر تو خواہی کہ پردہ برداری — مو براندامہا شود غماز
ما بیادِ تو ایم در خلوت — پا براحت نکردہ ایم دراز
بچہ آسودہ دل شود محمود — ملک شوریدہ تر ز زلف ایاز

سالہا شد قفائے پردۂ دل
گشتہ قانونِ عشقبازی ساز

کس نداند کجاست ایں مطرب
سخت نزدیک میرسد آواز

نیست پروائے خود نظیری را
تو ز رحمت بکار او پرداز

فتادہ ام بمیانِ غم از کراں برخیز
بہ تیرِ غمزۂ ابروئے چوں کماں برخیز

زمام خاطرِ من بستۂ تصرفِ تست
اگر قبول نداری بامتحاں برخیز

ترانۂ بسرودیم بلبلانہ کہ زاغ
صفیر زد کہ چمن گشت از کراں برخیز

پیالہ میدہم و دور عمر مے گوید
کہ پیش ازانکہ نگردیدۂ گراں برخیز

بسیم ما و تو گو نوبہار عالم را
گل از چمن برود مرغ از آشیاں برخیز

تو آفریدہ ز روحی ز جنس خاک نۂ
بصدر جائے تو شاید از آستاں برخیز

شکار سخت بیفتاد از زمیں برگیر
خدنگ چونکہ بروں رفت از کماں برخیز

ز معنیٔ سخنے صد خطا برانگیزی
نیم حریف تو برخیز بدگماں برخیز

شدست دور از نظیری بیاد وے بگذشت
ز روزِ رفتہ نیابی مگر نشاں برخیز

بختِ ما سست و عشقِ تو فیروز
ما ہمہ خوشہ چیں تو خرمن سوز

عشقِ تو رقعہ سازِ کسوتِ ما
عقلِ ما ابلہِ مرقع دوز

بر مرقع گل فنا دوزیم
بوے از معرفت نبردہ ہنوز

لن ترانی جواب بوالہوس است
چند صوم وصال و فصل تموز

صوفی آنکہ شکنج در ابرو
کس ندیدہ است عاشق کیں توز

شادمانی کہ ندرت قسمتِ ما
غم کہ روزیست میرسد شب و روز

روئے آسودگی نمے بیسند
عاقبت بیں و عافیت اندوز

ہست از دولت محبتِ تو
شب ہمہ روز و روزہا نوروز

در غمت داغہائے سینۂ ما ست
ہمہ گلہائے بوستاں افروز

نحوی و منطقی فقیہہ و حکیم
ہمہ از عشق ما فلاح آموز

تو بصورت مبیں نظیری را
کہ حقیقت بیاں شود برموز

بہ بند دست و مے از شیشہ در گلویم ریز
کہ من بقولِ دف و چنگ بشکنم پرہیز

غبار برمئے ہمچوں زلال ننشیند
قضا ز بام بغربال کو بلا مے بیز

ز ہول صور سرافیل بے خبر مانیم
چو دامن تو بگیریم روز رستاخیز

بجنبش جاذبۂ تا ز خود بروں آئیم
کہ نیست غیر گریباں چاک دست آویز

بدام و قید تو آئیم در تو نیست شویم
کہ از کمند تو جز در تو نیست دست آویز

ترا بکشتن ما خجلت و محابا نیست
کہ ہست گردنِ ما نرم و تیغ قہر تو تیز

کنوں نیاز ریائی ما بر آتش نہ
کہ سوئے روضہ نباریم کاہ و دود انگیز

چگونہ ساعدِ شیریں بگردن اندازد
جفا کشے کہ بگردن ہمے کشد شبدیز

نظیری از قدح پر نبید تنگ شدہ
تو در کنار نمے گنجی از میاں برخیز

تو در نیافتۂ لذتِ وفا ہرگز
دلت بمہر نگردیدہ آشنا ہرگز

ہمہ فرائض جور و جفا بجا آری
نمے شود ز تو بدعہدیِ قضا ہرگز

بہر بلا کہ کنی مبتلا قبولِ دلست
کہ چاشنی ندہد عشق بے بلا ہرگز

خلل پذیر نگردد بہیچ عصیاں عشق
کہ ایں چراغ نمے میرد از ہوا ہرگز

بہ بے نیازیِ ہمت چنیں غنی شدہ ام
کہ التفات ندارم بکیمیا ہرگز

گراں فروختہ ما جان و دل بجلوۂ تو
تو چوں کریم نگردیدہ بر قفا ہرگز

نظیری از پئے حرص مراد کمتر رو
نمے رسد غم عالم بآشنا ہرگز

گر بدل خلوت نداری از جہانبانی گریز
در مسلط نیستی بر خود ز سلطانی گریز

فتنۂ دیو و پری را سر بجانت دادہ اند
اسم اعظم گر نداری از سلیمانی گریز

بر نصیب دیگراں نایاں نشستن بے نصیب
حسن حور اگر ز ندر اہت ز رضوانی گریز

لحن خواہد شہنیق و راح خواہد شد حمیم
لحن داؤدی گذار از راح ریحانی گریز

تا عزیز مصر گردی قبلۂ اخواں شوی
از زلیخا مشرباں چوں ماہ کنعانی گریز

لاابالی حکمہا راندن چو ابر زیر دست
چند بیباکی زمانے در پشیمانی گریز

منصفی کردن خطر دارد بجہل اقرار کن
چوں نہ دانائی بتنگ آئی ز نادانی گریز

مصلحت از عقلِ برنا جو نہ از نفسِ فضول — از شبِ ظلمت بسوئے صبحِ نورانی گریز
تا بخوبی ما منِ جمعیّتِ دلہا شوی — چوں رشکنجِ زلفِ خوباں در پریشانی گریز
بر فلک خواہی بر آئی از عناں کش را مراں — گوئے میدانِ ارادت شو زچوگانی گریز
تا نشانِ حسن و قبحِ صورتِ خویشت دہند — در پناہِ آئینہ طبعانِ روحانی گریز
از مسلماناں نظیری شد مسلمانی خراب — زیں مسلماناں برائے و در مسلمانی گریز

غمم بعیش در آمیخت عشقِ رنگ آمیز — کنوں نہ ہست غمم کند و نہ نشاطم تیز
دلم ببام و درِ یار میبرد ہر دم — نوائے تن بزمیں ماندہ درد لم آویز
دلم بغمزۂ جادو وشے در افتادہ است — کہ با جہانش سرِ فتنہ است و رستاخیز
بذوقِ آنکہ دلش مائلِ وفا گردد — لبالب ست دہانم زحرفِ مہر انگیز
عروس تا بشب آید بحجلۂ دامادی — قرارِ مہر گرانست اگرچہ نیست جہیز
نویسم ار بسبا نامہ مید و دبلقیس — حریفِ جامِ جمم از کہ میکنم پرہیز
اگرچہ شحنۂ مریخ تند و خونریز است — بسازِ زہرہ خورد مے نظیری شبخیز

ردیف الشین

شورشِ عشق از دلِ شیدا مپرس — حالِ ما مے بین و کارِ ما مپرس
عشقبازی چیست جہدِ بے مراد — راہ عنقا پوے و زعنقا مپرس
اہلِ حیرت را خبر از وصل نیست — غرقہ را از گوہرِ دریا مپرس
عشق از آداب تعلیمی کند — مصلحت از عقلِ کار افزا مپرس
چشمِ بنیاں پریشاں بیں بود — رہ زکوراں پرس و زبینا مپرس
گفتی از بہرِ چہ سلطانت کشد — ذوقم از دزدیست از کالا مپرس
میکشد پنہاں و مے پوشد کبود — از فریبِ نرگسِ شہلا مپرس
نعرۂ خونبارِ صدیقاں از وست — از جراحتہائے استغنا مپرس
بر زبانِ خود نظیری عاشق است — خواجہ از وے حیلۂ سودا مپرس

بامید تو ام خورسند از یں پس — نخواہم گشت حاجتمند از یں پس
بہ بہتانِ گناہم سوخت دشمن — بعصیانم نمے سوزند از یں پس
اگر در دل ملالے یابم از تو — زتن خواہم بناخن کند از یں پس
دلم از خانماں بر کندہ عشقت — ندارم مہر بر فرزند از یں پس
بہ بندِ نیستی دیدم دہانت — بہستی نیستم در بند از یں پس
بر از آغوشِ شمشادت گرفتم — بصرصر نشکنم پیوند از یں پس
کنوں خوشوقت باید بود باہم — کہ داند زندگی تا چند از یں پس
بتعلیمِ خردمنداں نبودم — بسم نا بخرداں را پند از یں پس
شکر در مصر ارزاں شد نظیری — بکنعاں میفرستم قند از یں پس

بگو بہ دیرِ خرابات السّلام و مترس — بجامِ مغبچہ در باز ننگ و نام و مترس
حضورِ وقت در آمیزشِ محبّان رست — کمر کشائے لبالب بنوش جام و مترس
رمیدگی حریف از حجاب ہشیاریست — بمستی افت و در انداز حرف کام و مترس
بدست دامن توفیق دیر مے آید — گہے کہ دست دہد کار کن تمام و مترس
طرب کہ رو بکس آورد بر نمیگردد — نقاب زہرہ بکش از فراز بام و مترس
ورت ہواست کہ با ننگ و نام عیش کنی — بجوع و صمت ریائی نما قیام و مترس
بیکدو چلہ کہ تسخیر ابلہاں کردی — دگر زگوشۂ خلوت بروں خرام و مترس
بہر مقام کہ خواہند خامشت یا بند — ہوائے اوج دگر کن از اں مقام و مترس
ہمیں کہ خرقۂ تذویر و شید پوشیدی — جوال شعبدہ پر ساز از عوام و مترس
شود کہ دامن حالیت ہم بدست افتد — بزلفِ چنگ بزن چنگ اعتصام و مترس
ببیں بشست کہ دولت نگینِ جم انداخت — بگستراں بامیدِ ہمائے دام و مترس
سروشِ غیب نظیری زراہ عشاق است — روانہ پیمبر نے گوش کن پیام و مترس

دستِ کسے نبستہ و افسوں نکردہ کس — ہستی تمام بردہ و مخزوں نکردہ کس
تلخی بخندہ گفتہ و باطل نکردہ خیر — نوشے بقہر دادہ و مجنوں نکردہ کس

رنجور آں نگاہم و محتاج آں لبم   مارم بجاں گزیدہ و افسوں نکردہ کس
حسنت تلافی بد ایّام مے کند   در عہد تو شکایتِ گردوں نکردہ کس
در جلوہ گاہِ وصلِ تو از بس ہجوم رشک   یوسف بچہ فتادہ و بیروں نکردہ کس
احیائے قبر ما کہ بکوئے تو میکند   عیسےٰ بدار ماندہ و مدفوں نکردہ کس
جامِ شراب عیش حریفاں لبالب است   بے غصہ در پیالۂ ما خوں نکردہ کس
صد قرن بر محبّتِ لیلےٰ گذشتہ است   بیداد بر قبیلۂ مجنوں نکردہ کس

اعراض از کلامِ نظیری چہ میکنی
انکار نخل قامتِ موزوں نکردہ کس

تو عیش و ناز مرا از امیدواری پرس   ذلیل دوست شود قدر مے زخواری پرس
بذوق من نرسی زیں جراحتے کہ تراست   نشانِ لذتم از زخمہائے کاری پرس
زفکرِ دوست سر پر غرور را چہ خبر   زرندِ بے سر و پا ذوق دوستداری پرس
نگاہداریٔ خود شرط ہوشمنداں ست   بیا بزمرۂ مستاں و رسم یاری پرس
اُمید وار عطا در بہشت مغفرتست   زلاؤ بالیٔ اجرِ گناہگاری پرس
چو مہ بہ نیستی از دوست ہست میکردم   زمن سعادت بیماری و نزاری پرس
سراغِ راہ ضعیفاں درست تر گویند   زدوف میرس بسیلی زنے بزاری پرس
بکامِ من نرسد چاشنیٔ عزت او   زمن عیار فقیری و خاکساری پرس

رموز دل ز نظیری شنو کہ مست شدہ
کرشمہائے گل از بلبل بہاری پرس

فصلے چنیں گذشت و سحابے ندید کس   بر کشت تشنہ کہ نم آبے ندید کس
باران گریۂ نفشاند ابر دیدہ   برق مئے و رعد ربابے ندید کس
چندانکہ وحش و طیر فگندیم در کمند   صیدے کزاں کنیم کبابے ندید کس
روئے زمین کم آب تر از روئے مفلس ست   جز چشم تر براہ حبابے ندید کس
آب رخے کز اختر برگشتہ ماندہ بود   رفت آنچناں کہ موج سرابے ندید کس
آفت چناں رسید کہ آہے نزد دلے   غفلت چناں گرفت کہ خوابے ندید کس
بس علاقانہ فرق بزانو فرو ختیم   فالے بقرعہ و کتابے ندید کس

احرار را بقدر ہنر زخم میزنند   چوں تیر چرخ راست حسابے ندید کس

گویا بجنت خویش نظیری تو عاشقی
ورتِ ترا بطرف نقابے ندید کس

باحکمت ایستادہ ام اینم پناہ بس   باعفوت ایں گنہ کہ ندارم گناہ بس
حسنت کہ خط نوشت بخونم درنگ چیست   یک مومن و دو کافر ہندو گواہ بس
ہر چند از دلم غمِ دیرینہ پرسش است   مکتوب تو فراق ترا عذر خواہ بس
تعویذ چشم زخم وصالِ تو ہجر تست   نقصان ماہ حرز تمامی ماہ بس
کوکب براق سوار ان در ابر باش   در تیرہ شب دلیل رہم برق آہ بس
بادم کہ نور دیدۂ یعقوب مے برم   از مصر بوئے پیرہنم زاد و رہ بس
صد خاندان ز آہ ضعیفے تبہ شود   روز سفید را درم شام سیاہ بس
دیوانگاں زماہ نو آشفتہ مے شوند   شورِ مراست جلوۂ پرِ کلاہ بس
حیف آیدم کہ آں خمِ ابرو ترش شود   بہرِ نظارگی تو ضبطِ نگاہ بس
اُمید ہست سود و زیاں سر بسر شود   سرمایہ ام خجالتِ تقصیر گاہ بس

آوردنِ شفیع نظیری خیانتے است
اُمید بندہ بر کرم بادشاہ بس

نامۂ گر مینویسی سوئے من فرماں نویس   خدمتے کز دست مے آید مرا بر جاں نویس
دوستاں تا نامہ واکردن پریشاں میشوند   لطف فرما ہر کسے را نام بر عنواں نویس
چند عرض آرزومندے بنام کشورے   در سر نامہ نے گنجیسم بر پایاں نویس
گرد جورِ خویش و پیماں درستِ ما بگرد   ہر کجا در جور نقصے ہست بر پیماں نویس
گر در آئینہ نمیخواہی کہ بینی مثل خویش   آیتے از مشک و عنبر بر مہ تاباں نویس
گر مئے سودائے ما تا ہست ایں بازار ہست   چشمِ من افشانگر ست در گوشہ قوریحاں نویس

کلکِ روح افزائے را در پرسشِ دل رنجہ ساز
پیش ازیں بہر نظیری نسخۂ درماں نویس

تو کودکی بہ بزرگاں زباں درازی بس   بقصد شیر دلاں قصدِ شاہبازی بس
برائے قبلۂ اسلام کعبۂ ساختہ اند   بناز خاک سر کوئے خانہ سازی بس

زشر گرد بیک تاختن بر آوردی   ز رخش جور فرود آئی ترکتازی بس
تو خوبرو بہر آلایشی قبول دلے   مساز جامہ نمازی ز رخ نمازی بس
بروئے معجزہ خالِ محمدی کہ تراست   برائے کشتن اہلِ فرنگ غازی بس
چناں برد دلِ محمود چشم ہندوبت   کہ با ایاز بگوید دگر ایازی بس
قدِ چو چنگ نگویم کہ در کنارم گیر   بنغمۂ کہ زدو رم ہمے نوازی بس
نیاز شیوۂ ما عاجزاں محتاج است   ترا کہ حسن و جمال ست بے نیازی بس
نقابِ طلعتِ خورشید چند خواہی بود   شبا تو زلف نگارم نہ درازی بس
چو صبح بر مہ و مہر خلاف میگیرم   ہمیں کہ خصم شود پست سرفرازی بس

زرنج قمار نظیری براستی نبری
بہم زنانِ دغا باز پاکبازی بس

کشود ابر بغل بر چمن سپاس سپاس   ز زیر پردہ بر آمد عروسِ خوش انفاس
کنار دشت و چمن شد پر از کرامت ابر   ہزار شکر کہ عالم بر آمد از افلاس
کنوں چو چہرۂ طاس ست بر نگار زمیں   پری اگرچہ چمن بود سادہ چوں نہ طاس
سحاب غوطہ بدریا ہمیزند ہر دم   تفرجیست کہ زاہد فتادہ در وسواس
کسے بساقی بدمست ما نمیگوید   کہ مے ہمہ بزمین ریخت کج مگرداں کاس
بیا کہ دامنِ سرو و گلے بدست آریم   ہمیں کہ فرش گیا ہست گو مباش پلاس
بجود ابر بر قصیم و زیر پائے کنیم   سخاوتے کہ بود بستۂ شمار و قیاس
زمال و مملکتش پاس دامن برخیزد   شہے کہ خاطر درویش را ندارد پاس

سوالِ فیض نظیری زکوہ و صحرا کن
کہ بوئے خیر نمے آید از رواق و اساس

سوئے صحرائے حقیقت برد عشقم از ہوس   مست میگشتم بقصدِ صید و میراندم فرس
چوں بفرماں سرکشم بس غالب آمد شوقِ دوست   از خیالش رفتہ رفتہ عشق شد میل و ہوس
تا بدشمن در نزاعی کارِ تو با خشم تست   چوں شوی عاجز بفریادت رسد فریادرس
چشمِ نرگس در کمین و تیغ سوسن بر کف ست   میگریزم از چمن چوں دزد از کوئے عسس
ما بایں کاسد دیار آوردہ بودیم انگبین   دست و پائے مور بردیم و پر و بالِ مگس

آب سیمائے جوانی رفت و جسم زار ماند   سیل نوروزی گذشت و ماند باقی خار و خس
اینقدر دم را کہ میزانِ حسابے در پے ست   یک زماں کار ست اگر خواہی کہ بشماری نفس

عشق آمد کرد بیروں ہر کرا در خانہ دید
خود پرستارِ نظیری ماند و دیگر ہیچکس

خستہ را فاتحۂ از لبِ خنداں تو بس   تشنہ را مژدۂ از چشمۂ حیوانِ تو بس
بہر در شور و شر افتادنِ سودا زدگاں   ہر سحر شورشے از زلفِ پریشانِ تو بس
ما ننالیم کہ حسنِ تو بما کام نداد   دستِ حسنِ تو ازیں ظلم بدامانِ تو بس
شاہد دولتِ ما بیسر و سانی چند   اینکہ فیروزہ ز نعیم نمکدانِ تو بس
قصہ بسیار شد از بہرِ قبولِ سخنم   اثر چاشنی از نمکِ خوانِ تو بس
عطش و جوع وصالِ تو فراواں دارم   جرعۂ زمزمی از چاہِ زنخدانِ تو بس
جامِ پر نوش شکوہ تو رقیب تو بس است   پردہ بردار حیائے تو نگہبانِ تو بس
خوابِ ما طاعت شب بسترِ ما سجادہ است   صبحدم قبلۂ ما چاک گریبانِ تو بس

پرتو حسنِ سخن امروز نظیری ختم ست
ہر کہ برہان طلبد قولِ تو برہانِ تو بس

کسے بجشک نگفتست کم کن از انفاس   کہ از دمِ خوشِ تو خستہ میشود کناس
خدا بلفظ کنے کائنات مے سازد   نمے تواں ز ستائش قصور کرد قیاس
تعرضے کہ نماید بنکتہ ہائے حکیم   خیالِ کوتہ جاہل نمیکند احساس
دگر ز معنی و لفظیش وحشت افزاید   باصطلاحِ حقیقت ندارد استیناس
نہ اجر اوست کہ بر دل جفاش خیرہ کند   کریم خاطرِ محتاج را چہ دارد پاس
اگر بمصلحتے کسرِ نفس باید کرد   ز نقص نیست کہ از سرب بشکند الماس
مرا بمستی دائم قصاص نتواں کرد   مئے مدام کند لطف ساقیم در کاس
محیط اگر ہمہ گوہر کند بدامن ابر   ہنوز در خورِ احسان ابر نیست سپاس

مباش رنجہ نظیری ز طعنِ تلخ حسود
کہ ہست خشکے و تیزی خار از افلاس

نالہ اصحاب مسجد نیست بے فریادرس   تا موذن میشود بیدار میخواہد عسس

ساجدان را تن ز نقصان وظائف کاسته　　بر زمین چسپیده اند از ضعف روئے چون مگس

گرسنه چشمان بر انجم چشم حیرت دوخته　　صبح از قرصے که دارد بر نمے آرد نفس

بو خروش سینه لرزان همچو بر سیلاب موج　　بو سرشک دیده غلطان همچو بر گرداب خس

دامنت زاری کنان خواهند گیرند این گروه　　لیک نتوانند بر دارند دست از پیش و پس

بر امید آب و دانه تا بکے داری اسیر　　یا بکش این عاجزان را یا برون آر از قفس

تو بتخت مصر پیراهن فشانی بر صبا　　قحطیان را روح مے پرّد باواز جرس

پردهٔ این شور و این شیون بهم نزدیک نیست　　مفلسان از درد میگویند و منعم از هوس

چارهٔ خواهد نظیری بهر این بیچارگان
دارد از احسان میرزا شادمان این ملتمس

از نیاز و طاعتم مقصود دیدار است و بس　　چون شود روز قیامت با توام کار است و بس

بس کمر در خدمت گبر و برهمن بسته ام　　انیکه میسازم ردا و خرقه زنار است و بس

نکتهٔ از دوست بو خاطر گران آورده ام　　هر که از گلزار مے آید گلش بار است و بس

دیده بهر ابتلا صد جا فریبم میدهد　　گرد دل هر چند میگردم همین یار است و بس

تا بگردن شیخ در قرض نماز و روزه است　　گر بتحقیقش نه بینی ریش و دستار است و بس

جذبهٔ خاص عنایت کے دلیل ما شود　　دستگیر ما ضعیفان نالهٔ زار است و بس

نه دم صوفی صفا بخشد نه راز خلوتے　　روشنی دل ز فیض چشم بیدار است و بس

یوسف از بیع نظیری رفته بیرون بارها
در همه بازار قلاشی خریدار است و بس

ما بدل شادیم از باغ و بهار ما مپرس　　در جهان عشق زادیم از دیار ما مپرس

دوش در یک بزم با او تا سحر مے خورده ایم　　نرگس مخمور او بین و خمار ما مپرس

هر شکایت بود از فرقت بخلوت گفته شد　　از تلافیهائے وقت حق گذار ما مپرس

وقت ما آئینهٔ رخسارهٔ معشوق ماست　　حسن روئے او نگر از روزگار ما مپرس

چشم گریان آوریم و جان پر حسرت بریم　　هرگز از آغاز و از انجام کار ما مپرس

در خلاص امتحان صد بار آتش دیده ایم　　نقد دار الضرب عشقیم از عیار ما مپرس

ما ضعیفان قصد منزلگاه عنقا کرده ایم　　از هزار ما یکے ماند شمار ما مپرس

فصل او چون ما بسے را بے سبب بخشیده است　　باعث آمرزش آمرزگار ما مپرس

قصهٔ ما را نظیری نیست هرگز انتها
بحر بے پایان عشقیم از کنار ما مپرس

اکسیر حسن در نظر پارسا شناس　　اقبال اهل دل ز قبول خدا شناس

گر عکس روئے خویش در آئینه دیدهٔ　　توحید شیخ و شرک برهمن بجا شناس

اسرار عشق گل ببر دار میکند　　کیفیت هواش ز نشو و نما شناس

خصمست باغ دیده معنی شناس را　　گل را بآشنائی باد صبا شناس

سلطان مال خواه گدائے رعیت ست　　درویش بے سوال به از پادشا شناس

گاهے شود کشش از در دلها طلب کنند　　خاصان شاه را بلباس گدا شناس

سر از قدوم عاجز و درویش بر مدار　　ظل فقیر سایهٔ بال هما شناس

از میکده همینکه برونت نمے کنند　　ممنون عاطفت شو و محض عطا شناس

دانی نعیم و حور نظیری بنقد چیست
وجه معاش و خامهٔ مدعا شناس

صبح شد راه شهر و برزن پرس　　باده بستان و مصرف از من پرس

گردن شیشه گیر و غبغب جام　　از حریفان سراغ گلشن پرس

حورے از لولیان شهر بخواه　　نرخش از شاهدان هم فن پرس

نه ادب را مجال و یارا ده　　نه حیا را مقام و مسکن پرس

عمل عاصیان کن و پس ازاں　　نقص میعاد از برهمن پرس

حشر اموات خاک تحقیق ست　　این خبر از بهار و بهمن پرس

در چمن حشر نیستان کردند　　راز خاک از زبان سوسن پرس

اجر مستی عمائے نرگس دان　　جرم تیزی ز خار الکن پرس

عمرها عیب دوستان گفتے　　وصف خود ساعتے ز دشمن پرس

سخن راست صادقان گویند
گر نظیری نگوید از من پرس

ردیف الشین

افغاں کہ بعد صد طلب و جستجوئے خویش
پرخوں برم ز چشمۂ حیواں سبوئے خویش

آزردہ تر ز آبلۂ خارہ دیدہ ام
خون نابہ ریزم از بنِ ہر تار موئے خویش

از بسکہ گشتہ پر ز غم و غصہ ہر رگم
چوں خوشہ کردہ دانہ گرہ در گلوئے خویش

آبم نماند در جگر از بس گریستم
دیگر بکار گریہ کنم آبروئے خویش

میسوخت کلک و دفتر اگر داشتی الم
از گفتگوئے خویش بسر گفتگوئے خویش

در حیرت جمال تو گم بودم اے دریغ
فرصت نشد کہ از تو کنم جستجوئے خویش

دستِ طمع کہ پیشِ کساں کردہ دراز
پل بستہ کہ بگذری از آبروئے خویش

عشق است و صد امید نظیری گناہ نیست
با او بگوئی یک سخن از آرزوئے خویش

ساقی بیار جام مئے خوشگوار پیش
تا بعد ازیں چہ آورد م روزگار پیش

راہم قضا بطرفہ فضائے فگندہ است
خوف سوار در پئے و گرد شکار پیش

من در میاں لجۂ خونین فتادہ ام
کو دیگرے قدم ننہد از کنار پیش

بعد از ہزار سعی کہ بر در رہم دہند
آرند یک بہانہ بصد انتظار پیش

گیرم کہ باغباں قفسم بشکند چہ سود
گل در حجاب گلبن و صد نیش خار پیش

ساقی دل از تاسف دورم ملول شد
پیش آر مستی کہ نیارد خمار پیش

از گفتگوے موعظہ گویاں دلم گرفت
ہرگز نیامدہ است مرا ہوشیار پیش

رود مغان و رو صراحی سرود شعر
ہرگز جز ایں بیہودہ مرا فکر کار پیش

دیگر چہ اجرِ طاعت ازیں خوبتر دہند
جامِ شراب در کف و روئے نگار پیش

ما از قضا بقسمت امروز راضی ایم
گر ہست ساعتے بہ ازیں گو بیار پیش

گرچوں نسیت معجزہ در آستیں نہند
دست از سوال خویش نظیری مدار پیش

خراماں آمد از مے در سر آتش
چو او آمد در آمد از در آتش

بنفشہ کردہ خنداں بر بناگوش
چو بر طرفِ کلہ نیلوفر آتش

ز رنگ آمیزی آں زلف و رخسار
سمندر کردہ از خاکستر آتش

لبش افروختہ از خندہ مجمر
بعشقش سوختہ عودِ تر آتش

ز ہر سو ہندوئے آتش پرستے
بگردِ عارضش رقصاں بر آتش

برو پروانہ جاں افشاں و از اشک
فشاند شمع ہر دم بر سر آتش

گر آں بت را خلیل اللہ بسوزد
برد بہرِ خوشامد آذر آتش

ور انکار آورد آں لب عجب نیست
کہ روح اللہ زند در مادر آتش

اگر دوزخ باں لب بر فروزند
گل و ریحان شود بر کافر آتش

بجنت سوز عشقش گر نباشد
شود بر مومن آبِ کوثر آتش

نظیری کامِ دل از سوختن جو
شود پروانہ را بال و پر آتش

بر کس نماندہ سنگم ز دو چشمِ شوخ و شنگش
سخنم گراں بطبعش خورد م سبک بسنگش

نظرم ور و معطل خبرم از و ما و دل
نہ تصورش بشکلش نہ حکایتش برنگش

بکرشمہائے ابرو خبرم دہد و گرنہ
سخنش بحیلہ یابد اثر از دہان تنگش

چو بخانہ دیر ماند ہمہ اہلِ شہر کورش
چو بکوچہ زود آید ہمہ خلق گوئے لنگش

نشود کہ خصم باشد دلِ مہربانِ مومن
بہ بتے کہ دوست دارد دلِ کافر فرنگش

مژہ چوں صفِ مہاجر ہمہ معجزہ و کرامت
دلِ ما چو فرق منکر شدہ پائمال جنگش

بمصاف چوں ننازم بمیانِ سینہ تیغش
بسپہر چوں ننازم بکمانِ دل خدنگش

بقصور تو بہ گیرم در خلوتم بہ بندند
چہ نوا مغنئے را کہ شکستہ است چنگش

بکدام قدر گیری سرِ رہ برد نظیری
ز نیازِ تست عارش ز سلامِ تست ننگش

طاعتِ پیرِ مغاں کن و ز ہمہ بیگانہ باش
اوّل از میخانہ بودی آخر از میخانہ باش

کشتگانِ عشق مے از ساغرِ سرمے خورند
چونکہ سر را خاک خواہد خورد گو پیمانہ باش

کاذبی در عشق اگر خاکسترت گردد خموش
پا چو در میدان سر بازاں نہی مردانہ باش

آنچہ در رخسارِ گل آبست در شمع آتش ست
عندلیبت گر نمیخوانند رو پروانہ باش

تا مقیم خانہ و تسخیر و افسونت کنند
گر پری میبایدت رو ساکنِ ویرانہ باش

شکر للہ در سرت کز عشق ہست اندیشۂ   اندک اندک مشق این سودا کن و دیوانہ باش

تا از و غافل شدی خوردی نظیری زخم تیر
صد نظر بر صید گاہ و یک نظر بر دانہ باش

شرم سازم از دلِ بے صبر و بے آرام خویش   خود بیار از بیقراری میبرم پیغام خویش
در جہانِ درد و غم فرمانروا بنشستہ ام   در کمالِ اوجِ طالع بر کنارِ بام خویش
خود ز خود ساغر ستانم خود بخود ساقی شوم   از کفِ نوشیں لبے ہرگز نگیرم جامِ خویش
عود مطرب تر دم و نے سر و حیران ماندہ ایم   بر کدا ایں آتش اندازم کبابِ خامِ خویش
گنج در ویرانہ دارم با پری در خلوتم   سایۂ ہست از جنون تا من نگردم رامِ خویش

شد نظیری عاقبت فرخندہ از لطفِ ازل
فالِ نیک صبح ہمرہ داشت مرغِ شامِ خویش

ہرگز گلے شگفتہ نشد از نسیم خویش   گاہے تو جے بغلامِ قدیم خویش
نشناسدم کسے کہ ندارم قرینۂ   عنقا نہفتہ ماند زمثلِ عدیم خویش
در ہم ترا ز حساب تو کاریست چوں کنم   با تیرہ خاطرے ز دماغ سقیم خویش
من موشگافم او گرہم بر گرہ زند   در ماندہ ام ببازیِ بختِ ندیم خویش
مجوبم از تقید خود مستی کجاست   کایم بروں ز خرقۂ پرہیز و بیم خویش
گر پاکشم سرم بخرابات میبرود   امید دارم از روشِ مستقیم خویش
دل را بکوئے عشق بتکلیف فوائدہ اند   ہر جا برم رود بمقامِ قدیم خویش
گر بر فراز مسندِ شاہی نشستہ ام   بیروں نمے روم قدمے از گلیم خویش

مستے بگو بریز نظیری گرفت نیست
ظاہر مکن سلامتِ طبعِ سلیم خویش

ہر جا کہ بود عیش خوش و روزگار خوش   آمد بایں دیار کہ باد ایں دیار خوش
ہر جنس خوش کہ ابر و زمیں صرفہ کردہ بود   شد صرف ایں بہار کہ باد ایں بہار خوش
دارم دریں دیار مغاں شیوہ دلیری   بیخود خوش و میانہ خوش و ہوشیار خوش
چوں بانگِ نو بہار در آید بہ بوستاں   از در در آید و کشمش در کنار خوش
دستار افگند خم کاکل پرا کنند   کایں ست وضع صحبت و زینساں نگار خوش

شاد و شگفتہ مطرب و ساغر طلب کند   یک سو نہد حجاب و در آید بکار خوش
ہر کہ کند شتاب بر فتن کہ دیر شد   تسکین دہم دلش بسکون و قرار خوش
تا دم زند کہ روز چہ رفت و ز ہفتہ چند   نگذارمش شمار کہ بنود شمار خوش
او در وداع و من بجزع کز مے و بہار   رطلے سہ چار ماندہ و روزے سہ چار خوش
ساغر کنم لبالب و گویم سبک بنوش   در موسمِ بہار نباشد خمار خوش
چند انکہ گویمش گذرانست عمر باش   گوید صبا روانہ و گل سوار خوش

کارے بلا بہ پیش نظیری نمیرود
باشد باو گذاشتن اختیار خوش

باختیار تو در باختم ارادت خویش   کنوں بلطفِ تو مستغنیم من درویش
نمیتواں دل یکذرہ بے جراحت یافت   ز ابروئے تو کہ تیرے خطا نکرد از کیش
ز صد ہزار یکے با تو ما بسر نبریم   تو لا و بالی و خود رائی و ما صلاح اندیش
بغمزہ کو بتامل قیامت انگیزد   ہنوز میچکدش خون خلقے از سر نیش
کرشمہ ات کہ بجز داغ بر جگر ننہد   غنیمت ست کہ گاہے نخاردم دل ریش
ز تن چگونہ براحت بروں رود جانم   خیال گردش حشمت نمیرود از پیش
ز چاشنی و حلاوت نمیکند سیرم   غمت کہ ہست کم او فزوں تر از ہر بیش
ہمیشہ راہِ تو دیدم پئے تو گردیدم   ز شوق عشق تو غافل شدم ز مذہب خویش

دگر نماند سرِ خانماں نظیری را
کہ آشنائے تو بیگانہ میشود از خویش

دہر پر فتنہ و شور است ز چشمِ سیہش   داری از چشم بد دہر خدایا نگہش
ہر کرا باعثِ عصیاں خطا عشق شود   ملک از رشک بسوزد کہ نویسد گنہش
پر مگو خواجہ کہ عشرتگہ ما روشن از وست   ہمہ جا ہست ولے در ہمہ دل نیست رہش
دلِ ہر کس کہ دریں غمکدہ صحرا گردد   ناگہاں یوسفِ کنعاں بدر آید ز چہش
رشک بر کودکِ شکر شکن ما دارد   بادشہزادہ کہ ہستند ز خاصاں شہش
ملکِ چیں رابت و بتخانہ بیغما برود   گر کلہ گوشہ بیغما شکند بادشہش
اجر بیداریِ چل سالہ نثاریست قلیل   روز گر دیدہ شب مازمہِ چار دہش

ماهِ نو کرده ز افلاس تهی پهلو را
باز بر اوجِ هوا سوده چو پرِّ کلهش

عجب ار در دلِ ویرانِ نظیری گنجد
کوه را تاب نباشد که شود جلوه گهش

یارب آں سرو که پروردهٔ از اشکِ منش
آفتِ صرصرِ بیگانه ببر از چمنش

خاتمِ لعلِ سلیمانیِ او بار آور
پیش ازاں دم که برد آبِ صفا اهرمنش

عشق شوریدگیم میطلبد مے ترسم
که پریشاں کند ایں خوابِ پریشانِ منش

شهر برهم خورد ار باد بزلفش گذرد
که کمین گاهِ صد آشوب بود هر شکنش

رسنِ زلف چو در چاهِ ذقن آویزد
آبله آفت که در چه نزود از ذقنش

پارسائے که بسوداش دل از دست دهد
گر فرشته است که باشد خطر از خویشتنش

دهر از افسانه و افسونِ لبش پر شده است
گرچه دانم نخورده بدهانش سخنش

چوں سحر پردهٔ اغیار بدرّم تا چند
همچو گل شب بهوا پاره کند پیرهنش

عشق بے آتش و بے دود همه سوختن است
عاشق آں نیست که خود داغ نهد بر بدنش

تندرستیم و ز رنجوریِ خود در تابیم
هر کرا رو دهد ایں عارضه بستر فگنش

با امیدے که غزلهائے نظیری خوانی
بالد از شوقِ تو چوں غنچه زباں در دهنش

در بغل مصحف و سجادهٔ تقوے بر دوش
بر در از مدرسه ام مغبچهٔ باده فروش

در نماز از صفِ اصحاب برونم آورد
بر زباں نیّت و تکبیرِ مؤذّن در گوش

هم از احرام ز سوداش بسر مانده دو دست
هم ز نیّت بتماشاش زباں کرده خموش

هر دو از زمرهٔ اسلام رواں گردیدیم
او بمن عشوه کناں من ز پیش طعنه نیوش

گاه دادی بسریں تکیه که هاں تیز بدو
گر فگندی بقفا نوش که هاں تیز بنوش

مست و واله بخراباتِ مغانم آورد
در حریفانِ خرابات بر آورد خروش

صنم آراسته کردند و قدح در دادند
گرم گردید ز من زمزمهٔ نوشا نوش

ردّ اسلام و ورع برهمنم تلقین کرد
با بتاں روئے بروئے و بمغاں دوش بدوش

آنچه آیات و حکم بود ببرد از یادم
وانچه ابیات و غزل بود قوی ساخت بهوش

عمرها مطرب و میخانه پرستی کردم
ناگهم خورد بگوش از قدحِ باده سروش

کیں چه مستی و غرور است بطاعت بگرائے
اینچه نااهلی و دوریست بخدمت میکوش

زیں صدا رفتم از آهنگِ مقامات بدر
زیں ندا آمدم از بادهٔ طامات بهوش

بردم از کوئے حریفاں بسوئے زاویه رخت
کردم از نشاءِ تحقیق بعلییں جوشش

تا بروں آمدم از عالمِ فردانیّت
خود خراباتی و خود زاهد و خود باده فروش

قصهٔ عاشقِ دیوانه نظیری دگر است
عاقلاں راز چنیں راز پسندند خموش

کے بود شفقتِ دل سوئے اسیراں کشدش
نالهٔ کاریِ ما تا درِ زنداں کشدش

سایه بر حسنِ گل و سیرِ چمن نندازد
تا که نالیدنِ مرغاں بگلستاں کشدش

چشمِ ما رفت سیه خانه سوئے صحرا زد
بخت سازد که غزالے به بیاباں کشدش

مئے ما دید و مسلمانیِ ما نپسندید
زیں مے از کبر چشید و دل سوئے ایماں کشدش

مست از خانهٔ ما رفت بروں میترسیم
شحنهٔ در رسد و جانبِ سلطاں کشدش

کو کسے را که رهِ مقصدِ ما گم سازد
صبح خنداں بدر آید بگریباں کشدش

کسرے از منزلِ ما در پدراں درگذرد
نقش از خونِ دل و دیده برایواں کشدش

دلِ ما از لبِ او آب خورد مے شاید
بسرِ زلف گر از چاهِ زنخداں کشدش

بس کز اں روئے بحسرت نظرم برگردد
طفلِ اشکم دود و گوشهٔ داماں کشدش

بے رخت در ظلماتست نظیری خواهم
خضرِ خطِ تو سوئے چشمهٔ حیواں کشدش

رسید طائرِ جانم ز آشیانهٔ خویش
که در هوائے تو خوش یافت آب و دانهٔ خویش

دل از قفائے نظر کو بکوئے میگردد
نظر ز شوقِ تو گم کرده راه خانهٔ خویش

ز باغ رفت گل و بلبلاں خموش شدند
منِ اسیر و هماں عاشق فسانهٔ خویش

کسے که واقفِ ذوقے شود نمے بینم
بغیرِ خویش که میرقصم از ترانهٔ خویش

بشب که دزدیِ درو بکامِ دل ریزند
کنم بزور طرب از مے شبانهٔ خویش

مروّتے دگر از دیگرے نمے یابم
نشسته ام بگدائی بر آستانهٔ خویش

زبسکه دورِ زماں راز خسرواں ننگ است
زمانه نازد اگر گویمش زمانهٔ خویش

بکنجِ خانهٔ محمود مدح نفروشم
بشاهنامه خرم بیتِ عاشقانهٔ خویش

تراکه نقد جهاں باید از طلب منشیں — مرا خوش است دل از داغ جاودانهٔ خویش
اگر زبرہمناں سر کشی نیاز ارند — تراکه ہست بتِ خویش درخزانهٔ خویش

دلے بشرط نظیری نہادہ بر سرِ راہ
ہر کہ تیر زند میدہد نشانهٔ خویش

بسینہ گریہ گرہ شد نقاب برتر کش — دل کباب مرا از آتشِ دروں برکش
نوشتم آنچہ زدل بر زباں ما وادی — بسہو اگر رقمے کردہ ام قلم درکش
بروں خرام وبیار آئی بزم وخوش بنشیں — غزل سرائی وگریباں کشا و ساغرکش
نہ نیم عشوہ مسیح از فلک بزیر آور — بیک کرشمہ خلیل از کنار آذر کش
مئے مراد بہ بیدرد میدہد دوراں — تو باش ساقی وجام از کفِ سکندر کش
ترانہ گو بمن وگریہ عقیقیں بیں — پیالہ دہ بمن وکیمیائے احمر کش
ستارہ کس شمرد باحدیث من ہیہات — خزف برید وتراز وبیار وگوہر کش
بہ بردباریِ من بین وداو برہم زن — بنقشِ طالع من بین وخط براختر کش

چو غم حوالہ کند آسماں قضا گوید
رقم بنامِ نظیری دلِ تونگر کش

یا در درونِ قبّۂ ایں آسماں مباش — یا از حوادثے کہ رسد دل گراں مباش
کس را خطِ دوام فراغت نداده اند — بارِ جہاں اگر نکشی درجہاں مباش
تا میہمانِ میکدۂ نقل وجام ہست — ایں تلخ وشور کم نشود بدگماں مباش
دخلِ بقا بخرجِ فنا سر بسر نمائی — گر در مقام سود نۂ در زیاں مباش
بے مایگانِ بوالہوست قدر بشکنند — با دلِ توانگراں بنشیں رائگاں مباش
سائل کہ دلنشیں ست گرہ بر جبیں مزن — مہماں کہ انگبین ست ترش میزباں مباش
سیمرغ قاف شو کہ خردمند بایدت — ناداں فریب نغمہ وپست آشیاں مباش
عالم سبیلِ تست سبیلِ جہاں مکرد — جنّت طفیلِ تست طفیلِ جناں مباش

آزارِ تو زتست نظیری زخود گریز
خصمے تو بہ تست زخود در اماں مباش

ازخوئے کریم تو گنہ گشت فراموش — شرمندہ نماندیم زہے عفو خطا پوش

دل راہ تو پوئیدہ نہد بر سرِ جاں پائے — جاں دست تو بوسیدہ زند بر دل ودین دوش
جز بر تو نخوانم کہ ندرّد ورقم بخت — جز از تو نپرسم کہ نتابد فلکم گوش
گویا سخنِ عشق تو شد فوت خردہا — کاندم کہ کنم وصف تو دردام فتد ہوش
من خود شوم از ہر سخنِ خویش پریشاں — دیں قوم بمن ہیچ نگویند کہ خاموش
پختیم رگ وریشۂ ولذّت نگرفتیم — زیں جامِ حریفاں کہ ندارند بہم جوش
گردد دو جہاں ہیچ چو باہم نشینند — سلطان قلندر روش وابدال نمد پوش
از رفتنِ دوراں ہنر دوست تیسیم — نتواں پدر از سر شدہ را گفت کہ خاموش
ہرچند بعشرت گذرد فرصت پیری — ایامِ جوانی نتواں کرد فراموش
افسردہ تر از صبح خمارِ شب دینم — امروز کہ بر دوش برندم زمئے دوش

بنشیں بجوار خوش شود وقت نظیری
یوسف کہ خری مفت بقلب دوسہ مفروش

لطفِ مے خون دررگِ افسردہ مے آرد بجوش — قولِ نائی وچنگ طبعِ مردہ مے آرد بجوش
نرگسش ہر گہ کہ مے بیند بسوئے سنبلش — مجمعِ دلہا بہم برخوردہ مے آرد بجوش
شب بمستی چوں برش مطرب رہِ حرفم کشود — سمع دانا نکتۂ پروردہ مے آرد بجوش
نیست مارا در صلاحِ کارِ ما ہیچ اختیار — پند بیدرداں دلِ آزردہ مے آرد بجوش
قولِ ما صاف است سور میخانۂ ما درد نیست — پیر ما در خم عنب افشردہ مے آرد بجوش
سہل شد باکشتنِ ما کافراں آگاہ باش — قتلِ ما کز خاک خونِ خوردہ مے آرد بجوش

یار چوں گرمِ غضب گردد نظیری لب ببند
شکوہ خوئے درعتاب آوردہ مے آرد بجوش

حیاتے درگذر دارم چہ پرسی بود نابودش — متاعِ روئے در نقصان چہ ساماں آید از سودش
سرم شوریدگی دارد ندانم چیست سودائش — دلم آوارگی جوید ندانم چیست مقصودش
زاظہارِ محبّت در زبانِ خلق افتادم — چو محتاجے کہ گنجے یابد وظاہر کند زودش
نگار تند خو دارد قمرِ ہیکل فلک شیوہ — بہر کس بدکند خاطر نباشد روئے بہبودش
مزاجِ نازکی دارد کہ بہرِ ہیچ میرنجد — چو رنجید از کسے نتواں بصد جاں کرد خوشنودش
عیارِ صدق من گردد بمیخوردن بر وظاہر — بیار آتش کہ میسازم مشامش تازہ از عودش

درِ اوّل با ہمہ بیگانگی خواند و قبولم کرد   نخواہم بعد چندیں آشنائی گشت مردودش
دلِ آزردہ ام از خندہ اش آزردہ تر گردد   جراحت بیشتر گردد چو میسازی نمکسودش
نظیری را بمجلس بردم امروز و غلط کردم
مرا رسوائے عالم کرد چشمِ گریہ آلودش

بہ غمزدہ خندہ زدم گفت حزیں باش   گر با تو ہم اندیشۂ ما ہست چنیں باش
گفتم شدہ دل منکرِ دیں گفت غنیمت   کو عاشقِ ما باش و صنم خانہ نشیں باش
کافیست اگر عشق بود عرضِ شہادت   تصدیق کن و بیخبر از لذتِ دیں باش
از دورِ فلک شکر کن و سیرِ کواکب   بختِ تو کہ خوبست بدر روئے زمیں باش
در فکرِ ہما بودن صیاد ہمایوں ست   در دامِ تو ہر چند نیفتد بکمیں باش
کس راہ بجولانگہِ سیمرغ نبردہ   شاید کہ مثالے بنمایند بچنیں باش
افلاک و زمین بارِ امانت نکشیدند   آن حوصلہ پیدا کن و آنگاہ امیں باش
تا ہست نزاعے بدلت دشمنِ خویشی   گر دوست نۂ با ہمہ با خویش شکیں باش
از تلخ سخنہائے تو ما پند گرفتیم   گو خاتمِ یاقوت تو الماس نگیں باش
تا خطِ سیہ کار تو در فکرِ شبیخونست   کو آہ مرا توسنِ شبرنگ بریں باش
آزردہ نگر دیدہ ز ابرامِ نظیری
ہر چند کہ بہتر شدہ بہتر ازیں باش

آنکہ غائب از نظر گردید در مے یابمش   ہر کہ از خود بیخبر گردد خبر مے یابمش
جلوۂ سرو و فریبِ نرگسم دل میبرد   سوئے بستاں میروم آنجا اثر مے یابمش
گوئیا شرطِ وفاداری بسر خواہد رساند   بیشتر حاضر بہنگامِ خطر مے یابمش
چوں تواں غافل از مژگانِ خونریزش شدن   من کہ دائم بر سرِ رگ نیشتر مے یابمش
ہیچ نتوانم سر از فرمانِ او بر تافتن   کز رگِ گردن بخود نزدیکتر مے یابمش
ہیبتِ شامِ فراقِ او نرفتست از دلم   روزِ فیروزی کہ آید از سحر مے یابمش
در جوانی معتکف گشتم بہ پیری کوچہ گرد   آنچہ در خلوت ندیدم در گذر مے یابمش
گوئیا طولِ املہائے نظیری گم شدہ
اندکے در چشمِ مردم مختصر مے یابمش

گر جہاں کشتۂ بیداد شود بر گذرش   از تکبر بسوئے خلق نیفتد نظرش
بقفا رو نکند بہرِ تسلّی و لے   گرچہ یک شہر بفریاد دود بر اثرش
ہر کرا فتنۂ او برد بیکبار ببرد   ہیچکس باز نیاید کہ بگوید خبرش
بسر و مال اسیرانش اماں میخواہند   کس نگوید کہ مروّت نبود اینقدرش
بسکہ از جنگ و پشیمانیِ او میترسند   مفت گویاں نفروشند نصیحت بزرش
لؤلؤئے دیدۂ مردم بخذف نشمارد   لیک خواہد کہ بریزند بدامن گہرش
ہر کرا شہرتِ سودائے زلیخا باشد   ماہ گل پیرہن آمد ہمہ از سفرش
مژدۂ کام بما داد دہانش ز اوّل   کس چہ داند کہ ہمہ ہیچ بود چوں کمرش
بختِ ما را کہ مہ چاردہ در ابر بود   نکتہ جز بغلط نالہ خروشِ سحرش
آں ہما کز نظرِ ہمتِ ما بر میخاست   بہ بیابانِ تو آموختہ کندیم پرش
آں تذروے کہ دم از فرطِ محبت میزد   بود از سروِ تو آمیختہ والیم سرش
ہر چہ نیکوست نو و کہنہ نظیری نیکوست
خشک سازیم رطب چوں نفروشیم برش

مطرب بگوشم زد نوا از گریہ محزوں کردمش   ساقی بدستم داد مے پیمانہ پرخوں کردمش
شد ہر کہ گامے ہمرہم پنہاں نماں شد ہمچو من   با ہر کہ بنشستم دمے چوں خویش مجنوں کردمش
شد شورشِ سودائے من در ہر سرے بیشتر   رامم نگردید آں پری چندانکہ افسوں کردمش
باز آکہ از شرمِ گنہ سر تا قدم بگداختم   کوہے کہ در رہ داشتم از گریہ ہاموں کردمش
از اشک و آہِ نیم شب زیر و زبر کردم جہاں   گردوں بدی گر کردہ بود و اختر دگرگوں کردمش
قربانِ آں مژگاں شوم کز حقِ او نایم بروں   صد زخم بردم وام از و یک سینہ مرہوں کردمش
سروِ چمن را راستی دہقانِ بہار آموختہ   گر در نظر آمد کجی بر طبعِ موزوں کردمش
از داغِ مہجوریِ تو بر دل نشانے ماندہ بود   ہمچوں مہِ نو دمبدم از مہر افزوں کردمش
از بس تلخی در جگر بے یار وز دیدم نظر
خونِ نظیری ریختم وز خویش ممنوں کردمش

افسر بقبادے دہ و خاتم بجمے بخش   از دام ہما پیچ و از زلف خمے بخش
زیں کعبہ نشیناں گرہِ دل نکشاید   توفیق نگاہے ز غزالِ حرمے بخش

عفوِ تو پسندیده ام وکیشِ برہمن   یا حورِ لقائے برساں یا صنمے بخش
تا سجده کنم نقشِ پئے راست روانرا   زیں قوم سرائے بنشان وقدمے بخش
اسوختگاں را بجگر آب نباشد   کلئے بسر شکے ده وبحرے بنمے بخش
آں سیدہ کہ بر طاق بلند رت فرود آر   زاں باده که دستے نرسیده است دمے بخش
برخوانِ تو امساک نباشد جگرے ده   مرسومِ تو نقصان نپذیرد کرمے بخش
غمہائے تو آسوده کند عالم و گوید   گر غم بکسے میدہی آنگو نہ غمے بخش
گردیده ام از فکرِ تو محجوبِ نظرہا   با عشق که گفتست که راحت زمئے بخش

تنہائی وخلوت طلبد عشق نظیری
ایں خیل وخدم را بامیرِ حشمے بخش

بزم خالی میشود مطرب خموش   ساقیا جامے بده جامے بنوش
تلخی از میگوں لبت در جام ریز   نیم مستم از شراب نیم جوش
در دمِ آخر گراں تر ده قدح   تا برندم بیخود از مجلس بدوش
دل ببدخوئی نمے آید بدست   لطف وحسن ذاتست درخوبی بکوش
گر گره بکشائی از بندِ قبا   خار گردد گل بجیب گلفروش
غمزه صد جا پردهٔ دل میدرد   تو خوشی میگوئی ونپذی مے بنوش
تو دمِ بکشائی ہر کس خوب نیست   پرده گو بر روئے نازیبا مپوش
ہیچ میدانی که در صحرا و باغ   تا سحر از غیب مے آید سروش
خار وگل درجوش وما شب خفته ایم   ناطقاں خاموش وگنگاں در خروش
صد چو بلبل مست دستانت شود   گر بر آری پنبه ہمچوں گل زگوش

درغمم گفتی نظیری راچه رفت
عقل وہوش وعقل وہوش وعقل وہوش

از نقل وباده گوشهٔ دل گشته روشنش   کو جام جم که آئینه سازد ز آہنش
زحمت کشد ز شمع مسخر کنم سپہر   تا ہر شب آفتاب در آرم بروزنش
غائب شوم ز خلوت وحاضر شوم باو   دلق از بدن بر آرم ودر بر کشم تنش
نگذارمش بحرف که گوید کدام وکیست   گر از قفائے در رسد آواز دشمنش

از دستِ من بحیله بروں رفته بارہا   تا پا نگیرمش نکنم سست دامنش
سیب ذقن بباز نیش از کف نمیدہم   تا دست گیرتم نشود طوق گردنش

زیں سیمگوں حصار نظیری نمیرود
تا قفل سیم او نشود نعل توسنش

بیتوئے باغم خوش ونے خانه خوش   با نگار خانگی ویرانه خوش
مرغ از آدم نخواہد آمدن   خویش را دارم بدام ودانه خوش
من خود از فرزند دل برکنده ام   کودکاں دارند با دیوانه خوش
دیده را از گریه نیساں میکنم   شاہداں را ہست با دُردانه خوش
مرد کو چاک دل نداند چوں کند   خواب شیریں آید وافسانه خوش
صبر باید تا جگر خالی کنم   درکشیدم زہر ایں پیمانه خوش
دعوئے چابکسواری میکنم   گرچه رو بو تافتم مردانه خوش
میدہم شکرانه بگریختن   ہم مصافم ہست وہم شکرانه خوش
سہل نبود برصفِ آتش زدن   مینماید گرچه از پروانه خوش
مرد باطل بیں چرا کارے کند   کاشنا ناخوش شود بیگانه خوش

درخراباتی نظیری عیب نیست
ہست دیوانه خوش و فرزانه خوش

بلا رست خطِ نگارین وزلف خم بخمش   دگر زفتنه چه بر سر نوشته تا قلمش
باایں جمال ونکوئی که اوست میترسم   موحداں بخدائی کنند منتقمش
اگر فریب ملائک دہد عجب نبود   که یا صمد بنویسند جائے یا صنمش
شبے بناله دلش را اگر بدست آری   بہر امید تواں کرد تکیه بر کرمش
دلے که راه باں چشمهٔ زنخداں برد   مسیح آب خضر میدہد بجام خمش
شعور نیست که یکدم بخویش پردازم   خرابم از قدحِ التفات وہمدمش
اگر زنی بر گمِ نیش باخبر نشوم   ز پائے تا بسرم محوِ لذت المش
بقیدِ زلفِ گرہگیر او گرفتارم   دریغ جاں نتوانم فشاند در قدمش
پرید دل بہوائے کسے نظیری را   که گردِ کعبه نگردد کبوترِ حرمش

بزم میسازیم سامان گر نباشد گو مباش   نوش میگوئیم مهمان گر نباشد گو مباش
جرعهٔ درد و حیات تلخ قسمت کرده اند   عیش خضر و آب حیوان گر نباشد گو مباش
غمزه را فرهنگ و دانش ترجمانی میکند   چشم هند و فارسی دان گر نباشد گو مباش
زلف بین سنبل در آغوش ار نگردد گو مگرد   رخ نگر گل در گریبان گر نباشد گو مباش
چشم ما را زاب روئے او گلے خواهد شگفت   دانهٔ در خاک اگر پنهان نباشد گو مباش
زخم مژگان عرب بهر قبول کعبه بس   در قدم خار مغیلان گر نباشد گو مباش
صد خطا در کار داریم از برائے عفو او   ضعف صدق و نقص پیمان گر نباشد گو مباش
گر بزاری گر بخواری ما بیادش خورمیم   عمر در دستش باد درمان گر نباشد گو مباش
راه بے وادی و بے منزل نظیری میرویم
عشق رهبر گشته ایمان گر نباشد گو مباش

داشتم از درد جدائی خروش   دل چو ترا یافت زبان شد خموش
غم نخورم غائب من حاضر ست   مژدهٔ دل میرسد از لب بگوش
گر نرسد بوئے تو هر صبحدم   تا سحر حشر نیایم بهوش
هر که هوائے تو بجنت برد   ساعد حورا شودش بار دوش
گر بقدح زهر هلاهل کنند   شهد شود چو تو بگوئی بنوش
لعل تو انگند دلم را ز چشم   کعبه بجامے نخرد میفروش
از اثر گریه چو لعل ما   خون بدل سنگ در آید بجوش
برنگ غیر سپندے بسوز   یا برخ خویش نقابے بپوش
عشق ز پندار و گمان برتر ست
تا رمقے هست نظیری بکوش

از فراق یار نا خوشنود خویش   روئے در نابود و هستم بود خویش
بسکه در سودا بشوق افتاده ام   از زیان خود ندانم سود خویش
خوبی او شد پدید از چشم من   سوختم بر آتش خود عود خویش
گر بر آید از نمد آئینه ام   زشتی خویشم کند مردود خویش
از خطایم مغز جانم سوخته   سخت میترسم ز آه و دود خویش

خاک معبد ها رسانیدم بآب   از رخ زرد زمین فرسود خویش
در گنهگاری ندیدم هیچگه   بر کنار فرق خاک آلود خویش
زنده زان مانم که یابم بوئے وصل   از فراق عاقبت محمود خویش
روز فیروزی نظیری از پے است
دیده ام در اختر مسعود خویش

غیرتم بانگ زد که دور او باش   عشقم آهسته گفت باش و مباش
غمزه در تاخت خوش قرین نا اهل   گرد و اکسرا رهائے پنهان خاش
از پس پرده سر برون آورد   یار لولی وش حریف تلاش
غنج و نازش ز راه چشم داد   دارو ئے بهشتی بعقل مباش
عقل و فهم و خرد بیغما برد   رفت پاکیزه خانه را فراش
مفلسم کرد و در عتاب آمد   چکند آفتاب با خفاش
شاهد شه شناس شحنه فریب   در نگنجد به پهلوئے قلاش
آه و احسرتا بر آوردم   گفت بنشین و پر گلو مخراش
مے نهی لب بعیش بر لب ما   چون گلت پخته میشود در داش
گفتمش این درنگ و مهلت چیست   تا چه بر گل نویسدم نقاش
گفت رو هر چه آرزو داری   تا بمردن بفکر آن میباش
ره برگشتنم نظیری نیست
بکجا میبردم بدانم کاش

ردیف الصاد

هر که چون یوسف شود از محنت زندان خلاص   قحطیان را میکند از قحط در کنعان خلاص
زود از دنبال هر کام و تمنا میروند   این تهی ظرفان نمیگردند از حرمان خلاص
پادشاهان را دل ما رام کردن دولتست   ما بدام آئیم دشوار و شویم آسان خلاص
ما نظر بازیم و عاشق پیشه گو معنی مباش   نیست از زاهد ریا و عاشق از بهتان خلاص
زاهد خلوت نشین را دل بصد جا میرود   کس نیابد از فریب آن صف مژگان خلاص

خوش نظیری دامن وقتے بچنگ آوردهٔ
دیر باز آید گر از دست کند داماں خلاص

دم دم شاہدست و مے خاص
لب ز لب بوسہ چین و جان رقاص

مے بہ بغش بر آمدہ ز سبوئے
چوں زرِ خالص از درونِ خلاص

گوئیا در مزاجِ نافعِ او
ہمہ اشیا نہادہ اند خواص

گہر اندر محیطِ خم دیدہ
مے بشیشہ چو دیدهٔ غواص

بسکہ با سلسبیل مے ماند
مستش ایمن بود ز روزِ قصاص

مطربش چوں سرود بردارد
ماتمی راکند ز غصہ خلاص

ساقی سیم ساعدش باید
ساغرش خواہ سیم خواہ رصاص

واعظ ار ردّ ما کند خوانیم
قول القاص لایحب القاص

ہر کسے از رہے رسد بخدائے
تو ز طاعت نظیری از اخلاص

ہمیشہ خندهٔ شادی بآں لباں مخصوص
فریبِ حسن باقبال جاہ داں مخصوص

درِ تو قبلۂ امید ہائے روحانی
سرِ نیاز بآں خاکِ آستاں مخصوص

شکایتِ تو چو نکرم ز مغز بیگانہ
محبّتِ تو چو مغزم باستخواں مخصوص

غمے فتادہ کہ با طایرانِ وحشی دل
نے شویم بہم دریک آشیاں مخصوص

شدیم ہر درے از شاہدانِ ہرجائی
نہ مے بمیکدہ نہ گل بگلستاں مخصوص

ز طولِ روزِ قیامت عجب ہراسانم
کہ روزِ ہجرِ تو باشد بایں نشاں مخصوص

بحاجتم نرسد گرچہ شد بخدمتِ تو
بآشنائیِ آہِ من آسماں مخصوص

ز تو رگم برگ و مو بموئے در سخن ست
حکایتِ تو ہمیں نیست بازباں مخصوص

زمانۂ تو معطّر بغل نظیری را
چو گل فروش کہ باشد بباغباں مخصوص

حریف خود شو و یا خود برآ ز خلوتِ خاص
چو سرو باش کہ ہست از ہوائے خود رقاص

نشاں ندادہ گرانمایہ تر ز تو گہرے
ازاں زماں کہ دریں بحر میشود غواص

بجرمِ یک نظرم ناگہاں کہ افگندم
بکش کہ مفتیِ دیں بر خطا نکرد قصاص

نکردہ ام نظرِ التفات بر عملے
ز بیم آنکہ مشوش نگردد م اخلاص

فشانم از بجمالِ تو جاں ہنوز کم است
مرا نشاطِ تو از قیدِ خویش کرد خلاص

مقربانِ تو از چشمِ خلق پنہانند
عوام را نبود راہ در مقامِ خواص

اگرچہ نہ فلک از خاصگانِ درگاہند
ولیک ہست نظیری غلامِ خاص الخاص

ساقیا برخیز با مستاں برقص
عشق ساغر میکند گرداں برقص

کفر و ایماں از برونِ پردہ اند
تو درونِ پردہ با خاصاں برقص

واعظ افسردہ است بر مسجد گذر
سرو مخمور ست در بستاں برقص

جائے در خلوت بہ بے ذوقی مگیر
بر سرِ خم چوں مے جوشاں برقص

راہ زیں شورش بمقصد میبرند
ہمچو کشتی بر سرِ طوفاں برقص

بر فشاں ہستی کہ جاناں جانِ ماست
صوفیا با ساز و بادستاں برقص

ہر سرِ شکم در تماشا دیدہ ایست
لختِ دل گو بر سرِ مژگاں برقص

ہوشمنداں دار برپا میکنند
مست گو منصور در زنداں برقص

خرقہا را گل فشاں کن از شراب
جام برکف چوں گلِ خنداں برقص

ہست از کشتن نظیری زندگی
روے بر شمشیر در میداں برقص

ردیف الضاد

ہر صبح کن دو جامِ شرابِ مغانہ فرض
فاضل ازیں دوگانہ کن آں پنجگانہ فرض

در میکدہ مرید صراحی و جام باش
بر خویش کن سجود و قیامِ شبانہ فرض

جد ست کارِ عشق ہمہ ہزل و کذب نیست
ز آں رخ خبر حقیقت و زاں لب فسانہ فرض

زاہد سوال مذہبِ مستور و مست چند
شد بر تو ذکرِ سنّت و بر ما ترانہ فرض

از اکل و شرب صومِ تو یکماہ واجب ست
از غیر دوست روزۂ ما جاودانہ فرض

تعظیم و احتقار باسلام و کفر نیست
روزے کہ بود بتکدہ شد طوفِ خانہ فرض

در شرعِ جور و صحبت و زہد و صیام ہست
بر عاشقاں کدام بود زیں میانہ فرض

اقرار کرد بر سرِ منبر بجهلِ خویش
ترسم که بر امام شود تازیانه فرض
بردار دامِ حیله و ایثار پیشه کن
یکدانه را عوض شده هفتاد دانه فرض
پیوسته رسم بود شکایت ز روزگار
شد در زمانِ حسنِ تو شکرِ زمانه فرض
شد از بیانِ کشفِ نظیری بمدرسه
جامِ شبانه واجب و کیشِ مغانه فرض

از جمالِ تو کمالِ بشری بود غرض
با شکستِ مَلَک و رشکِ پری بود غرض
زین لبِ لعل و زین گونهٔ میگوں بردن
چشمِ خونین و سرشکِ جگری بود غرض
از دو گیسوے درازِ تو و از خالِ سیاه
نالهاے شب و آهِ سحری بود غرض
قتلِ اسلام که شد بهرِ کُلهٔ گوشهٔ تو
طرح از طرفِ کلاه تتری بود غرض
آں همه صنع که در آئینهٔ اسکندر کرد
عکسِ روے تو ز آئینه گری بود غرض
جلوهٔ پرتوِ رخسارهٔ تو پرده بس ست
پس چه مقصود ازیں پرده دری بود غرض
چو ندیدیم بایں دیدهٔ تر دانستیم
کز بصر دیدنِ کوته بصری بود غرض
ایں بهوش آمدن و رفتنِ ما میگوید
که خبر یافتن از بےخبری بود غرض
از رہ آمده ناکام نظیری برگرد
که ز آوردنِ ما جلوه گری بود غرض

حضورِ وقت نمے یابم و حلاوتِ فرض
دلم بقهرِ تو رهنست و جاں بلطفِ تو قرض
بهم بر آمده از شوخیِ تو اوقاتم
نه سُنّتم ز تو سنّت بود نه فرضم فرض
فلک حجابِ دُعایم نمے شود امّا
بغمزه حاجبِ ابرو نمے نماید عرض
سخن که از دلِ شوریده بر زباں آید
برسمِ تحفه ملک بر سما برد از ارض
بشکرِ نعمتِ تو بر نمے توانم خاست
که تا بگردنم از بارِ منّت و قرض
مثالِ ما گلِ خندان و سروِ آزاد ست
دریں حدیقه بطول ست عیشِ ما نه بعرض
بفضلِ اوست نظیری چه مزد کار آخر
مُعلّمِ ملکوتت بعلم کردم فرض

دهم دو ملک بیک نغمهٔ رباب عوض
کنم بسایهٔ ابرے صد آفتاب عوض
ز قیدِ خانقهم دل گرفت دیر کجاست
که زُهدِ ناب کنم با شرابِ ناب عوض

سبویم از چه زمزم شکسته مے آید
بگردنِ خمِ مے افگنم طناب عوض
دلے ز بادیهٔ کعبه تشنه تر دارم
روم بدیر و بطوفان کنم شراب عوض
طمع که سر بزمیں داد آبروئیم را
بجوئے حاصلم آرد بجرعه آب عوض
فلک که پرده ز چشمِ حسود بر انداخت
ز تاب مے فگند بر رخم نقاب عوض
فغاں که طرفه زیانکاره ایست انبازم
برد ذخیرهٔ عمر و دهد حساب عوض
عمارتِ دلِ من دورِ چرخ برهم زد
که هست مایهٔ صد گنج ایں خراب عوض
بمدعاے دلِ خود کجا رسم هیهات
که صد سوال مرا نیست یکجواب عوض
کنوں دل و خرد از خواب چشم بگشایند
که رفت دیدهٔ سودائیم بخواب عوض
نماند مایه نظیری قناعت اکسیر است
مجو جز از درِ همت بهیچ باب عوض

نه خانقاه نشیں مے شویم و نے مُرتاض
که میفروش کریم است و جامِ مے فیاض
جز ایں ادیب نگوید بما که چوں طفلاں
رواں کنید سواد و سیه کنید بیاض
درازیِ شبِ ما گو بهر دم افزوں شو
بُریده دست که زلفِ ترا کند مقراض
بخانهٔ که عبادت علاجِ بیمار ست
کم از دواے طبیباں نمیشود امراض
نه بو بسنبل آهش نه رنگ با گلِ اشک
دلے که جلوهٔ حورے نباشدش بریاض
دهن ز خنده رسد تا بگوشِ مستاں را
دراں صباح که مخمور میکند اعراض
سخن بگوئی که در طبع میکند تاثیر
چو خالص است حکایت نظیری از اغراض

ردیف الطاء

روے دل با دوست باید داشت در مرگِ نشاط
راست رفتی در محبت راست رفتی در صراط
دوستی با دشمناں دوست دشمن دوستیست
تا نباشد دل موافق در نگیرد اختلاط
اعتدال از سرو باغ آموز نه از خار و گل
نے سراپا بستگی نے پائے تا سر انبساط
چیست ایں گردوں طلسمے بوالعجب تعویذ دهر
سر نمے آرد کسے بیرونش از خط و نقاط
آسماں دیریست دلگیر ست از بازیِ خویش
لیک آخر هم نمیگردد که برچیند بساط

نیست در گلِ جہاں جزوے کہ آں در کار نیست   نکتہ گر کم میشود میریزد از ہم ارتباط
نظمِ عالم را حکیمے ہست آخر روشن ست   حکمتش از استواری استوار کی زحتیاط
خود عجب دارم کہ در کُنہ جمال خود رسد   کے تواں یکذات را گفتن محیط است و محاط

خیز فرضِ خود ادا فرما نظیری تا رویم
خواب در مسجد حرامست و قناعت در رباط

صد جا در انتخاب تو پید اکنم غلط   تا بر صحیح من نکشی بے تمیز خط
دیدیم اہلِ دائرۂ بزم خاص را   چنداں نوشتہ کہ نگنجد دراں نقط
چشمت بہ پند نامۂ ما وانمے شود   تا کے قلم جلی و محرّف زنیم قط
ما طعمِ دلبوز کوچہ و بازار بردہ ایم   عطّار کو بیتو نفرو شد بجز سقط
تا کے ز نند گرد تو او باشِ دائرہ   گیرند در میانہ ترا تنگ چوں نقط
زیں طور بد فرشتہ نگردد بگرد تو   یکہفتہ اختلاط کنی گر بایں نمط
ما بر کنار تشنۂ یک گوشِ ماہیم   طوفاں گذشتہ در شط و خم از گلوئے بط
مے با خلیفہ تا خطِ بغداد جام کش   با تشنۂ فرات مدہ جرعۂ ز شط

بایں روش کہ پیش گرفتی فلاح نیست
تو لے سپردہ ایم نظیری کشیدہ خط

در عشق کار بودہ و ساماں نبودہ شرط   ہر بودہ و طریق گریباں نبودہ شرط
گفتم چنانکہ درد دہندم دوا دہند   افغاں کہ نامِ بردن درماں نبودہ شرط
بر خلق بودہ بیشتر آساں گریستن   با چشمِ خونفشاں لبِ خنداں نبودہ شرط
طاعت بباد دادن و ایماں بپا زدن   در کیشِ گبر و دینِ مسلماں نبودہ شرط
پیمانِ استوار بصد نقض مے شود   از عہد کس شکستنِ پیماں نبودہ شرط
بہتاں کنج بر دلِ مسکیں نہادہ اند   در نہ خراج بردہ و ویراں نبودہ شرط
در عینِ اتحاد حجاب از برائے چیست   گر از نخست حسرت و حرماں نبودہ شرط
ناہید و زہرہ شاد نسازد بجام صوت   آنرا کہ از ازل دلِ شاداں نبودہ شرط
در خواب میرسید بیوسف پیام مصر   آسودنش بہامنِ کنعاں نبودہ شرط
منصور را کہ رخصتِ اظہار دادہ اند   غیر از قصاص و محنتِ زنداں نبودہ شرط

چوں گوسر از نظارہ نظیری بباد داد
خود را نمودن از سر میداں نبودہ شرط

حکمِ جفا صحیح و امیدِ وفا غلط   تعبیرِ تو درست ولے خوابِ ما غلط
تہ کاسۂ سگِ تو بما کس نمیدہد   لافِ گدا ز مکرمتِ پادشاہ غلط
یک فالِ خوب راست نشد بر زبانِ ما   شومیِ چغد ثابت و یمنِ ہما غلط
در التماسِ ما سخنِ دوستاں دروغ   در احتیاجِ ما مددِ آشنا غلط
آخر ازاں جمال فروغے دلیل ساز   واکردہ رہ دراں سرِ زلفِ دوتا غلط
ہر چند ما بغل و غشِ آئیم در نظر   اما بنجاصیت نکند کیمیا غلط
آنجا کہ خط و عقد بردو قبولِ تست   حکمِ ستارہ باطل و علمِ قضا غلط
تا سہو کارِ ما ز تو اصلاح میشود   خواہیم دیگرے نکند غیرِ ما غلط

ہمّت ز میفروش نظیری طلب کہ ہست
اخبارِ خضر و چشمۂ آب بقا غلط

جگر بخندہ ہمیسوزد و بگراں میغلط   گہر بنکتہ ہمے ریزد و درمیاں میغلط
ز جعدِ خویش گلستاں نما شبستاں را   خیالِ سبزہ و سنبل کن و براں میغلط
اگرچہ نخلِ مرادم ببر نمے آئی   چو آرزوئے دلم در میانِ جاں میغلط
ز درس و مدرسہ کارے بنقد نکشاید   پیالہ میکش و بر فرشِ گلستاں میغلط
مثالِ نکتۂ سنجیدہ بے اثر تا چند   تہے بلغزشِ مستانہ بر زباں میغلط
بز شتِ خوئے درِ بستہ زود بکشایند   خروش میکن و بر خاکِ آستاں میغلط
معانداں بسناں میزنند و میگذرند   بخاکِ معرکہ مجروح و خونفشاں میغلط
خدنگِ تبعیتِ ایں قوم بر نمے تابند   ہمیں کہ پر ز تو یابند چوں کماں میغلط

نیافتیم نظیری کسے تو گریابی
پیش چو بادہ ہمے گیر و بر نشاں میغلط

ردیف الظاء معجمہ

اگر تو نشنوی از نالہائے زار چہ حظ   دگر تو ننگری از چشمِ اشکبار چہ حظ

درآبه مشربِ رُوحانیان و داخل شو — معاشرانِ تو مستان تو هوشیار چه حظ
بچشم مادر و دیوار بوستان مستند — تراکه باده نمی نوشی از بهار چه حظ
نمک بسینهٔ مجرُوح چاشنی بخشد — اگر غمے نه هندت ز غمگسار چه حظ
کلیدِ قفل همه گنجها بما دادند — بدستِ ما چو ندادند اختیار چه حظ
گرم به پهلوئے ساقی ببزم بنشانند — مراکه بیخود و مستم ز اعتبار چه حظ
زعمر آنچه گرامی ترست در سفراست — مراکه دل بغریبی ست از دیار چه حظ
بلاف هم تگِ برق براق مے سازم — بروں نمیرود م موکب ازغبار چه حظ

هزار ذوق نظیری بدرد نومید یست
فریب وعده نباشد ز انتظار چه حظ

نے خاطرم از کتاب محظوظ — نے طبع ز انتخاب محظوظ
از بسکه مشوشم نگردم — از بوُئے گل و گلاب محظوظ
کوثر بشراب میفروشم — مُستسقیم وز آب محظوظ
صد شهر کنم بگریه ویراں — دیوانه ام از خراب محظوظ
پوشیده حیا جمالِ حالم — محظوظم ازیں نقاب محظوظ
گر آتشِ دوزخ آتشِ ماست — کافر شود از عذاب محظوظ
ور کار بآں فرشته خولیست — عاصی شود از حساب محظوظ
از بادهٔ تلخ توبه ام داد — گرویدم ازیں شراب محظوظ
آتش برگ و بیش رسیده — گشتم ز دلِ کباب محظوظ
از فرقت آب تا خبر شد — ماهی شده ز اضطراب محظوظ
ظاهر شد وگفت لن ترانی — مُوسیٰ شد ازیں جواب محظوظ

بر رفت بآسمان نظیری
شد ذره ز آفتاب محظوظ

درودِ پاک تو برریش با صفا واعظ — که ره ز قولِ تو دُورست تا خدا واعظ
تو از عذاب خدا ما ز مغفرت گوئیم — نگاه کن تو کجائی و ما کجا واعظ
نفس ز دوُری و بیگانگی زنی هر دم — مگر دلِ تو بحق نیست آشنا واعظ

شد از وعید تو پُر گوشِ ما چه میگوئی — اگر بحشر بریم از تو ماجرا واعظ
زجهل شوم بوحدت نیاوری اقرار — تراچه زهرهٔ تکذیب اولیا واعظ
فرازِ عرش نشان خدائے میگوئی — که شد خدائے بچشم تو توتیا واعظ
کلامِ حق بغلط تا بکے کنی تفسیر — تو هیچ شرم نداری ز مصطفیٰ واعظ

کجا حدیث نظیری ترا فروغ دهد
نداده آیت قرآں ترا ضیا واعظ

ردیف العین مهمله

هنوز عارف و عامی نداشتند نزاع — که لائے باده مقدّر شد از برائے صداع
مُرید و مُرشد خادم تمام میدانند — که رندِ صومعه مے میخورد بچنگ و سماع
غریب و عاشق و مستم خدا نگهدارد — ز شر شحنهٔ بغداد و مفتئ طرّاع
اگر طبیب ترشروے دیر مے میرد — چه غم ز تلخیِ صبر است چوں بود نفاع
برین بساط تماشاگریم تا بینیم — چه میکند اجل پهلوان و مرگ شجاع
رسوُم تو ننهد مهر و ماه تا دوراں — هزار بار نگوید به تنگم از اوضاع
پئے خرید سرانجام کارها رفتند — بآں دیار که نایاب قحط بود و متاع
تراگرچه بایں خاکیاں رجوعے نیست — ضمیر غائب ابدال را به تست ارجاع

تو قدر ذرّه چه دانی نظیری از خورشید
که دیدهٔ تو ضعیف است از تمیز شعاع

فریب دختر رز خواهشےست نامسموع — بشرع غیرت ما در طلاق نیست رجوع
اگر بشیشه شود مے پری نے ارزد — بنا زهائے خمارش کرشمهائے طلوُع
گل از کرشمه ومے از فساد باز آید — نه عاقلست که باور کند بفرض وقوع
من و خرد که مشیت بنور او اوّل — ور آفرینش افلاک و ارض کرد شروع
چهل صباح که معجونِ خلق پروردند — حکیم کرده همیں نشه حاصل از مجموُع
چنانکه خوف ورجا از نتائج خرداند — بو[illegible] خوف ورجا خضوع وخشوع
اگر خرد ننماید رهِ ثواب وعقاب — ز قلبِ عشق نمیخیزد و ز عینِ دموع

بنگاہِ مردِ خردمند بر حقیقتِ کار … فقیہ مدرسہ در ماندۂ اصول و فروع

بفعلِ غیر نظیری نمیتواں رستن
مگر بجذبۂ عشقت خطا شود مرفوع

پائے کوباں دست افشاں در سماع … میخرامد بر دل و جاں در سماع
طرۂ عمامہ بے شاں میکند … زلف و دستار پریشاں در سماع
صوفی از چاکِ گریباں بیندش … میشود از خرقہ عریاں در سماع
از مئے اندیشۂ خود گشتہ مست … ہست خود پیدا و پنہاں در سماع
زاہدِ تسبیح خواں بر بادِ او … آیہ از ناقوس رہباں در سماع
عیسیٰ از چرخِ چہارم بگذرد … گر زند دستش بداماں در سماع
جبرئیل از سدرہ مے آرد بخاک … چوں شود مست و غزلخواں در سماع
اُو چو چوگاں پا زدہ بر فرقِ ما … ما چو گو از رحم چوگاں در سماع

بیخودیہائے نظیری آورد
بخیہ بر چاکِ گریباں در سماع

بغالے از لبِ تو تا ابد ہما قانع … بیک نگاہ ز چشمِ تو بادشاہ قانع
جہان و آخرت از راندگاں راہ تواند … دو عالم از تو بیک حرفِ آشنا قانع
فروغِ روز تو بر فرقِ ما نمے تابد … بہ نکہتِ دمِ صبحیم از صبا قانع
کتاب قول و غزل کردہ عشق مانشویم … بآب و دانہ چو مرغانِ بے نوا قانع
صفائے فطرتِ ما کردہ خاکِ ما اکسیر … نگشتہ ایم بہ نیرنگ کیمیا قانع
ہوائے چشمۂ آبِ بقاست در سرِ ما … کجا شویم بہر آب و ہر ہوا قانع
غبارِ دیدۂ ما بُرد و قدر خود ننمود … نمیشویم ز عیسیٰ بتوتیا قانع
تفقدے ننمائی تعرضے فرما … ز شکرِ تو بتلخی شود گدا قانع

چہ رنجہا کہ نظیری ز عہدِ دوست ندید
پس از ہزار بلا شد بیک عطا قانع

کند ہمیشہ بدل چشمِ رو سیاہ نزاع … گدائے گرسنہ دارد بپادشاہ نزاع
چو روزِ حشر نقاب از جمال برداری … کند بچشمِ پراگندہ بیں نگاہ نزاع

ز خلق و رائیِ رختِ پستِ طالعم چکنم … نمیتواں بفلک کرد مہر و ماہ نزاع
ضعیف افگن و مسکین کشند چشمانت … کنند مردم بدخو بہ بیگناہ نزاع
حدیثِ بندگی و اجر میکنم بسپہر … نمیکنم بسرِ خواجگی و جاہ نزاع
بلاد حادثہ بر ما بحکمِ غمزۂ تست … بہ پشت گرمیِ سلطاں کند سپاہ نزاع
کہ داد نالۂ مظلوم میدہد فردا … کند برائے تو داور بدادخواہ نزاع

بغیر معنیِ شکرت اگر بیاد آید
نفس بقولِ نظیری کند براہ نزاع

ردیف الغین معجمہ

راز دیرینہ ز رخ پردہ برانداخت دریغ … حالِ ما شہرہ بانشائے غزل ساخت دریغ
عشق از آں روز کہ آتش بہ نیستانم زد … بہ پیامیم دلِ سوختہ ننواخت دریغ
جوہرِ بینشِ من در تہِ زنگار بماند … آنکہ آئینۂ من ساخت نپرداخت دریغ
کیمیاگر کہ مِس جملہ از و زر گردید … قلبِ ما را نزد اکسیر چو بگداخت دریغ
عقلِ ما پیر نشد حسنِ شہادت نشناخت … دیر بر معرکۂ عشقِ دلم تاخت دریغ
بے سکندر بلبِ چشمۂ حیواں آورد … خیمہ بر لبِ آن چشمہ نیفراخت دریغ
شرحِ بیچارگیِ کلکِ قضا میگفتم … شاہ غیرت بسرم تیغِ غضب آخت دریغ
کعبتینِ مہ و خور مایۂ عمرم بردند … چرخِ کج باز بمن نرد دغا باخت دریغ

تو نظیری ز فلک آمدہ بودی چو مسیح
باز پس رفتی و کس قدرِ تو نشناخت دریغ

نہ گل انجاز عشقِ خار فارغ … نہ مُل از شورشِ خمار فارغ
دریں مجلسِ طرب ہر دم فرو بست … نگردد ساقی از انبار فارغ
شب آمد نوبتِ سودائے ما شد … ز شور و فتنہ شد بازار فارغ
ملک خفتہ عسس طبل سوم زد … شدیم از زحمتِ اغیار فارغ
رقیب و پاسباں خوابندہ گردید … دلِ پوئندہ از زنہار فارغ
شکر لب بوسہا بر کامِ جاں داد … لبِ جوئندہ از اظہار فارغ

بیک رنگی و یکتائی رسیدیم — شدیم از مصحف و زنار فارغ

بشب از بسکه گستاخم نظیری
نکردم روز از استغفار فارغ

ازاں سودائے ما آخر نگردید — کہ حسنِ او نگشت از کار فارغ
گویا سحر کہ شب گذر افگندہ بباغ — گلہا نشاں دہند ز تو بلبلاں سراغ
ہر شام جستجوئے تو آرد بکاخ و کوئے — ہر صبح گفتگوئے تو خواند بباغ و راغ
فردوس غیرت آرد و رضواں حسد برد — بر ہر زمیں کہ با تو میسّر شود فراغ
زخمم ز بوئے مشکِ تو تبخالہ در دہن — داغم ز شورِ لعلِ تو خوننابہ در ایاغ
نورِ ستارہا ہمہ از آفتابِ تست — روئے تو ہست نیست غم از مردنِ چراغ
آنرا کہ داغِ عشق بہستی نہادہ اند — تائب ہزار بوسہ زند بر نشانِ چراغ
مارا کہ فالِ عیش قدوم تو مطلب است — خوشتر بود ز نغمۂ بلبل فغانِ زاغ
مغز از بخورِ مجمرِ زلفت معطر است — جامے مئے کہ از تو گلستاں کنم دماغ

از دوست گو نظیری و با دوست دم برآر
غیر از حدیثِ مہر و وفا لا بہ داں و لاغ

نالم ز چرخ گر نہ بر افغاں خورم دریغ — گریم بدہر اگر نہ بطوفاں خورم دریغ
برگل شکر نشاند و خونِ جگر دہد — بر سفرۂ سپہر بمہماں خورم دریغ
صبحم بر صبوح خودم خواندہ روزگار — خندم بطنز و بر لب خنداں خورم دریغ
مہماں مصر فہم کہ بمسکن رسیدہ ام — بر مرگ میزباں بسر خواں خورم دریغ
با جاہلاں مقبحم افتادہ اختلاط — تحسین کنم بظاہر و پنہاں خورم دریغ
کارم بدوستی ریائے فتادہ است — در مرگ دوستاں بگریباں خورم دریغ
بیماریٔ ضعیف خرد را علاج نیست — با حکمتِ مسیح بدرماں خورم دریغ
دشوار کم شود اگر افسوس کم خورم — مشکل ازاں فتادہ کہ آساں خورم دریغ
باز آئی تا بپائے تو ریزم نثار خویش — من آن نیم کہ بہر تو بر جاں خورم دریغ
شورابہ کہ بر لبم از دیدگاں چکد — دونم اگر بچشمۂ حیواں خورم دریغ
در آہ و نالہ عمرِ نظیری بسر رسید — سیر آمدم ز بسکہ پریشاں خورم دریغ

جاں بلب از شوق و مے آرند پیغام دروغ — دوست دو رو نامہ میسازند بر نامم دروغ
راہبِ بتخانہ را عزِّ کرامت کے دہند — ہست کشفم مکر و استدراج و الہامم دروغ
بستۂ طامات رعنایانہ گردیدم مدام — چوں روم دنبالِ حق افگندہ در دامم دروغ
محوِ نیرنگِ مجازم ذوقم از تحقیق نیست — راست چوں گویم کہ شیر نیست در کامم دروغ
رو بسوئے قبلہ دارم دل بسوئے سومنات — در نہاں کفرم یقیں در ظاہر اسلامم دروغ
رام از افسانہ و افسوں ہر کس میشوم — گر خوشم آید سخن انداز و از نامم دروغ
چہرہ رنگیں کردہ عکسِ ساغر و پیمانہ ام — پرتوِ نورِ شفق افگندہ بر شامم دروغ
ہمچو طفلِ بے پدر میگریم از حرمانِ تجربت — میدہد مادر نویدِ نقل و بادامم دروغ

چوں سپندم بر سرِ آتش نظیری بیقرار
گر کسے در عشق گوید ہست آرامم دروغ

ردیف الفاء

ہر کہ تائب گرد و از مے بر رخِ او رنگ حیف — از سرِ کوئے مغاں بر کاسۂ او سنگ حیف
از عصا و سبحہ ام افزود قدر و حرمتے — گردنِ مینا زدستم رفت و زلفِ چنگ حیف
از مے مستاں بریدم تا ز ہشیاراں شدم — خویش را انداختم در قیدِ نام و ننگ حیف
کام را نیہائے خاطر جان و دل را تیرہ ساخت — شیشۂ بے عصمت بود بر ملکِ و بر او رنگ حیف
تا براحت تکیہ کردی گفت الدنیا رحیل — بانگِ نے ہنگام دار و مرغِ خویش آہنگ حیف
پیکرِ فغفور و خاقاں شد درین منظر خراب — میخورد عاقل بنقشِ مانی و ارژنگ حیف
خوبئے در کس نمے بینم کہ بنمایم باو — در بغل تاریک شد آئینہ ام از زنگ حیف
خط چو شد با طرۂ اش ہمسایہ جائے جاں گرفت — خانۂ درویش شد از قربِ منعم تنگ حیف

ناز بر شاہد نظیری وقتِ پیری میکند
بس خرف گردیدہ از عقل و از فرہنگ حیف

کرشمۂ تو برد از قمار خانہ حریف — خورد ز دستِ تو تائب شراب بے تکلیف
رفیق کعبہ و ہم مشربِ خراباتی — بنام و ننگ نہ بینی زہے حریفِ لطیف
ز عشق روئے تو در ہیچ باغ و مصطبہ نیست — کہ مطربے نکند صوتِ تازہ تصنیف

جفات میکشم و با تو بر نمی آیم نهاده بار گران عشق پیش مرد ضعیف
نمیشود بکشم ناله در بر بزم غمی چو کوه گران و تنی چو جان نحیف
فلک ز سیر بماند زمانه بر گردد اگر درازی این راه را کنم تعریف
ضعیف نالی و مسکین دلی طلب دارند نه حرف شید بره میرود نه طبع ظریف
دو هفته با تو وصالی و خلوتی خواهم که صرف باده کنم حاصل ربیع و خریف

بوجد خرقه چو پروانه جانش در سوزد
چو شمع اگر به نظیری عطا کنی تشریف

آنی باثر داری و شانی بتصرف دلها نشود شیفته کس بتکلف
فکر تو بوحدت برد از گفت حجابم هر چند که طبعم بگریزد ز تصوف
بر قامت ما کسوت تقصیر بریدند تا زیب خداوند شود عفو و تلطف
لب باز کشیدیم که مهر تو در آید پستان کرم شیر در آرد بتوقف
از غبن زمانی که بقیب تو نبودم بر خود بغضب بینم و در تو بتاسف
چون گرسنه سفله بخوان تو رسیدم از نغمه بسوزم لب و کام و نکنم پف

مستوری تو بیش کند شوق نظیری
جز عصمت یوسف ندرد پردهٔ یوسف

فتنه با زلف تو گرفته طرف دل ما را نمیدهد از کف
نیم کش سر دهی خدنگ نگاه بگذرانی ز صد هزار هدف
دست برد نگاه چالاکت مرد بر باید از میانهٔ صف
بتو سلطان خزانه داد کند رفته بازی و مهره گشته تلف
عاق بر مادر و پدر گردد از نکو پروریدن تو خلف
بر بساط تو بندگان تو اند خواجه را بر غلام نیست شرف
هر کجا نغمه و ترانهٔ تست از کف مطربان بیفتد دف
جعد اگر ز آفتاب برداری ننماید بروی ماه کلف

آنچه بی روی تو نظیری دید
بی سلیمان ندیده بود آصف

تو این کشاد گرهها بدام فکر مباف امید نیست که عنقا بر آید از پس قاف
درین دیار که ما ئیم آدمیت نیست تو هر کجاش به بینی بگو چه شد انصاف
هزار سنت و حرمت سه انتخاب افتاد امام ساده رخ و عشق پاک و بادهٔ صاف
ز علم زهد و ورع بوی شید می آید کجاست باده که از خود بشوئیم این اوصاف
جمال جاه بحسن و فا صفا دارد ترا که حسن و فا نیست از جمال ملاف
شجاعتی که برائی بدیگران سهل است اگر بخویش برائی تهمتنی بمصاف
کی این جماعت جاهل خداشناس شوند که در امور خلافت نمیکنند خلاف
ترا چنانکه توئی وصف مینوانم کرد خطیب شرع اگر تیغ می نهد بغلاف
نه عارفست که گفت از حسد نظیری را چگونه صیت تو اقلیم را گرفت اطراف

ز لطف شه شده و سیم پوش و رزنی شهر
چه حیرت است اگر جوهری شود صراف

ردیف القاف

صبح اوّل کرده حسنت عشوهٔ در کار عشق مشتری آورده با خود جنسی از بازار عشق
تا شود ممتاز فهم عارف و عامی ز هم عشق هر سو در لباسی میکند انکار عشق
زانسوی بازار خوشبوئی عبیری میرسد عطرها با یکدگر آمیخته عطار عشق
عاشقان را هر نفس صبح و بهاری دیگر است باد نوروزی وزد پیوسته بر گلزار عشق
طاقت آزار نیش ار آوری نوشت دهند صبر کن کز پردهٔ دل سر بر آرد خار عشق
آنچه گفت ایزد بآدم با ملک هرگز نگفت گوش نا قابل نباشد محرم اسرار عشق
باد می بوید دل آگاه بوی میبرد نافه آهو شگافد بر گذرگه سار عشق
مست چون ره میبرد و گام پریشان میزند بیخودی در خاک پیدا باشد از آثار عشق
هر که امشب خفته ایمن خواب خوش فردا نکرد خواب خوش در پیش دارد دیدهٔ بیدار عشق

نالهٔ زار نظیری دشمنان را دوست کرد
در دل خار انشیند زاریٔ بیمار عشق

لب ساقی روانها دل چشمهٔ حقایق لفظ آفتاب روشن معنیش صبح صادق

از سخت گیری تو مرتد شود مسلمان   وز راست گوئی تو مومن شود منافق
چاهِ ذقن بجذبی معراج ماهِ کنعان   گیسو کلام ملهم رخسار حق ناطق
بے جذبہ و لیلے از خود نمیتوان رست   کاریست با صعوبت عقلیست ناموافق
نحو نانجذک روحی یا مظهر العجائب   کشف هموم قلبی یا کاشف الدقائق
بے نورِ تو هیولا صورت نمے پذیرد   لولاک فی وجود ما یخلق الخلائق
اصحاب پیش حشمت دنیا و دین نهادند   گو ید قبول وردت زین هر دو چیست لائق
از پیر و شیخ و مرشد کارے نمیکشاید   دریابم از عنایت برهانم از علائق

آخر ترحمے کن بر زاری نظیری
مهرت شفائے دلها لطفت طبیب حاذق

رفیق بر نکند در رهِ تو کام رفیق   ترا دلے ز غم آزاد هست و بیت عتیق
بجست جوئے تو دست از دو کون افشاندم   بسا لکانِ مجرد خدا دهد توفیق
دلم بچاهِ زنخدان و طاق ابروئے تست   اگر بعرش عظیم ست اگر بچاه عمیق
براه آمدم از عهد بر طریقتِ عشق   ز کودکی نشدم آشنا بهیچ طریق
بباد هر چه بجز دین تست غارت ده   که بے دلائل و اعجاز کرده ام تصدیق
زصد گره گرہے وا نکردم از زلفت   بسے گداختم و گشتم از خیال دقیق
تو مے بجام دگر کن که در پیالهٔ من   به از شراب عقیقی بود سرشکِ عقیق
سحر ز روح چمن بے رباح معلوم است   که جمع میشود اجزائے گل پس از تفریق
تو مئے پرست و نظرباز شو که طبع ترا   مجازمے برد آخر بجانبِ تحقیق
ببین خزان و بهارِ جهان و عبرت گیر   که در مواعظ و پند است روزگار شفیق
کسے که خواست بشکرانه مزد خویش گرفت   ز کاهلیست که افتاده کار در تعویق

باین سپاس که دوران مسلمت ترا
بخاص و عام نظیری بده شراب رحیق

ردیف الکاف

نگشته دامن گردے ز ریب پاک   در دل نشاخت سواے درین جهان چالاک

اگر مسیح وشی پائے در رکاب کند   بمرگ باز نداریم دستش از فتراک
کجا رسیم درین تیره شب خدا داند   بیک دو گام فتادیم در هزار مغاک
بمسکنت بنشینیم تا قبول کنند   طفیلیان سرِ خوان خواجهٔ لولاک
بفتوے خردِ پارسا طلاق دهیم   اگر هزار به بخشند مهر دخترِ تاک
بگریه دیده ز آلودگی فرو شوئیم   که پاک را نتوان دید جز بدیدهٔ پاک
فریب نغمه و ساغر خورم معاذ الله   بقول مطرب و ساقی روم ز جا چالاک
خلاف در سرِ ما طرهٔ تو آشفته   کند ز جانب ما چهرهٔ تو آتشناک
چه تلخیست که در سینهٔ محبت ماست   که زهر خنده ات افعی و ماند از تریاک

ازین نشاط که در خاطرے نظیری را
عجب نباشد اگر گل بروید ش از خاک

ره نداد آنقدرم بر سرِ خوانِ تو فلک   کز نمکدانِ تو بر لب زنم انگشت نمک
رستخیزی که شود زیر و زبر وضع جهان   چند رختیم بسما باشد و نجتیم بسمک
میشدم دامنِ ترسا بچه گیرم بے کام   عشق فریاد برآورد که الله معک
من کجا فنِ سرائیدن اشعار کجا   آنچه بر لوحِ قضا رفت نمیگردد حک
برجمالِ تو نهادند ازاں خالِ سیاه   که ز حسنِ تو نیفتند ملائک در شک
عشق میخبستم و دل بود سراسیمه که چیست   ناگهم فکرِ تو در صد هوس آورد بیک
شد چناں عشقِ تو کز صحبتم ار دور شوی   متصور بجمالِ تو در آیند ملک

هر دم افسانهٔ جا نکاه نظیری بهشت
عمر رفت و نه نشستیم بهم یکدو نشک

رسید فصلِ گل و عیش گلشنم نزدیک   گلم بنخرمن و خرمن بدامنم نزدیک
رفیق بهر خدا رو برون در بنشین   بخلوتم مے و یار است دشمنم نزدیک
بحیله شمع دگر میفروختم افسوس   که آفتاب بلند است و روزنم نزدیک
چه شمعها بسرِ هر مزار سوخته ام   که برده اند چراغے بروغنم نزدیک
به بت پرستی اگر متهم کار خود گویم   دگر به بت نگذارد برهمنم نزدیک
چه مرد خلوت انسم کمال بخت منست   اگر فتد گذرِ شه بگلخنم نزدیک

کسے مصیبت و سوزِ مرا نمیداند   کہ ہست صوتِ سرودم بشیونم نزدیک
بصحنِ مزرعِ عمرم اے ابرِ رحمت آبے ریز   شب است و آمدہ آتش بخرمنم نزدیک
سزد چو فاختہ گر طوقم از گلو روید   زبسکہ ہست بلقید تو گردنم نزدیک

زہمت است نظیری کہ ماندہ ام زطلب
نمودہ آتشِ وادیِ ایمنم نزدیک

درہائے بستہ واشد آہِ سحر مبارک   بانگِ طلب برآمد دل را سفر مبارک
بالینِ ارجمنداں خشتِ در مغانست   بر روئے صبح خیزاں باشد نظر مبارک
عشق از کمیں بروں تاخت عقل از میاں برآمد   عجب و غرور بشکست فتح و ظفر مبارک
شبہائے دود مانم شد روز تا قیامت   ایں آفتابِ تاباں بر بام و در مبارک
بر جان و سر ملازم در عاشقی کہ باشد   بسیار منفعت را اندک ضرر مبارک
فالِ سیاہ روزے بر بخت بدشگوں شد   آواز نوحہ باشد بر نوحہ گر مبارک
آنجا کہ عاشقانند اختر بعکس گردد   دل در بلا سعید است سر در خطر مبارک
طفلی بعار بگذشت پیری بعیب آمد   نے بر پسر شگونم نے بر پدر مبارک
ہاں اے پسر کہ طفلی علمِ جفا میاموز   ہر چند جہل شوم ست ہست اینقدر مبارک

کونین حصر کردند بر ہمت نظیری
بگزید فقر و گفتا ایں مختصر مبارک

ردیف الکاف فارسی

نقشِ دیبا چناں کشید فرنگ   کہ زمن برد دانش و فرہنگ
کفر از عشق و عشق از ایماں   چیست ایں فتنہ ہا و ایں نیرنگ
زمزمم سوختہ است گو ہندو   مست خاکسترم فشاں بر گنگ
دہ کہ بر ما نوشتہ بادہ فروش   بادہ را سنگ و جام را پا سنگ
چند کو را نہ دست اندازیم   دامنِ کس نیابد اندر جنگ
زو ہمہ نقشہا و او بے نقش   زو ہمہ رنگہا و او بے رنگ
گلہ در دوستی نمے گنجد   بسکہ شد راہِ دوستاری تنگ

بقضا تن دہیم کہ در دریا   شادیِ گوہر است و خوفِ نہنگ

تو مکن ضرب زخمہ را خارج
گر نظیری غلط کند آہنگ

ردیف اللام

زاں شب کہ یار کرد نگاہے بسوئے دل   دیگر بسوئے خویش ندیدیم روئے دل
صاحبدلے بود کہ نصیحت بما دہد   گوئی بخاکِ ما نرسید است بوئے دل
آنرا کہ رخ ز آئینہ دوست تافتند   پہلوئے دل نشستہ نہ بیند عدوئے دل
بر من نکردہ مرحمتے پیرِ مے فروش   تا بر سرِ خمش نشکستم سبوئے دل
بر حق گرفتہ خونِ دل و دیدہ دامنش   از عیشہائے دیدہ بریدم گلوئے دل
دستم بچاکِ سینہ ازاں باز کردہ اند   تا من بآب دیدہ کنم شست و شوئے دل
اغوائے دیو و ذلت آدم بآب رفت   سر دادہ اند سیلِ محبت بجوئے دل
ہر چند گویم از غم دل بیشتر شود   خالی نمیشود دلم از گفتگوئے دل
گفتم شوم ملازم دل بہ منت مگر   ہر چند بر شدم نرسیدم بکوئے دل
زاں دم کہ دل بدستِ رضایت سپردہ ام   از وے نکردہ ام پس ازاں جستجوئے دل
یار یکہ دستگیریِ یاری کند کجاست   در ہر غم غمم تو کند جستجوئے دل

بنشیں کہ راحت است نظیری وجودِ عشق
یک آرزو کند ہزار آرزوئے دل

گر کشفِ حجب خواہی بستاں مئے ناب اول   در علم ازل جوئی بگذر ز کتاب اول
در عشق مکش دفتر کاسرار لدنی را   گویند بوحی آخر آرند بخواب اول
خواہی بیکے آری دل راز پریشانی   در معبد بت روئے چیدیش نقاب اول
تا صاف ملائک را بر خاک تو پیمایند   در مدرسہ بر سر کش دردی شراب اول
در حلقہ نمیگنجی تا پختہ نمیگردی   شرط است کہ میخواراں سازند کباب اول
شاید بشبِ ظلمت ربِ ارنی گوئیم   ما را بلبِ ساغر رفتست خطاب اول
تا ہست مے باقی محروم مکن ساقی   صہبا بخم افگندیم با تو بحجاب اول

مارا بصد افسانه در خواب چه میکردی — از بهر چه میگردی بیدار ز خواب اوّل
در پیری و محرومی خوردیم مے و خفتیم — گر دور ز سر گیری زین پیر جواب اوّل
سهل ست اگر کارے بر عکس صواب افتد — چون وضع جهان کردند از روئے شباب اوّل
پیش از همه میبارد بر کشت نظیری را
کو تخم نمیکارد بر فکر سحاب اوّل

در بستان بجهد از خار بگسل — چو گل خندان شو و از بار بگسل
اگر تعویذ بر بالت گران ست — بزخم ناخن و منقار بگسل
سر رشته به بگسستن توان یافت — ز هم این تار را یک بار بگسل
ز پیش دیده ام بردار کونین — گره از پردهٔ رخسار بگسل
غمت کو ناخنے در دل فرو کن — نمیگویم گره بسیار بگسل
پس از چندین ورع ترسم که گویند — شهادت عرض کن زنار بگسل
میانے کرده با بستی بخلوت — برو در صحبت خمار بگسل
شهود او نظیری سرسری نیست
زبان از ذکر و دل از کار بگسل

بلغزش دست از دلدار مگسل — گر افتد زلتے از کار مگسل
بنقصانے که باید خرقه سهل است — بر فتن دامن از هر خار مگسل
در میخانه آخر مے گشایند — تو رفت و آمد از خمار مگسل
قبا سبزان قریب چشمه سازند — چو ابر از دامن کهسار مگسل
اگر عاشق شدی دل را نگهدار — نگردان سبحه و زنار مگسل
غلط سنجان عامے دشمنانند — مگر در صحبت اغیار مگسل
پریشانی کند پامال خوارش — گهر را عقد در بازار مگسل
بشهر روشنان صیقل گرانند — بخشت از آئینه زنگار مگسل
نسیم آخر شمیمے میرساند — تو رفت و آمد از گلزار مگسل
تو کیسه بے آزار بشگاف — کرم هر ساعت از دینار مگسل
بهر حرمے که مستانت برانند — تو دست از دامن خمار مگسل

بقدر آنکه از سوزن کشی نار — اگر از نار مانی تار مگسل
نظیری بس نخواهد کرد انا الحق
خلیفه گو رسن از دار مگسل

مرحبا ساقی خجسته جمال — از جهالت دو کون مالا مال
بتر از روئے اجر سنجیده — تشنه را قدر جرعه را مثقال
مے تو در شریعت تو حرام — خون ما در محبت تو حلال
رفت دوران حاتم و کسرے — ماند از عدل و جود شان تمثال
بیشتر فعل بود و قول نبود — نیست فعل این زمان و هست اقوال
جوئے شیرین و قصر خسرو را — از بیابان بپرس و از اطلال
گریه بر مادران کنند از بخت — چون بزایند این زمان اطفال
غم ترکان چنان گرفته دلم — که طرب را درو نمانده مجال
در دیارے که تنگ چشمانند — بیم قحط است در فراخی سال
زین عطشها که در دل چاک است — بر زلال است تشنه طبع زلال
شبهه عشق از نظیری پرس
بو علی حل نکرده این اشکال

منادیست در ان کو که خون زنند سبیل — بعشق نیست زیان قاتل است اجر قتیل
نگاه بر ره مردان غیب دوخته ایم — هنوز دیده بگردی نکرده ایم کحیل
رسوم فقر و توکل دراز دستی نیست — نشسته ایم که خرما در او فتد ز نخیل
باضطراب پدید آمدیم و نیست شدیم — که در نهاد کرم بود غایت تعجیل
جمال و جاه موافق بهم نساخته اند — قبائے سرو قصیر ست و قد سرو طویل
شقاوت ازلی را علاج نتوان کرد — بمهد جبهه بدخو سیه کنند از نیل
ببر و بحر زمین فرصت اقامت نیست — بچار حد جهان میزنند طبل رحیل
دمے سه چار شبستان عمر روشن دار — که روغنت بچراغ ست و نور در قندیل
خوشی باغ و گلستان طلب نه مزرع و ده — وظیفه گر نشود وجه مے خدا است کفیل
قدح کش و بچمن صنع حق تماشا کن — بس ست مرد بتکبیر و مرغ در تهلیل

بجاں مپیچ نظیری اگر چناں خواہی
کہ بوئے باغ و چمن نشنود دماغ بخیل

نخست عشق بمیخانہ کردہ است نزول — بگرد مدرسہ گردید نست نا معقول
ز راہ ضربت و سنت رقص بیجالاں — سماع عشق نخیزد و مگر ز اصل اصول
کمینہ بوالعجبی در دیار عشق انیست — کہ حاکمے شود از حکم کودکے معزول
ازاں عزیز خرابانیاں شدیم کہ ما — ادب نگاہ نداریم در خروج و دخول
بروں ز دلبر شہرے درون ز شاہد غیب — گنہ بطور ملامت کشاں بود مقبول
متاع ہر دو جہاں را بیک گدا بخشم — گر از ہزار تمنا یکے رسد بحصول
بلند شد سخنِ عشق لیک معذورم — کہ نیست رخصت گفتار جز بقدر عقول
غرض گدائے در دوست بود نست ارنہ — بگنجہا نکنیم التفات بر مسئول

خموش تا نشناسد کسے نظیری را
چہ لازمست کہ معلوم گردد ایں مجہول

کتاب خواندہ شد و شبہۂ نشد معقول — بہیچ مسئلہ خاطر نمے شود مشغول
اگر رسوم ادب شد زیاد ما چہ عجب — شدیم پیر بتعلیم کودکان فضول
فقیر مدرسہ و خانقاہ کم رزقست — گدائی در میخانہ میکنیم قبول
اگر بمدرسہ او را درد بر گم نشود — کنم عدول ز شاہد بشاہدانِ عدول
غمِ حوادث اگر دہر را گرفتہ فرد — الم بخاطرِ کودک دلاں نکردہ نزول
تو مے بشرط جزا دہ کہ من نہ آں شخصم — کہ از گناہ خجل گردم از عذاب ملول

جزائے خلق نظیری بحشر تحقیق است
بغیر ما کہ مصابیم قائل و مقبول

تا عشق چہا کند بہ بلبل — بسیار دریدہ پردۂ گل
شمشیرِ مغفر باں برہنہ — دیوانۂ عشق بے تامل
برتر بود آستانۂ عشق — از ہر چہ خرد کند تعقل
جاناں خواہی گذر ز کونین — دنیا سیل است و آخرت پل
بر آتشِ فہرت ار نشانند — دل خستہ مدار در توکل

تا چوں رخِ دلبراں بر آری — از خرمن شعلہ شاخ سنبل
بر مور نہادہ اند بارے — کا فلاک نمیکنند تحمل
رحمے کہ زدوست میرود کار — بر عرفہ جفا بود تغافل
دورے چو تو یوسفے بر آید — از جنسِ تو الد و تناسل
در عشق گریز تا بیابی — ملکے کہ نکردہ کس تخیل

بزم تو وا نگہے نظیری
از چرخ نمیکند تنزل

نیم ز کعبہ بمیخوردن حجاز خجل — بہ پیش بادہ فروشم ز کشفِ راز خجل
ز روئے مستی اگر پردۂ درم سہل است — بپائے خم سحری بردہ ام نیاز خجل
گذار بیخود و مستم کہ گر بہوش آیم — شود فرشتہ ز پرہیز و احتراز خجل
بہ پیش مشرب ساقی ملولم از توبہ — نہ در طریقتِ رندانم از نماز خجل
ہمیشہ با غزل و جام در مشاہدہ ام — حقیقتم نکند از رخِ مجاز خجل
بلند و پست بسے پیش راہم آمدہ است — نہ از نشیب ملولم نہ از فراز خجل
بخوب و زشت جہاں ہیچ اعتمادم نیست — کز امتیاز شوم در ہر امتیاز خجل
ز کعبہ آنکہ طلب داشتم دلیلم بود — ز رنج بادیہ ام در رہِ دراز خجل
ز عرضِ حال اگر منفعل شدم سہل است — تسلیم کہ نگشتم ز کارساز خجل

کمالِ قرب نظیری حجاب او شدہ است
فراز مسندِ سلطان بود ایاز خجل

ردیف المیم

با حالِ خویش بے سر و بے پا نوشتہ ایم — روز فراق را شب یلدا نوشتہ ایم
قاصد بہوش باش کہ بر یک جواب تلخ — عرضِ ہزار گونہ تمنا نوشتہ ایم
شیریں تر از حکایت ما نیست قصۂ — تاریخ روزگار ہمہ را پا نوشتہ ایم
روئے مگو معالجہ و عمر کوتہ است — ایں نسخہ از علاجِ مسیحا نوشتہ ایم
تحقیقِ حال ما ز نگہ میتواں نمود — حرفے ز حالِ خویش بسیما نوشتہ ایم

برما مسلّم است کہ منشورِ راستی
بس واژگوں ترا ز خطِ ترسا نوشتہ ایم
ما از خط پیالہ و معشوق نگذریم
درسِ صلاح ما بہمیں جا نوشتہ ایم
ہر سُو کہ کردہ ایم رواں کشتیِ امید
طوفاں بباد و شور بدریا نوشتہ ایم
ہر جادوئے کہ کلک **نظیری** نمودہ است
خود کردہ ایم باطل و خود وانوشتہ ایم

ما بُرہان و خبرِ پیرِ و ترسا نشویم
تا رخِ بُت نپرستیم شکیبا نشویم
در تماشائے تو چوں آئینہ گم گردیدیم
کہ ز پیدائی دیدار تو پیدا نشویم
مہر بر لب چو سرِ کیسۂ ممسک زدہ ایم
تا سرِ شیشۂ مے وانشود وا نشویم
سرمہ در دیدۂ دل تا نکشد لطفِ حکیم
گر سراپای شود دیدہ کہ بینا نشویم
بہ گذر بودن حسنِ گل و خوبیِ بہار
گو شما لیست کہ مشغول تماشا نشویم
ابتلاہائے عزیزاں ہمہ زانست کہ ما
غرّۂ مہلتِ دہ روزۂ دنیا نشویم
نقشِ امید بصد دوزخ و دریا شستیم
تا دگر مصدرِ ہر عرضِ تمنّا نشویم
نزد و جامہ تکلیف خرد از سر ما
تا چو سودائے جنوں بے سر و بے پا نشویم
قیمتِ خاک دراں کوئے بافلاک رسید
ماند انیم چہ نرخیم کہ بالا نشویم
بگذارید کہ در تنگ شکر گم گردیم
کاں پشیزیم کہ بیعانۂ سودا نشویم
در محبّت دل و دیں باختن اوّل قدم است
ما **نظیری** ز تو خورسند باینہا نشویم

شکوہ نقصاں بود فصلے از بیاں انداختم
نرخ ارزاں بود کالا در دکاں انداختم
از کفم سررشتۂ گفتار بیروں رفتہ بود
ہر گرہ کز دل کشادم بر زباں انداختم
تا مگر ایں بخت سرکش زود تر جائے رسد
ہر کجا رہ شد نگوں از کف عناں انداختم
راہبر دلال کالا بود و رہزن مشتری
درمیانِ رہ بارِ کارواں انداختم
ساخت نوعے جذبہ کارم را کہ معلوم نشد
کے صنم از جیب و زنّار از میاں انداختم
ثابت اندازی ز صافیِ نظر شد ورنہ من
بے پر و پیکاں خدنگے بر نشاں انداختم
طعمِ حنظل را بعادت راست کردم در مذاق
من کہ شکر را بتلخی از دہاں انداختم
شمع را گفتم چرا منظورِ ہر محفل شدی
گفت از با نظر بر آستاں انداختم

در پناہ گریہ و عجزم **نظیری** بعد ازیں
جعبہ خالی کردہ بر دشمن کماں انداختم

ہمیشہ تار و پُودِ کارِ ناہموار مے بستم
دل و دستم نبود و خویش را بر کار مے بستم
برش چنداں کہ میرفتم نبودش شفقتے با من
با فسوں خویش را با محرمانِ یار مے بستم
دراں کو یک شبم گلگشت مہتابے نشد روزی
ہمیشہ خویش را چوں سایہ بر دیوار مے بستم
اگرچہ پائے تا سر عذرِ تقصیرِ گنہ بودم
ز خجلتہائے عصیاں لب ز استغفار مے بستم
کسے دیگر بجز من لذتِ نقصاں نمیدانست
گر از اوّل رہِ سودا دریں بازار مے بستم
نمے افتاد چندیں رخنہ در بنیادِ رسوائی
گر از آغاز دستِ عقل دعویدار مے بستم
کمر در خدمتت عمریست مے بندم چہ شد قدرم
برہمن میشدم گر اینقدر زنّار مے بستم
نہالِ عمر پیوندِ تو کردم بر نشد حاصل
ثمر میداد اگر ایں نخل را بر خار مے بستم
نظیری ایں تمنّا و طلب تا وقتِ مردن بود
متاعِ جاں بغارت میشد و من بار مے بستم

مشنو استغفارِ من کز اہلِ ایماں نیستم
خرقہ از مصحف اگر سازم مسلماں نیستم
معنیِ اخلاص میخواہند و حُسنِ اعتقاد
چوں نشینم با نکوکاراں کز ایشاں نیستم
جذبِ عشقم فی المثل در حُسن پیدا ساختن
خضرِ چاہِ یوسفم از آبِ حیواں نیستم
چرخ اگر واژوں بگردد ابر اگر طوفاں کند
گوشۂ آسودہ ام آگہ ز دوراں نیستم
دہر چوں در دشمنی سست است افگندم سپر
دشمنِ نامردم من مردِ میداں نیستم
گر پریشانی باں حد است کاندر زلفِ تست
بس پریشاں ترازنیم کن پریشاں نیستم
خیر حسن خوبنگاہے میتواں کردن چہ شد
سائلم در کوئے خود پندار مہماں نیستم
گر نمیگوئی **نظیری** بندۂ خویشم بخواں
کافرِ زنّار بندم من مسلماں نیستم

ہنر در شست و ناوک و زہ بر کماں دارم
ولے بر دست و بازو از وفا بندی گراں دارم
ز ایمائے عزیزے ہمتے در کار میخواہم
خدنگے در کماں پیوستہ چشمے بر نشاں دارم
بوصلش تا رسم صد بار در خاک افگند شوقم
کہ نو پروازم و شاخِ بلندی آشیاں دارم
اگر مستم اگر ہشیار دستاں سنج دیرینم
ز گل بر ہر سر شاخ ہزاراں داستاں دارم

زباں شوریدۀ عشق است گفتارش نمے فہمی   بجاں از چہرہ ام رازے کہ با او درمیاں دارم
کف پائے نخواہد رنجہ شد در بزم مغروراں   اگر یکدم رُخے پامال خاک آستاں دارم
نظیری خوش دلت باغمزۀ داد و ستد داری
دریں سودا اشریکم با تو گر صد جاں زیاں دارم

خواہم کہ بآزادیٔ دل نام بر آرم   ایں طوطی شیریں سخن از دام بر آرم
گر زیں قفسِ تنگ بر آیم دو سہ گامے   چوں کبک دری قہقہہ از کام بر آرم
زینگونہ کہ ناوک فگنانم بکمیں اند   صد بال و پرم کم بود از دام بر آرم
ممنونم ازیں دلشکناں گر بگذارند   کز میکدہ خالی قدح و جام بر آرم
لے بار تعلق خود ازاں نخل فرو بار   کز شاخ اگر من کشمت خام بر آرم
ایں دل کہ جگر گوشۀ شیر ست بہمت   بہتر کہ چنینش جگر آشام بر آرم
دل بر کنم از بار جفا پیشہ نظیری
در شہر ببد عہدی اگر نام بر آرم

دہشت از صیدم مکن بے زخم کاری نیستم   خود شکار کس شوم شیر شکاری نیستم
مغز افروز د شمیم کشت سوز د شبنمم   آہ محنت دیدہ ام باد بہاری نیستم
خود بخونِ خویش میجوشم چو صہبا در سبو   زیں حریفاں از کسے ممنون یاری نیستم
بہ کہ از من کم رسد زحمت بصدر اعتبار   پر بتنگ از گوشۀ بے اعتباری نیستم
آگہی بخش ست حالم پند دہ بینائیم   در سرِ مغرور کم از ہوشیاری نیستم
فصلہا از ہر گذشتِ ناامیدی خواندہ ام   گوش بر افسانۀ اُمیدواری نیستم
ہر چہ میگوید زبانم کردہ انشا کاتبم   جز رقم از خامۀ بے اختیاری نیستم
انتظارِ وعدہ دارم در ادائے وامِ دوست   بد ادا وقتِ طلب و رجانسپاری نیستم
خوئے شرمم پند گیراں را نظیری بر جبیں
گرچہ دارم منفعت بے شرمساری نیستم

تا بکے خیمہ چو گل بر گذر باد زنم   عہدِ خوبی گذراں بینم و فریاد زنم
حاصلِ مزرعِ آفت زدگانست آں گنج   من غلط قرعہ بویرانہ و آباد زنم
پیش ازیں شور نمیگنجد اگر کان نمک   بر جگر سوختگیہائے خداداد زنم

مستِ شوقم مے و خوں در نظرم یکسانست   سر ز ساقی کشم و چنگ بجلاد زنم
خار حسرت بدل و خندۀ شادی بر لب   جام مے گیرم و خود نوشم و خوش باد زنم
شرح ہجران تو بر مرغ گلستاں خوانم   شانۀ زلف تو بر طرۀ شمشاد زنم
گر مقیمانِ چمن از تو نشانم گویند   بوسہا بر قدمِ بندہ و آزاد زنم
قلم عقل ز بازیچۀ ساقی بشکست   خندہا بر سبق و سر خطِ اُستاد زنم
منہدم گشت چو بنیاد وفا کعبۀ دل   حالکے کو کہ ز بیداد بتاں داد زنم
در گلستاں چو حدیثِ قد آں سرو کنم   ناوکے بر دل صد پارۀ شمشاد زنم
من و وردِ سحری نیست نظیری انصاف
راہ میخانہ روم دوش بر نہاد زنم

شب نہ تشویشِ صبا نے شورِ بلبل داشتم   خلوتے تا صبحدم با سنبل و گل داشتم
عیشہا سیلِ بہاری بود تا آمد گذشت   صحبتے با دوستداراں بر سرِ پل داشتم
یاد آں مستاں کہ بر چیدند ازینجا نقل و جام   بہرۀ کیفیتے از جزو تا کل داشتم
پرتو اکسیر چشمانم بگنج افتادہ بود   ہر چہ میبردند در برون تغافل داشتم
کارم از یک زخمہ آخر شد کہ ظاہر کرد عشق   ہر چہ در جوہر ترقی و تنزل داشتم
عشق و مستی زود تر زینم بمقصد میرساند   دیر از آں رفتم کہ در رفتن تامل داشتم
در ہمہ کارے مسافر را سبکباری خوشست   بسکہ ماندم توشہ در بار توکل داشتم
مے شنیدم از نظیری عشق و میکردم ہوس
کے چنیں جانسوز دردے در تخیل داشتم

کنم با بادہ مستی کہ سودائے دگر دارم   بساقی تلخ میگویم کہ دل جائے دگر دارم
نظر گردد حجاب آنجا کہ من دیدار مے بینم   نہاں از چشم ظاہر بیں تماشائے دگر دارم
بروے عقل ریزم مزد عقل کارفرما را   کہ غیر از کار او بر سر تقاضائے دگر دارم
ندانم تا کہ در حرفم ہمیں مقدار میدانم   کہ با خود ہر نفس آشوب و غوغائے دگر دارم
حدیثے طور از من پرس از محمل چہ میپرسی   کہ من لیلے بر پئے مجنوں صحرائے دگر دارم
بمژگاں ابر میسازم بشارت کوہ و صحرا را   کہ در ہر قطرہ آب دیدہ دریائے دگر دارم
چہ داند فہمِ کوتہ بال جولانگاہ شوقم را   کہ او راہ دگر رفتست من جائے دگر دارم

خرد را نیست در سودائے من یکذرہ گنجائی   کہ او رائے دگر کردست و من رائے دگر دارم
نظیری برتر از مطلب برآوردست همت را
کہ برتر از تمنّا من تمنائے دگر دارم

گہے بر فرشِ سنبل گاہ بر روئے گیا افتم   نسیمِ ناتوانم تا کجا خیزم کجا افتم
نے کلکم ز حسنِ روئے گل منقار بلبل شد   مباد از طرفِ گلشن دور افتم کز نوا افتم
بہر بانگ و سرودے خاطرم آشفتہ میگردد   گلم گوئی کہ از آمد شد بادِ صبا افتم
حدیثِ دام زلفے میکنم و ز دیدہ در دیدہ   دلم را خار خارے هست ترسم در بلا افتم
گرم صد بار سوزی باز بر گرد سرت گردم   نیم پروانہ کز یک سوختن از دست و پا افتم
بمحرومی و بیقدری خضرم گریہ مے آید   چو در فکر شہیداں تو در روزِ جزا افتم
نظیری بیخود از بزم وصال یار مے آیم
عجب کیفیتے دارم ندانم تا کجا افتم

سخن دوست گراں بود فراواں کردم   جاں بہ بیعانہ بیارید کہ ارزاں کردم
گر در راہِ خضرے از نظرم مے پاشید   سوئے هر چشمہ شدم چشمۂ حیواں کردم
هیچ اکسیر بتاثیرِ محبت نرسد   کفر آوردم و در عشقِ تو ایماں کردم
همہ بایستنیم بود چو رفت آمد کار   هر چہ در کار نبایست همہ داں کردم
نیم ساعت بخود از تفرقہ نتواں پرداخت   در مقامے کہ دل جمع پریشاں کردم
هرچہ آموختہ بودم همہ از یادم رفت   سود چل سالہ بسودائے تو نقصاں کردم
حال ازاں ترک سیہ چشم بپوشید کہ من   سحر پیشِ نظرش بردم و قرآں کردم
سوئے تو رہ بتگاپوئے خرد نتواں برد   سعی چندانکہ بتحقیق تو نتواں کردم
خانخاناں کہ بیاد نظر تربیتش   طبع گر خاک نکارند منش جاں کردم
نکتہ آرا و غزل سنج نظیری مے باش
بمدیحے کہ ترا صاحب دیواں کردم

ما چو سیل ایں خاک را از اوّل بپشتِ پا زدیم   خیمہ همچوں گل ز مہدِ غنچہ بر صحرا زدیم
کوہ دانستیم دنیا را و خود را شاخ گل   از بغل مینا بر آوردیم و بر خارا زدیم
جنسِ کنعاں مصریاں گفتند در بازار نیست   بیشتر راندیم رخش از کارواں سودا زدیم

دهر ز اول بر سرِ کیں است پندارد کہ ما   سنگِ مریخ و زحل بر گنبدِ مینا زدیم
تکیہ بر آب و سرے بر باد نخوت چوں حباب   هرزہ واکردیم چشم و غوطہ در دریا زدیم
کس ز ما سرگشتگاں رہ بر مراد خود نیافت   بال و پر در جستجوئے منزلِ عنقا زدیم
قصر فوق و کاخ تہ جستیم غیر از ما نبود   خوش بخلوتخانہ بنشستیم مے تنها زدیم
غیرت ما با کسے تار دوتائی بر نتافت   بر خود آخر تاب همچو رشتۂ یکتا زدیم
دلکشا دیدیم صوت و نغمۂ امروز را   مہرِ نسیاں بر سرِ افسانۂ فردا زدیم
سبزہ وش شاید کہ راز خاک بر صحرا نهیم   بادۂ حمرا از جامِ لالۂ حمرا زدیم
کس حدیثِ آشنائی در جوابِ ما نگفت
قفلِ خاموشی نظیری بر لبِ گویا زدیم

تا بکے از کثرتِ غم روئے بر زانو نهم   تنگ گردد خانہ بر من سر بشهر و کو نهم
دفع دلتنگی دمے از شغل خالی نیستم   دست اگر بردارم از جیب آستیں بر رو نهم
شاکر بختم کہ منت دار از خویشم نکرد   عشرتے یاد آورم غمهاش بر پہلو نهم
کوچۂ معشوق باغِ دلکشائے عاشق است   بینم از هر جا ملال رو بکوئے او نهم
کس دریں کاسد دیار از من متاعے خوش نکرد   چند چوں گل رختِ رعنائی برنگ و بو نهم
مایۂ من انگبینِ ناب و پر آشوب شهر   بہ کزیں بازار جنسِ خویش بر یکسو نهم
کفر و ایماں را بیک سنگ آں دو ابرو میکشد   تا بکے اعجاز را در پلۂ جادو نهم
خو بعشرت کردہ ام عادت براحت چندگاہ   میروم تا سر ازیں عادت ز طبع ایں نهم
طے راہ از اشک بر مژگاں سبکسر میکنم   خم نمیگردد ز ثقلم بار اگر بر مو نهم
نافۂ مشکم کہ عطر افشاں بپا افتادہ ام   در چہ پا آویزم و رخ بر پے آهو نهم
بو العجب دردے نظیری را بشور آوردہ است
سینہ بشگافد گرش زنجیر بر بازو نهم

همیشہ گریۂ تلخے در آستیں دارم   بفرخ زهر فروشم گر انگبیں دارم
بیاد و برقم از احوال خویشتن در گفتار   کہ ابر در گذرد تخم در زمیں دارم
کسے کہ خانہ بهمسایگی من گیرد   مدام خوش دلش از نالہ حزیں دارم
نہ با گلم نظرے نے بصوتهم آهنگے   شکستہ بالم و صیاد در کمیں دارم

مرا بساده دلیهاے من تواں بخشید خطا نموده ام و چشم آفریں دارم
دلم رفیق سمندر مزاج مے طلبد سموم غیرت وادی آتشیں دارم
ز دیر با بت و بتخانه میبرد عشقم خجالت از رخ مردان راه دیں دارم
بدست هر که فتد جرعهٔ حریف منست ندیم میکده ام دل چراغیں دارم
سرم بکار نظیری فرو نمے آید
که داغ بندگی عشق بر جبیں دارم

جز نسخهٔ احوال کساں پیش ندارم هرگز نظرے بر ورق خویش ندارم
بر دام هوا و هوسم خنده زند مرگ صد داعیه ام پیش و نفس بیش ندارم
روشن شود از کاوش احباب چراغم زخم نزند کس که سرے بیش ندارم
چوں خامهٔ آشفته دماغاں شدم از دست پروائے نوشتن ز دل ریش ندارم
زاں نیش که دی زد برگ دست تو فصاد در یک بن مو نیست که صد نیش ندارم
از من سخن عشق و جنوں پرس نظیری
دیریست دل و دیں و سر کیش ندارم

رضا بعشق کدام است و اختیار کدام چه دل بعشق دهم دل کدام و یار کدام
دراں کمند که صد سر ز حلقه ریزد بهائے کشته چه و قیمت شکار کدام
دو نیم گشته دل از کفر و دیں نمیدانم گزیں دو پاره دل آید ترا بکار کدام
چه چشم اعمی از هجر نور کو بندم که قرب ذره چه و نسبت شرار کدام
فلک ز عربده آسوده است حیرانم که گشته خوی تو با طبع روزگار کدام
ز بسکه مست رخ ساقیم نمے فهمم که تاب طره چه و چشم پر خمار کدام
قرار صبر نظیری بچشم او دادیم
ز عهد ما و تو بینیم استوار کدام

هر کجا ساخت غمے دائره معمار شدم هر کجا نقطه شد اندر خط پرکار شدم
بوئے یار من ازیں سست وفائے آید گلم از دست بگیرید که از کار شدم
بس کزو شد برهم آسوده دو دستم در خواب همچناں زیر سرش بود که بیدار شدم
دل دیوانهٔ من قابل زنجیر نبود بشکنج سر زلف از چه سزاوار شدم

من دگر قوت پرواز ندارم در دام کاش صیاد براند که گرفتار شدم
قیمت زخم بلا درد طلبگاری بود نرخ کالا نشنیدم چو خریدار شدم
کس بآتش بدل خویش نظیری نزود
زاں نگه سوخته بودم که خبردار شدم

خود را کباب ازیں دل خود کام کرده ام ایں پاره آتشی است دلش نام کرده ام
گر روزگار دشمن من گشته دور نیست خونها ز رشک در دل ایام کرده ام
ایں دل که در وصال تسلی از و نبود خورسندش از تغافل و دشنام کرده ام
بے صبرم آنچناں که بقدر کرشمهٔ جانے گزند نهاده دلے دام کرده ام
پیش خیال او حذر آید ز اضطراب ایں صید را بحیله دمے رام کرده ام
شام فراق در نظرم داغ حسرت است هر مے که روز وصل تو در جام کرده ام
از نیم جرعه لطف نظیری چه بیخودیست
ایں روز وصل بود که من شام کرده ام

ما قلم در آتش و دفتر در آب افگنده ایم هر چه با آں خواهشے هست از حساب افگنده ایم
شب که از مستی سراغ کلبهٔ ما کرده جائے غم شادی بروں از اضطراب افگنده ایم
کوئے جاں معمورتر داریم از بازار دل راه سلطاں را بعمد ابر خراب افگنده ایم
ما گرفتاران بیدل هر کجا نالیده ایم لرزه بر عرش از دعائے مستجاب افگنده ایم
بر سر انگشت نیاز ما اثر یابی که دوش طرهٔ مقصود را در پیچ و تاب افگنده ایم
چاشنی گیرند مستاں از دل پر شور ما ما هماں بر آتش از خامی کباب افگنده ایم
کفر و دیں را از سوئے باطن رسولاں در رهند ما غلط بیناں نظرها بر کتاب افگنده ایم
بر نتابیم از فرشته منت باد مراد ما که کشتی بر سر موج سراب افگنده ایم
از کرام الکاتبیں منت نظیری کے کشیم
ما ز دیوان عمل حرف ثواب افگنده ایم

دست در طرهٔ آشفتهٔ یارے نزدیم یادگاری گرهے بر سر تارے نزدیم
شرم ما باد که مشهور جهانیم بعشق نشدیم آتش و برقے بدیارے نزدیم
در ره دوست چو خاشاک دوا ریخته اند بر سر آبلهٔ نشتر خارے نزدیم

کرده صد سالک چالاک بریں راه گذر — دست در حلقهٔ فتراک سوارے نزدیم
همه راز شتی و زیبائیِ ما در نظر ست — بخیهٔ برطرف پردهٔ کارے نزدیم
هرچه دادند و گرفتند دراں کوئے نکوست — برتر از روئے و محک و زن عیارے نزدیم
خلوتِ انس نظیری نبود روزے ما
حلقهٔ بر در دل در شب تارے نزدیم

از ما حذر که دست ز آداب شسته ایم — شرم از دل و زبان بمئے ناب شسته ایم
از یک حدیث لطف که آں هم دروغ بود — امشب ز دفتر گله صد باب شسته ایم
امروز آب دیده ندارد اثر که دوش — تلخیِ گریه را بشکر خواب شسته ایم
از رنگ و بوئے گریهٔ ما دور دامنت — صد آرزوئے کشته دریں آب شسته ایم
از عیش ما مپرس نظیری خبر که ما
چوں خضر لب ز چشمهٔ نایاب شسته ایم

نمیگردید کوته رشتهٔ معنی رها کردم — حکایت بود بیپایاں بخاموشی ادا کردم
بلذت بود گر لختِ جگر گر پارهٔ دل بود — نمک رفت از سخن تا با تکلف آشنا کردم
دریں دوکان کاسد صد هنر میدانم و هیچست — بمس محتاجم اکنوں گرچه مس را کیمیا کردم
خدنگِ جعبهٔ توفیق امشب در کمانم بود — غزالم در نظر بسیار خوب آمد خطا کردم
شهادت را عوض فردوس جاناں داد در محشر — دیت خود نیست خونم را غلط کردم بها کردم
بسم جوشِ الا الحق داشت چشم گریهٔ گرمی — شکایت بود بر لب یادِ او کردم دعا کردم
گره نیکو نمی بیند آں ابروئے زیبا را — اگر افسون او گر سحر بابل بود وا کردم
بهر کارے که نیت میگماری نصرت از حق جو — که بر گنجشک دام افگندم و صید هما کردم
ز کوئے یار چوں بو در هم و آشفته مے آمد
نظیری گشت صد گلزار امروز از صبا کردم

من روز ره خانهٔ خمار ندانم — مستیِ طرب جز بشب تار ندانم
مست آمدم و مست ازیں مرحله رفتم — من قافله و قافله سالار ندانم
پیداست که بر کشتیِ صد پاره سوارم — پاؤ سرِ ایں قلزم خونخوار ندانم
نے کسب کمالے شد و نے طیِ مقامے — از راه بجز جنبش و رفتار ندانم

چوں کودکِ پر خشم بود گریه حدیثم — صد عرض هوس دارم و گفتار ندانم
عمرم بصفیر قفس و دام گذشت است — من زمزمهٔ درخور گلزار ندانم
در سردیِ هنگامه همیں کام فروشم — من گرمی و شیرینیِ بازار ندانم
خاموش ز غوغا که دریں باغ نظیری
یک نغمه بصد شاخ سزاوار ندانم

درِ دشمن زنم و دوستی اظهار کنم — دستِ دل گیرم و دریوزهٔ دلدار کنم
نالهٔ نغمه سرایاں چمن بے اثر است — روشِ دام ز مرغانِ گرفتار کنم
دلم از زمزمهٔ طرفِ چمن نکشاید — گوشش بر قهقههٔ دامن کهسار کنم
رشته را ایں صنمان حبل متیں میسازند — تارم از سبحه برآید که زنار کنم
ترسم از رشک درِ میکدها دربندند — گر ازاں شیشه که مے خورده ام اقرار کنم
نیست با خشک و تر بیشهٔ من کوتاهی — چوب هر نخل که مسند نشود دار کنم
میگساران همه خفتند و نظیری در شور
داروئے بیهشیِ نیست که در کار کنم

مبیں بعیب و قبولم که نیک خواه توام — اگر بد دو جهانم که در پناهِ توام
مپوش چشم ز حالم که از پریشانی — ز دیدهٔ تو گریزاں تر از نگاه توام
بگرد کویِ تو گردم نسیم درگاهم — بهیچ در ننشینم که خاک راه توام
هزار زخم ستم خورده ام رسیده بتو — نمانده قوت رفتن ز صیدگاه توام
صور نگار صد افسانهٔ پریشانم — که در سوادِ شب طرهٔ سیاه توام
کجاست هجر کز و انتقام خویش کنم — که در حمایتِ مژگانِ کینه خواه توام
نظیری از که گذشتی دگر گرا دیدی
که باز سوختهٔ شعلهائے آهِ توام

سوزن بدل از بخیه و پیوند شکستیم — از بے هنری دستِ هنرمند شکستیم
در عشق بکامے نرسیدیم که بسیار — عهد پدر و خاطر فرزند شکستیم
از بهر نهالے که نشاندیم بخاطر — بس شاخ و بر نخل برومند شکستیم
ما حلقه بگوشِ سخنِ عشق و جنونیم — در حلقهٔ نسیان گهر پند شکستیم

امروز نشد نقل عزیزاں گلهٔ ما
صد بار من و تو بهم ایں قند شکستیم
هرگاه شنیدیم ز اخلاص حدیثے
طرفِ کلهے پیشِ خداوند شکستیم
تا روز مکیدیم سر انگشت حلاوت
زاں قند که امشب ز شکرخند شکستیم
گفتیم بشادی مشو آلوده نظیری
لب خوش نشد از خنده و سوگند شکستیم

شب درِ بتخانه را با دو چشمِ تر زدم
کعبه در لبیک آمد حلقه تا بر در زدم
همچو مرغ تیز پر رفتم بسوئے آفتاب
آنقدر کز گرمیش آتش ببال و پر زدم
طرفِ من سربسته بود و سیل گریه تندرو
پر نشد پیمانه ام هر چند در کوثر زدم
داشتم با صاحب منزل ره گستاخی
نکته بر واعظ بگفتم نعره بر منبر زدم
فیض صحبت تا سحر نگسست از دنبال هم
تا کواکب سبحه گردانند من ساغر زدم
داشت بر زنگار دل اندوه حرماں خاطرے
صیقلے آئینه را در پیش روشن گر زدم
شمع محفل خفته بود و شوق صحبت رفته بود
آتش افگندم بمجلس بال بر مجمر زدم
همچو خورشید آتش دل پیشتر شد موجزن
آب هر چند از نم مژگاں براں اخگر زدم
در رهِ قاتل نظیری را فگندم غرق خوں
آتشے آوردم و در عرصهٔ محشر زدم

ما برق جائے نور بکاشانه برده ایم
آتش بپاسبانیٔ پروانه برده ایم
بگرفته خواب دیدهٔ بخت و امید را
از بس ز وعدهای تو افسانه برده ایم
با ما اگر خدائی کند دشمنی بجاست
از آشنا پناه به بیگانه برده ایم
ایں گوشمال درخور ماهست از فراق
نام جدائی تو دلیرانه برده ایم
هستیم آنچنانکه بقصد هلاک خویش
خنجر بخصم و سنگ بدیوانه برده ایم
از سایهٔ خودیم رمان ما رمیدگاں
کز کنج خانه کنج بویرانه برده ایم
حرفے بگو بپرس نظیری چه محرمیست
حسرت بر آشنائیٔ بیگانه برده ایم

چند در دل آرزو را خاک غم بر سر کنم
آتشے را تا بکے در زیر خاکستر کنم
چند بینم خواری و در سینه دزدم تیر آه
شعله را تا کے نگهبانی ببال و پر کنم

زاریم گویا اثر دارد که امشب برورش
نالهٔ ناکرده خواهم نالهٔ دیگر کنم
تا نه بینم ز هر چشمے رانمے یابم حیات
گر بآب خضر کام زندگانی تر کنم
با وجود ناامیدی بسکه مشتاق توام
مدعی گر مژدهٔ وصلم دهد باور کنم
گر جز از خاکِ سر کویت خیزم روز حشر
خاک صحرائے قیامت را همه بر سر کنم
عالمے امروز بر حالِ نظیری خوں گریست
وائے اگر فردا چنیں جا در صفِ محشر کنم

زیں غم نه گریه آمد و نے ناله برکشم
سخت است حال مشکل اگر تا سحر کشم
غائب نگشته از نظر از پا در آمدم
من آں نیم که رنجِ فراق و سفر کشم
آں بلبلِ ندیده بهارم که انتظار
در آشیاں ز کوتهی بال و پر کشم
بدخوئے خانه زادم و مغرور خدمتم
معذورم ار ز امر تو یکبار سر کشم
پیدا شود که هر چه مراهست از آنِ تست
فردا که رختِ خویش ازیں کو بدر کشم
ما و سفالِ آں سگ کو زانکه ایں شراب
مستی نمیدهد چو ز جام دگر کشم
چنداں مرو ز هوش نظیری بروز وصل
کیں جاں بے بهاش به پیش نظر کشم

امروز پیشت از غمِ خود دم نمیزنم
فارغ نشیں که بزم تو برهم نمیزنم
انداختم ببرون شادی هزار گم
غیر از دوشش بباختن غم نمیزنم
نازم بایں شرف که غلام محبتم
لافِ نسب ز نسبت آدم نمیزنم
صد ره سوار همتم از ایں و آں گذشت
با آنکه تازیانه بر ادهم نمیزنم
مے سازم ارچه دست دغا پیش میکند
مے بازم ارچه نقش وفا کم نمیزنم
امروز بهتر است نظیری جراحتم
آسوده ام که دست بمرهم نمیزنم

ضبطِ حرفے میکنم کز وے زباں میسوزدم
شکوهٔ در دل گره دارم که جاں میسوزدم
پاسِ تن از دور میدارد شب هجرِ تو جاں
بسکه از داغِ جدائی استخواں میسوزدم
جائے شیون دود آهم از دهاں سر میزند
بسکه از سوز دروں بر لب فغاں میسوزدم
خواستم شمعے که از وے خانه روشن شود
وه چه دانستم که رختِ خانماں میسوزدم

مهربانان زود تر بخشید خونم را باد
بے گناہم کشتہ واز بیم آں میسوزدم

کردہ ام در بیخودی آہے کہ اندوے دُور باد
کردہ لب تبخالہ وز دل تا زباں میسوزدم

از کہ مینالد نظیری باز مرغ بام کیست
عیب گوئیہائے آں آتش بیاں میسوزدم

خاک دیگر بر سر مژگانِ بے نم میکنم
دست دل میگیرم و دریوزۂ غم میکنم

در تن از آسودگی خونابہ دل تیرہ شد
مے شگافم سینہ والماس و مرہم میکنم

بیغم و بیغم ز من اے دردکاراں الحذر
مہر از افلاک و تاثیر از دعا کم میکنم

در دلِ بے لذتِ من یکسر مو درد نیست
از کدورت سور را با آنکہ ماتم میکنم

جز پریشانی نے آرد دماغ از کار من
از سحر تا شب حسابِ زلف برہم میکنم

سنگ را در دل گرہ شد گریہ از بیدردیم
خندہ از بے غیرتی بر اہلِ عالم میکنم

وصل را خواہم نظیری طوق بر گردن نہاد
دست دل در گردن شوق کسے خم میکنم

میروم زیں کوئے وز رشک محبت میروم
بسکہ با من آشنا گشتی ز غیرت میروم

کرد شیریں اشک تلخم را شکرخند وداع
جیب و دامانے پُر از نقلِ محبت میروم

نوحہ بر خود میکند دیوار و در از رفتنم
میبرم ذوق از جہاں از بس بحسرت میروم

حالتے دارم بایں خواری کہ از خاکِ درش
گر بجنت خواندم را نواں بمنت میروم

از حجابِ رفتنِ بیجا نظیری از درس
بخیہ ہا بر دیدہ از اشک ندامت میروم

باز از جرمِ شکایت ناامید از رحمتم
گفتہ ام کفرے و اکنوں بد تریں امتم

تا ز من دارد ملالے سایہ ام خصم منست
در دلِ خود خوارم و در چشمِ خود بے غیرتم

گرچہ در ظاہر دلم اظہار طاقت میکند
لیک پنہاں بر سرِ جنگ است با من طاقتم

مینویسم خطِ بیزاری دل پُر شکوہ را
با ہوس پیوند دارد نیست با او نسبتم

عالمے از رنجشم راہ حکایت یافتند
از نکوخواہاں دگر در زیر بار منتم

منکہ جا یابم بر کشش بار شک اغیارم چکار
اینچنیں دایم در آتش از دلِ پُر غیرتم

نیست از رنجش نظیری گر شکایت میکنم
عندلیبم نالہ کردن ہست رسم و عادتم

تا از فضائے دشت بگلشن فتادہ ام
از چشم طائران نوازن فتادہ ام

در نقش کارگاہ جہانم نمُود نیست
کز ضعف ہمچو رشتہ ز سوزن فتادہ ام

گہ سینہ میخراشم و گہ چہرہ میکنم
شوریدہ تر ز باد بخرمن فتادہ ام

نے در حساب گوہرم آردنہ در نظر
از کیسۂ کریم بہ برزن فتادہ ام

مشتاق التفاتم و محتاج رحمتم
چوں طفل شیرخوارہ بدامن فتادہ ام

سعیم اسیرِ دوست دریں ترکتاز کرد
طالع نگر کہ قسمت دشمن فتادہ ام

زیں بوم و مرغزار نیم گر ملوّنم
طاؤس سدرہ ام ز نشیمن فتادہ ام

باز شہم کہ تا کشد از مرحمت مرا
در دست ایں عجوز برہمن فتادہ ام

طبل رحیل قافلہ سالار میزند
من در طلسم بے در و روزن فتادہ ام

چوں گل برنگ و بوئے ہوا خرقہ در گرو
دستار داغدار بگردن فتادہ ام

ریحان و مد بعشق نظیری ز آتشم
در گلشن خلیل ز گلخن فتادہ ام

بتمنائے غلط بر ہمہ کس میر شدیم
بدر از خانہ ز فتیم و جہانگیر شدیم

مہ کلہ گوشہ پے خدمت ما مے شکند
کہ سرافراز باندازۂ تقصیر شدیم

مئے تلخ و گزکِ شور ز ما پُرس کہ چیست
طفلِ بودیم کہ باز از شکر و شیر شدیم

غافل از شیوۂ رندی بسلوک افتادیم
تازہ ناکردہ دماغ از پے نخچیر شدیم

دوست بر ما نگراں از سر شفقت بگذشت
خاک بودیم ز فیضِ نظر اکسیر شدیم

ہر کجا راہ و ہدا سپ بر آں تاز کہ ما
بار ہا مات دریں عرصہ بتدبیر شدیم

شادیِ ہفتہ بآزادیِ ما میگردد
ہمچو آوینہ چہ سر حلقۂ زنجیر شدیم

چار فصلِ چمنِ عمر ندیدیم افسوس
نارسیدہ بجوانی ز تعب پیر شدیم

رشک بر پیریِ ما چرخ و عطارد دارد
پشت خم ہمچو کماں راست تر از تیر شدیم

خوشتر از عمرِ زلیخا بطرب بر گشتیم
عذر تقصیرِ عمل در پے توقیر شدیم

زاں دو محراب نشیں ہندوِ زنار پرست
پیش گفتار بدریوزۂ تکبیر شدیم

فکر آبادیِ ایماں نظیری کردیم
سوئے دلہائے خراب از پے تعمیر شدیم

زجا نتوانم از کم نشاءٔ کے چالاک برخیزم   بہر سو جنگ محکم سازم و چوں تاک برخیزم
چناں ز آلایشِ مژگاں تردامن گرانبارم   کہ سست از جا چو نورِ دیدۂ نمناک برخیزم
بصافی مشرباں صحبت گزیدم صاف باید شد   بسوزم زہدِ خشک و خرقۂ تریاک برخیزم
چو موجم نقش برآب و چو گردم رخت بر صرصر   ز دامن تا گریباں ہمچو سوسن چاک برخیزم
ملال آشیانم گشت کے باشد بہار آید   چو بلبل مست گردم از خس و خاشاک برخیزم
بیکدم بادہ صاحب ہمتے دستم نمیگیرد   کہ دانش گردم و از خانۂ امساک برخیزم
دریں صحرائے پر صرصر چہ تمکیں ہست بودم را   چو دود از باد بگریزم چو گرد از خاک برخیزم
بسعد و نحس دوراں خطِ تسلیم و رضا دادم   کہ نتوانم چو نقشِ ثابت از افلاک برخیزم
نخوردہ زخم افتادم ز پا ترسم کہ نتوانم   بخوں رنگیں پئے آرایشِ فتراک برخیزم
شب از میخانہ سوئے خانقہ رفتم غلط کردم   سحر میبایدم از نشاءِ تریاک برخیزم

مکن منعم نظیری گر ز حکمِ آسماں نالم
ز مظلومی بداد از حاکمِ بیباک برخیزم

بسیار فطرہ کردم در گرم سردِ عالم   چشمے نشد بمالم از دود گرد عالم
عزمِ رحیل دارم از شہربندِ دنیا   صومِ وصال گیرم از آبخوردِ عالم
بر خاک رہ گذارم افلاک پایمالم   خلوت نشینِ شہرم صحرا نوردِ عالم
رخ میکنم بناخن لب میگزم بدنداں   با خویش در نبردم غالب نبرد عالم
از حسنِ آں پری وش تا یافتم نشانے   دیوانہ دوست گشتم ویرانہ گرد عالم
خشمے ہمہ تبسم تلخی ہمہ حلاوت   در نیش و نوش جانہا در خار و ورد عالم
ریزاں ز من ثمرہا الواں ز من چمنہا   رنگے نہ ہمچو بادم از سرخ و زرد عالم
نابود ہست بودم پندار در نمودم   چوں نقطہ زیادم از نقش نرد عالم
نوبالغانِ ایں عہد زن مشربند یکسر   مردانگی مجوئید از ہیچ مرد عالم
زیں خاکداں برستیم و ز اختراں گذشتیم   مائیم صبح ثانی خورشید فرد عالم

صبح از کفِ نظیری رطلِ گراں کشیدیم
بر طبعِ شد گوارا اندوہ و دردِ عالم

کعبہ و دیر شدم صد رہ و ویراں گشتم   بارہا معبدِ ترسا و مسلماں گشتم

باد خاکم بہوا برد و پریشانم کرد   عطرِ طرفِ چمن و گردِ بیاباں گشتم
نفسے از گل و آبے نفسے ز آتش و باد   نشدم جمع از آں پس کہ پریشاں گشتم
سیلئے نہی فضولی از سلوکم انداخت   چشم ترسیدہ تر از طفلِ دبستاں گشتم
بازیِ نفس ز تعلیم گہِ عقلم برد   گرچہ صد بار بدل دست و گریباں گشتم
طوف و سعیِ حرمِ عشق نیاوردہ بجائے   تشنۂ زمزمِ آں چاہِ زنخداں گشتم
عمر بگذشت و خریدار بہیچم نخرید   کار بد بود و بر خویش بتاواں گشتم
پردہ ام از رخِ اعمال ندامت برداشت   خجل از طاعتِ آلودہ بعصیاں گشتم
دل گرفتم ز کفِ دیو ہوا آخر کار   صاحبِ جامِ جم و مہرِ سلیماں گشتم
زیبد ار زیورِ دوش و برِ حوراں گردم   کہ جلا یافتہ از خارِ مغیلاں گشتم

اگر از ذوق نظیری بفتادم چہ عجب
طفل بودم کہ غزل گوئے و سخنداں گشتم

غسالہ شوئے تہِ کاسۂ ایاغ شدم   بتر ز پنبۂ رنگینِ روئے داغ شدم
نہ خضر بود دریں تیرہ رہ نہ چشمۂ خضر   ز شرمِ ہرزہ دوی سر و در سراغ شدم
فغان و شیونِ مرغاں چناں ملولم کرد   کہ جیب و دامن خالی بروں باغ شدم
نگویم اینکہ سیہ بختیم نے انداخت   چو بالِ زاغ بدم ہمچو چشمِ زاغ شدم
برائے سبزہ و گل بود سیر و پروازم ہا   نصیب خوانا کہ پروانۂ چراغ شدم
تہِ پیالہ بمن داد لیک از مستی   فتیلہ بر دلِ خاماں نہادہ و داغ شدم
بدشت و مزرع گشتن ہوا پرستی بود   بکنجِ عزلت و خلوت ز باغ و راغ شدم
نسیم نیم شبم بر مشام بوئے زد   سحر شگفتہ و خوش طبع و خوش دماغ شدم

مدارِ کار نظیری بخلق دم درکش
کہ فارغ از ہمہ در گوشۂ فراغ شدم

نہ خراش دم برقت نہ گداز دل بدردم   دم آتشیں بیاناں بفسرد و گفت سردم
شدہ ام ز خویش قانع بخیالِ خلق و دلقے   نہ بدر رو باز گشتم نہ ز دیدہ آب خوردم
دہم از غذائے مرغاں بخیالِ دام و قیدم   کنم ار دعائے باراں بہوائے سرخ و زردم
نکنم تغابہ بازی کہ دو شش نشستہ نقشم   نشوم ز لعب فارغ کہ عقب فتادہ نردم

بہوائے ابر خیزم فگند زپائے ثقلم — بگذار سیل افتم نزود زدیدہ گردم
بقطار کس نگنجم چہ گراں بہا و میرم — بعیار خس نیرزم چہ بلند قدر مردم
بزنند ننگ سنگم بکشند عار خنجر — بہ تہمتن ار درافتم بگریزد از نبردم
بہرم ہزار پایہ رہ بستہ قطع سازم — بجہم ہزار پلہ پے سود و رنو ردم
بخزان و گل نہ پیچم نہ زقسم رنگ و بویم — بہ بہار و دے نسازم نہ زجنس گرم و سردم
وزد از کمیں نسیمے زندم بموج دریا — کہ سحاب خشک مغزم نہ زخار و نے ربردم
ہمہ را بمہر بینم کہ قرین خویش خویشم — بجہاں ضیار سانم کہ چو آفتاب فردم

بسماع جاں نظیری زخودم خلاصی دِہ
بفشاں چناں غبارم کہ غبارِ کس نگردم

آتشیں گفتار خاکی پیکرم — قطعۂ باغ خلیل آذرم
در دم احیائے عیسیٰ معجزم — در یَد بیضائے موسیٰ دفترم
جائے گل بلبل بر آرد شاخ گل — گر فشانی بر چمن خاکسترم
عالم معنی بنورم روشن ست — در حقیقت آفتاب دیگرم
غوطہا در بحرِ معنی صنع کرد — تا برآورد از تہ صدف یک گوہرم
از سخن ہر کس ہیولائے نمود — من ہیولائے سخن را جوہرم
کس بمعیارم نمے آرد سخن — ہین محک صاحب عیار و ہیں زدم
وصل معنی دیر اگر دستم دہد — پردۂ افلاک را برہم درم
جوہرم جسمم نمیدانم چیم — ہر چہ ہستم عرق مہر حیدرم
اختراں چوں سرمہ در چشم کنند — آسماں گوید غبارِ آں درم

برتر از حال نظیری نکتہا
گویم و از خود نیاید باورم

بگل پیراہنے امید دارم — کہ خوشبو سازد آغوش و کنارم
من آں آسیمہ صیادم دریں بحر — کہ در بامم نمیگنجد شکارم
قضا ہمسنگ کوہم داد سودا — بموئے بر ترازو بستہ بارم
فشانم خوشۂ باراں زمژگاں — بشورش ابر و دست و کوہسارم

شود شوریدہ تر ہر دم گل و آب — ازیں مرغابیاں چشمہ سارم
بامید وصال آں پری وش — بشکلے ہر نفس بت مے نگارم
بایماں نایم از پندار بیروں — عجائب مومن زنار دارم
گریباں میدرم از عشق و کاوش — کہ تاب ایں سر و سودا ندارم
زشہرے زادگاں عشق پرسید — یکے از عار خاں آں دیارم
بایں خشکی گر آزادم گذارند — زسر سبزانِ وادی یادگارم

نظیری ذوقِ شب خیزاں زمن پرس
کہ از بیگہ دریں وادی سوارم

سوخت چوں شمع پائے تا بسرم — شد تنم جملہ مایۂ نظرم
درِ صبحم بروے نکشایند — بر شبم خندہ میزند سحرم
من کہ بر گلبن آشیاں دارم — چہ غم است از فنائے بال و پرم
پشت غمدیدگاں بمن گرم است — غم بہ پیشم سناں و من سپرم
یک رہ ابرام دوست نشنیدم — زیں تقاین کہ شد ہنوز کرم
کشدم غم بایں گنہ کہ چرا — شادی از دور دیدہ برگذرم
حادثاتِ جہاں زہم رنجند — نسپارند اگر بیک دگرم
تو بہ ناید بعشق شاہد راست — برگذرگاہ ژالہ شیشہ گرم
بسکہ دل بر قفا روم زدرت — قدمِ پس تر است پیشترم
مست و آشفتہ میروم بر راہ — حالِ من ظاہر است از اثرم
خوش نکردند صبحدم مرغان — نام کردند مرغ خوش خبرم

آنچناں واردم نظیری شوق
کہ بریزند عضوہا زپرم

شست سقائے ابر برگ و برم — بنمی شد دل و دماغ ترم
دانہ چوں خوشہ در گلو آورد — شاخہائے رگ از نم جگرم
بس ہوا طرحِ انبساط انداخت — شد درون سرا برونِ درم
بدو بال سحاب دوختہ اند — دامنِ بحر و دامنِ بصرم

مژه برهم نمے توانم زد　　که بطوفان گریه بار ورم
مریمِ ابر در تموز آورد　　میوهٔ مهر کاں بما حضرم
عقدِ سنبل شد آه بیجانم　　خوردهٔ نرگس اشک چوں شررم
همه امنیّت و فراغت شد　　هرچه آفت نمود در نظرم
چوں بجوئے گلستان نگرد　　بوسه بر دیده میزند نظرم
بسکه از شوق سینه در جوشم　　پائے تقدیم میکند بسرم
پائے در فرق مو براعضاست　　همه آبستنے و جانو برم

آنچناں گم شدم بعیش و نشاط
که نظیری نمے رسد خبرم

زخیلِ نغمه سنجان رفتم و طرزِ کهن بردم　　صداعِ بلبل نج نغمه از طرفِ چمن بردم
نه زیبِ باغ کم شد نه بساطِ سبزه خالی شد　　خس خشکے ز نزهتگاهِ سرو و یاسمن بردم
دگر در شهر از مستی و رسوائی نمے گنجم　　بیاباں دیدم و دستے بجیبِ پیرهن بردم
زبے مهری یارانم ازیں به یادگاری نیست　　که مهرِ خویشتن را از ضمیرِ خویشتن بردم
هر آمیزش که سنجیدم خواص زهرے بخشد　　مذاقِ ناخوشی از شهد و شیرِ انجمن بردم
بصد کاں مومیائی اے حریفاں به نمے گردد　　شکستِ خاطرے کز بزمِ آں پیماں شکن بردم
فراغِ خاطر از سیر و سفر جستم نشد حاصل　　غمِ غربت فراهم کردم و سوئے وطن بردم

نظیری مست و بدخو دیدمش فرصت غنیمت بود
لبِ پُر شکوه پیشش رفتم و تیغ و کفن بردم

بیروی تو پروانهٔ امشب بچراغم　　خود را بچناں بیخودیٔ سوخت که داغم
مُطرب بکنایت غزلے دوش ادا کرد　　از گریه شدم مست و شد از دست ایاغم
دور از تو ز خود رفتگیٔ میدهدم دست　　کز پیشِ نظر ناشده گیرند سراغم
بُوئے اگر از مهر و محبت نشنیدم　　گل را گنهے نیست گرفتست دماغم
اے گلبنِ طالع چه نهی روئے بزردی　　فصلے نگذشتست ز سر سبزیِ باغم
کو جیب کشا صبحم و پُر کن ز سیاهی　　شد روشنیِ روز رقم بر پرِ زاغم
مشغول بعلم و ادبے باش نظیری　　تا چند شوی شیفتهٔ لابه و لاغم

نه مقامے که دراں زاد سفر تازه کنیم　　نه غبارے که ازاں سرمه نظر تازه کنیم
سوئے ایں بادیه هرگز نوزیدست نسیم　　سینه بر برق کشائیم و جگر تازه کنیم
همه از شعله چو پروانه پر انداخته ایم　　وز طپیدن نتوانیم که پر تازه کنیم
تشنه وارند بهجر و دم آبے ندهند　　خود لبِ خشک بخونابِ جگر تازه کنیم
کے بود یار سفر کردهٔ ما باز آید　　جانِ مشتاق ازاں سینه و بر تازه کنیم
خلق را فتنهٔ ایں شهر فراموش شده　　زخمِ پنهاں بنمائیم و خبر تازه کنیم
وقت آں شد که مے از ساغرِ خورشید زنیم　　لبے از خندهٔ شادی چو سحر تازه کنیم
شمسِ دیں اخترِ اعظم بسعادت خواهیم　　نوبتِ سلطنتِ شمس و قمر تازه کنیم
بنده باشیم و ملوکانه حکومت رانیم　　روشِ دیگر و آئینِ دگر تازه کنیم
بتضرع کلهِ فقر ز سر بر داریم　　بادشاهانه همه تاج و کمر تازه کنیم

نقشِ امیدِ نظیری بجهاں نتواں یافت
به که ایں تخته بشوئیم و ز سر تازه کنیم

یک گلیم اما بر تربت چوں خم و پیمانه ایم　　مختلف در رنگ و بوئیم ارچه از یکدانه ایم
سّرِ معبودیم و با شرکِ خفی هم پرده ایم　　روحِ مسجودیم و با نفسِ دنی همخانه ایم
طبعِ معشوقی و لافِ عاشقی از ما خطاست　　طعمهٔ بازیم اگر شمعیم اگر پروانه ایم
گنج در ویرانه باید کرد پنهاں ایں عجب　　بوالعجب تر اینکه خود گنجیم و خود ویرانه ایم
قفلها از ما کشاید فتحها از ما شود　　هر کجا تقدیر مفتاح ست ما دندانه ایم
کاشفِ نیت چو شکلِ قرعهٔ ده نقطه ایم　　ره زنِ باطل چو فالِ سبحهٔ صد دانه ایم
با بد و نیک ارچه یکرو ئیم همچوں آئینه　　در صلاحِ کار در هم صد زباں چوں شانه ایم
گر پریشانیم عطرِ سنبلِ آشفته ایم　　ور سیه کاریم کحلِ نرگسِ مستانه ایم
آمدیم از علم و در تقریر سرگرداں شدیم　　زانکه چشمِ دهر در خوابست و ما افسانه ایم

در طریقِ بُردباری گر نظیری عاجزیم
شکر لله در رهِ وارستگی مردانه ایم

ساقی بزحمت آمده ام تا بپائے خم　　یک کاسه مے بیار و گر هست لائے خم
باطن زکسب معرفتم به نمے شود　　تبدیلِ خلق میکنم از کیمیائے خم

از یک پیالہ ام زخلاف فلک بخر   کز سر بروں شدم چو مے از تنگنائے خم
گرخم شکست محتسبم غم نمے خورم   کافیست یک کرشمۂ ساقی بجائے خم
تاہست باغ ومیکدہ از غم پناہ ہست   یا زیر گل شویم نہاں یا قفائے خم
چشمم غنی شد از کرم پیر میفروش   طبعم کریم شد زدوم دلکشائے خم
مستیٔ من زجنس حریفان دوُر نیست   نوشم مے از قرابۂ دیگر ورائے خم
پیمانگی کند فلکم مہر قطرگی   گردوں صلائے عام زند من صلائے خم
درحرص ناں چو مور نظیری چہ ماندۂ
طاؤس میشود مگس اندر ہوائے خم

ردیف النون

دیریست بروں رفتہ ام از اختیار خویشتن   بنشستہ ام اندوہگیں در انتظار خویشتن
گراز عیار حالِ خود در مجلس اظہارے کنم   سازاز مقام خود فتد مے از عیار خویشتن
مشرب مصاحب میکند ورنہ تفاوت بیحد است   تو مستِ حسن و نازِ خود من در خمارِ خویشتن
تا رفتم از کوئے مغاں در من غریبی کارکرد   ہر گز نمے آید مرا یاد دیارِ خویشتن
توفیق اگر یاری کند ورزہد خشک آتش زنم   زاب ورع سوز آورم رنگے بکارِ خویشتن
سیلابِ مستی سر دہم تا بیخ ہستی برکند   یکبارگی فارغ شوم از خار خارِ خویشتن
گر بر سرِ صلح آورد روزے پشیمانی مرا   چنداں بگریم کز دلت شویم غبارِ خویشتن
گر پیش میخواندی مرا ذوقِ مرامی یافتی   نقش خرابی ماندہ ام از یادگارِ خویشتن
آں شب کہ در خوں خفتہ ام دانم شبِ آسودگیست   کم روزِ راحت دیدہ ام از روزگارِ خویشتن
یک روز برقع برفگن انصاف مشتاقاں بدہ   خلق جہاں راکردۂ امیدوارِ خویشتن
معشوق وعاشق را بہم نازے نظیری لازمست
دشمن نمے باشد کسے با دوستدارِ خویشتن

عمر اگر باقیست رنجشہا کہن خواہد شدن   آں لبانِ تلخگو شیریں سخن خواہد شدن
باز خواہد آمدن از نقش بازیہا خیال   ایں دو چشم بت گرِ من بت شکن خواہد شدن
پاسخ گفتار زشت ما ہم استغفار ماست   کے صنم گویا بکفر برہمن خواہد شدن

باز عشق حیلہ گر شاہد فریبی میکند   یوسفے ہر گوشہ در چہ بے رسن خواہد شدن
منکہ از گم کردہ یار خود نمے یابم نشاں   گر بہ بیت اللہ روم بیت الحزن خواہد شدن
من کجا و عیش و مستی بادہ بر من زہر باد   بے تو گر شکر خورم تلخم دہن خواہد شدن
اسم اعظم ثبتِ لعلِ تست پاکش وارہاں   ایں نگیں روزے نصیب اہرمن خواہد شدن
جیب ماتم دیدگاں چاکست تا دامانِ حشر
شاہدِ حالِ نظیری پیرہن خواہد شدن

در چراغ حکمتت از مغز خود روغن مکن   جز بنورِ عشق راہ معرفت روشن مکن
حکمت از خود جوئی و از یونان و یونانی مخواہ   از کنار خوشہ چیناں دانہ در خرمن مکن
عشقبازاں را قوام جسم از قوت دلست   چوں دلت باشد قوی فکر غذائے تن مکن
دلبرے بگزیں کز اول یار وہم آغوش تست   شاہد ہر جانشیں را دست در گردن مکن
آب پاشانست در کوئے پریرویان یزد   تا نمانی پائے در گل چشم بر روزن مکن
رود مصر و چشمۂ موسیٰ براہ قدس ہست   وقت پیری ہم بس از آلائش دامن مکن
اختیار عشق با ہزل و ہوس شغل خطاست   مرکبے کز موم سازی نعلش از آہن مکن
اے خوشا خواری و خورسندی گہ فقر و قبول   کس نگوید گلخنے راجائے در گلخن مکن
آشتی داری بخصماں با نظیری کیں مکن
دشمناں را دوست کردی دوست را دشمن مکن

دلا روز آں خمِ ابرو بگرداں   بدل کردیم قبلہ رو بگرداں
رخ از ہندوے خطش سومنات است   مسلمانی رخ از ہندو بگرداں
نہ بینم غرۃ آں رو را مبارک   عنانِ طرہ بر یک سو بگرداں
بہارِ حسن عالم بے خزاں نیست   رخ از اصلاح ایں جادو بگرداں
بہر فصل ایں جہاں طبعے پذیرد   ترا ہم رفت فصلے خو بگرداں
زدست انداز زلفش از کار رفتم   شکنجے بر خمِ بازو بگرداں
مبادا بر نشاں آید خدنگے   کمینے دیدہ ام آہو بگرداں
بعشقت پارسائی پیشہ کردم   بر سوائیم در ہر کو بگرداں
زلالت تیرہ گشت از ناروائی   نظیری آب خود زیں جو بگرداں

درمانِ ضعفِ دل بلبِ نوش خند کن   حرفے بگوی و مشک گلابے بقند کن
لب پاک از ترشحِ آب حرام کرد   طرفِ ردا بگردنِ صوفی کمند کن
بوئے عبوسِ عارف شهرم دماغ سوخت   خادم بیار مجمر و فکرِ سپند کن
زهرم برگ زحاسد بدگوئی میدود   نیشم ز دل برآر و علاجِ گزند کن
باما بدست خصم بجود ارچه خوب هست   گو اشتلم بطینتِ ناارجمند کن
آنکس که دین ندارد و گوید که عارفم   تکفیرِ او بملّتِ هفتاد و اند کن
تا کے چو موجِ آب بهر سو شتافتن   در عینِ بحر پائے بگرداب بند کن
نقدت همه زروئے ریا قلب ماندہ است   صرافِ خویش شو سخنِ چون و چند کن
دشمن اگر بسفرهٔ تو میهمان شود   سر بخش و نامِ خویش بهمت بلند کن
آرائشِ برون چه کنی پشمِ گوسپند   گرگے که در درون ست ترا گوسپند کن
افغان که سوختی و بمرهم نمے خری   آنرا که داغ مے نهی اوّل پسند کن

عالی نموده عشق نظیری مقامِ تو
معنی بلند آور و دعوے بلند کن

با مسلمان زادگان تا کے دل و جان باختن   بعد ازین خواهم بترسا زاده ایمان باختن
برامیدِ یک نگاهِ مرحمت میشایدم   خویش را چون سرمه در چشمِ عزیزان باختن
تشنه چندین راه ظلمت کرده طے حیف حیف   جامِ جم را در کنارِ آبِ حیوان باختن
شیوه‌ها دارد محبّت ورنه کارِ عقل نیست   یوسف افگندن بزندان عشق زندان باختن
کار بر اندازهٔ ما نیست بس رسوائیست   زود همچون اهرمن مهرِ سلیمان باختن
برامیدِ التفاتِ خضر نادانی بود   زورق اندر بحر و مرکب در بیابان باختن
عشق بے تعلیم مے آید برین معنی گواست   کودکان را عشق با هم در دبستان باختن
گر دلے داری دو عالم را بداوے فگن   کس ندیدم برده باشد از هزاران باختن
تا مقامر شیوگان را عادت است اوّل زیاد   داد کردن دل پس ایمان بر سرِ آن باختن
گرد کوئے ما چو گردی رو حریفِ ما نهٔ   با فقیران منعمان را نیست آسان باختن
لاف آن بهتر که در میدان سر بازان زنم   شرطِ دعوی نیست تنها گوئے و چوگان باختن
هر قمارے را که شرطے نیست ذوقے نیز هست   از لبِ تو بوسه و از ما گریبان باختن

میسزد مغلوب بودن لیک غیرت غالیست   عشق میخواهد بنازم لیک نتوان باختن
طاعتِ چل ساله را در عشقِ ترسازادهٔ   در سرِ بازار میباید بعصیان باختن

چیست میدانی نظیری وقتِ مرگ افلاسِ ما
جان بساحل بردن و سامان بطوفان باختن

بگریه در دلِ تو گر اثر توان کردن   ترا ز ذوقِ محبّت خبر توان کردن
اگر بمهرِ من آب و گلت سرشته شود   دل و زبانِ تو شیر و شکر توان کردن
قبولِ سلطنتِ هر دو کون چندان نیست   که با محبّتِ تو سر بسر توان کردن
به پندِ مردم ازین راه بر نمیگردم   بجستجوئے تو سر در خطر توان کردن
بیانِ شوق بتقریر در نمے آید   نمیشود که سخن مختصر توان کردن
بنامه گر صفتِ اشتیاق بنویسم   ز کاغذ و قلمم بال و پر توان کردن
ز دیده تا بدلم رفت گریه طوفان کرد   گذر عجب که ازین رهگذر توان کردن

علاج نیست که خصم از درونِ جان برخاست
ز کیدِ دشمنِ بیرون حذر توان کردن

نوش میریزد حدیثت در گزندِ خویشتن   تلخ از آن گوئی که داری پاسِ قندِ خویشتن
بس پریشان ساختی زلفِ درازِ خویش را   گر دلے نگذاشتی فارغ ز بندِ خویشتن
هیچ کارم بیش از عشقت بکامِ من نبود   چون پسندیدی مرا گشتم پسندِ خویشتن
دولتِ عشقِ توام هر گه بخاطر بگذرد   سجده آرم پیشِ بختِ ارجمندِ خویشتن
باخیالے مونسم کز فکرِ خود در وحشتم   از عزیزے نادرم سر در کمندِ خویشتن
هر که از مجلس عبیر و عود بیرون آورند   دفعِ چشمِ بد برم دودِ سپندِ خویشتن
رامِ دل زلفِ سیه غارت نشد شرمنده‌ام   از فسون و دعوتِ ناسودمندِ خویشتن
صلح و جنگت بر دلم میدانِ طاقت تنگ ساخت   عرصهٔ جور در خورِ سیرِ سمندِ خویشتن
عشقبازی گرچه میگویم خطا کردن بود   بر نگردم زین خطا کاری به پندِ خویشتن

پیشِ گفتارت نظیری جان بتحسین میدهد
ناز کن بر حسن و ادراکِ بلندِ خویشتن

مردانه قماری کن و دستے بدو عالم زن   خصلے که نهی پر نه نقشے که زنی کم زن

ہر دم چو فلک لعبے از پردہ برون آری — این شعبدہ یکسو نہ وین معرکہ برہم زن
گر مہر نہی بر دل از شوق بیانی نہ — ور قفل زنی بر لب از رطل دمادم زن
بینائی جاں خواہی شمشیر تبارک زن — آگاہی دل خواہی الماس بمرہم زن
تو ہر چہ خاموشی کز ہیچ نمی ندیشی — من پاس کرا دارم غواص نہ دم زن
ایماں زیقیں خیزد از ہر چہ بشک باشی — در آتش حرماں بیں یا بر محکِ غم زن
مومن نتواں گفتن عاشق کہ مجاہد نیست — رو بوسہ چو سرباز اں بر طرۂ پرچم زن
شادی و غم عاشق توام بزمیں آیند — تخت از پے سورِ ما در حلقۂ ماتم زن
ما جاں بہوائے تو دادیم دریں گلشن — بر ہستی ما دامن چو باد بشبنم زن
تا عذر گنہ گوید آں حور بہشتی را — خالی دگر از عصیاں بر جبہۂ آدم زن
گر کعبہ ہوس دارد احرام رخت بندد — چوں خال زنخدانت کو غوطہ بزمزم زن
شرع آخر سنگیں است پابندِ طبیعت را — از کعبۂ گِل برکن در کعبۂ اعظم زن

جا نیست نظیری را بیمار لب و چشمت
یا شربتِ نافع دہ یا ضربتِ محکم زن

دلم شد زود رنج آزار او کن — تغافل گونہ در کار او کن
بکوشش در نمے گیرد چراغم — شرر داری حرارت یار او کن
گلابے پاشش بر دلق وجودم — چو گل آغشتہ پود و تار او کن
سخن کز پختگی رنگے ندارد — اگر معجز شود انکار او کن
کسے کز روئے آگاہی زند حرف — بجاں دست اور سد ایثار او کن
نگہ سرہنگ کم آزار حسن است — غضب را شحنۂ بازار او کن
اساس حسن داری سادہ از مہر — مثالے نقش بر دیوار او کن
نفس کز گفتگی تابے ندارد — گر از عیسےٰ بود زنار او کن

نظیری را مسوز از داغ حرماں
ترحم بر دلِ افگارِ او کن

عشق تو شیرازۂ اجزائے من — شوقِ تو فہرست سراپائے من
بسملۂ گوشۂ ابروے تست — فاتحۂ شرح تمنائے من

رابطۂ بندہ بہ بندم ز تست — ثبت بداغت شدہ اعضائے من
کعبۂ کوئے تو بود مرجعم — بر سر معراج بود پائے من
مردمک چشم جہانے ز تست — روشنئ دیدہ بینائے من
از شکرستاں تو اجرت خورست — طوطی گویائے شکر خائے من
از چمنِ حسن تو بیروں مباد — زمزمۂ بلبل گویائے من
اینقدر ارزم کہ بہیچم خری — بیم زیاں نیست ز سودائے من
این شرفم بسکہ شوی مشتری — ہیچ مدہ قیمت کالائے من
پس ز رفیقانِ رہ افتادہ ام — گر نکنی رحم بمن وائے من

جائے نظیری دگر اینجا کجاست
من شدہ نو آمدہ بر جائے من

غم از دل بر کراں نتواں نہادن — گرانے بر جہاں نتواں نہادن
مرا سرے بجاناں از ازل ہست — کہ با جاں درمیاں نتواں نہادن
ارادت کردہ محرومی مقدر — گنہ بر آسماں نتواں نہادن
نوالہ کز کفِ معشوق باشد — بتلخی از دہاں نتواں نہادن
سرے کا فراختم از آستانش — بجز از آستاں نتواں نہادن
زبس داغ جنوں آشفتہ مغزم — سرم بر پرنیاں نتواں نہادن
سمندِ عشرتم توسن چناں است — کہ مویش بر عناں نتواں نہادن
ثبات از عالم و ارکاں برونست — اساسے آنچناں نتواں نہادن
فضائے چرخ ماربیضہ خوار است — دریں کاخ آشیاں نتواں نہادن
عزیز خانہ انم از مکاں رفت — قدم بر لامکاں نتواں نہادن
توانم جاں بآساں داد لیکن — بجسم مردہ جاں نتواں نہادن
چناں ہجرش دل و دستم شکستہ — کہ کلکم در بناں نتواں نہادن

قلم درکش بدیوانِ نظیری
زبس سہوش نشاں نتواں نہادن

نہ مرا ست حسن فضلے بعیار سربلنداں — نہ خوش آمدی موافق بمذاق خود پسنداں

بخیال نقش و رنگم زدو دیدہ خواب بردہ　　خم ابروئے نگاریں چو شب نگار بنداں
بتنگ ودو اندریں رہ نرسم بگرد مردے　　کہ براسپ چوب تازم پے باد پا سمنداں
بچراغ تیرہ بختاں دم خستہ میفروشم　　کہ زنا کسے نیرزم بفروغ ارجمنداں
بہوس پزیم سودا من و آہوئے خطائی　　بخطا فرونیاید سر عنبریں کمنداں
دل سوگ وار مارا بت شوخ و شنگ باید　　مئے تلخ تر مناسب بمزاج دردمنداں

بکسے نشیں **نظیری** کہ بہ نیش نوش بخشد
چہ تمتع حلاوت زحدیث بے گزنداں

بیمار بیدردی دلا درماں نخواہی یافتن　　وحی ار بتو نازل شود ایماں نخواہی یافتن
چرخیست در گرد آمدہ کاریست سر در گم شدہ　　سر رشتہ کز کف گم شدہ آساں نخواہی یافتن
قربے کہ خاصان شہش در آرزوئے یکدمند　　مفت از خطا در باختی ارزاں نخواہی یافتن
باشد سخن سیم و گہر زد معیر پاک بر　　کانم کہ نرخش نشکند تاواں نخواہی یافتن
باغیست طبعت بر شجر از نظم و نثرش شاخ و بر　　دہقان طرازش گر کنی نقصاں نخواہی یافتن
از جویبار خود نوا بر نو بہار من مزن　　فردا چو صحرا بشگفد بستاں نخواہی یافتن
شب رخت سودا باز کن ورنہ بوقت صبحدم　　از گرمی بازار من دوکاں نخواہی یافتن
سلطان ظالم را ظفر بر لشکر مظلوم نیست　　درویش اگر ماند بجا سلطاں نخواہی یافتن

احسان ساقی بے زباں طرف **نظیری** بیکراں
دور از چنیں گرداں شود مہماں نخواہی یافتن

سبو بیار و پر از آب زندگانی کن　　زجام مے طلب و عمر جاودانی کن
نگفت جم بفریدوں جز اینکہ جور مکن　　جہاں زتست دگر ہر چہ میتوانی کن
نشاط طبع حکیماں علاج بیمار است　　غم شکستہ دلاں دار و شادمانی کن
زسال خوردہ کش سر کہ ہست کار آموز　　شراب کہنہ بجنگ آورد جوانی کن
شب از قرابہ شنیدم کہ باقدح میگفت　　چو ماہ باش بجز رشید ہم قرانی کن
تہی زخویش شوی پر زمہر سازندت　　نظر بکاس مہ و دور آسمانی کن
پدر بشکر و مادر بشیر پروردت　　بہر دو شیر و شکر باش و کامرانی کن
سبیل حق شود عالم سبیل خود گرداں　　نیل شاہ شود بادشہ نشانی کن

چو نام فرخ خود باش در طریق سلیم
دگر چو نظم **نظیری** جہاں ستانی کن

منہ برنگ جہاں دل فَرِ وبہاراں بیں　　وداع حسن گل و لالہ ہمہ ازاں بیں
بنفشہ خستہ و نرگس بخواب و گل در کوچ　　وفائے ہمسفراں اتفاق یاراں بیں
زپارۂ جگر خلق خاک آگند است　　زچاک سینۂ گل داغ گلعذاراں بیں
بجور خانۂ دلہا خراب ساختہ اند　　نظر بملک ندارند شہر یاراں بیں
رسیدہ اند براوج سپہر برلب بام　　چو ماہ کاستہ حسن کلاہ داراں بیں
جوان و پیر بمیداں دواسپہ تاختہ اند　　نبردہ گوئے سعادت کس از سواراں بیں
زمیں مجوے زبہر سکوں کہ مردار است　　نشستہ بر سر ہر کوئے جیفہ خواراں بیں
وزیں مسافرت آزادہ نخواہی دید　　طریق اہل فنا گیر و رستگاراں بیں

زآب دیدہ **نظیری** گل وفا روید
دراں چمن کہ منم فیض ابر و باراں بیں

بپیش بنشیں ساغرے بستاں و طبع آزاد کن　　ویں پرستاراں معنی را بگفتے شاد کن
تختۂ تعلیم گردوں بین و نقش درہمش　　خندہ چوں شاگرد زیرک طبع بر استاد کن
ایں رقم زشت است طرح تازۂ بر صفحہ کش　　ویں بنا سست است قصر قائمی بنیاد کن
ابر ساقی از ہوائے سرو بر مستاں گریست　　عندلیبا گل گریباں میدرد فریاد کن
عاقبت چوں جائے ما خاکست کار آب بہ　　گل کہ آتش میگذارد تکیہ گو برباد کن
ور نمازم دل زمخموری بصد جا میرود　　قبلہ گم شد محتسب میخانہ را آباد کن
چشم مستت شب بمعبد ہا خرابی میکند　　پارسایاں را بمے خوردن مبارکباد کن
گر نویسم شکوہ میترسم کہ نشناسی مرا　　آنکہ از حالش نکردی یاد ہرگز یاد کن

شکر ایں دولت کہ دوراں بر مراد حسن تست
بادہ در جام **نظیری** تا خط بغداد کن

میدود حاجت براہ خواہش از دنبال من　　ہمت استغنا ہمے آرد باستقبال من
صدر عزت قرب میجوید بمن دشمن کجاست　　تا بہ بیند رتبۂ عشق بلند اقبال من
عزتے دارم کہ گر پا دیر در جنت نہم　　صد گرہ در کار رحمت افتد از اہمال من

شوق در رفتن باں گویم نوازش میکند　　عشق مے بیند زر زیر چشم از دنبالِ من
سیر معنی تر زرمز دوستانم در سخن　　خامہ میر قصد ز تحریر تن خون نالِ من
گرچہ ناخوشتر ز ہر روز ست وقتِ روزگار　　خوبتر از سالہائے دیگر است امسالِ من
روزگارم گرچنیں با او نظیری بگذرد
رشک آید عالمے را بر من و احوالِ من

ساقی صلائے عام است کاسے بکام گرداں　　دامانِ خم فراخست دورے تمام گرداں
ما و دل اندریں شہر چوں حسن تو غریبیم　　او را عزیز کردی ما را غلام گرداں
آزادہ خاطراں را فکرے عناں نگیرد　　گر غم گراں رکابست دل تیز گام گرداں
بے کیمیائے مستی تبدیل غم محالست　　یا ئے حلال فرمایا غم حرام گرداں
ہر چند بے بہایم گنجشک ایں سرایم　　قرباں سر نیز زم بر گرد دام گرداں
بیتو بتلخ کامی شبہا بروز بردیم　　با ما بشادمانی یک روز شام گرداں
حکم شراب و شاہد پنہاں مکن نظیری
پیغامِ خاص خود را دستورِ عام گرداں

چند فارغ از نشاط درد و درماں زیستن　　ہمچو خونِ مردہ زیر پوست پنہاں زیستن
شوق و ایں ناآشنائی عشق و ایں بے نسبتی　　تشنۂ دیدار دانگہ در بیاباں زیستن
خوبی از اندازہ بیروں میبری انصاف نیست　　دشمن جاں بودن و شیریں تر از جاں زیستن
دیدہ پر اشک و زبان پر شکوہ مشکل حالیست　　با چنیں نازک دلیہا سخن پیماں زیستن
عیش میخوارانِ مفلس را چراغ خلوتم　　باید م از خانۂ ہمسایہ پنہاں زیستن
تا سحر در ساز و صحبت تا بشب در گشت و سیر　　ہمچو گل طرفے نبستم از پریشاں زیستن
مشتِ خاشاکِ نظیری شعلۂ کرد و نشست
باد شمعِ انجمن را تا بپایاں زیستن

صد غم ز غم پیالہ ستاند بیادِ من　　صد غصہ تیغ تیز کند در عنادِ من
گر دوز شیخ و برہمنم کار بستہ بر　　در چین ابروئے گرہ شد کشادِ من
تسبیح و سجادہ از گل میخانہ میکنم　　خاک مراد بخش بر آرد مرادِ من
پروائے راہب و سر زنارم از کجاست　　باید ببت درست بود اعتقادِ من

بعد وصال رخنہ بکارم نمے کند　　از بس بعشق گشتہ قوی اتحادِ من
بر آتشم خمار شرابِ تو آب ریخت　　جامے بنوش و دود بر آر از نہادِ من
چندے بحیلہ رفت نظیری براہ عقل
ہرگز بداں ربودہ نبود اعتمادِ من

بسے الطاف و احسان کرد حیرانی چو دید از من　　گلم را خود سرشت و عشق خود را آفرید از من
عنایتہائے پنہانیش را گویم معاذ اللہ　　بجز از دیگرے یوسف کہ نتوانی خرید از من
خیالِ او لبالب کرد بیروں و درونم را　　بصد شمشیر نتواں یکسرِ مو را برید از من
سخن شوریدہ مے آید نمیدانم چہ میگویم　　ترش مے بینم آں رو را مگر حرفے شنید از من
بہارے بر سرم بگذشت و تخمے از گلم نشگفت　　ہماں خاکم کہ دائم خار کلفت میدمید از من
تقاضا بر تقاضا چوں توانم لب فروبستن　　در ہفت آسمان را عشق میخواہد کلید از من
ز دیگر کشتگاں خود را بخوں غلطیدہ تر خواہم　　کہ در روزِ جزا مظلوم تر نبود شہید از من
بمحشر ہر کسی کارے و ہر بارے و بازارے　　من و آہوئے صحرائی کہ دائم میرمید از من
نظیری بس ازیں آہ و فغانِ دلخراش آخر
بمردم تا بکے آزار دل خواہد رسید از من

چہ خوش است از دو یکدل سرِ حرف باز کردن　　سخنِ گذشتہ گفتن گلہ را دراز کردن
گہے از نیاز پنہاں نظرے بمہر دیدن　　گہے از عتاب ظاہر نگہے بناز کردن
اثرِ عتاب بردن ز دل ہم اندک اندک　　ببدیہہ آفریدن بہانہ ساز کردن
تو اگر بجور سوزی ز جفا کشاں نماید　　بجز از دعائے جانت ز سر نیاز کردن
نچناں گرفتہ جا بمیانِ جان شیریں　　کہ تواں ترا و جاں را از ہم امتیاز کردن
ز خمارِ مے ندارم سر و برگِ سجدۂ بت　　دل و خاطرِ پریشاں نتواں نماز کردن
تو بخویشتن چہ کردی کہ بما کنی نظیری
بخدا کہ واجب آمد ز تو احتراز کردن

ردیف الواؤ

از نصیحت بر فروزد روئے تو　　از شکر گردد ترش ابروئے تو

چند گرم خشم و بیباکی شدن　　روئے تو در آتش ست از خوئے تو
بامئے ما مشک تو آمیختند　　رنگ ما نگرفتی و ما بوئے تو
تا کہ پا از خانہ بیروں مے نہم　　در بیاباں میرمد آہوئے تو
گریم و خاکِ رہت شویم باشک　　جائے خود گم کردہ ام در کوئے تو
گہ گہے از رشحہ ام سیراب کن　　آب خوبی نیست کم در جوئے تو
تحفۂ زاں حقۂ مرہم فرست　　تا دلم بکشاید از پہلوئے تو
بہر دفع مرگ حرز جاں کنم　　گر خدنگے یابم از بازوئے تو
دوستاں را پشت بر صحبت مکن
روئے دل دارد نظیری سوئے تو

نویدِ عہد گل از نورسانِ باغ شنو　　بشارتِ طرب از گردش ایاغ شنو
سرم ز حرفِ پراگندہ گوئے در شور است　　صدائے مغزِ پریشانم از دماغ شنو
شہیدِ یار بنا ورد گاہ یار او لے　　ہمیں وصیت پروانہ چراغ شنو
براہلِ شوق رہ فیض در نمے بندند　　نوائے بلبل اگر نیست صوت زاغ شنو
درونِ قطرہ ز طوفاں عشق شورے ہست　　صدائے سیل بر اطراف باغ و راغ شنو
ز اصطلاح رہ آگہ شود ز ہر سرِ خار　　لطیفۂ کہ شوی از اداشں داغ شنو
خبر ز عرصۂ کنعان و مصر بیروں پرس　　ہزار یوسفِ گم گشتہ در سراغ شنو
قصور عافیت از خود گذشتگاں دانند　　ز من ندامتِ آسایش و فراغ شنو
زغم بسوز نظیری کہ گفتہ بود ترا
ندیم میکدہ شولا بہ گوے ولاغ شنو

نیست دوراں را نشاطے رطل مالا مال کو　　مطربے کو وے بگرود آسماں را حال کو
تاج عزت با نشست و تخت رفعت بستر است　　سلطنت را یک جوانمردے بلند اقبال کو
بوم و دشت مملکت پر از شکار فربہ است　　جرہ شاہینی کہ با کبکے زند چنگال کو
سنگ باراں است بر ما روز و شب از حادثا　　ز آشیاں خواہیم بر پریم اما بال کو
عالم از دیوان مردم روئے دار الجہل شد　　مہدی از ترس ار نمے آید بروں دجال کو
حسب حال خوش کس از مجموعہ یارے نخواند　　حافظ شیراز را دیوان فرخ فال کو

برخیالش راہ آمد شد نظیری بستہ شد
کوئے پر از بوالہوس شد غمزۂ قتال کو

بدور بت نتواں نیز بود دور از تو　　حسد بخویش برد عاشقِ غیور از تو
مرا کرشمۂ حسن تو کردہ سرگرداں　　نہ غیبتم بحضور است و نے حضور از تو
فگندی آئینہ را از نظر ز بے قیدے　　بجز دل تو ندیدم دلے صبور از تو
بتلخی از نظرِ خشمگینت افتادم　　لبے چو پستہ نکردم بخندہ شور از تو
امید بود کہ شمع مزار من گردی　　بر آستاں سرایم نتافت نور از تو
تو گر مرا نکشی و بتعزیت آئی　　میانِ حلقۂ ماتم کنند سور از تو
و گر بفاتحہ بر تربتم نفس رانی　　تہ لحد شودم عرصۂ نشور از تو
کرامتِ عجبے دادہ اند حسنِ ترا　　کہ سر زند بدل ماتمے سرور از تو
نظیری اندوہ این خوں فشردہ چند خوری
بگیر کس نگرفتست دل بزور از تو

عیش تنگم کز دل افشردن چکد خونناب ازو　　چشم سوزن داں کہ نار آید بہ پیچ و تاب ازو
عہد ممنون خواہدم از خویش چوں گویم مباش　　خشک سالی را کہ گردد ابرو نایاب ازو
ہیچکس رخت از طلسمِ آسماں بیروں نبرد　　کشتی صد چوں سکندر ماندہ در گرداب ازو
عرصۂ کیخسرو و افراسیاب ست ایں بساط　　بس بخوں غلطیدہ بینی رستم و سہراب ازو
خلوتِ شب زندہ داراں وجد و ذوقے گر نداشت　　دلبرے آمد کہ گردد مست شیخ و شاب ازو
میر و داز دست فرصت زود تر در یار کن　　شمع حاجت نیست گیر و خانہ را مہتاب ازو
از دروں ساغر میاور وز بروں مطرب مخواہ　　بے دف و نے گرم گردد صحبت اصحاب ازو
لطفِ خلقش عیب محتاجاں بپوشد غم مخور　　بوریائے فقر گردد بسترِ سنجاب ازو
نعرۂ یا حی مزن برگِ صبوحے ساز دہ　　آفتاب است او نماند ہیچکس در خواب ازو
گر امامِ مسجدش ماموم بیند در نماز　　روئے بر اصحاب ایستد پشت بر محراب ازو
باز زیرک طبع و نازک گوست دلگیرش مساز
ہاں نظیری نکتۂ میپرس در ہر باب ازو

بدستِ طبع عناں دادہ دریغ از تو　　بچنگِ صد ہوس افتادہ دریغ از تو

حریف نغمۂ مستان و صحن بستانی   نہ مرد سبحہ و سجادۂ دریغ از تو
زعیشہائے صبوحی بدامنِ عصمت   چہ داغ شرم کہ ننہادۂ دریغ از تو
بصید گاہ ضعیفاں زبازوِ شوخے   چہ تیر جور کہ نگشادۂ دریغ از تو
مگر ولالۂ لائے دریں سرا بستاں   بگفت سوسن آزادۂ دریغ از تو
جمال موصلیاں خوئے کو فیاں داری   نہ در دیار وفا زادۂ دریغ از تو
بناز گشتۂ و بر مزار کشتۂ خویش   تحیتے نفرستادۂ دریغ از تو
زمام شرم بیک جرعہ میدہی از دست   سبک وقار و تنک بادۂ دریغ از تو
فسون و عشوہ اثر زود میکند بدلت   بہیچ رام شوی سادۂ دریغ از تو
بمجمعے کہ بپروانگی نیسر زندت   چو شمع تا سحر استادۂ دریغ از تو

بہر حدیث نظیری عتاب میورزی
بکیں اہل دل آمادۂ دریغ از تو

دوش کردیم دل و دیدہ بدیدار گرو   سر نہادیم بپوشیدن اسرار گرو
پاکبازانہ کشیدیم سر از داو حریف   سیم و زر باختہ و جبہ و دستار گرو
علمی شقہ عمامہ ازاں زلف نداشت   دلق و عمامہ نہادیم بیک تار گرو
چوں بر آریم سر از دائرۂ مشکینش   چرخ کرد است دریں دائرہ پرکار گرو
آبروئے من اگر برد جمالش چہ عجب   بردہ از نار مغاں آں رخ گلنار گرو
بندم از صومعہ زنار کہ در دیر مغاں   مصحف و خرقہ نگیرند بزنار گرو
مرغ محبوس گر آں سبز بہشتے بیند   بپر و بال کند چنگل و منقار گرو
گر رود سر من ازیں شورش و سودا نزوم   کردہ ام رخت دریں گوشۂ بازار گرو

مے شود ہر نفس از عشق نظیری رنگے
دلق درویش کہ کردہ است بعیار گرو

ہمنفسے بجاں خرم قافلۂ تتار کو   مردے ازاں زمیں کجا گردی ازاں دیار کو
جادوئے او بخواب خوش غارت صبر میکند   گریۂ شب روِ مرا شورشِ کارزار کو
فایدۂ نمید ہد داروئے تلخ ناصحاں   ایں غم ناگوار را بادۂ خوشگوار کو
منکہ سخن نمیکنم شادیٔ بوستان کراست   منکہ رقم نمیکشم رونق نوبہار کو

حادثہ از ہزار سو راہ نشاط بستہ است   غمزدہ را طرب گہے جز سر کوئے یار کو
چوں سگِ کہف در وفا سر بقدم نہادہ ام   فاقہ کشم خبر کرا حملہ کنم شکار کو
پر ز گلم مشامہا قوتِ امتیاز نے   عشوۂ یاس میخورم حاصل انتظار کو
کس ننمود جرعۂ کز جگرم گزک نخواست   خستۂ درد سر شدم بادۂ بے خمار کو
ہست ز گوشۂ لبے عیش مدامم آرزو   زدمئے ناشتا دلم مستی پائیدار کو

بخت نظیری از ازل حادثہ زائے آمدہ
توشۂ عشرتش دہی راحت روزگار کو

از صبح روزگار کشادہ جبیں مجو   روئے شگفتہ از دل اندوہگیں مجو
چشمِ ثباتِ مہر ندیدم بآسماں   جنسے کہ بر فلک نبود از زمیں مجو
قاصد پیام یار زما آورد بما   آنجا نشاں مقدم روح الامیں مجو
آنجا کہ زلف و چہرہ نمودند جادوئے   گر مریم است معجزش از آسماں مجو
تمثالِ خوبیٔ و جہانت نمودہ اند   نقشے کہ در تو نیست ز روم و ز چیں مجو
در زلف و رخ نظارہ کن و خالِ لب نگر   راہ گماں مپوئے و مقام یقیں مجو
عشاق او ز نور و ز ظلمت گذشتہ اند   در کشورے کہ عشق بود کفر و دیں مجو
تلخ از لبش چو نحل عسل جوش میزند   گر نیش بایدت نخوری انگبیں مجو

بانیک و بد بساز نظیری ز روزگار
گر باغباں گیا دہدت یاسمیں مجو

بدلِ فگار دارم گلہ بے نہایت از تو   بکدام امید داری نکنم شکایت از تو
بہزار جانسپاری زجفا نیامدی باز   شدہ ناامید دیگر دلِ من بغایت از تو
سر و برگ من نداری بکجا روم چہ سازم   دل پر شکایت از غم لب بر حکایت از تو
تو بخندہ لب بجنباں دل و جاں بتو مسلم   تو برحم آشتی کن من و ایں ولایت از تو
ز رقیب اگر تنزل نکنم چہ چارہ دارم   کہ اگر بخوں بگردم نرسد حمایت از تو
بہ ازیں نمیتواں شد کہ نصیب شد ز اول   گنہ و جنایت از من کرم و عنایت از تو

دمِ مرگ شد نظیری زجفاش دل تہی کن
کہ بروزِ حشر حرفے نکند سرایت از تو.

ردیف الهاء

از گلستاں گل ببازار آمده   عید مرغانِ گرفتار آمده
گرنے نالم بقانون بر حقم   زخمهٔ بیگانه بر تار آمده
بیخته اند این جهاں را تا چو من   مرد عشقے بر رُخ کار آمده
یکدم از بت خانه غافل گشته ام   صد گره در کار زنار آمده
از قفس در باغ خونیں دل ترم   رشته ام در خانه دیوار آمده
اندہ اندہ زایدم کائینه را   مایهٔ زنگار زنگار آمده
مستی ما را چه داند از کجاست   آنکه از میخانه هشیار آمده
دست از مقصود کوته کرده ام   بر سر انگشتم زگل خار آمده
از نظیری شکرستاں شد جهاں
در قفس طوطی بگفتار آمده

دیوانه ام زخانه مشوش بر آمده   طوفانم از تنور با آتش بر آمده
آں صید عاجزم که زتا شیر کینِ من   تیر و کماں شکسته ز ترکش بر آمده
هرگز نبوده کاسه ام از لائے غم تهی   صحبت بمیر میکده ام خوش بر آمده
بر کعبتین اختر من نیست نقطهٔ   زیں نقشها که چرخ منقش بر آمده
باریده برگ گل بسر از سنگ طعنه ام   در کوچهٔ که طبع جفاکش بر آمده
باداشکسته خاطر سلطاں زجرم من   کز خانه ام خمِ مے بیغش بر آمده
میترسم ایں شراب نظیری جنوں دهد
دیوانهٔ ز شیشه پری وش بر آمده

زاں عنبریں کلاله که بر سر نهادهٔ   منت بتاج بر سرِ قیصر نهادهٔ
بر چهره زلف و خال بود خوشنما ولیک   خط بر عذار از همه خوشتر نهادهٔ
آغوش جانم از بر مویت معطر است   گل در شکنج زلفِ معنبر نهادهٔ
حسنِ تو زیورِ تو بس است اینقدر چرا   بر گوش و سینه زحمت زیور نهادهٔ
ترتیب سازِ جشنِ ملوکانه کردهٔ   اسباب بزم و رزم برابر نهادهٔ

مینا بکف ز ساعد سیمیں گرفته   خنجر به پیش از مے احمر نهادهٔ
از کبر بر مراد دل کس نبودهٔ   تهمت به بخت و جرم بر اختر نهادهٔ
خط عاشق لبانِ پر از انگبینِ تست   در راه مور دام ز شکر نهادهٔ
آبحیات میچکد از لفظ چوں درت   لب بر زلال خضر و سکندر نهادهٔ
اوراق نظم و نثر نظیری بگو بسنج
بحرے بکف ز سینه گهر نهادهٔ

شاهدے بر سر ایں کوچه پدیدار شده   هر که زیں راه گذشت است گرفتار شده
گل که خنداں و شگفته است بایں مینازد   که بپائے دلش از کوچهٔ ما خار شده
گر بار زی که مقیم سر کویش گردی   بس عزیزاں نگری بیدل و بے یار شده
بس کند غارت هندو و مسلماں زلفش   بدر گوش بهم سبحه و زنار شده
آشیاں همه مرغان چمن ویراں کرد   که بشب نرگسش از زمزمه بیدار شده
ماه کنعاں سفرے کرد که بازارے دید   یوسف ماست که راهش همه بازار شده
صد حسین از لب او شربت کامے بخشید   بر سر کویش ازیں عربده بسیار شده
هر کرا جان و دلے هست کند در کارش   زود بینی دو جهاں بر سر ایں کار شده
هجر و مخموری همسایه نظیری سهل است
بخت آں مست که در میکده هشیار شده

کاریست بر ملا گذراں در خفا گره   فکرے چو تارِ سبحه ز سر تا بپا گره
سیاره و ثوابت ایں کارخانه را   دلها چو گوهر باست زخوف قضا گره
بس خورده هائے زر چو گلُت در دهاں کنند   چوں غنچه واکنی اگر ایں پرده ها گره
کسبِ معانی از نظر عشق کن که هست   صد نکته را به نیم اشارت ادا گره
کوته مساز دست تهی کیں نگار را   بر گوشهٔ نقاب بود رونما گره
از بس کرشمه میکند از پرده آشکار   در دیده میشود نظرم از حیا گره
گویا ترم ز بلبل خوش نغمه در بهار   از سردی جهاں زده ام بر نوا گره
قطبم که گرچه عقده کشائی خلایقم   نگشایدم ز گردشِ ایں آسیا گره
زیں چرخ خاکباز که هر صبح روزگار   دامن چو کودکاں ز نازش بر قفا گره

طرحِ بقا مدار توقع که خاک را
بسیار هست در دل ازین مدعا گره

آب رز در خم آتشین نشده   سیر از و خاک جرعه چین نشده
تا این لعل درد آمیز است   در نگین خانه خوش نشین نشده
مزه نگرفته زمیکده   کز لبت باده انگبین نشده
بر چنان لب عجب که تا امروز   لعن ابلیس آفرین نشده
هر که یکبار دیده روی ترا   از غمی در جهان غمین نشده
چه شوی پایمال گل چینان   سنبلت فرش یاسمین نشده
سیب سیمین بمیوه وز دیده   قابل جیب و آستین نشده
کیست کز سلسبیل رخسارت   خاطرش جنت برین نشده
از مژه دیده ارغوان زار است   در این باغ خار چین نشده

بے قبولِ نظر نظیری را
رقمِ سجده بر جبین نشده

سر داده و بند نهانی نهاده   دل برده و داغ نشانی نهاده
گر در رهِ وفا قدمی بر گرفته   بر خود هزار کوه گرانی نهاده
یادت بخیر باد که در گریهای گرم   شوقی که از خودم بر هانی نهاده
از زان مکن کرشمه و شوخی که بر دلم   مهری که پیش از آن نتوانی نهاده
از درجِ لب مفرح یاقوت داده   در طبع نیز شوق جوانی نهاده
فارغ نمیشویم که در آب و خاکِ ما   تخمِ هزار دل نگرانی نهاده
غمگین نمیشویم که در های و هوی ما   ذوقِ هزار رود و معانی نهاده
بلبل خمش نمیشود ای غنچه لب بگوی   در خوردهای گل چه معانی نهاده

با کس زمانه عهد نظیری بسر نبرد
دل بر وفای دشمن جانی نهاده

دلم گداخته غم وز تنم توان رفته   ز گرمی جگرم مغز استخوان رفته
نشاط روز جوانی ببر نمی آید   که همچو تیر بجست از خم کمان رفته

خبر ز سیرت آیندگان چه میشوید   که مانده ام بغریبی و کاروان رفته
ز روزگار دلِ شادمان نمی بینم   که از هجوم بلا راحت از جهان رفته
کس از تلاطم دریا برون نمی آید   که کشتئ که به بینیم بر کران رفته
چه از تمیز و خرد مفلس اند این مردم   که یوسفی چو تو زین شهر رایگان رفته
ز بس بوصلِ تو جانهای خلق پیوندست   ز رفتنِ تو ز هر تن هزار جان رفته
ز بیم هجر تو هر جا که بوده عقل و دلی   رکاب دست تو بوسیده در عنان رفته

در رنگ چند نظیری خوشا سبکروحی
که پیش از انکه شود بر دلی گران رفته

روندگان ملولیم رو بهم کرده   دماغ در سرِ افسانهای غم کرده
گرفته کوه و بیابان باشک چون بارا   دمی چو برق بافروختن علم کرده
بطرفِ هر چمنی چشمهٔ نموده روان   بخاکِ هر قدمی دانهٔ نیم کرده
بذوقِ کنج فراغی که شاد بنشینم   همه حوالۂ آفاق را قدم کرده
بسر کلاهِ نمد کج نشسته بر یکسو   قفا بتاجِ فریدون و تختِ جم کرده
زبانِ عقل بمی لال کرده چون لاله   علاجِ می بقدحهای دمبدم کرده
اگر پیالهٔ می داده اند اگر خم زهر   ز خونِ دهر قناعت به بیش و کم کرده
باشتیاقِ اجل راهِ عمر پیموده   مقام بر درِ دروازهٔ عدم کرده
ز زیر پردهٔ دل دلبر نهانی ما   کرشمه بر عرب و ناز بر عجم کرده
حکایتِ لب او مرده زنده میسازد   مسیح را که باعجاز متهم کرده

ربوده مستیِ عشق آنچنان نظیری را
که پشت بر صمد و روی با صنم کرده

از ما نهان زکثرتِ اغیار بوده   چون گل بزیر پردهٔ صد خار بوده
از نور دیده در نظرِ ما عیان تری   پنهان نموده و پدیدار بوده
فریاد جان همه ز گرفتاریِ فراق   تو در میان جان گرفتار بوده
خامش گرشته ایم در اندیشهٔ گشتهٔ   گویا که بوده ایم بگفتار بوده
هم طره فتنه را شده هم غمزه عشوه گر   کز شورِ حسن بر سرِ اظهار بوده

در ہر نظارہ کشف حجب بیشتر شود   تو نور دیدہ مایۂ دیدار بودہ
قومے ترا ز خلوت و عزلت طلب کنند   تو شورشِ شہر و فتنۂ بازار بودہ
دل ہر چہ بردہ است تو دلجوئے گشتہ   غم ہر کہ دادہ است تو غمخوار بودہ
انکارِ حال ما چہ کنی کز دمِ الست   با ما بدیر و میکدہ درکار بودہ
پرسش چہ میکنی ز خطا و ثوابِ ما   چوں ہر چہ کردہ ایم خبردار بودہ

جاں مست میشود ز حدیث لبت مگر
ہمصحبتِ **نظیری** خمّار بودہ

سوئے ہر کس بعنایت نظر انداختۂ   تا قیامت ز خودش بیخبر انداختۂ
طمع نیست کزیں کو بسلامت بروم   کہ بہر سو کہ نہم پائے سر انداختۂ
عقل در حلقہ نگنجد ز بس اندر خمِ زلف   دل سودا زدہ بر یکدگر انداختۂ
فہم در دائرۂ تنگ دہاں تو گم است   گرچہ از حلقۂ خالش بدر انداختۂ
دل ز شیریں سخنانِ تو ازاں شوریدہ است   کہ بگفتن نمکے در شکر انداختۂ
دلِ ما کیست کہ سرگشتۂ رویت باشد   خانماں ہائے شکر خندہ بر انداختۂ
شاہ در کلبۂ درویش اقامت نکند   دولتِ ماست کہ بر ما گذر انداختۂ
دیدہ صد دجلہ بمن دادہ سر و میسوزم   آتشم بیں کہ چہ در خشک و تر انداختۂ
بیں چہا گشتہ ام ایسر و رواں گرد سرت   کہ چو پروانہ ام آتش بہ پر انداختۂ
گفتم ایں راہ رسید است بپایاں دیدم   کہ ز اوّل قدمم دور تر انداختۂ
منکہ تقدیر جنیبت کش تدبیرم بود   بستۂ دستم و در ختم ز خر انداختۂ

باید از اوّل شب کرد **نظیری** شبگیر
بار در مرحلۂ پر خطر انداختۂ

گر پائے سرو دامن یارے گرفتۂ   از محنت زمانہ کنارے گرفتۂ
آگہ نۂ کہ در چہ نفس سود عمر تست   از ہر نفس اگر نہ عیارے گرفتۂ
عمرت ہماں و مست کہ با یار بودہ   ہیچ است اگر جز ایں بشمارے گرفتۂ
ہشدار ہاں کہ باطن خود تیرہ کردۂ   از ہر چہ بر ضمیر غبارے گرفتۂ
نخلِ برہنہ سنگ ز مردم نمیخورد   از خود بریز اگر بر و بارے گرفتۂ

گردوں کشید رختِ ترا چوں مسیح اگر   وقتے رکاب شیر سوارے گرفتۂ
ہر سو فقیر فاتحہ در کار میکند   یکبار از دم کہ نثارے گرفتۂ
نازاں بحسنِ خویش مشو ہیچ از امتحاں   آئینۂ ز آئینہ دارے گرفتۂ
بازی ز کعبتینِ فلک خوردۂ مدام   نقشِ حریف کے بقمارے گرفتۂ
چندیں فرامشی ز حبیب و دیار چیست   آخر اجازت از پے کارے گرفتۂ
اینجا صداع را سرِ مخمور مے خرد   تو سر ز درد نیم خمارے گرفتۂ

بو از شمیم زلف **نظیری** نبردۂ
گر بر فراشِ عیش قرارے گرفتۂ

غم بسزا دادۂ دل بنوا کردۂ   از تو پذیرفتہ ایم ہر چہ عطا کردۂ
جز گل و برگ رضا حاصل تسلیم نیست   بیخ ستم کندۂ قطع جفا کردۂ
نوبتِ شادی نزدیم بندگی از ما رفت   شہرہ بداغِ تو ایم گرچہ رہا کردۂ
جفتِ بلا چوں شدیم گر نہ بروزِ الست   ما کہ یکے گفتہ ایم فہمِ بلا کردۂ
ہر کہ تو روشن کنی مفت نگیرد کسے   ہم تو بہیچم بخر چوں تو بہا کردۂ
عشقِ تو مستی بخلق بے مے و ساغر دہد   بر درِ میخانہ ام از چہ گدا کردۂ
ہر کہ جمال تو دید دولتِ جاوید یافت   سایۂ زلفِ سیہ پرِ ہما کردۂ
ما ز قصورِ ادب غرقِ گنہ گشتہ ایم   تو ز غلوئے حیا سترِ خطا کردۂ
غائب و حاضر بما در ہمہ جا بودۂ   پشت بتو کردہ ایم روئے بما کردۂ
گریۂ شب روکنم شحنگئ دل چرا   مردمکِ دیدہ را لعل قبا کردہ

قطع مودت نمائے یار **نظیری** مباش
سایہ گر از آفتاب ہیچ جدا کردۂ

عشق افسر ز سرِ جم باشارت بردہ   با سپاہی دلِ محمود بغارت بردہ
نتواند لب عیسےٰ بصد اعجاز گرفت   دل کہ آں چشم مہندس بمہارت بردہ
خواجہ در کعبۂ رنداں نظر باز ملاف   کہ گدا نام شہ اینجا بحقارت بردہ
عشق را فائدہ در کوئے زیاں کاری است   ہر کہ زیں کوے سفر کردہ خسارت بردہ
عشق در سینہ و طاعت بجز اکراہ بدل   گنج در خانہ و دانگے بتجارت بردہ

بسکه بگریسته ام در جگرم گرمی نیست
گریه از نفسِ گرم حرارت برده

رو بمحراب گریبان تو نتوانم سود
که ز من دیدهٔ آلوده طهارت برده

من بیان، هیچ ندارم که سخن گفتنِ تو
از من اندیشهٔ معنے و عبارت برده

کرده بر من در افسانهٔ بے ساماں باز
قفلِ خاموشی و مفتاحِ بصارت برده

اے خوشا عاقبتِ کارِ نظیری در عشق
درد خامروه و جاناں بزیارت بُرده

آنی که بجاں نازِ ترا جورِ کشیده
خورشید بچشم از رخِ تو نورِ کشیده

گیسوئے تو ببریده کمند از دمِ افعی
مژگانِ تو نیش از تنِ زنبور کشیده

آں رخ که خوَیش میچکد از زلفِ بناگوش
گوئی عرق از عنبر و کافور کشیده

از معنی فهم دهنِ تنگِ تو ادراک
یک نکته بیاں کرده سخن دور کشیده

بے دردِ ترا شیرهٔ جاں سلخته صد بار
خمار که صد شیرهٔ انگور کشیده

کوئے تو کنوں وعدهٔ گه منتظران است
دیریست که موسیٰ قدم از طور کشیده

محروم زد لجوئیِ آں چشمِ سیاهم
مژگانِ تو بر گردِ نگه سور کشیده

بسیار شد اندوه و عنا کے بود آخر
بینیم بصبح ایں شبِ دیجور کشیده

ایوب مگر چارهٔ رنجوریِ ما را
داند که ازیں علّتِ ناسور کشیده

آسوده جز از گوشهٔ ویرانه نگردد
دیوانه که آزار ز معمور کشیده

افغاں که بمنزل نرساندیم ز سستی
بارے که دو چنداں کمرِ مور کشیده

دل خستن و فریاد نظیری ز در دوست
رنجور نفس از دلِ رنجور کشیده

از خوئے تند و سرکشت کس ایمن و خوشنود نه
صد بار رنجیدی ز ما ما را گناهے بود نه

عاشق منافق میشود در غمزهٔ غمّاز تو
صد فتنه انگیزی دمے قصرت زیان و سود نه

حسنت نمکها ریخته عشقت جگرها سوخته
از پختنِ سودائے تو حاصل جز اشک و دود نه

نے قهر و جنگے بر ملا نے مهر و لطفے در خفا
آخر نمیدانم چه ام مقبول نه مردود نه

اندیشهٔ پنهانِ تو سرمایهٔ سودائے ماست
صد جاں اگر نقصاں شود در راهِ تو نابود نه

تا تو نکوتر میشوی من مبتلا تر میشوم
حسنِ ترا رو در بهی دردِ مرا بهبود نه

عیشِ ضعیفِ تلخِ ما یارب نصیبِ کس مباد
در مجلسِ ما چاشنی در مجمرِ ما عود نه

همصحبتاں در وجد و ما از ثقل بر جا مانده ایم
ما کاهلاں را جنبشے از نغمهٔ داؤد نه

در افتراقِ حالِ ما صد کوکبِ منحوس هست
در اجتماعِ کارِ ما یک اخترِ مسعود نه

گردید قسمت در ازل نایابی و سرگشتگی
یک سالکِ جوینده را رو جانبِ مقصود نه

یارا ز صبوحی سرخوشاں اصحابِ مجلس میکشاں
هجرِ نظیری را سبب جز بختِ خواب آلود نه

در عهدِ تو یک سر بگریباں نرسیده
کش چاکِ دل از سینه بداماں نرسیده

محمود پریشانِ سرِ زلفِ ایاز است
کاریست محبّت که بسا ماں نرسیده

مجنوں نشد آرام پذیر از رخِ لیلی
دردیست جدائی که بدرماں نرسیده

هر قطرهٔ از چشمِ ترم سیل جها نیست
جائے رسد ایں گریه که طوفاں نرسیده

دیریست که از نکهتِ پیراهنِ یوسف
بوئے بسوئے کلبهٔ احزاں نرسیده

بس کز رسنِ زلفِ گرهگیرِ تو بندیم
ما را نمے از چاهِ زنخداں نرسیده

مائیم و کتابے و چراغے که فروغش
از خانهٔ تاریک بایواں نرسیده

صد بار ز آغاز بانجام رساندیم
افسانهٔ دردے که بپایاں نرسیده

فریاد که طے گشت رهِ عمر نظیری
ایں جانِ الم دیده بجاناں نرسیده

کجائی اے گلِ دل را برنگ و بو کرده
جناں جمالِ تو نادیده آرزو کرده

گلے برنگِ تو گلچیں نچیده از چمنے
هزار مرتبه گلزار رفت و رو کرده

هزار جنس مے آورد درمیانِ خمار
به نشهٔ تو نبوده است در سبو کرده

سپاسِ خلقِ تو بر جانِ عاشقاں فرض است
پریوشانِ جهاں را فرشته خو کرده

لب از حلاوتِ حرفت نمیتوانم بست
که همچو نیشکرم شهد در گلو کرده

چگونه مردمکِ شب پرستِ ما بیند
ترا که ذره و خورشید جستجو کرده

ترا بقول و غزلهائے خویش نتواں کرد
عبث خیالِ تو ام گرمِ گفتگو کرده

تو گل بجیبِ دگر کن که عشقِ چاره شناس
نصیبِ سینهٔ من مرهم و رفو کرده

نظیری از تهِ دل خار خارِ غیر بکن
که عشق آبِ نوی دیده را بجو کرده

نے سنبل تمباکوئے نہ آتش رخسارۂ   دل بوئے خامی میدہد بیداغ آتش پارۂ
منقار زریں بایدت تا دانہ زیں اخگر کنی   کے مرغ ایں آتش بود ہر مرغ آتش پارۂ
در نخلِ تنباکو نگر صوفی شدہ باز آمدہ   در کوئے خود سر گشتۂ در شہر خود آوارۂ
چوں بید مجنوں ہر طرف افگندہ از سر طرۂ   چوں دلق سالک ہر کجا افگندہ از بر پارۂ
مردم گیا از چیں مخر تنباکو آ چیں بخر   ہم مایۂ بے مایۂ ہم چارۂ بیچارۂ
خواہم دہد وجد آنقدر جام وتے تنباکویم   کافتم بطاق ابروئے چوں نرگس خمارۂ
اندر کمند دود او کز سنبل دلجو بہ است   ہمچو کلیم افتادہ ام اندر دمِ سحارۂ
موسی بقوم خویشتن لوحِ یدِ بیضا نمود   یا حور سیمیں ساعدے کرد از مہ نو پارۂ
ہر جرعہ کے مستی دہد رندِ جحیم آشام را   از جنس آچیں کشتۂ وز قسم ہندی کارۂ

ساغر نظیری کم بکش زیں خشک مے ہر دم بکش
کت موم از و شد آہنے کت لعل از و شد خارۂ

در شہر کو ہنگامہا بہر تماشا کردۂ   تا خلق را غافل کنی صد فتنہ برپا کردۂ
دسواسیانِ عقل را در قید شرع افگندۂ   سودائیان عشق را سر گرم سودا کردۂ
روز قیامت ہم عجب گر کام مشتاقاں دہی   تو کز فریب وعدۂ دلہا شکیبا کردۂ
زلفے پر از خاص و خدم روئے گرفتارش چشم   عرضِ تحمل دیدۂ آہنگِ غوغا کردۂ
در خلوت و عزلت ز تو غایب نمیگردد کسے   صد عابدِ مستور را در شہر رسوا کردۂ
نے یار و محرم راگذر نے صبر و راحت را مقر   آخر دریں ویرانہ دل تنہا چساں جا کردۂ
ترسم کہ در روزِ جزا گیرند خلقے دامنت   با دیگراں بارے مکن جورے کہ با ما کردۂ
اے عشق کاغاز از تو شد آخر سرانجامے بدہ   تحریک شوقے دادۂ کارے تقاضا کردۂ

ہر عشوہ میخواہی بدہ پیش نظیری نسیہ نیست
امروز نقدی در نظر گر وعدہ فردا کردۂ

دلے دارم از و دلہا شکستہ   دلے از ہر صدائے پا شکستہ
تنے دارم ز طوفانِ حوادث   چو کشتی در تہِ دریا شکستہ
ز رعنایان کہ بر آتش نہندم   چو عودم سر بسر اعضا شکستہ
بر اصلاحم فلک را دسترس نیست   درختم شاخ از بالا شکستہ

کسے زاں نشنود دادم بریں بام   کہ سقف گنبدِ مینا شکستہ
اجل از غم نمے سازد خلاصم   بمرگم آستیں عمدا شکستہ
شب دُنیا سیاہ از دست روز است   پر طاؤس قدریا شکستہ
چنیں سرمست و خورم کوہ از انست   کہ شیشہ لالہ بر خارا شکستہ
زبس کز شادیِ امروز ترسم   دلم از عشرتِ فردا شکستہ
جہاں در کارِ ہر کس دید نقصے   قصورش بر سرِ دانا شکستہ
کمانِ ابروئے ایں زالِ رعنا   بجادوئے ید بیضا شکستہ

زبس از فتنہ میترسد نظیری
سپاہی را بیک غوغا شکستہ

دل بریں ناخوش آشیانہ منہ   چشم بر شفقت زمانہ منہ
ناگہاں میزنند طبلِ رحیل   رختِ خود جز بر آستانہ منہ
تا کفافے و شاہدے باشد   پائے بر آستانِ خانہ منہ
بدرہ تا دست در میاں دارد   بادہ و چنگ بر کرانہ منہ
مے و معشوقۂ شبانہ خوش است   نان و پیہ آبۂ شبانہ منہ
مرغِ دل دار از قفس آزاد   بر در خانہ آب و دانہ منہ
گوش بر نغمۂ اغانئے نہ   چشم بر جرعۂ مغانہ منہ
دیر یا زود میرسد روزی   بر جہان قحط جاودانہ منہ
ہر چہ وسعت دہد نکوئی کن   عذر پیدا مکن بہانہ منہ
اثرِ زندگی بگور فرست   از پے مردگی نشانہ منہ
عشق ہمراہ بر نمے ناید   پائے در رہ بجز یگانہ منہ

با نظیری نشیں و وعظ شنو
گوش بر ہرزہ و فسانہ منہ

تو بر سرِ کودکاں نہادہ   ما بر کفِ دست جاں نہادہ
بس سنگِ گراں بہ ہیچ جانہا   در پلۂ ابرواں نہادہ
یک سود نمود زیر زلفت   در ہر شکنے زیاں نہادہ

در قندِ تو خندہ رخنہ کردہ   ما جاں بقصورِ آں نہادہ
لب دادہ بمشتری شکر چش   بس نرخِ شکر گراں نہادہ
ما پست گرفتہ نرخِ نازت   تو پائے بر آسماں نہادہ
بگرفتہ دلے چو خارہ در بر   بس پشت بہ پرنیاں نہادہ
شب ناشدہ بستہ دکاں را   سنگے بکلید آں نہادہ
شہرے پے یک نظر بیامت   زر بر کفِ پاسباں نہادہ
وز شوقِ تو جاں در آستینہا   رخ خلق بر آستاں نہادہ
بس خاک ز بیم تو نظیری
برداشتہ بر دہاں نہادہ

پردہ بردار و صلائے مے بشیخ و شاب دہ   صومعہ دارانِ عارف را شرابِ ناب دہ
آخر اے ابرِ کرم پروردۂ فیضِ تو ایم   دو واز ما تشنگاں بر خارت ما را آب دہ
از ادب حرفے رقم آموز کارِ ما نکرد   دفترے از حسن خود داری بما یکباب دہ
ایں دلِ افگندہ را یکبار بردار از زمیں   گرنہ داغ مہرِ تو باش. برو بر تاب دہ
ترسم از خونریزیِ زلفت کہ گیرد دامنت   خونِ دلہا از شکنجش میچکد کم تاب دہ
خوابش از سر رفت با ما ہر کہ ہم زانو نشست   تابِ بیداری نداری تن بجائے خواب دہ
دہ کہ از طوفانِ عشقت برق دل را آب برد   من نگفتم سر بجوئیم ایں ہمہ سیلاب دہ
از حرارت ہر شبم ضعفِ دل افزوں میشود   یک صباحم از لبِ خود شربتِ عناب دہ
از شگافِ دل بچشمِ جاں نظیری ہیئت
روئے بر محراب داری پشت بر اصحاب دہ

تا شوی ہم انسِ آگاہی طلاقِ خواب دہ   ترکِ بالینِ حریر و بسترِ سنجاب دہ
نقشِ ہر پندار پیش آید بے از دل بشوئے   سر بصورت خانۂ نام و نسب سیلاب دہ
ساقی ار خوشی نگوید زہد و تقوی کن نثار   مطرب از دستے بر آرد جبہ و جلباب دہ
بادشہ رند است عارف جامۂ رندی بپوش   جبۂ سالوس و تسبیحِ ریا بر تاب دہ
دردمنداں را علاجے زاں نظر دریوزہ کن   مستحقاں راز کاتے زاں دو لعلِ ناب دہ
چوں چنیں کردی روش بر کوہ صحرا کن گذر   خارہ و خارا را خواصِ قاقم و سنجاب دہ

توسنِ طبع و ہوا سر دادہ میرانی کجا   دور از مقصد شدی آخر عتابے تاب دہ
از سیہ چشمان ہنری آب در چشمت نماند   آب ریزاں میشود و ریز و چشمے آب دہ
رہ خطرناک است و منزل دور و رہزن در کمیں
روز بیگہ شد نظیری ترکِ ایں اسباب دہ

کیست ایں از روئے رعنائی بجولاں آمدہ   کردہ در ہر کس نظر بر خویش نازاں آمدہ
در صفا چوں صبحدم در تازہ روئے چوں بہار   صد گلستاں سنبل و گل در گریباں آمدہ
دمبدم میگردد از نظارہ عالم محو تر   چشم قربانیست بر دیدار حیراں آمدہ
دوستاں را میخرا شد دل بخردش گریہ ام   من خودم دراشک گرم خویش پنہاں آمدہ
خلق در نظارہ خورند از اوقاتِ خویش   روزگارِ ما ز سر تا پا پریشاں آمدہ
ہمچو ابر از کوشہار عدم ز سر بیروں شدہ   ہمچو کوہ از چشمہا سیلم بداماں آمدہ
سوئے جور از راہ بخشش یار میگرداندم   کین دیرینم بیادش بعد نسیاں آمدہ
کوششم بے مزد و منت صنعتم بے نرخ و قدر   کار خویشم از زباں بر خویش تاواں آمدہ
شکر للہ شد نظیری یاد در غربت دو چار
زیں سفر نازم کہ سود است آنچہ نقصان آمدہ

در بندِ تو زنجیر گرفتار شکستہ   زنداں شدہ صد رخنہ و دیوار شکستہ
زیں پیش شکر خندہ حلاوت نفروشد   طوطیم ز شکر سرِ منقار شکستہ
از بسکہ عناں پیچد ازاں چہرہ نگاہم   خارِ مژہ در دیدۂ خونبار شکستہ
صد قافلۂ ناز کشودہ بدلم بار   سودائے تو از رونقِ بازار شکستہ
بیروں کنم از تن بسرِ ناخنِ غیرت   ایں خار کہ در سینۂ افکار شکستہ
نے جامہ کنم پارہ و نے سینہ کنم چاک   دیریست دل و دستم ازیں کار شکستہ
دل خستہ ز بیچارگی چارہ گرانم   اندوہ طبیباں دلِ بیمار شکستہ
پیمانۂ پیمانِ تو از پندِ عزیزاں   اندک شدہ پیوستہ و بسیار شکستہ
پیمانِ تو جائے عجبی نیست نظیری
خوش باش کہ عہد از طرفِ یار شکستہ

فکرت و غم را بجانِ مردمِ ناشاد دہ   ما بتو شادیم ما را خاطرِ آزاد دہ

هر کرا جانان کشد ماتم نمیدارد کسے / دوستان کشتهٔ خود را مبارک باد دِه
دور ازاں در مُرده ام کے میکنم خاکم قبول / در تنم آتش زن و خاکستر بر باد دِه
شور و غوغا پیش شد از بند زنجیر اے پدر / ترکِ غمخواریٔ ایں مجنونِ مادر زاد دِه
برنمے تابد دل اما عشق میفرما یادم / کردهٔ ویراں خراج کشور آباد دِه
عاجز آئیم از دیار خود بناموس آمده / عجز ما بشنو نمے گوئیم ما را داد دِه

یار مے آید نظیری زندگی از بهر چیست
دیدهٔ بکشا بهر دم جانفشانی یاد دِه

ردیف الیاء

در هیچ مقامم نگذارد بدر سنگے / از بُوئے بُوئے برُد از رنگ برنگے
بالاتر ازیں طور تجلی قدمے چند / دارد ارنی گوئے دگر هر سر سنگے
شوقِ تو زناں را بسرِ کوئے بر آورد / بے معجر و بے کفش نه شرمے و نه ننگے
یوسف صفتاں داد بزندان تو آرند / دستار بچنگے و سر طره بچنگے
صد جنگ زایماں و ازاں عشوه فریبے / صد ورع ز قرآن و ازاں غمزه خدنگے
لب خیرگی میکند ار پیش ره آید / ابروئے کشادی ز پسِ کوچهٔ تنگے
زاں لطف و عتابے نکشیدیم که هرگز / آلوده نکردیم لب از شهد و شرنگے

یک رنگ صفت با همه کس زیست نظیری
نے حیلهٔ روباهی و نے خوئے پلنگے

دگر خدا برد اے دل بسرِ کجا داری / که یکدو روز شد آتش بزیر پا داری
دریں دیار بچشم غریب مے آئی / نه آں دلے تو دلا رنگ آشنا داری
چه غم که در طلبت دیده ام غبار گرفت / اگر تو از پئے ایں دیده توتیا داری
چو مس در آتش صد امتحاں گداخته ام / بجستنِ تو که حسنے چو کیمیا داری
نشاط هر گذر و خوشدلی هر کوئے / برائے یکنظر دربدر چرا داری
صفیر نالهٔ جانسوز از آشیانِ منست / بشاخِ گل همه مرغانِ خوش نوا داری
بصد نیاز نظیری کمین فرصت کن / که دام در گذر خانهٔ هما داری

خلوتے خواهم و سودائے سرِ زلفِ کسے / دم گرمے که چراغے بفروزد نفسے
از گلم خار بدل میخلد افسوس که نیست / پرو بالے که گریزم بشگافِ قفسے
شعله از قهر ببال و پر پروانه نکرد / آنچه از لطف کند شهد ببالِ مگسے
غم و اندیشه مرا زود در آورد از پائے / پائے برجاتر ازیں میطلبد عشق کسے
بس کتنگ حوصله ام دست و دلے میخواهم / که بگیرم بفغاں دامنِ فریاد رسے
محملے نگذرد از بادیهٔ ما ورنه / همه در وجد و سماعیم ببانگِ جرسے

لافِ سربازیٔ ما با تو نظیری غلط است
چونتو بر چهره نداریم غبارِ فرسے

نیست با مشاطهٔ گلبن طرازم حاجتے / عشق اگر خواهد بروید بر سفالے جنتے
غنچه ام گل در گلو دارد بهارم تازه روست / خندهٔ کافیست با غم را ز صبح رحمتے
مشتری گو رو کن و دلال گو در پا فگن / جنس اگر خوبست خواهد کرد پیدا قیمتے
کار ما را اینچنیں ناپخته کے خواهد گذاشت / عشق اگر مرداست و با او هست بوئے غیرتے
بر سرِ کوئے ترقی خود نمایها کنم / گر قدم برتر نهد از پایهٔ خود همتے
نغمه سنجید میگویند ایں را ناله نیست / نے نشان درد دارد نے خراشِ رقتے

پُر کنم از تحفهٔ مصرش نظیری آستیں
گر بیارد بر نقابم بادِ دوست رغبتے

ورک هر راز کجا زاں عجمی زاده کنی / گر نه آئینه چو آئینهٔ او ساده کنی
زیب مشاطه صفائی ندهد آں بهتر / که قناعت بهماں حسن خدا داده کنی
چوں صبا معتکف طرفِ چمن شو شاهد / خوردهٔ حاصل ازاں غنچهٔ نکشاده کنی
چوں ارادت بکف کس نه پیر است عناں / کوش تا همرهیِ مردم آزاده کنی
زادے از صومعه بردار که در دیر مغاں / رهنِ یک کاسهٔ مے خرقه و سجاده کنی
نفع و ضر همه در پردهٔ غیب است چرا / تکیه بر مایهٔ از پیش فرستاده کنی
اے سوارے که جنیبت بقضا میتازی / گنهے نیست اگر رحم بر افتاده کنی
همچو شمعم همه تن مایهٔ دیدار شود / گر شبے نزد خودم تا سحر استاده کنی

سبزه بر جوئے دمیدست نظیری وقت است
با حریفانِ سمن بو بقدح باده کنی

وقت آں آمد کہ خرگہ باگلِ سوری زنی — لعبتِ چینی گزینی جامِ فغفوری زنی
چہرہ از لعلِ قبا یانِ بدخشانی کنی — بادہ با فیروزہ خطاں نشاپوری زنی
دستہا در گردنِ چوں رطلِ مینائی کنی — بوسہا بر ساعدِ چوں شمعِ کافوری زنی
ساز و برگِ بوس و آغوش و کنارت دادہ اند — پیش ازیں چوں نے نمیباید دم از دوری زنی
عمرِ شیریں موج بر آبست باید چوں حباب — قرعہ بر نامِ شرابِ تلخِ انگوری زنی
بلبل و گل پردہ از ساز و نوا برداشتند — زشت باشد گر تو خواہی لافِ مستوری زنی
بے کلاہ و کفش میرقصند مستاں در چمن — تو نمیخواہی کہ گل بر سر ز مغروری زنی
بلبلا نرگس دو بینی میکند وقتست وقت — بر سرِ کرسی بر آئی بانگِ منصوری زنی

بادہ آخر شد صبوحی را نظیری سازدہ
ورنہ فردا حرف نتوانی ز مخموری زنی

کے سرِ غنچہ او ز ہر بستاں بیابی — گر محو ذوق گردی خود دستۂ آں بیابی
گر چشمۂ حیاتش نوشش از لباں فشانند — صد سلسبیل و کوثر ہر سو رواں بیابی
نتواندش کشیدن رخش سپہر اگرچہ — باریکتر ز مورش موئے میاں بیابی
چنداں ملاحتِ او بر دیدہ ام نمک بیخت — گر اشک گرم سوزم در مغزِ جاں بیابی
گر نرگسِ خوش آبش چشم از جہاں بپوشد — نہ باغباں بہ بینی نہ بوستاں بیابی
تا نوش خندۂ او دامن ز صحبتم چید — از عیش تلخ زہرم در استخواں بیابی
چندیں کتاب و مصحف فہرست باب عشقست — دیگر ورق نخوانی گر داستاں بیابی
باز از تعیش تو در پردہ مے نماید — خود را نہاں نمائی او را عیاں بیابی
عمرے خدا پرستی کردی ز خود نرستی — شاید بے پرستی از خود اماں بیابی
تمثیلِ عشق و عاشق بحر و غریق بحر است — تا تو نیاز عشقے از خود نشاں بیابی

گر عارفی نظیری پیشانی سبو بیں
کاسرار لوح و کرسی بے ترجماں بیابی

بموئے بستہ صبرم نغمہ ساز است پنداری — دلم از ہیچ میرنجد دل یار است پنداری
بتحریک نسیمے خاطرم آشفتہ میگردد — بخود رائی سرِ زلفین دلدار است پنداری
نہ پندارم میانہ ہا سوئے نہ کارم راست با موئے — دلے دارم کہ ہر امسال او یار است پنداری

ننوشم تا قدح بر من درے از غیب نکشاید — کلیدِ روزیم در دستِ خمار است پنداری
چنانم بر سرِ زلفِ صنم سر رشتہ محکم شد — کہ رگہائے تنم پیوندِ زنار است پنداری
بنوعے طعنِ مردم را ہدف گشتم کہ داماں — ز سنگِ کودکاں دامانِ کہسار است پنداری
فلک را دیدہا برہم نمے آید شب از کینم — چناں ہشیار میخواہد کہ بیدار است پنداری
غم خونخوار نوعے در قفائے جانم افتادہ — کہ او را از جہاں با من ہمیں کار است پنداری

نظیری بو العجب شیریں و نازک نکتہ مے آری
ترا شکر بخرمن گل بخروار است پنداری

شد آخر روز برنائی و میلِ دل ہماں باقی — بلا گردید ضعفِ پیری و طغیانِ مشتاقی
ز بیباکی و رندی منفعل بودم چہ دانستم — کہ در پیری کشد کارم بسالوسی و زراقی
فقیہاں شاہد و عادل نویسندم صلاح آنست — کہ در باقی کنم من بعد حرفِ شاہد و ساقی
بالطافِ خداوندی امید واثقے دارم — فراموشم نمیگردد بشارت ہائے مشتاقی
نوازش کن کز اں لبہائے شیریں تلخ نافع تر — حیاتِ خضر یابم گر دہی زہرم بتریاقی
جمالِ بوستاں دیدم بہ بخت و کارِ من ماند — بنفشہ در سیہ کاری و گل در سادہ اوراقی

نظیری والصوت و سخن چندیں مکن خاطر
کہ مانند قصہ را بر جائے نازک داستاں باقی

گہ بعشق کاکلت بر سینہ سازم سنبلے — گاہ سوزم بر ہوائے عارضت بر سر گلے
کوتہ ست ایامِ گلشن رائگاں نتواں نشست — دیدنِ گل منع اگر باشد نوائے بلبلے
دل کہ آشوبے ندارد چیست کاخ بیہوا — ہر کہ سودائے ندارد چیست کاسِ بے ملے
از شطِ غم کشتیِ مے برکنار آرد مگر — ورنہ از تدبیر نتواں بست دریا را پلے
فیض صبحم گر قضا گردد صبوحی کے شود — چار قل خوانم تمامِ شب بعشق قلقلے
نافہ چیں آستینم گشت و نافِ گل بغل — تا بر و دوشم معطر شد بمشکیں کاکلے
بندۂ آں تابِ گیسو و خمِ بازو شوم — ہمچو شاخِ سنبلے پیچیدہ بر شاخِ گلے
کعبہ و زمزم زنخداں و زخش پنداشتم — دیدہ شد بتخانۂ کشمیر و چاہِ بابلے

فیض از ساقی نظیری جو و نے از سامری
خاکپائے جبرئیلت ہست گردِ دلدلے

گر بروں از برقع آں زلف پریشاں آمدے
کارہائے بے سر و ساماں بساماں آمدے
از جمال خود اگر دادی بعالم ذرّهٔ
قسمتِ ہر مور مقدار سلیماں آمدے
گر حجاب کعبه و دیر از میاں برداشتے
ہر مسلماں گبر و ہر گبرے مسلماں آمدے
بودی ار بر قدر سوز آتش پرستاراں راجوا
بال ہر پروانهٔ شمع شبستاں آمدے
گر نبودے پیر کنعاں بوئے پیراہن شناس
کور ماندے در برش گر دوست عریاں آمدے
بر مشام آشنا آید شمیم آشنا
سوئے احمد از یمن زاں بوئے ایماں آمدے
ہر غم او کامدے در سینهٔ تنگم فرو
جان محبوس مرا یوسف بزنداں آمدے
ده که در گلشن خمش دارند مرغے را که او
گر بگلخن در قفس بودے بافغاں آمدے
رخصت ار بودے کزیں بے پرده ترگویم سخن
چوں نظیری ہر دو عالم مست عرفاں آمدے

ترا گفتم ز صبح وصل مہر افروز تر باشی
نه کز داغ وداع دوستاں جانسوز تر باشی
بسعیت چوں گماں میخواستم در برکشم روزے
چه دانستم که از تیر قضا دلدوز تر باشی
من از شغلِ تو سرگرداں شدم در ابجد دانش
تو در علم نظر ہر دم نکات آموز تر باشی
مثال ما درین بستاں زمستان و بہار آمد
که چندانی که من بد روز تو بہروز تر باشی
نه گردونی که با علم قرابت گشتگے داری
چرا ہر چند زاری بشنوی کیں توز تر باشی
تواضع جو که میسازد غرور و سرکشی خوارت
ز جمشید ار بحسن و دلبری فیروز تر باشی
نظیری تا بہارِ وصل گل افشاں شود باید
ز بستان وردِ ہجران نشاط اندوز تر باشی

گر حسنِ جمال تو طلبگار نبودے
در خانقه و بتکده و بار نبودے
گر نرگسِ مستِ تو نکردے جدل آغاز
تا گردش او بودے ہشیار نبودے
بے پرده توانستے اگر روے نمودن
در کعبه حجاب در و دیوار نبودے
نازت ننهادی بدل ایں بار امانت
گر حسن تو از عشق گرانبار نبودے
میزان تو در دست غرور ست وگرنه
حسنِ تو بایں قیمت و مقدار نبودے
گر غیرت تو پردهٔ پندار بہشتی
یکدل شده محروم ز دیدار نبودے
افسوس که خوئے تو چو روئے تو نکو نیست
ورنه ہمه گل بودے و یک خار نبودے

اے کاش نیامیختی ایں رنگِ محبت
تا اینهمه نیرنگ تو در کار نبودے
آساں ز عتاب تو تواں رست رہیدن
گر جاں بکمندِ تو گرفتار نبودے
آں تاب و تواں رفت که بریادِ رخ تو
دشوار شدے کارم و دشوار نبودے
میرست ازیں حلقهٔ زنار نظیری
گر معنیِ تسلیم بزنار نبودے

غیر از تو نگنجد بسرائے که تو باشی
جز تو ہمه محو اند بجائیکه تو باشی
شاہان جہاں روئے نمائے تو ندارند
نرخِ تو که داند به بہائیکه تو باشی
خورشید نخواہم که در آید بخیالت
تا ذرّه نپرّد بہوائیکه تو باشی
گر دیں رود و ہم در سر و کار تو نکردم
الا که پرستار خدائیکه تو باشی
در عشق حسد نیست مگر بر دو مقامم
آنجا که نه من باشم و جائیکه تو باشی
آرام ربایند بکمین گاه ز صیاد
وحشی روشے رام نمائیکه تو باشی
شاید که برآرد گل صد برگ نظیری
دستاں زن ہر شاخ گیائیکه تو باشی

چند مارا بمدارا و فسوں بند کنی
تا کے ایں رشته شود پاره و پیوند کنی
نگهِ بہده بدامنِ مژگاں دوزی ہا
خندهٔ ساخته بر گوشهٔ لب بند کنی
ایں شکر پاره فروشاں ہمه عیّارانند
بر تو حیف است که دل در گرو قند کنی
گر کنی ہمنفسی با ادب آموزاں کن
برخوری چوں طلب از نخل برومند کنی
طبع نادان سبکسار نگیری زنہار
وزن خود راست بمیزان خردمند کنی
پندِ من بشنو و بر چہره فشاں گریهٔ تلخ
کیں نه زہر یست که تحسیں بشکر خند کنی
خجل از کردهٔ خود تا نشوی مے باید
حلم را بر غضب و خشم خداوند کنی
بهتر از صحبتِ ارباب خرد بگزینی
ترک ہم بزم پر شور و شرِ چند کنی
گنج بے رنج نظیری چه بود میدانی
بنشینی و دل از وسوسه خرسند کنی

بس در وفا تامل و تاخیر میکنی
تا میکنی بوعده وفا پیر میکنی
رنجش طبیعی تو و بیداد خوئے تست
با خلق صلح از سرِ تزویر میکنی
خود ظلم کرده از دل ما غبن میکشی
دل مفت برده دعوے توفیر میکنی

مارا حدیثِ چون و چرا از حساب نیست　　در ملکِ خود تصور تدبیر میکنی
گر بر جمالِ بتکدۂ ما نظر کنی　　لبیک میغرستی و تکبیر میکنی
بر عشرتِ گذشتہ تاسف چہ میخوری　　خوابے بخوابت آمدہ تعبیر میکنی
گر قاصر از تصور او ئی عجب مدان　　نقشے کہ نیست باب تو تصویر میکنی
از زلف او نمیرہی ار صد ہزار سال　　شبدیز میدوانی و شبگیر میکنی
جز یک لحد مقام نظیری بجم نماند
بیحاجت ایں خرابہ چہ تعمیر مے کنی

چمن قربانگہ دُنیائے خونخوار است پنداری　　دریغا گل کہ شاخِ گلبنش دار است پنداری
سحر میگفت با پروانہ بلبل حال و مینالید　　کہ گل شد زود آخر شعلۂ خار است پنداری
بسرعت آنچناں سودائے بُستان میشود آخر　　کہ اطفالِ چمن را گل ببازار است پنداری
گل و نرگس زبستاں ہر سحر مخمور میخیزند　　کلید باغباں در دست خمار است پنداری
چنانم میگزد اکنوں تماشائے چمن کردن　　کہ شکل غنچہ بر گلبن ہمہ مار است پنداری
نظر مے بندم از گلزار و نقشِ یار مے بینم　　بچشم ہر کہ غیر از یار اغیار است پنداری
ندارد وزن کالائے دو عالم نزد سودایم　　سرے دارم کہ یوسف را خریدار است پنداری
کدامے نغمہ کز رگہائے جانم بر نمے خیزد　　ہمیشہ مطرب راز خمہ بر تار است پنداری
نظیری بستہ بودم لب کہ عشق افسانہ کوتہ کرد
سخن برداشت برقع قصہ بسیار است پنداری

دریغا در چنیں فصلے حریفم یار بایستے　　میانِ بلبلانم جائے در گلزار بایستے
نشد ز ایوان و قصر افراختن جمعیتم حاصل　　رہ آمد شد غم سوئے من دیوار بایستے
بسعیِ دیدۂ شب زندہ دارم کار نکشاید　　بجائے دیدۂ من بخت من بیدار بایستے
چنیں وقتے کہ بر ساقی و ساغر دسترس دارم　　کنارِ لالہ زار و دامن کہسار بایستے
ز بہر آنکہ در پائے بہی و نارون ریزم　　مرا چوں غنچہ و گل مشت بر دینار بایستے
سرم دستار از مخموریِ مے بر نمے تابد　　شرابم در سر و دستار در خمار بایستے
بہر کس مے نشینم نشترے در آستیں دارد　　پئے آسودنم یک یار بے آزار بایستے
دل بلبل بایں نالیدن آسایش نمیابد　　نوائے عشق را منقار موسیقار بایستے

ہمہ کس لاف در خلوت نظیری میتواند زد
ترا ایں خود فروشی بر سرِ بازار بایستے

بر دماغم و دیدہ شیدائی　　خردم را نماندہ گنجائی
از جگر دود میرود بسرم　　شعلہ ام خشک مغز و سودائی
شور عشقم دریدہ پردۂ عقل　　سر بر آوردہ ام برسوائی
نتواں شہر را بطوفاں داد　　میشوم ہمچو سیل صحرائی
عشوہ کردہ اند در کارم ہا　　خانماں میدہم بیغمائی
گاہ دستم کشد گہے داماں　　کششے بر تراز تقاضائی
عشق ہمراہ خویشش مے آرد　　سازگاری و دلپذیر آرائی
صد سماعم بدست افشاندن　　صد نوایم بمجلس آرائی
ہمچو گل میگذارم از رقت　　چند نازک دلے و رعنائی
منصبِ آفتاب میگیرم　　سدہ بوسی و جبہہ فرسائی
کشفِ علم ازل نظیری کرد
نیست نورے چو نور دانائی

چو لعبتان خیال اند آدمی و پری　　باختیار مشعبد کنند جلوہ گری
درست اگر نگری سیمیا و نیرنگ ست　　نشاطِ مجلس ناہید و فتنۂ قمری
ثباتِ عہد پدیداست چوں خواہد داشت　　گلے کہ در رحمِ غنچہ کرد پردہ دری
زعمر خوشتر و شیریں تری ولے چکنم　　نبستہ ہیچ خردمند دل بر ہگذری
دریں سرا چہ مزاج زمانہ گیرد عقل　　خدا سرائے مقیمست و کارواں سفری
دریغ از وے و نوروز دہر باید رفت　　زکوچہائے خزانے و گریۂ جگری
بغیر ہستی حق روئے در فنا دارد　　ز جز و کل جہاں ہر چہ راکہ بر شمری
ظفر نبود بکوشیدنِ خرد ممکن　　ضرورت از صف ہستی شدیم و بیخبری
چو کودک ز دبستان نفور مے ترسم　　شب خمول ز بانگِ موذن سحری
جہانیاں بفروغم اگر نہ محتاجند　　چو آفتاب چہ افتادہ ام بدر بدری
باعتماد کواکب مکن نظیری کار　　کہ رہ بنزدہ بخود میکنند راہبری

بتوتیاے رہم خون زچشم ترچیدی   جراحت ازدل ہجران خلیدہ برچیدی
حدیث خوش نمکت ارمغان صحبت نیست   کہ درد از دل وآرام از جگر چیدی
من از فراق تو مردم ترا چہ حاصل شد   بغیر ازین کہ گل شہرت از سفر چیدی
ہمیشہ جلوہ ترا از رقیب بے روشے   کدام میوہ ازاں نخل بارور چیدی
زلغوہ گوئی ہم صحبتاں دلت نگرفت   اگرچہ بال مگس دایم از شکر چیدی
صبا زگلشنم آزادہ حال میگذرد   چو شاخ گل برگم داغ نیشتر چیدی
بدست غارت تو آں درخت عریانم   کہ از مقام خوشکش کندی وثمر چیدی
نہ ہیچ سو سرخ آسودگی نے بینم   زبسکہ مشعلہ بر روئے یکدگر چیدی
بما دوگونہ نیلوفری فتادہ چو تو   برخ بنفشۂ شام وگل سحر چیدی
بش۔ کہ طعمۂ زاغے دہی ہمایم را   اگرچہ بر پر دولت زبال وپر چیدی

زگریۂ سحری یافتی **نظیری** فیض
گل مراد باقبال چشم تر چیدی

دریغ از صف رنداں بروں نتاخت یکے   دوکون را ہیکے داو درنباخت یکے
ہزار تیغ دریں مشہد جزا برخاست   ندید عشق کہ مردانہ سرفراخت یکے
کسے بمعرکۂ عشق کامیاب نشد   ظفر دو اسپہ مدد شد ولے نتاخت یکے
بسے بجستن اجزاے کیمیا گشتند   زصد ہزار کس اکسیر زر نساخت یکے
دلیل وحجت حق دیگر است وحق دیگر   طریق جہل ہزار ورہ شناخت یکے
دوکون را کہ چہ دادند وہیچکس نشناخت   جہانیان ہمہ بردند درنباخت یکے
درست وخوردۂ ایں کارخانہ مغشوشست   نخورد داروے سباک اگر گداخت یکے
نوائے عشق بساز وصریر والحان نیست   ہزار پردہ شد آہنگ کے نواخت یکے

مقمرے چو **نظیری** پاکباز نخاست
کہ بیش وکم بہم آوردہ واو ساخت یکے

یک رہ کم ایں حجرۂ خاکے نگرفتی   ترک صنم ودیر مغاکی نگرفتی
دیو وملک از عربدہ ناکی توجستند   در شکوہ عنان دل شاکی نگرفتی
درکوچۂ وحدت کہ شہود بادہ است   خط نظر از وسوسہ تاکی نگرفتی

آخر بہ بری زاول اگر پاک ببازی   در باختی ار مہرہ بپاکی نگرفتی
در مہد دلت میل بشوخی وہوا داشت   راحت چو مے از نشاہ تاکی نگرفتی
چوں گل بنسیمے سرشوریدہ شود چاک   ہر چند کہ چوں غنچہ بچاکی نگرفتی
بر چرخ نسودی چو قمر گوشۂ نعلیں   زنار مسیحا بشرا کی نگرفتی
مردیم کہ در چشم تو گیریم بہائے   چوں زندگی اما بہلاکی نگرفتی

حال تو نشد رتبہ معراج **نظیری**
گر بطن سمک را بسماکی نگرفتی

کمند عشوہ کشادی وفتنہ سر دادی   ہزار عربدہ را سر بہ بے خبر دادی
روان وروح بجودانس دادہ راجویم   زحجرہ راندی وتن در قفائے در دادی
بدوری تو دل وصبر مانمے ارزند   مرا بدست رفیقان بے جگر دادی
بفہم وخاطر زیرک ظفر میسر نیست   بکار پر خطر اسباب مختصر دادی
چساں بسر نزود دود ومضطرب نشوم   کہ رہ چو شعلۂ خارم بہ نیشتر دادی
زتلخی تو کنم شکوہ تا نداند کس   کہ زہر در قدحم کردی وشکر دادی
مرا کہ درد صبوح ودمے شبانہ نساخت   سرشک نیم شب ونالۂ سحر دادی
اگرچہ قیمت پروانگی وصلم نیست   وظیفۂ غم وادراد چشم تر دادی
بذرہ ذرہ از مہر تست زنارے   چو کوہم ارچہ زسر تا بپا کمر دادی
ہنوز دعوت حلواے بوسہ در راہست   زخط ولب نمک وترہ ماحضر دادی

بایں جمال **نظیری** کسے حدیث نگفت
قمر زعقرب ویوسف زچاہ بر دادی

عقلم وداع عصمت کرد از تنک شرابی   عشقم نگاہ دارد از مستی وخرابی
دردے کش مغانرا شرم از سن است تاکے   موے سفید سازم از لاے مے خضابی
عمر سبک عنانم کے میشود مقید   دستم برعشہ آورد جام از گران رکابی
میخوارگی ومستی زاں روے پیشہ کردم   تا رو دہد بیارم در حرف بے حجابی
چوں پشہ بر سر خم میجوشد از حواسم   در انتہاے فکرم خور میکند نبابی
کز پرتو ورودم عکس افگند بہ بیروں   ہر ذرۂ زخاکم خیزد بآفتابی

مورم ولیک دارم قصدِ شکارِ عنقا　　کنجشک بستہ بالم اما کنم عقابی
سامانِ عمر خواہد پیش کسے نیاید　　بخشی باین تغافل کارے باین شتابی
قادر نشد نظیری بر شاخِ وصل دستم
کز باغِ بخت چینم گلہائے انتخابی

نہ گلم کفاف رنگے نہ گلم پسند بوئے　　سر و برگِ خود ندارم ز خیالِ رو و موئے
بتصورِ جمالش ز ہزار فکر رستم　　دلِ جمع من پریشان نشود بہیچ سوئے
شدہ باہداں مصاحب چہ فسوں کنم ندانم　　کہ بطبع دیو مردم نشدہ فرشتہ خوئے
غمِ دل چگونہ پوشم کہ لباسِ صبر و طاقت　　ز ہم آنچناں دریدم کہ نمیشود رفوئے
نفحاتِ زلف جاناں چہ بلا مسلسل آمد　　کہ نفس ز ہم گسست و نگسست گفتگوئے
سگِ خانہ زادِ عشقم بجفا نمیگریزم　　نہ شکاریٔ غریبم کہ جہم بہائے وہوئے
نکند قبولم آتش پس مرگ اگر بسوزند　　اگرم ز لوثِ عصیاں ندہند شست و شوئے
شدہ عرصہ از زبوناں صف پردلے نہ بینم　　کہ صبوحِ جاں مردی بدر آوریم گوئے
حسناتِ دیں پرستاں ہمہ سیآت دانند　　مگر آنکہ روز محشر نکنند جستجوئے
سخن از بد دست باشد بہرم بروں ز دنیا　　دلِ پُر ز ہزار حسرت بامید باز گوئے
چہ عجب ز دیدۂ من کہ بخونِ دل نگار است　　تو کہ بر کنارِ جوئی ز شکستہ سبوئے
ز غلوئے اضطرابم ز حجاب بر نیاید
ز صد آرزو نظیری رسم ار بآرزوئے

از کم سخنی و سر بزیری　　دادیم بخار ہا حریری
گشتیم ز بندگی خداوند　　سلطاں شد ایاز از اسیری
مُرغاں چو نشاط ما بہ بینند　　بر گل نکنند خوردہ گیری
ناہید اگر بما نشیند　　بہرام نمیکند دلیری
مارا کہ غذائے جاں شمیمت　　پیوستہ کند صبا بشیری
مشکیں نفس از خیالِ یاریم　　گردِ رخِ گل کند عبیری
بُردیم بآخرت ز دُنیا　　دل گرسنگی و چشم سیری
ہر دیدہ و خواندہ شد فراموش　　الا تو ندیدہ در ضمیری

چوں شاخ خزاں فتادہ بودم　　شد شوق تو ام عصائے پیری
ہستی ز وجود تو عدم راست　　عز است بہیچ ام ار پذیری
یکبار نظیری خودم خواں
تا شہرہ شوم بہ بے نظیری

دم گرم و رخِ زرد از کہ داری　　سرت گردم بدل درد از کہ داری
ز فکرِ کیست بر خاطر ملالت　　رخِ آئینہ در گرد از کہ داری
کدامی جلوہ ترسانیدہ چشمت　　غمِ جاں بیم نا ورد از کہ داری
چہ پُرسی ماجرائے بزمِ محفل　　اُمید یاد آورد از کہ داری
چہ فکر از بزم رزمت کردہ فارغ　　دل جمع و تنِ فرد از کہ داری
بہ تہمت عشق نتواں بست بر خویش　　خدارا گریۂ سرد از کہ داری
حریفاں کم زنند و پاکباز اند　　دغا در بردنِ نرد از کہ داری
نمیسازی بستاری خبر دہ　　کہ تکبیر جوانمرد از کہ داری
نداری بخت بر گردوں نظیری
فغانِ آسماں گرد از کہ داری

کُجائی گنجِ پنہائی کجائی　　بمعموری ویرانی کجائی
نہ در ظاہر نہ در باطن مقید　　انیسِ جان زندانی کجائی
تو ناپیدا و ہر چیز است پیدا　　فروغِ چشمِ نورانی کجائی
نمیگنجی در الفاظ و عبارت　　تو اے معنیٔ وجدانی کجائی
ز تو ہر خانہ پُر وجد و سماع است　　ہمہ جائی و در جانی کجائی
غنیمتہائے عالم را بدل ہست　　تو اے بے مثل و بے ثانی کجائی
دلا حیراں تری ہر دم ندانم　　کہ ہیچوں چشم قربانی کجائی
خداوندِ حرم در خانۂ ماست　　تمنائے بیابانی کجائی
بہ پندِ عقل کردم توبہ از عشق　　خطا کردم پشیمانی کجائی
دلم شد تنگ تر از جمع اسباب　　غلط کردم پریشانی کجائی
چو کنعاں مبتلائے قحط گشتم　　کُجائی اے فراوانی کجائی

نہ در کفرے نہ در آئینِ اسلام
نظیری ہیچ میدانی کجائی

ازیں مجلس نمیخیزد دمے کاحیا کند گوشے
پیالہ چشم بکشاید صراحی واکند گوشے

گراں شد حسنِ شمع از بذلہ سنجاں طربے خواہم
کہ از تحریر گلبانگ غزل گویا کند گوشے

اگر مے در خروش آید دمِ مطرب بجوش آید
ہر معنی طلب با صد زباں سودا کند گوشے

طنینِ بال مور از لہجۂ داؤد یاد آورد
دریں پردہ مگس بر نغمۂ عنقا کند گوشے

مرا صد شرحِ غم بر روئے ہم افتاد آں خود را
بتمکیں نکتہ پرسد باستغنا کند گوشے

کسے ذوق از مقامات ہزار اوش تواند کرد
کہ از ہر عضو ہمچوں شاخِ گل پیدا کند گوشے

ضمیرِ پر گہر دارم قرینِ ابرِ نیسانی
سخن را مستمع خواہم کہ چوں دریا کند گوشے

زلیخائے بباید تا حدیثِ عشق و سودا را
ز ہر معجز براندازد ز رغبت وا کند گوشے

در بیت الحزن یعقوب بند دگر بشر آید
پریشاں گردش خاطر کہ بر ہر جا کند گوشے

دریں مجلس کہ کس نام و سلام کس نمیگیرد
نیازے عرضہ خواہم کرد و گر پروا کند گوشے

نظیری کیست مسکینی باہل فقر ہم صحبت
نہ پیشِ جم برد عرضے نہ بر دارا کند گوشے

جہاں بطرۂ عنبر فشاں بیارائی
بعقد سلسلہ صد دودماں بیارائی

برخ ولایتِ خاورستاں کنی تسخیر
بخالِ کشورِ ہندوستاں بیارائی

ہمہ مسیح نہ ما گوش بر کلام تواند
کہ نظم و نثر بحسنِ بیاں بیارائی

ہزار جاں زلیخا دود باستقبال
بحسنِ یوسفے ار کارواں بیارائی

بریبِ صدر نشیناں خلل نخواہد کرد
بنقشِ جبہہ ام از آستاں بیارائی

چہ نو گل توام اردی بہشتِ عمر شگفت
کہ مہرگاں چمنم از خزاں بیارائی

ہوائے جان نکند بلبلے کہ مست شود
اگر بشاخِ گلش آشیاں بیارائی

مراد لیست سیہ پوش در مصیبتِ عمر
کنوں تو ناز و ستم رادگاں بیارائی

چو ماہی از عطشم گشتہ چہ سود دہد
بلعل و گوہرم ار استخواں بیارائی

بمرگ ہم نرود خار خارِ غم ز دلم
مزارم ار بگل و ارغواں بیارائی

سخن رسید نظیری بآسمان و قیست
کہ گوش حلقہ گرو بیاں بیارائی

بخود بینی بجز بتگر نباشی
زخود بگریز تا کافر نباشی

بظلمت افگند طوفانِ جہلت
چو کشتی گر گراں لنگر نباشی

زخیلِ طائرانِ قدس گردی
اگر در قیدِ بال و پر نباشی

نہ انساں زادۂ فضلے طلب کن
کہ از ہمچوں خودِ کمتر نباشی

چناں سیراب ساز امروز جاں را
کہ فردا تشنۂ کوثر نباشی

اگر خواہی گذارندت دریں بزم
دمے بے دود چوں مجمر نباشی

ہمہ کس صید فربہ خواہد از عشق
کنند ردت اگر لاغر نباشی

اگر پائے ریاحین سر نداری
چو نرگس صاحبِ افسر نباشی

چو ساغر پیشہ گر بخشش نگیری
میانِ ہمگناں سرور نباشی

نگردی زیں خطِ پرکار بیند
اگر چوں نقطہ ز اول سر نباشی

نظیری دل بسیمیں غبغبے بند
کہ در قیدِ مہ و اختر نباشی

سحر کہ سنبلم از جیبِ پیرہن بکشی
گماں برم کہ رگِ جانم از بدن بکشی

شود کنار و برم بیتو باغ عریانی
کہ غارتش کنی و سنبل و سمن بکشی

شبم بہ مژدہ یا رب تو انتقام مرا
ز صبح ظالم قطاع تیغ زن بکشی

شکستہ شد صنمِ عیشم از خلیلِ صباح
تو داد من صمد ازیں صنم شکن بکشی

بنخلِ عمر نیا بار خزاں پیری راہ
بنو بہار اگر بادۂ کہن بکشی

بسایۂ گل تو آں گیاہ بیکارم
کہ سر اگر بکشم بیخم از چمن بکشی

خطابِ غمزۂ خمار تو بمن زانست
کہ مست حرف خودم سازی و سخن بکشی

ز چشم ہندوی تو ایں مزاج مے آید
کہ صندلم بجبیں پیش برہمن بکشی

عنانِ طبع تو در دستِ ناز و بدخوئیست
عجب نباشد اگر سر ز خویشتن بکشی

اسیر کردۂ تو از خوشی نیارد یاد
چو طفل خاطرش از خویش و از وطن بکشی

مقیدِ لبِ شیریں مکن نظیری دل
کہ خسروار شوی اندوہ کوہکن بکشی

دریں میداں پرنیرنگ حیرانست دانائی
کہ یک ہنگامہ آرائیست و صد کشور تماشائی

زراہ عقل و آگاہی مشعبدیمکن بازی   کہ غلطاں مہرۂ زرنیست ونیلی حقہ مینائی
بعمد آوازۂ سیمرغ و قاف افگندہ درعالم   عبث نظارگی گردید۔ مشتے کول سودائی
خواص طبع جادو سیمیائی چند بنمودہ   ہوائے نفس خاکی درغبار غفلت آرائی
اگر نوعے کہ ہست از رخ حقیقت پردہ بردارد   نظر ماند برسوائی خرد افتد بشیدائی
جز او نیرنگ بینی نیست تا چون و چرا گوید   کہ ہم او خود تماشا ئیست درہنگامہ آرائی
ہمہ زوچوں خرد دانا و او برتر ز دانشہا   ہمہ زوچوں نظر پیدا و او پنہان ز پیدائی
زشان حسن تو نتواں نشاں گفتن معاذاللہ۔   تو در دانش نمیگنجی تو در بینش نمے آئی
کسے را نیست حد امتناع از امر و نہی تو   مسلم ہرچہ کردی نہی برحق ہرچہ فرمائی
بمستوری نشد کارم برسوائی علم گشتم   شکیبے کز تو باشد میگریزم زاں شکیبائی

بذکرت جاں دہاد کلک نظیری وہ عجب نبود
کز افسوس حدیث تو کند افعی مسیحائی

زنیرنگ نطقش بمضموں نیائی   درآئی زبس سحر بیروں نیائی
نیائی پذیرائی نازی زچشمش   کہ پیش رہ صد شبیخوں نیائی
بترخانی عشق فرماں برآور   کہ در تحت احکام گردوں نیائی
شوی محرم بزم رنداں بشرطے   کہ ناخوش بہ بینی و محزوں نیائی
بیونان حکمت جنید سے طلب کن   خداداں بعلم فلاطوں نیائی
بگوئی چناں در دلش جا تواں کرد   کہ بیروں بصد سحر افسوں نیائی
نہ در گریہ صاحب دولت میتواں گفت   کہ دست و گریباں بجیحوں نیائی
بکوش وازیں حلقہ جانے بروں بر   کہ در زیر ایں طاس واژوں نیائی

مزن بوسہ بر آستانش نظیری
لبالب گر از در مکنوں نیائی

دیریست زگوشۂ نقابے   داریم امید فتح بابے
از زلف کجش بعقد انگشت   ذو قست گرفتن حسابے
وانگہ بہ نشان بوسہ کردن   از صفحۂ رویش انتخابے
ہردم بگلاب پاشں مژگاں   برجیب فشانداش گلابے

از دیدۂ تر براں بناگوشں   غلطاں دیدن در خوش آبے
ارزد بنشان صد سلیماں   تابے کندن زلعل نابے
انگشت نمائے شہرم از وے   ہردم بنوازشش خطابے
مطعون دارد میان خلقم   ہرروز بشہرت عتابے
دل ہرگلہ کز تغافلش داشت   سرشد بہ ندادن جوابے
رازے کہ بصد دہاں نگنجد   گردید بیاں باضطرابے

بادوست گر اتحاد خواہی
از خویش نظیری اجتنابے

نوشی بصد جاں رائیگاں قوت رواں گیتی   کامی بصد حسرت نہاں آرام جان گیتی
آدم بشوقت در جہاں رضوان بشوقت در جہاں   تو مرغ عنقا آشیاں در بوستان گیتی
از نسل خوبای قمر وز قسم حورای بشر   روشن کند فرت نظر از دودمان گیتی
اے از ہدایت آیتے بر ماز یزداں رحمتے   باکس نداری نسبتے نازل بشان گیتی
باخود غرور و سرکشی باما جفا و ناخوشی   از مانہ از مانہ آخر از آن گیتی
بسیار نازو کم نگہ کوتہ قبا و کج کلہ   خوش میروی رقصاں برہ سرو روان گیتی
برقلب پا افشردہ رخش خرد پے کردہ   گوے از مہ و خور بردہ چابک عنان گیتی
قہر از صفا بر جوش تر فاش از خفا در نوش تر   تلخ از شکر خوش نوش تر شیریں زبان گیتی

میریزد از کلک و بیاں نوشت نظیری در بیاں
دست و دہاں آلودہ گستاخ خوان گیتی

بہ تسبیح و مصلا کردہ ام میخانہ آرائی   کنوں از اشک رنگیں میکنم پیمانہ آرائی
زبان و گوش محو لذتست اصحاب خلوت را   بذکر جام و شاہد میکنم افسانہ آرائی
بدست فکر از ہم میکشایم تاب گیسوئے   زعاشق خوش بود مشاطگی جانانہ آرائی
مگر یار مسافر گشتہ من یادمے آید   کہ جاں در حجرہ آرائیست دل درخانہ آرائی
بطامات و غزل ذوق آشنائی دل نمیگردد   بزیب عاریت تا کے کنم بیگانہ آرائی
جمال عیش دنیا تیز تر از جلوہ برقست   کند شمع از فروغ سوختن پروانہ آرائی
مشو شاد از بہار دہر کوں زال فریبندہ   بمرگ و شور عالم میکند کاشانہ آرائی

گهی گل ریز دم در بر گهی سنگم زند بر سر — بلی میزیبد از مستان چنین دیوانه آرائی
بلا شد درک حسن خال و خط ما هوشمندان را — بعشق ما کند صیاد دام و دانه آرائی
دلم از هر شگاف سینه آشوبی دگر دارد — پری در چشم مجنون میکند ویرانه آرائی
نظیری اطلس و اکسون نبخشد قدر عاقل را
بزیب فضل و دانش خوش بود فرزانه آرائی

چه باید مرد را طبع بلند و مشرب نابی — نگارین چهرهٔ مجموعهٔ خوبی ز هر بابی
سکندر در سراغ آب حیوان باخت طاقت را — خوشا درویشی و خلوت لب نان و دم آبی
به از نظارهٔ چتر جم است و طوق افریدون — نظر بازی بسرو خانگی در پیش مهتابی
بصد ناخن زدن بر رشتهٔ عود جگر ازرو — گزیدن از سر انگشت خضابی کرد عنابی
بکام همچو طوطی شکر از کنج دهن کردن — چو کبکان دری بر بال هم انداختن تابی
شب امن و حضور قدلت ذوق وصل و شعر تر — نمیگردد بگرد چشم شاهد بین من خوابی
مدار کشتی فکرم بگوش دامن افتاده — کر میترسم ز طوفان ذقن افتد بگردابی
نه بینم چاره زان شست دو تا و چشمهٔ نوشین — بجز در باختن مانند ماهی جان بقلابی
حدیث صفحهٔ رخسار یار و طاق ابرو چند
نظیری خیز و او را ده گزین در کنج محرابی

شهید

اُردو ترجمہ

غزلیات نظیری

از

پروفیسر محمد عنایت اللہ صاحب سابق پروفیسر گورڈن کالج راولپنڈی

حال مشن کالج لاہور

قیمت فی جلد سے ۳ تین روپیہ

ملنے کا پتہ

شیخ مبارک علی تاجر کتب

اندرون لوہاری دروازہ لاہور